

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Chorvatští Češi na Daruvarsku pohledem cizince

Bc. Jiří Tůma

Diplomová práce

2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociálních věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jiří TŮMA**

Studijní program: **N6703 Sociologie**

Studijní obor: **Sociální antropologie**

Název tématu: **Chorvatští Češi na Daruvarsku pohledem cizince**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem této práce bude proniknout a zmapovat lokální prostředí etnicky smíšené oblasti Západní Slavonie v Chorvatsku, v okolí města Daruvar se zaměřením na "českou menšinu". Výchozí myšlenkou je porovnat moderní a postmoderní pohled na identitu člověka a transformaci komunity, která svou společnou identitu odvozuje na základě historie, kultury ale především jazyka jako "identifikátoru" jinakosti od majority, se kterou ve své podstatě splývá a rozpouští se. Práce by měla zohledňovat lokální kontext, zejména rozpad Jugoslávie a vliv tohoto faktoru na menšinu jako takovou s přesahem do současnosti. Metodologie: Klíčovou metodou budou rozhovory "face to face" (nestrukturované i strukturované rozhovory), dotazníkové šetření, zúčastněné pozorování a především budováním osobní důvěry; dále pak studium písemných dokumentů a také použití tzv. "biografické metody". Nezbytné a samozřejmé je studium knih, publikací, článků, a také pramenů na internetu a jiných audio-vizuálních materiálů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BARŠA, Pavel, STRMISKA, Maxmilian. Národní stát a etnický konflikt EAGLETON, Terry. Idea kultury ERIKSEN, T. H. . Ethnicity and nacionalism FEARON, James D. Ethnic war as a commitment problem HLADKÝ, Ladislav. Jugoslávská krize a její historické souvislosti : Panorama dějin HOLÝ, Ladislav. Malý český člověk a skvělý český národ HROCH, Miroslav. V národním zájmu : Požadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století ve srovnávací perspektivě LAWRENCE , LeShan. Psychologie války : Jak pochopit její tajemství a sílenost PARKIN, Robert. Regional Identities and Alliances in an Integrating Europe: A Challenge to the Nation State? ŠESTÁK, Miroslav, TEJCHMAN, Miroslav, HAVLÍKOVÁ, Lubomíra, HLADKÝ Ladislav, PELIKÁN, Jan. Dějiny Jihoslovanských zemí ŠATAVA, Leoš. Jazyk a identita etnických menšin : Možnosti zachování a revitalizace STÝSKALOVÁ, Věra., SMEKAL, Hubert., (eds.): Zahraniční a bezpečnostní politika Slovinska, Chorvatska a Rumunska a vývoj bezpečnostní situace v Boně a Hercegovině POVRZANOVIĆ, Maja, KIRIN, Renata, J.: War, exile, everyday life UGREŠIČOVÁ, Doubravka.: Kultura lži VAN AMERSFOORT, Hans. Institucionální pluralita: Problém, či řešení pro multietnický stát? ZANIC, Ivo. A Word-Meaning Shift in Media Discourse in Croatia 1990-2003 Literatura dostupná na internetu, dále pak audio a video materiál.

Vedoucí diplomové práce:

prof. PhDr. Leoš Šatava, CSc.

Katedra sociálních věd

Datum zadání diplomové práce:

30. dubna 2008

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2009

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Livia Šavelková, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne .....

Jiří Tůma

Poděkování

Chtěl bych touto formou poděkovat svému vedoucímu práce prof. Šatavovi, především za podnětné rady a konstruktivní připomínky.

Dále bych chtěl poděkovat blízkým lidem ve svém okolí, se kterými jsem mohl danou problematiku diskutovat. Dík patří také mnoha lidem, kteří mě v průběhu výzkumu v mém snažení podporovali.

Jmenovitě pak děkuji Vesně, Edovi, Mirele a Danijelovi Malinovým za domov, péči a technickou pomoc během výzkumu, předsedovi České besedy Horní Daruvar Damirovi Malinovi za poskytování aktuálních informací o krajanském životě, desítkám chorvatských Čechů za ochotu si se mnou povídat. Můj velký dík patří zejména všem „besedákům“ v Horním Daruvaru za laskavé přijetí.

ANOTACE

Podstatou této diplomové práce je diskutovat míru identifikace české menšiny / české etnické skupiny / české národnostní menšiny v Chorvatsku ve vztahu k sobě samé, vnějšímu majoritnímu prostředí i samotnému Česku. Na otázku, kdo jsou v současnosti Češi v Chorvatsku, pak autor hledá odpovědi ve vlastní identifikaci samotných Krajanů - jak po stránce kulturní, tak politické. Autor se zamýšlí nad identitou Krajanů, kteří se sami deklarují převážně na základě své etnicity. Pro plné uplatnění menšinových práv je však žádoucí přihlásit se ke své identitě také politicky. Práce reflektuje posledních dvacet let Krajské komunity od rozpadu Jugoslávie na počátku 90. let minulého století.

Podklady pro zpracování této práce pochází z opakovaného terénního výzkumu mezi lety 2005-2009 v lokalitě Daruvar a Horní Daruvar na severu Chorvatské republiky .

KLÍČOVÁ SLOVA

Etnická identita,
Politika identit,
Češi,
Češi v Chorvatsku,
Daruvar,
Horní Daruvar,
Válka, Kultura,
Identita,
Skupinová identifikace

TITLE

The Croatian Czechs in the locality of Daruvar in a view of a foreigner

ANNOTATION

The essence of this thesis is to discuss the measure of identification of the Czech nationality in Croatia in a relation to itself and to the majority and also to the Czech Republic. Author concerns about the question who are the Czechs in Croatia now through their own self-identification – cultural and political. Author ponders on the identity of the Croatian Czechs (Krajané in Czech) who declare themselves mainly in the ethnic connotations. Claiming the full minority rights, however, requires also the political declaration. This thesis reflects last twenty years of the Czech community since the desintegration of former Yugoslavia.

Data and documents for processing of this work come from a repeated field research between 2005-2009 in the locality of Daruvar and Horni Daruvar in the northern part of Croatia.

KEYWORDS

Ethnic identity,
Politics of identity,
Czechs,
Czechs in Croatia,
Daruvar,
Horni Daruvar,
War, Culture,
Identity,
Group identification

Obsah

1.	Úvod.....	10
2.	Metodologie	11
2.1	Zúčastněné a nezúčastněné pozorování.....	12
2.2	Dotazníkové šetření.....	13
2.3	Rozhovory	14
2.4	Studium pramenů	15
2.5	Diskuze literatury	15
2.6	Terminologie	18
3.	Historický kontext	19
3.1	Podunajské soustátí	19
3.2	Kultura identitou/identifikací	20
3.3	Proces identifikace	23
4.	Češi v Chorvatsku	26
4.1	Příchod Čechů do Chorvatska	26
4.2	Období samostatného Československa a „Jugoslávie“	29
4.3	Vojenský konflikt a rozpad Jugoslávie v devadesátých letech	30
4.4	Vojenský konflikt na Daruvarsku	35
4.5	Naši ve válce	37
4.6	Tisíc kilometrů od domova	38
4.7	Daruvar.....	39
4.8	Organizace Čechů v Chorvatsku	41
4.9	Postmoderna a přístup k identitě	43
4.10	Kulturní studia – Terry Eagleton: Idea Kultury	44
4.11	Bojovali jsme, máme právo, chceme	48
5.	Instituce	50
5.1	Svaz Čechů v Republice Chorvatsko	50
5.1.1	Financování	51
5.1.2	Rozpočet.....	52
5.1.3	Podpora z České republiky.....	52
5.2	Novinově-vydavatelská instituce Jednota	53
5.3	Menšinové rady	54
5.4	Poslanec za českou a slovenskou národnostní menšinu.....	56
6.	Jazyk.....	57

6.1	České menšinové školství v Republice Chorvatsko.....	61
7.	Češi v Republice Chorvatsko	64
7.1	Na prahu nové éry	64
7.2	Od roku 2000 do současnosti	68
7.3	Thomas Hylland Eriksen – Antropologie multikulturních společností – Rozumět společnosti	69
7.4	Situační identifikace	72
8.	Dotazníkové šetření v Horním Daruvaru	74
8.1	Dotazník - Interpretace	76
8.1.1	I. blok - Identita	77
8.1.2	II. blok - Parlamentní volby 2007	80
8.1.3	III. blok - Jazyk	82
8.1.4	IV. blok – Kultura	83
9.	Politika identit	85
9.1	Menšinová práva – právní ukotvení, spor o dvojjazyčné nápisy na institucích	85
9.1.1	Spor o mateřskou školu	87
9.2	Politika – parlamentní volby 2007 – politický boj uvnitř menšiny	91
10.2.1	Volební kampaň Jiřího Fofňky	94
9.2.2	Výsledky voleb 2007 – česká národnostní menšina	96
9.3	Svaz a Jednota	97
10.	Horní Daruvar	98
10.1	Činnost České besedy Horní Daruvar v letech 1991–2008.....	98
10.2	Horní Daruvar – domovinská válka (1991-1992) – rozhovor se Zdenko Jílkem	99
10.3	Horní Daruvar – terénní výzkum	100
10.4	Horní Daruvar v letech 1991–2004	101
10.5	80. výročí České besedy Horní Daruvar a 60. výročí České obvodní školy v Horním Daruvaru	105
10.6	Horní Daruvar v letech 2005–2009	106
10.7	80. let DVD v Horním Daruvaru a 10. let spolupráce s hasiči z Kašavy	107
10.8	Česká beseda Horní Daruvar 2008	108
10.9	Dožínky v roce 2008	109
10.10	Setkání hudebních skupin v Horním Daruvaru v roce 2008	112
10.11	Výlet besedy do České republiky	112

11.	Češi v Chorvatsku – současnost – politika identity.....	113
12.	Závěr.....	113
	Seznam příloh.....	117
	Seznam pramenů a literatury.....	119
	Přílohy.....	130

1. Úvod

Na jaře roku 2005 jsem se poprvé dozvěděl o existenci krajanů (Čechů) v Chorvatsku. Byla to pro mě nová, zajímavá i překvapivá informace. Když jsem pak měl možnost odjet do Chorvatska mezi krajany na výzkumný pobyt, neváhal jsem. Od mé první cesty do centra české komunity v Chorvatsku – do Daruvaru uplynuly již čtyři roky. Během těchto let jsem toto místo ještě několikrát navštívil a strávil zde pěkné chvíle. Našel jsem zde i přátele, kvůli kterým se budu do Daruvaru nadále vracet. Důvod, kvůli kterému jsem mezi krajany přišel, byl ale čistě studijní.

Každý, kdo z Česka do Daruvaru nebo do jiné vesnice s „českým“ obyvatelstvem přijede, je téměř vždy překvapen tím, že je zde možné domluvit se česky a že o sobě místní tvrdí, že jsou Češi. Pokud dotyčný navštíví nějakou krajanskou „zábavu“, bývá na první pohled udiven bohatým folklorním životem místních. Jak je tomu ale na druhý pohled?

Diplomová práce se věnuje tématu identity/identifikace české komunity v Republice Chorvatsko. Výchozí bod celého studia komunity představoval zájem o téma vojenského konfliktu na území Daruvarska a participaci české komunity v něm. (více viz Tůma 2006) S postupem doby a rostoucí znalostí místního prostředí, příběhu města a lidí v něm žijících jsem se začal zajímat stále více o Čechy samotné. „Proč“ se někteří i po více jak dvou stech letech od přistěhování z českého území deklarují jako Češi a „proč“ si uchovali svou rodnou řeč? Kdo jsou „Češi“ v Chorvatsku v roce 2009 a kam jako „menšina“ směřují?

V diplomové práci diskutuji různá dílčí témata, která by v průběhu práce měla odpovídat na předchozí otázky. Tématu vojenského konfliktu a rozpadu Jugoslávie se ovšem nikterak nezříkám. Naopak – pokládám ho ve vztahu ke zvolenému tématu „identity“ (etnonacionální identita a její rozvoj po tzv. domovinské/vlastenecké válce v letech 1991–1992) za jedno z klíčových. Jedním z významných témat, kterému se budu v práci průběžně věnovat, bude téma „kultury“ a politiky, zejména s ohledem na současný vědecko-metodologický diskurz postmoderních kulturních studií, a to ve vztahu k identitě, jež je v krajanském prostředí odvozována od „sdílené“ historie, kultury a především jazyka jako „identifikátoru“ jinakosti vůči ostatním skupinám. Důležitým nástrojem pro pochopení zkoumaného tématu bude tzv. politika identit. Ukazateli pro takovou analýzu bude za prvé rozbor politické participace české komunity/menšiny v politickém systému státu („Bojovali jsme“ – „máme právo“ –

„chceme“) a za druhé kulturní participace ve společnosti prostřednictvím tzv. českých besed. Vlastní výzkum vychází převážně z lokality Horního Daruvaru a Daruvaru, kde jsem měl možnost opakovaně „sdílet“ komunitu a provádět terénní výzkum. Během období, ve kterém byl terénní výzkum prováděn, proběhlo mnoho událostí, které budou dále v práci podrobněji komentovány (dožínky, divadelní představení, parlamentní volby, valné hromady atd.). V průběhu studia bylo také mezi krajany (členy besedy) v obci Horní Draruvar provedeno dotazníkové šetření.

2. Metodologie

Lokalita Daruvar / Horní Daruvar se nachází v západní části Slavonie, tedy na severu Chorvatska (viz Příloha č. 1). Terénní výzkum ve zmiňované lokalitě byl prováděn opakovaně v průběhu několik let (2005–2008). Celková délka pobytů představovala přibližně čtyři měsíce. Předmětem zájmu badatele byla česká národnostní menšina čítající v roce 2001 (sčítání obyvatelstva) 10 510 lidí. Češi v Chorvatsku se sdružují ve společenských spolcích – českých besedách, které jsou zastřešeny Svazem Čechů v Republice Chorvatsko.

V roce 2006 vznikla bakalářská práce zabývající se rolí a významem české menšiny při obraně Daruvarska během tzv. domovinské/vlastenecké války (více viz Tůma 2006). Výzkum po roční přestávce pokračoval dále v roce 2007. V rozmezí let 2007–2008 byly uskutečněny tři cesty o celkové délce přibližně dva a půl měsíce.

Jedna z cest se uskutečnila s přispěním Univerzity Pardubice, kdy bylo vyhověno žádosti o podporu v „Programu rozvojových aktivit Filozofické fakulty v rámci specifického výzkumu“ (grant č. FG170005). Hlavním řešitelem projektu byl prof. PhDr. Leoš Šatava, Csc., vedoucí této diplomové práce, a spoluřešiteli pak studenti oboru sociální antropologie (Martina Valcová¹ a autor práce Jiří Tůma).

Druhá cesta (přelom dubna a května 2008) se uskutečnila s přispěním studijního programu CEEPUS. Měsíční studijní cesta zahrnovala jak pobyt v Záhřebu, hlavním městě Chorvatska, tak ve zkoumané lokalitě – Horním Daruvaru.

Třetí cesta do Chorvatska v období dožínky se uskutečnila soukromě.

Během výzkum bylo použito několik různých výzkumných metod. Mezi nejvýznamnější patří tzv. zúčastněné pozorování. Dále se jedná o dotazníkové šetření,

---

¹ Martina Valcová byla společně s autorem spoluřešitelkou grantu č. FG170005. Odtud tématická blízkost některých otázek krajanského života, zejména tématu parlamentních voleb a problematiky jeslí (viz dále).

vedení řízených i neřízených rozhovorů (strukturovaných i polostrukturovaných) a studium materiálů (primární, sekundární, audio, video i textové prameny).

2.1 Zúčastněné a nezúčastněné pozorování

V roce 2007, na počátku shromažďování materiálů pro diplomovou práci, se jednalo již o opakovanou studijní cestu do známého prostředí. Přesto na počátku cesty nebylo zcela zřejmé přesné místo působení (kvůli problémům s ubytováním). Zájem jsem měl o dvě lokality. První lokalitou byla vesnice Dolany, kde se v devadesátých letech nacházely vojenské sklady, o které se bojovalo. Druhou vesnicí byl Horní Daruvar, která naopak jako jedna z mála prošla válkou „bez úhony“. V obou vesnicích se nacházejí české besedy a obě vesnice jsou statutárními součástmi města Daruvar. Volba nakonec padla na Horní Daruvar, kde jsem byl laskavě přijat v krajské rodině dvou manželů s dvěma dětmi, mými vrstevníky (v době prvního pobytu mi bylo 23 let – pozn.). Jelikož jsem byl opravdu vstřícně přijat/„adoptován“, mohl jsem se bezprostředně účastnit mnoha společenských i rodinných akcí. Trávil jsem s touto rodinou mnoho času, podílel se na drobných hospodářských činnostech, hovorech o „čemkoliv“, rodinných oslavách. Díky vřelému přijetí touto rodinou a dřívější známosti s předsedou místní české besedy i několika dalšími členy besedy jsem byl přijat celým krajským kolektivem, což mi umožňovalo snazší orientaci v besední činnosti (účastnil jsem se například křtin, valné hromady, zápasu v malé kopané apod.). Bezprostřední kontakt, komunikace a život s místními byl velmi přínosný i po osobní stránce, protože jsem se na čas stal součástí této komunity.

Během terénního výzkumu vždy vstupujeme do velmi komplexního kontextu, ve kterém se nejsme bezevšak schopni adekvátně orientovat a chovat. Tuto kompetenci získáme až prostřednictvím dlouhodobějšího pobytu, příp. díky opakovaným kontaktům. Podle našeho chování (např. i podle toho s kým jsme v lokalitě komunikovali jako s prvním, nebo u koho bydlíme) jsme zařazeni do určitých místních kategorií a jejich prostřednictvím jsme „čtení“ domorodci. Odtud vyplývá postulát etnologovy „čitelnosti“, a to od počátku výzkumu. (Lozoviuk 2005: 28)

Během studijního pobytu jsem se dále zúčastnil dožínků, několika divadelních představení, krajských zábav, stavění májky, ale i vojenských pietních akcí připomínající vojenský konflikt v 90. letech a jeho oběti. Měl jsem i možnost představit se v krajském vysílání Radia Daruvar (14.9. 2007).

2.2 Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření bylo provedeno v období dubna až května roku 2008. Hlavním předmětem šetření bylo kvantitativně zmapovat postoje a názory členů české besedy. Během šetření bylo distribuováno přibližně 130 dotazníků (tolik dotazníků lidé přijali), což pokrývá přibližně polovinu všech členů České besedy Horní Daruvar, jejímiž členy jsou i ostatní národnosti, zejména Chorvaté. (Celkový počet členů besedy je 223, porovnejte se: Stráníková 2007: 16). Dotazníky byly v obci Horní Daruvar distribuovány za pomoci jednoho z členů místní komunity, a to osobně. Při osobním styku jim byl dotazník v krátkosti představen a zdůvodněn – proč je dobré, aby ho vyplnili. Po týdnu, potažmo čtrnácti dnech byl dotazník opět osobně vybrán.

Tělo dotazníku obsahovalo 40 otázek, které byly nerovnoměrně rozděleny na 4 části („identita“ ot. 1–19 + 40; „volby“ ot. 20–29; „jazyk“ ot. 30–36; „kultura“ ot. 37–39). Dotazník byl dvojjazyčný, a to z toho důvodu, že jazykové schopnosti českých krajanů vycházejí především z mluveného projevu, někteří z nich neumí vůbec česky psát nebo číst český text. Dotazník byl anonymní a byl doplněn krátkým úvodem (viz Příloha č. 2), ve kterém byl respondentům vysvětlen důvod dotazníkového šetření, uvedeno jméno tazatele a záštita institucí – Univerzitou Pardubice. Na všech dotaznících byl také uveden telefonický kontakt (chorvatské i české telefonní číslo) a e-mail v případě, že by respondenti měli zájem badatele kontaktovat.

Vzhledem k velkému počtu otázek byla zvolena co možná nejjednodušší varianta dotazování. V dotazníku jsou použity:

- uzavřené, škálové otázky v tématických bateriích (ot. 1–6, 12, 25, 38)
- uzavřené a polootevřené, výběrové otázky (ot. 7, 11, 13, 21, 24, 30, 33–36, 39, 40)
- polootevřené výčtové otázky (ot. 8, 9, 16)
- dichotomické uzavřené otázky (ot. 10, 14, 15, 17, 20, 31, 32)
- dichotomické polootevřené otázky (ot. 22, 23, 26)
- otevřené otázky (ot. 18, 27, 37, 41)
- metoda „semantického diferenciálu“ (ot. 19)
- škálovací obrázková otázka (odlehčení) (ot. 28, 29)

Myšlenka uskutečnění takového dotazníkové šetření vycházela ze studií zkoumající národní identitu provedených v Česku v letech 1995 a 2003 – „Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě“ (Vlachová, Řeháková 2004) a „Česká národní identita po zániku Československa a před vstupem do Evropské unie“ (Vlachová, Řeháková 2004). Obě autorky se věnovaly studiu „národní identity“. Hlavním cílem jejich šetření bylo zjistit míru národního cítění Čechů a postoje k pojetí „češství“ coby jevu konstruktivistického a češství jako primordiálně daného. Pro dotazníkové šetření použitého v Horním Daruvaru bylo za vzor² či inspiraci použito celkem 12 otázek, které byly upraveny pro potřeby našeho dotazníku. Využité otázky se týkaly zejména části „identity“.

Ve vztahu k samotné distribuci a opětovné návratnosti je nutné poznamenat, že z rozdaných 130 dotazníků se jich navrátilo 98, což lze hodnotit jako uspokojivý počet. Důvodem tohoto počtu může být i skutečnost, že jsem byl během valné hromady v roce 2008, která šetření předcházela, osobně představen, z čehož vyplynulo určité povědomí o probíhajícím výzkumu „studenta z Čech“.

Dotazník byl zpracován tzv. čárkovací metodou, tedy metodou prostého součtu zjištěných dat pro každou zjišťovanou otázku. Grafické zpracování bylo vypracováno za pomoci programu MS Excel (více viz kap. 8).

2.3 Rozhovory

Rozhovory během výzkumu byly vedeny s náhodnými i vybranými respondenty z řad českých krajanů. Rozhovory byly buď strukturované, nebo polostrukturované, vztahující se k různým tématům krajanského života. V mnoha případech se také jednalo o situační a spontánní rozhovory „ted' a tady“.

V případě polostrukturovaného rozhovoru se v jednom případě jednalo i o tzv. biografickou metodu, tedy metodu založenou na „žité historii“, kdy respondent interpretuje určité dějinné období svým vlastním prožitkem, svou zkušeností. Biografická metoda byla z kapacitních důvodů použita pouze v jednom případě, avšak informace z ní získané byly následně podrobeny srovnání na základě několika řízených rozhovorů. Některé rozhovory byly zaznamenány na diktafon a přepsány, drtivá většina rozhovorů však proběhla situačně. O těchto rozhovorech byl pak proveden zápis do

---

² Vzor dotazníku viz *Sociologický datový archiv* [online]. Sociologický ústav Akademie věd, [cit. 2009-06-04]. Dotazník. Český. Dostupný z WWW: <<http://archiv.soc.cas.cz/download/101/QST95.pdf>>.

terénního deníku. Některým respondentům byl přiřazen kód z důvodu zachování anonymity.

2.4 *Studium pramenů*

Během výzkumu samotného i během následného vyhodnocování získaných informací bylo prostudováno mnoho audio, video i písemných materiálů (elektronických i tištěných), přičemž některé lze zařadit do primárních, některé do sekundárních pramenů.

Mezi primární materiály řadíme několik knih z krajanského prostředí, které byly vydány krajanskou Novinově-vydavatelskou institucí Jednota, dále pak tištěné týdeníky *Jednota* (od poloviny roku 2008 i elektronická verze), *Český lidový kalendář*, příručky určené menšině pro snazší uplatňování jejích práv (právní texty), vnitřní materiály besed a Svazu (rozpočet, stanovy atd.), fotografie. Do této kategorie je možné také zařadit například video nahrávky pořízené samotnými krajany v průběhu krajanských akcí, audio záznamy krajanského vysílání Radia Daruvar, propagační volební materiály, tematicky spjaté internetové portály apod.

Mezi sekundární materiály je pak třeba zařadit odborné práce pokrývající zkoumaná témata včetně autorů z řad českých krajanů, audio-video materiály (filmy o válce, reportáže České televize apod.).

2.5 *Diskuze literatury*

Cílem této diplomové magisterské práce je diskutovat souvislosti a fakta vedoucí k interpretaci současného postavení české krajanské komunity na území Chorvatska – Daruvarska. Terénní výzkum jako hlavní podstata této práce byl realizován ve vesnici Horní Daruvar, kde je i stejnojmenná česká beseda. Podstatou výzkumu bylo odpovědět na otázku, kdo jsou „Češi“ v Chorvatsku – zda-li v deklarované identitě převažuje spíše faktor kulturní/etnické identity nebo spíše/pouze/i faktor národnostní odvozující se od české státně-národní identity, tedy faktor, který dělá z členů etnické komunity i národnostní menšinu.

Základním teoretickým východiskem bylo uvažování o národnostní menšině jako o umělém konceptu, který popisuje komunitu jako jednotlivý celek. Tento obrázek je v mnoha případech předkládán veřejnosti médií, a to dokonce i těmi menšinovými. V případě české komunity v Chorvatsku, která určitým způsobem udržela svou skupinovou identitu a přežila přibližně dvě stě let v cizím jazykovém prostředí, se tedy jedná o úspěch. Přesto je třeba upozornit na určité skutečnosti. V minulosti docházelo v prostoru střední Evropy (zvláště v období habsburského soustátí) k velké vnitřní migraci, která způsobila současnou, poměrně pestrou skladbu „národnostních“ enkláv (v samotném Chorvatsku se nachází 18 etnických a národnostních menšin). Češi svoji identitu v počátku migrace tedy opírali převážně o skupinovou identitu svých krajanů, se kterými migrovali z původní lokality (s Čechy z českých zemí). Po vzniku samostatného Československa docházelo k institucionální podpoře „češství“. Současně se vznikem vlastního národního státu začali být Češi považováni / začali se sami považovat za národnostní menšinu.

Tématu konstrukce národní identity, národa a nacionalismu se podrobně věnuje např. Miroslav Hroch (1999), Ernest Gellner (2003), Antony Smith (2003), Steve Fenton a Stephen May (2002) a další. Zmínění autoři se liší například v pojetí otázky tzv. vznik národů. Gellner (2003) zastává názor, že se jedná o konstrukt daný celospolečenskými změnami vrcholného 19. století, tedy období průmyslové revoluce a v mnoha případech i vyvrcholení národních obrození (včetně českého). Národní obrození jsou právě svou podstatou tím činitelem, který vytváří moderní národy, které pak usilují o vlastní státnost. Národ je tedy umělý, nový konstrukt (více viz kap. 4). Hroch (1999) je zastáncem kontinuálního vnímání dějin, zastává „jinak“ definovaný pojem národ. Národ je především odrazem zemské příslušnosti tzv. vaterlandu, který je spíše než etnickými/kulturními kritérii definován prostorově. Oba koncepty se tak ve své podstatě doplňují, protože je zajisté nutné pracovat s oběma (viz Smith 2003).

V současném českém prostředí se praktickému výzkumu národní identity věnovaly Klára Vlachová a Blanka Řeháková (2003). Autorky provedly opakovanou dotazníkovou šetření v České republice, ve kterých zjišťovaly vnímání národní identity z pohledu obyvatel Česka. Výsledky šetření vyzněly ve prospěch etnického/kulturního vnímání „české“ identity nad identitou státní, což potvrdilo i naše bádání mezi českými krajany v Chorvatsku.

Pojmu „kultura“ ve významu čehosi charakteristického/typického/etnického se podrobně věnuje Terry Eagleton (2001), který diskutuje více rozměrů pojmu „kultura“.

a to zejména v proměně času. Od chápání kultury jako něčeho typického, přes rozlišování vysoké a nízké kultury až po význam kultury jako podstaty celospolečenského života. Kultura se stala nástrojem politiky, což ve spojení majoritní a minoritní společnosti vytváří podklad pro multikulturní soužití. Minoritní skupiny jsou tak pozitivně diskriminovány a „kultura/etnicita“ je prostředkem, jak svých cílů dosáhnout (Eagleton 2001; Eriksen 2007; Horáková-Novotná 2008; Sahlins 1999).

Jazyku jako kategorii etnické / kulturní identifikace se podrobně věnuje Leoš Šatava (2001, 2009). Šatava diskutuje roli malých jazykových skupin, jejichž hlavní charakteristikou je právě jazyk. Ten se tak stává předmětem zájmu o udržitelnost, snah o obnovu a ochranu. Diskutované téma je tak doplněním mnohvrstevné struktury, jakou identita bezesporu je. Nosným tématem je jazyková revitalizace. K tématu jazyka Čechů v Chorvatsku se vztahují přínosné články Marie Sohrové (2005, 2006), které pocházejí přímo ze samotné komunity a které popisují úroveň a stav současné češtiny mezi českými krajany.

Politické situaci v období rozpadu Jugoslávie, stavu občanské společnosti, válce v Jugoslávii/Chorvatsku se věnuje například Glen Blowman (1994), Ines Prica (1995, 2007), Maja Povrzanović (1995, 2000), Filip Tesař (2007) a další.

Historickým kontextem a minulostí české komunity v Chorvatsku se zabývá Josef Matušek (1994) nebo Rychlík a Perencevič (2007).

Na základě stanovených a diskutovaných otázek během této práce se domnívám, že identita „Čechů“ je v současnosti identitou založenou zejména na úrovni cítění silně podporovaného „českou lidovou kulturou“ (folklorem), která je ovšem v současné době o jednu až dvě generace zpět oproti žité kultuře v samotném národním státě – Česku. Z hlediska udržitelnosti – jak kulturní, tak i jazykové – je tedy do budoucna nutné hledat nové formy spolkového života, takové, které zaujmou a motivují mladou generaci k participaci v krajanském životě.

Češi v minulosti přicházeli z českých zemí do Chorvatska v rámci vnitřní migrace uvnitř Rakouska-Uherska, a to jak před českým národním obrozením, tak i po něm. Ke stabilizaci a rozvoji krajanského života s existenčním potenciálem došlo zejména po vzniku Československa. Do té doby se česká komunita udržela hlavně díky prostředí, ve kterém žila (jistá míra izolovanosti venkova) a díky uzavřenosti skupiny. Ve 20. letech byla v Daruvaru otevřena česká škola, která posílila/revitalizovala jazykovou gramotnost. Během druhé poloviny 20. století byla menšina právně stabilizována, byla jí udělena kulturní autonomie. Uskutečnil se kvalitativní posun od celospolečensky

participující komunity (česká soukromá škola, Československá banka, české podniky...) před druhou světovou válkou ke komunitě „kulturní“, tedy oficiálně udržované „pouze“ na úrovni folkloru, což komunitu stabilizovalo ale svým způsobem „zapouzdřilo“. V 90. letech, po tzv. domovinské/vlastenecké válce byla menšině potvrzena kulturní práva. K nim také nově přibyla i práva politická, která etnické/národnostní menšiny staví do role politicky aktivního subjektu. Jedná se o tzv. politiku identit, kdy se menšiny na základě etnické identity učí politicky participovat v zájmu celé menšiny. Část menšiny se proti tomuto konceptu staví negativně, protože pokládá etnicitu za čistě osobní volbu, což způsobuje malou participaci vlastních členů např. při volbách či oficiálním sčítání obyvatelstva. Toto chování však s sebou nese jistá rizika (např. financování činnosti).

2.6 Terminologie

V současné době si můžeme dovolit říci, že česká komunita v Republice Chorvatsko je plně etablovaná v místní společnosti, má v zákoně definované své postavení a pole působení (*Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina* – více viz Arlović 2003: 95-152). Přesto cesta, kterou komunita pro své plnoprávné postavení vykonala, nebyla přímočará a jednoduchá. Fakt, že část obyvatel suverénního státu sebe sama označuje jako členy jiného národního státu, je matoucí, a proto je na počátku práce vhodné nejprve vyjasnit samotné pojmy, které budou dále v práci používány. Jedná se zejména o termíny: „menšina, etnická menšina, národnostní menšina, etnicita, identita, kulturní identita, politická identita, etnická identita ve spojení s pojmy stát, občanství ad. Tuto debatu lze považovat za zcela stěžejní, protože právě od ní se odvíjí další uvažování o české komunitě v Chorvatsku.

Jak již bylo dříve uvedeno, první čeští krajané přicházeli na území dnešního Chorvatska již před dvě stě lety. Cílem této práce nebude historicky mapovat tento proces, přesto jistá exkurze do historie může učinit určité věci pochopitelnějšími. Za výchozí bod této práce budeme považovat tzv. domovinkou/vlasteneckou válku v 90. letech, neboť právě ji můžeme označit za významný zdroj současné identity (rozvoj identity v protikladu k procesu asimilace), zejména pak identity politické včetně politiky identit.

3. Historický kontext

Konstrukce vlastní identity („víme, kým jsme“) pramení z neustálé interakce s okolím, prostředím, ve kterém žijeme. Ať už jde o nejbližší rodinu, přátele, skupinu blízkých osob (Gemeinschaft) nebo širší okruh lidí (Gesellschaft), vždy je to právě toto okolí, které z nás dělá to, čím jsme. Češi do Chorvatska odešli za půdou, přesto neztratili povědomí o tom, odkud přišli. Je reálné odvozovat svůj původ od vlasti, která pro Čechy v Chorvatsku ve skutečnosti nikdy vlastní nebyla? Kým jsou „Češi“ v Chorvatsku?

3.1 Podunajské soustátí

Literární prameny uvádí, že nejrůznější styky mezi českým a chorvatským teritoriem existovaly již od samotného počátku konstituce státních celků na daných územích. České i chorvatské země ovládal od roku 1526, tedy po nástupu Habsburků na český trůn, stejný panovnický rod a obě země vlastně tvořily, jak bychom to dnes nazvali, „jeden státní celek“. V roce 1918 se obě území rozchází a každé si začíná žít svým vlastním životem.

V rámci jednoho státním celku – habsburského soustátí docházelo k pohybu obyvatelstva. Migrace většinou vycházela z aktuálních potřeb a zájmů, vyvolaných jak vnitřními, tak i vnějšími geopolitickými podmínkami. Mezi českým a chorvatským územím docházelo k vzájemným výměnám obyvatelstva, které měly podobný důvod, jen jiný účel. V 16. a 17. století přišlo na území Moravy chorvatské obyvatelstvo z území hraničících s Osmanskou říší, kde se v této době formovala tzv. Vojenská krajina³ (viz Příloha č. 3) neboli nárazníkové pásmo mezi oběma impérii. Právě tato Vojenská krajina v pozdějších obdobích (18. a 19. století) posloužila jako nový domov obyvatelstvu přicházejícího z opačné strany, totiž z českých zemí. (Mezi lety 1815 a 1850 stoupl počet obyvatelstva v českých zemích ze 4,8 milionu na 6,8 milionu.)

V dalším textu pomíneme ekonomickou a bohatou celospolečenskou spolupráci mezi oběma zeměmi a budeme se věnovat genezi české komunity v Chorvatsku, zejména od vzniku samostatného státu v roce 1918. Tento rok je v moderních dějinách

---

³ Vojenská hranice vznikla již ve 14. století za vlády Zikmunda Lucemburského a trvala až do roku 1873, kdy byla oficiálně zrušena. Po celou dobu existence představoval tento prostor tzv. měkký podbříšek rakouského státu a katolické Evropy. Během takřka pětisetleté existence se stal tento prostor domovem slovanských uprchlíků před Osmanskou říší, zejména Srbů. Šturz (1995) hovoří o Vojenské krajíně jako o dědictví staleté turecké přítomnosti na Balkánském poloostrově. Největším dědictvím přítom zůstala etnická mapa obyvatel zde žijících.

třeba pokládat za zásadní a v celospolečenském kontextu za klíčový pro pochopení daného tématu.

Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (Království SHS) vzniklo 1. prosince 1918. Počátek společného státu byl spojen se střetem dvou koncepcí o budoucím uspořádání státu, ve kterých se představy jednotlivých stran rozcházely. Zástupci Chorvatska a Slovinska po srbské straně požadovali určitou míru autonomie. Požadovali vytvoření volné federace jihoslovanských států. (Hladký 1998: 370) Srbskou představou bylo vytvoření centralizovaného státu s jakousi návazností na předválečné Srbské království. Faktem, který nesporně přiměl Slovince a Chorvaty ke zmírnění postojů, byla skutečnost, že italská armáda začala obsazovat pobřeží Chorvatska, na které si činila nárok⁴ a které jí bylo přislíbeno Dohodou⁵ jako reparace za vojenskou podporu v době první světové války.

Rok 1929 přinesl konec Království SHS a vznik Jugoslávie, země „jižních Slovanů“ tvořenou jedním ústředním „jugoslávským“ národem.

Federalizace státu po druhé světové válce a také politická „revize“ v 70. letech přinesla podporu multikulturní společnosti spřízněných národů (jejich identit), což do jisté míry znamenalo etnický klid až do let osmdesátých.

3.2 *Kultura identitou/identifikací*

V roce 1974 došlo v Jugoslávii (respektive Socialistické federativní republice Jugoslávie) k přijetí nové ústavy, která posilovala autonomní postavení jednotlivých republik v rámci federace. Tato nová ústava reagovala na vnitřní tlak uvnitř federace, zejména na snahu Chorvatů o jazykovou samostatnost a také o ekonomické reformy. Dále měla vyřešit a zajistit další chod státu po smrti doživotního prezidenta Josipa Broze Tita.

Abychom však neodbíhali příliš od tématu, podívejme se blíže na migraci Čechů do „Vojenské krajiny“.

---

⁴ Londýnská smlouva – Itálie vstoupila do války nejprve na straně Dohody (23. 5. 1915), ovšem v dubnu 1915 se zástupci Itálie dohodli s Británií a byl učiněn příslib územního záboru, pokud se Itálie přidá na stranu Dohody (slib Istrie a Terstu, Dalmácie a jižních Tyrol). Na základě této dohody Itálie opustila Trojspolek a vyhlásila válku Rakousku-Uhersku i Německu.

⁵ Trojdohoda nebo Dohoda bylo označení spojeneckých Francie, Ruska a Velké Británie namířené především proti Centrálním mocnostem (Německu, Rakousku-Uhersku ad.).

Češi začali osidlovat území dnešního Chorvatska již v 18. století, kdy bylo dovršeno osvobození východní části jeho území (Slavonie) od turecké nadvlády. Zpustlá země byla jen málo osídlená, a tak v souladu s politikou merkantilismu, kterou tehdy habsburský dvůr vyznával, začaly být také v Chorvatsku zřizovány nejrůznější manufaktury (...) v druhé polovině 18. století také k zemědělské kolonizaci úrodné, ale málo osídlené slavonské nížiny. (Perencevič, Rychlík 2007: 419)

Migrační vlny z našeho pohledu můžeme významem rozdělit na dvě. První probíhala od konce 18. do poloviny 19. století, kdy pocházely přestěhované rodiny spíše z chudších vrstev a půda, na které se usazovaly, jim byla buď pronajata, nebo, v případě blízkosti samotné vojenské hranice, přidělena. Vzhledem k tomu, že se jednalo o první vlnu migrace, bylo toto obyvatelstvo finančně zvýhodněné, hlavně sníženým odvodem daní. Druhá migrační vlna probíhala od poloviny 19. století dále. V tomto případě se již jednalo o movitější vrstvu, která si půdu mohla dovolit koupit do svého vlastnictví. (Perencevič, Rychlík 2007; osobní prohlídka Daruvaru s výkladem p. Daňkové – 7. 5. 2008) V této době pak docházelo k zakládání nových (českých) osad, popř. doosidlování osad stávajících.

Pro naši další práci vztahující se k identitě je důležité si uvědomit, že tato druhá migrační vlna odchází z Čech v období, kdy již vrcholilo české národní obrození (revoluční rok 1848) a průmyslová revoluce zasáhla i České země. Pojem „český národ“, především po rakousko-uherském vyrovnání (1867), tedy vyjadřuje více než zemský patriotismus (přináležitost k území jako vyjádření příslušnosti k „národu“), což nelze říci u první migrační vlny „Čechů“ (do r. 1848), která neměla „zkušenost“ českého národního obrození. Druhá migrační vlna vyjadřuje tedy spíše jazykovou skupinu/kategorii a také kulturu tímto jazykem produkovanou / s tímto jazykem spojovanou. S ohledem na právně-politický vývoj v Rakousku v době ponapoleonské (respektive v Rakousku-Uhersku) můžeme hovořit o habsburském soustátí již jako o industrializujícím se státě „moderního“ typu, který je založen (v dnešním slova smyslu) na multi-národním a multi-kulturním základě (tzn. dle Gellnera – mnoho nacionalismů v jednom státě). Paradoxem tohoto soustátí ovšem bylo, že i přes dlouhodobou snahu vytvořit jednotný „rakouský národ“ (jeden nacionalismus, tzn. jednu národní/státní identitu) obývajících podunajskou říši, nikdy nedošlo k silné identifikaci s tímto státem, což vedlo nakonec po skončení první světové války k jeho likvidaci. Klíčem, který měl modernizující se říši scelit, byl německý jazyk (rakouská státní identita vyjádřená příslušenstvím k rakouskému státu, „rakouské kultuře“). Jazyková kategorie se ovšem stala právě tím činitelem, který napomohl k posílení navzájem si konkurujících

nacionalismů (politických principů) a potažmo národů (sociálních pout / kultury), jež v soustátí převážily a nakonec se samy konstituovaly do podoby nových nástupnických „národních“ států.

Pokud se pozastavíme nad pojmem „národ“, musíme si položit otázku, jak tomuto termínu v prostředí střední Evropy rozumět. V principu se jedná o dvojí rozdělení, a to na národ jako politický konstrukt (konstruktivismus) a na národ jako kulturní konstrukt (esencialismus). V případě prvního vymezení můžeme použít koncepci Gellnera (2003), který říká, že nacionalismus je spojen s politickou jednotou – státem (jeden národ rovná se ideálně jedna kultura), tudíž je počet uplatnitelných nacionalismů/států omezený. Gellner (2003) tak odmítá organickou teorii vycházející z romantických tezí o odvěké existenci národů. Národ vzniká jako produkt (konstrukt) nacionalismu. Termín nacionalismus není třeba chápat v negativním smyslu, protože se ve své podstatě jedná o „**kulturní dospělost**“ určitého etnika (etnickou identitu) vymezením se vůči etniku jinému (jiné etnické identity). Jinými slovy, jde o rivalitu dvou a více politických principů vyjádřených kulturou (komplexní / vysokou kulturou). Stát je dle Gellnera (2003) v ideálních podmínkách odrazem jedné, všemi obyvateli sdílené kultury, která tak naplňuje podstatu státního národa. Takovéto uvažování o „sňatku státu a kultury“ (Gellner 2003: 67) slábne směrem k východu, kde se nevytvářela identifikace s proto-státem, nýbrž s postavou vladaře, který zastřešoval mnoho jazykových, náboženských a územně roztržštěných celků. Stále více zde tedy hrála role kultury coby dominanty, kterou je třeba ctít (ve druhém pojetím je národ chápán jako kulturní produkt založený na esencialismu). Osvícenský racionalismus v kontrastu organického romantismu. Vůdčí osobností myšlenky romantismu byl Johann Gottfried von Herder, který považoval za klíčové nikoli racionální rozum, ale cit a hodnoty člověka.

... lidstvo se neskládá z atomizovaných individuí, jejichž podstatou není univerzální rozum a jejichž prostorově a časově specifické vlastnosti jsou irelevantní. Lidstvo naopak tvoří národy/kultury, jejichž podstata a hodnota spočívají právě v jejich specifčnosti. Hodnota a kvalita lidských bytostí netkví v tom, co mají všichni společné, nýbrž v tom, co od sebe různá společenství navzájem odlišuje. To, na čem opravdu záleželo, byla tato rozmanitost a kulturní specifčnost. (Gellner 2003: 87)

Touto Herderovou tezí se inspirovalo mnoho středo- a východoevropských národních hnutí, která byla součástí dynastických multinárodnostních států. Takto definované kultury pak ospravedlňovaly „nově“ vzniklé, popř. „probuzené“ národy.

Pojem „národ“ je tedy spíše synonymem „vysoké“ kultury, která nahrazuje nižší formy kultur, a tím se stává univerzálnější. (Gellner 2003: 87) Jak dále Gellner (2003) uvádí, pozdější spojení s darwinovským evolucionismem vytváří nacionalismus zhoubné spojení „půdy a krve“, tedy propojení lidí stejné kultury s územím (národní socialismus v Německu 30. let 20. století).

3.3 *Proces identifikace*

Každý národní autor píšící o vzniku nacionalismu, národů a států je vždy ovlivněn kontextem prostředí, ve kterém žije. Pojmy jako národ, etnicita a kultura dostávají svůj osobitý význam. Skutečnost, že tato práce vzniká v prostředí střední Evropy (o Čechách jako národnostní / kulturní / etnické menšině / komunitě v jiné části Evropy), vystavuje autora nutnosti vypořádat se s používanou terminologií.

Podobně jako Gellner, který klade důraz na rozvoj vysoké kultury spojeného s rozvojem industrialismu, a tím i moderních států, vychází Eagleton (2001) z podobných premis. Důraz klade ale především na samotný pojem „kultura“. Je velmi důležité uvažovat nad kontextem vzniku termínů a všech vrstev významů, které se k nim vážou. S pojmy, jakými jsou „kultura“ nebo „civilizace“, běžně operuje každý současný člověk, pro něhož jsou tato slova často synonymem. Hledat vzájemné rozdíly se může zdát na první pohled zbytečné. Podíváme-li se ovšem právě na kontext vzniku termínů, přiblíží se nám tak historicko-politický vývoj v Evropě.

Pojem „**civilizace**“ vznikl jako „západní“ konstrukt domnělé umělecké, politické a ekonomické vyspělosti vedoucí k vymezení se vůči německému území na východ od Francie (zahrnující tedy i rakouské soustátí). Civilizace byla synonymem morálky a mravů – byla univerzalistická. Hlavním cílem byla politická identifikace a jednota jejích členů směřující k občanství / státnímu občanství (příslušnosti ke státu). Herderovský romantismus v Německu naopak zdůrazňoval výjimečnost každé kultury, protože pojem „kultura“ vyjadřuje podstatu každého etnika, jeho specifčnost a historii – má duchovní, náboženský rozměr. Jeden národ se nemusí rovnat jedné kultuře/etniku, což je přesný opak teze Gellnera (2003). Eagleton (2001) předkládá více rozměrů pojmu „kultura“, a to zejména v proměně času. Od doby předmoderní (viz výše; protiklad civilizace a kultury), přes modernu (diskreditace pojmu „civilizace“ ve spojení s imperialismem) až k postmoderním přístupům (kultura jako podstata celospolečenského života).

„Zatímco kultura jako civilizace je přísně výběrová, kultura jako způsob života nikoli.“ (Eagleton 2001: 23) Herderovské pojetí kultury vzniklo především jako reakce na politickou rozpínavost francouzské a britské „civilizace“ v 19. století a směřovalo k povznesení lokálních skupin „Gemeinschaft“ – jako lokálních kultur, které mají svá specifika. Britské impérium a Francie si kladly za cíl absorbovat dosud necivilizované, tzn. méně vyspělé společnosti (divochy, barbary). Kultura v pojetí organickém vede k oslavě familiérního „Gemeinschaft“ nad celistvou „Gesellschaft“ – mnohvrstevnosti nad universalismem.

Pokud budeme sledovat vývoj vzniku národů v Evropě pohledem Gellnera (2003), pak existovaly čtyři oblasti – na základě toho, zda existovala vysoká kultura a stát (nevěsta + ženich). V ideálním případě pak platí teze, že existence státu a vysoké kultury (vzdělanost, jazyk...) vede k nacionalismu (kulturnímu sebeuvědomění), a tak ke vzniku národa (jeden národ v jednom státě). Čím dále na východ tato teze přestává být platná. Na východ od Francie existovalo rozdrobené Německo a Itálie, multi-protonárodní Rakousko a Rusko a také Osmanská říše. Podíváme-li se na Rakousko, zjistíme, že rozhodujícím faktorem, který rozlišoval její obyvatele, byla historie (nebo její výklad) a jazyk. To, že se obyvatelstvo na území Českého království komplexně vnímalo v kategorii „národ/lid – volk“ jako „Češi/Böhmen“, bylo v období konstrukce „českého národa“ během národního obrození ve smyslu „národ – organický, kulturní“ předmětem konfliktu mezi česky a německy hovořícím obyvatelstvem. V jednom státě tedy dochází ke vzniku dvou nacionalismů opírající se převážně o jazyk a s ním spojený konstrukt pozměněného vnímání historie.

Národ se prezentuje jako metaforická abstraktní rodina nabízející jistotu svého lůna ve studeném a zmateném časoprostoru, který je charakterizován odcizením a ztrátou domova. Symboly a významy spojené s rodinou se přesunují na abstraktní národ či etnické společenství a národ se tak stává vnější rodinnou jednotlivce. Otčina (fatherland, Vaterland, patrie) a mateřský jazyk, otec vlasti a naši bratři v nouzi, jsou metaforami, se kterými se ztotožňují a podle kterých žijí lidé moderní společnosti. (Eriksen 2007: 43)

Historik Hroch (1999: 240) objasňuje požívání termínů „Vaterland“ – vlast a „die Nation“ – národ. Zatímco do poloviny 19. století bylo používání prvního pojmu „Vaterland – vlast“ běžné a vyjadřovalo spojitost s vlastní zemí / etnickým územím. V období ponapoleonském v souvislosti s politickým centralismem a stále častěji se objevujícími národními hnutími získává na významu pojem „Nation – národ“. Hroch

(1999: 197) dále poukazuje na minoritní názor (diskuze na počátku 19. století), který byl v prosazován Bernardem Bolzanem. Podstatou tohoto názoru byla existence dvojjazyčného českého národa, který se měl především opírat o zemský patriotismus, tedy „Vaterland – vlast“ a měl být založen na vzájemném kulturním respektu mezi českými a německými mluvčími.

Ve spojitosti s „národními obrozeními / národními hnutími / národními probouzeními / vznikem národů“ dochází k diskusi o historické existenci národů a jejich právu na existenci. „V tomto kontextu měli zejména anglosaští autoři již tehdy problémy se zařazením ‚nestátních‘ národů pod anglický termín ‚nation‘: hledali se nové termíny, jako nationality či national group“ (Hroch 2003: 14). Hroch (2003) dále poukazuje na význam francouzského autora Ernesta Renana, který se přikláněl k názoru, který vyjadřoval subjektivní názor každého člověka, neboť jen a pouze on může rozhodnout čím je/bude. Tento postoj je pak blízký postmodernímu postoji ke studiu etnicity, kdy se lidé sami zařazují do kategorií, které jsou jim nejbližší. Nacionalismus jako pojem vyjadřující určité postoje kulturní dospělosti získal během své historie nálepku spíše toho špatného, násilného a nedemokratického. Zásahu na této vizitce má bezesporu nacistický národní socialismus, který vyhrotil teze o nadřazenosti kultury a s ní spojené etnické dominanci jedné skupiny lidí. Vrátime-li se k podstatě, pak vyjadřuje nacionalismus lásku a obdiv ke vlastnímu národu, občanské hodnoty, politickou emancipaci. Jinými slovy také vlastenectví a patriotizmus. Opět ovšem záleží na místě, kde a kdy je daný termín používán. Hroch (2003: 20) dále komentuje možné alternativy nahrazující pojem nacionalismus. V historické perspektivě je možné hovořit také o „loajalitě“, popřípadě „skupinové identitě“. „Identitu – národní identitu“ jako prostředek vyjádření postojů propracoval Anthony Smith (2003).

Výhodou termínu je okolnost, že národní identita je jedna z celé řady identit, které mohou být vzájemně kombinovány: nevylučuje se tedy s identitou regionální či etnickou. Někteří autoři navrhují rozlišit národní identitu jako prosté vědomí sounáležitosti s národem a identifikaci jako výraz aktivního angažovaného postoje jedince vůči kolektivní osobnosti – národu. Další výhodou je, že termín národní identita není na rozdíl od termínu nacionalismus zatížen emocionálními konotacemi – a je tedy jen v malé míře vystaven nebezpečí zneužití pro politické cíle. (Hroch 2003: 21)

Podstatou nacionalismu dle Smitha je sdílení společného mýtu moderní doby, totiž mýtu o odvěké existenci národa, který je třeba probudit, rehabilitovat. V citovaném odstavci je zmiňován pojem „etnická identita“. Jeho užívání v sobě odráží dvě

kvalitativní roviny. Významově osciluje mezi primordialistickým přístupem a instrumentálním přístupem, tzn. „situačním“ – na základě volby a potřeby „ted“ a tady“. Uprostřed těchto dvou krajních vnímání pojmu etnicita se nachází nejčastěji používaný význam, totiž etnicita ve smyslu historicko-kulturně-symbolickém – jako „etnická identita“. Lze tedy tvrdit, že jednou z významných částí (v případě státních národů) „národní identity“ (nacionalismu) je etnicita – etnická identita.

Etnická skupina je typem kulturní kolektivity, ve které se klade důraz na roli historické paměti a mýtů o původu a kterou lze rozpoznat na základě jednoho či více kulturních rozdílů, například náboženství, obyčejů, jazyka nebo institucí. (Smith dle Hroch 2003: 271)

Etnicita je dlouhodobou a systematickou komunikací kulturních diferencí mezi skupinami, které se považují za vzájemně odlišné. Objevuje se vždy, když se kulturní odlišnosti stanou relevantní v sociální interakci, z tohoto důvodu by měla být etnicita zkoumána na úrovni sociálního života, nikoliv ve sféře symbolické kultury. (Eriksen 2007: 105)

4. Češi v Chorvatsku

Město Daruvar leží v oblasti západní Slavonie v Bjelovarsko-bilogorském županství, kde žije většina krajanů hlásících se k české národnosti. Při sčítání obyvatelstva v Chorvatsku v roce 1991 se k „české národnosti“⁶ přihlásilo 13 086 osob. V roce 2001 již jen 10 510 (viz Příloha č. 4).⁷

4.1 *Příchod Čechů do Chorvatska*

První české osídlení území vojenské hranice pochází z konce 18. století (více o kolonizaci a zakládání prvních osad viz Perencevič, Rychlík, 2007; Turčín 1937).

---

⁶ Viz např. Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin; příklad České republiky: Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů – § 2 Vymezení základních pojmů „(1) Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo. (2) Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.“ Podrobněji v: Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů

⁷ Počet příslušníků národnostních menšin v Republice Chorvatsko je možné porovnat s Šatavou (1994: 144).

Na první pohled by se dalo říci, že je tato komunita pevně konstituovaná a tvoří svébytnou národnostní lokální jednotku. Na pohled druhý si ale musíme položit otázku, nakolik je tato „komunita“ celistvá, případně proč? Otázka „co“ zapříčinilo, že i po tak dlouhé době nedošlo k plné asimilaci, je bezpochyby na místě. Jsou tedy Češi v Chorvatsku menšinou? Pokud si na tuto otázku odpovíme ano, ptáme se, co to znamená být menšinou? Co je v současné době motivací a hnací silou „nebýt asimilován“ prostředím, nepohlednout tlaku svého okolí a kontextu životního prostoru?

Dle holistické definice:

Je identita člověka určena jeho skupinovou příslušností, protože jí vytvářejí sociální a kulturní síly (...) jednotlivci jsou tím, čím jsou, díky sociálnímu celku, k němuž náleží. Jednotlivce lze tedy chápat jedině na pozadí sociálního kontextu, a ne naopak. (Fay 2002: 69)

Budeme-li přistupovat k české komunitě tímto způsobem, kterým se běžně o „národnostních menšinách“ hovoří, museli bychom o ní mluvit jako o jedné masě lidí s označením „Češi“. Pokud se budeme držet stanovené otázky „Co znamená být menšinou?“, pak s tímto jednoznačným „zaškutkováním“ nemůžeme souhlasit. Musíme se jasně ptát, „Co znamená být menšinou za prvé pro jedince (individualistický, atomistický pohled – skupinová integrita formuje individuální identitu) a za druhé pro skupinu jako celek (komunitu, „menšinu“), a to v proměně času.“

Samotná definice spojení „národnostní menšina“ je problematická a rozhodně se o ní nedá mluvit jako o definici jednoznačné, spíše naopak.

V odborné literatuře, zejména zahraniční, tak dnes často bývá termín národnostní menšina spíše suplován jinými výrazy, z nichž nejfrekventovanější je zřejmě obecnější a neutrálnější pojem etnikum či etnická skupina (...) V konkrétním kontextu je možno užít i pojmů jako regionální skupina apod. (Šatava 1994: 17)

Dokumenty pojednávající o ochraně menšin se výrazu „národnostní menšiny“ nejdou záměrně vyhýbat a užívají formulaci „etnické, jazykové a náboženské menšiny“ (...) Potíže dělá např. odlišení jazyka a dialektu. Mnoho komplikací vyplývá z nejednoznačnosti termínu „etnická skupina“, jehož význam je podobný tomu, co v jiných jazycích znamenají slova ethnie, Etnizität, etnia. (Waldenberg dle Hroch 2003: 429)

Termín „národnostní menšina“ v sobě ovšem může obsahovat dvě kvality. V prvním případě se bude jednat o komunitu složenou z členů odkazujících se na jiný národní stát než na ten, kde jsou vnímáni (sami sebou nebo okolím) jako menšina. V druhém případě se může jednat o národ bez vlastního národního státu nebo o část národa, který je sám menšinou – obývající ovšem své etnické území, od něhož například odvozuje národní identitu / etnicitu.

V kontextu tématu této práce je potom zajímavé si uvědomit, že období od kterého odvozujeme vznik „českého národa“, spadá do období, kdy samotný český národ byl závislým, nestátním národem, který se o své historické území dělil s jiným „národem“, který minimálně po jazykové stránce tvořil majoritu a měl vlastní „vysokou kulturu“. S přihlédnutím k tomuto faktu poté musíme hovořit o migraci „Čechů“ do Slavonského království jako o vnitřní migraci uvnitř jednoho státního celku – Rakouska / Rakouska-Uherska. Češi přicházející do tohoto prostoru slavonské vojenské hranice tedy nejprve tvořili pouze etnickou/kulturní komunitu. Teprve s postupem času a postupném „dostěhováním“ se dalších a dalších lidí z českého území a také z geopolitického vývoje je možné o české komunitě v Chorvatsku hovořit jako o národnostní menšině (posun od závislého národa k za prvé státnímu národu v případě vlastního českého území a za druhé národnostní menšině na území jiného národního státu). To platí zejména se vznikem nezávislého Československa po první světové válce.

Složité poměry mezi Čechy v Chorvatsku-Slavonii se po roce 1918 ještě zkomplikovaly. Mírové smlouvy řešily otázku domovské příslušnosti a tím i státního občanství Italů, Němců, Maďarů a Rumunů, ale na Čechy se zapomnělo. Češi, kteří měli uherské (chorvatské) občanství – a těch byla většina – stali se jugoslávskými státními příslušníky, ostatní – v roce 1931 jich bylo 13.800 – čs. státními příslušníky.“ (...) Čs. svaz rozvíjel svou činnost v intencích první Československé republiky, která měla zájem na hospodářsky silné a národně uvědomělé menšině napomáhající k prosazování jejích hospodářských a politických zájmů na Balkáně. Ve vztahu ke staré vlasti se objevila pro zahraniční Čechy nová skutečnost, vznik čs. státu. Vedle českého zemského vědomí (Čechy-Böhmen) a národního (etnického) povědomí, jež se projevovalo v jazyce, kultuře a etnonymu (Češi), objevila se čs. státnost (čechoslovakismus), na kterou si museli zvykat. (Heroldová 1996: 75)

4.2 Období samostatného Československa a „Jugoslávie“⁸

Z dlouhodobého pohledu na českou komunitu žijící na území současného Chorvatska je třeba si uvědomit zajímavý fakt – identifikaci menšiny s formou – podobou svého národního státu (Československou republikou, Československou socialistickou republikou, Českou a Slovenskou Federativní republikou a potažmo dnešní Českou republikou), ke kterému se organizovaná česká komunita/menšina hlásila a hlásí (podrobněji v dalších kapitolách). Společně se vznikem samostatného Československa vznikla potřeba oficiálně se organizovat (komunikace s orgány státní správy Jugoslávie i Československa). Postupně tak vznikl Svaz, který organizoval české usedlíky. „Svaz má organizovat jako jednotný, celomenšinový centralizovaný orgán, který bude „duševním vůdcem, rádcem a reprezentantem všech Čechoslováků žijících ve státě SHS.“ (Matušek 1994: 76)

Nicméně tento ustanovený svaz si nečinil ambice politické organizace⁹, přestože byl z počátku napadán chorvatským i srbským tiskem z „českého separatizmu“.

U Čechů v Chorvatsku lze po roce 1918 stanovit zhruba tři směry etnotransformačního procesu, které se navzájem prolínaly: 1) menšinový, národně-emancipační, 2) asimilační (kroatizace) a 3) třídní, formující Čechy na základě třídní příslušnosti společně s dělnickou třídou jiných národností, především ve spojení s dělnickým a socialistickým hnutím domácího obyvatelstva. V národní emancipaci české etnické skupiny se krajanská činnost na Daruvarsku zaměřila na 1) ožívání a zavádění českých lidových tradic, obyčejů, slavností, písní a tanců, 2) seznamování se s projevy české profesionální kultury (divadlo, literatura, hudba) a s českou historií, včetně nejnovější (Hus, Komenský, 28. říjen 1918). V předvečer 6. července se v Daruvaru pálily ohně, pořádaly se slavnostní akademie, k výročí samostatnosti se konaly „národní slavnosti“ s průvodem a alegorickými vozy (obžinky, Lešetínský kovář, Slovanstvo, Komenský) a předváděním „národních zvyků a tanců“ (selská svatba, obžinky, královničky) a se závěrečnou scénou „Osvobození“. (Heroldová 1996: 75, 76)

V roce 1921 byl v Osijeku, hlavním městě Slavonie, založen Československý svaz v Království SHS skládající se z 36 spolků. Hlavním principem Svazu bylo sdružovat jednotlivé České besedy, které vznikaly právě v tomto období.¹⁰ Představitelé Svazu

---

⁸ Nejprve Království SHS, později Království Jugoslávie, Federativní lidová republika Jugoslávie a Socialistická federativní republika Jugoslávie

⁹ V roce 1920 byla neúspěšně iniciována aktivita, která měla vést k založení Československé pokrokové rolnické strany. V roce 1921 byla také v Daruvaru založena Československá banka.

¹⁰ Nejstarší České besedy vznikají ve městech (Záhřeb 1874, Dubrovnik 1899), na venkově před první světovou válkou jen ojediněle – v roce 1907 v Daruvaru a Prekopakře. Ve 20. letech však byla založena celá řada Českých besed na Daruvarsku – Brestov, Dežanovec, Dolany, Velké Zdenice, Hercegovce,

pocítli první znaky asimilace, a proto bylo zřízeno několik českých škol jako základ pro udržení české identity. V průběhu meziválečného období pak vzniklo mnoho zájmových organizací¹¹, které podporovaly „československou ideu“, sounáležitost s historií své dřívější vlasti a nově vzniklého Československa. V druhé polovině 20. století došlo k velké asimilaci Čechů. Ze 40 000 krajanů ve 30. letech je jich dnes asi třetina. K poválečné obnově činnosti Svazu došlo 1. října 1944 v Daruvaru. Po roce 1945 došlo také k velké reemigraci do Československa, kdy odešlo mnoho kulturních pracovníků. Díky decentralizaci státu se Svaz orientoval pouze na krajanské spolky v Chorvatsku a z části i na spolky v Bosně a Hercegovině. V roce 1949 se ustálil název Československý svaz v Chorvatsku. Federativní uspořádání Jugoslávie vedlo v roce 1975 ke změně názvu na Svaz Čechů a Slováků v socialistické republice Chorvatsku. V roce 1993¹² schválila valná hromada nový statut a s ním i nový název – Svaz Čechů v Republice Chorvatsko. Slovenské spolky v roce 1992 oddělily a vytvořily Matici slovenskou, později Svaz Slováků.

4.3 *Vojenský konflikt a rozpad Jugoslávie v devadesátých letech*

Etnonacionalismus představuje určité novum pouze pro svět postkomunistických zemí, kde nahradil internacionální marxistickou ideologii třídního boje, pomohl bývalým komunistům transformovat mocenské ambice v nacionální a umožnil jim dále participovat na moci. (Tomeš 2007: 131)

Po zahájení Gorbačovovy perestrojky v Sovětském svazu ztratili jugoslávští reprezentanti punc nezávislých, do politických bloků nezařazených představitelů posttitovské Jugoslávie. Pro západní politické a vojenské struktury tedy Jugoslávie přestávala být strategickým partnerem v regionu. Západní vlády přestávaly finančně podporovat jugoslávskou variantu komunismu. To vedlo k platební neschopnosti

---

Horní Daruvar, Holubňák, Hrubečné Pole, Končenice, ale i v Karlovcí, Kaptole, Ludině, Lipolanech, Mezurači, Hradišce, Osijeku, Virovitici, Pule či Varaždinu. K zintenzivnění spolkové činnosti pak došlo začátkem 30. let na iniciativu již činných Besed (Pakracká Polana, Bjeliševac, Malé Zdenice, Požeha a Jazvenik - 1932, Rovišće a Predavac - 1933, Ivanovo Selo, Dolní Kovačice, Gudovec, Slavonský Brod - 1934, Krivaj 1935, Lipovec 1935, Velký Grđevac 1936). – Zdroj: webové stránky Svazu Čechů v Republice Chorvatsko: *Svaz Čechů v Chorvatsku* [online]. Daruvar: Svaz Čechů v Republice Chorvatsko, 2007, 2007 [cit. 2009-05-05]. Webové stránky. Český. Dostupný z WWW: <http://savez-ceha.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=44&Itemid=14>. [Http://savez-ceha.hr/](http://savez-ceha.hr/).

¹¹ Sdružení venkovského dorostu, Sdružení československých žen, Spolek československých akademiků, české národní domy, hasičské a sokolské spolky. (Matušek 1994) O československé větvi Čechoslováků hovoří také Turčín (1937).

¹² V kontextu rozpadu a vojenského konfliktu v Jugoslávii a současně politicky vyostřené situaci v Československu, byl v Daruvaru v roce 1991 natočen krátký dokumentární film *Naši ve válce* (filmu samotnému se budu věnovat na jiném místě této práce)

a finanční problémům – vysoké inflaci. Na jednu stranu byly tyto faktory samy o sobě závdavkem k masové nespokojenosti (zhoršení životních podmínek / životního standardu) obyvatel některých regionů, na druhou stranu bylo pro politiky hledající nové „politické téma“ velmi pohodlné chopit se nacionalistické rétoriky. Počátek konce Jugoslávie můžeme tedy spojovat s politickým vzestupem pozdějšího jugoslávského prezidenta Slobodana Miloševiče. Díky šovinisticko-nacionalisticky vedené kampani získal Milošević na svou stranu mnoho stoupců z řad srbského obyvatelstva Jugoslávie. Za hlavní katalyzátor jeho vzestupu můžeme považovat obratně využitou situaci v Kosovu, v prostředí vyhrocené situace mezi Srby a etnickými Albánci, kde docházelo k prvním etnickým třenicím vedoucím k rozpadu komunistické Jugoslávie. V roce 1987 se Milošević zúčastnil lidového shromáždění v Kosovu, kde padla věta, kterou státní televize obratně použila a zneužila – „Nikdo Vás nesmí bít.“ (film *Smrt Jugoslavije* 2007).¹³ Z Miloševiče tak vytvořila ochránce Srbů. Dne 28. června se Milošević zúčastnil demonstrace lidu na Kosově poli při příležitosti šestistého výročí mytologické tragédie srbského „národa“, tj. porážky na Kosově poli roku 1389. Problematika Kosova se přenesla na půdu Komunistické strany Srbska, kde se Milošević ujal vedoucí role. Ve stejné době (1986) vychází v bělehradském deníku „Večernje novosti“ tzv. „Memorandum Srbské akademie věd a umění (SANU)“, které svým obsahem vyvolalo širokou celospolečenskou diskusi, protože bylo z velké části založeno na nacionalisticko-šovinistickém základu. Jeho autoři do určité míry kritizovali postavení srbského etnika v jednotlivých republikách SFRJ. Požadovali omezení autonomie Vojvodiny a Kosova a také větší národně-politická práva pro srbské etnikum v Bosně a Chorvatsku. Samotný rozpad pak nastal ve své podstatě ve chvíli, kdy zástupci Slovinska, poté co byl zamítnut jejich návrh na konfederativní uspořádání státu, opustili „14. Mimořádný kongres Svazu komunistů Jugoslávie“ (více viz film *Smrt Jugoslavije*; Pelikán 1998), který se konal v polovině ledna 1990. Díky chorvatským delegátům, kteří návrh federalizace také podpořili, de facto zanikla „Titova Jugoslávie“. (K podrobnějšímu rozboru Miloševičovy vlády viz Balík, Stýskalová 2005).

Dalším faktickým krokem vedoucím k rozbití federace se stala zablokovaná rotace předsednictví prezidia Jugoslávie. Každý rok (15. května) od smrti prezidenta Tita v roce 1980 docházelo k pravidelnému střídání hlav tohoto vrcholného politického

---

¹³ Věta, která byla vytržena z kontextu, věta která padla během Miloševičovy promluvy s člověkem, který se účastnil shromáždění. Dokumentární film BBC – *Smrt Jugoslavije.*, [DVD]. 2008

orgánu komunistické Jugoslávie. Předseda prezídia byl fakticky pouze formálně potvrzován volbou prezidentů jednotlivých republik federace. Pořadí zemí po sobě následujících bylo dopředu dáno a známo. 15. května 1991 měl na toto místo nastoupit v současné době úřadující (2009) chorvatský prezident Stipe Mesič. Jelikož ale zástupci Srbska, Černé Hory, Kosova a Vojvodiny oproti zaběhlému zvyku hlasovali proti, došlo k patové situaci, protože zbylé republiky (Makedonie, Slovinsko, Chorvatsko, Bosna a Hercegovina) byly pro Mesiče. Díky této události byla od tohoto data formálně Jugoslávie bez prezidenta a vrchního velitele ozbrojených sil. (Marjanovič 1991)

Následné volby a referenda (1991) v jednotlivých republikách pak ustanovovaly, kdo je a kdo není „občanem nových států“¹⁴. Ten, kdo je voličem a spojencem nového politického uspořádání, je tedy ten, kdo dává legitimitu politické reprezentaci. Vznikem poptávky po oficiálním dělení (my versus oni), povětšinou na základě národní identity potažmo i etnické identity, vznikla nabídka nejrůznějších nacionalismů (negativně a vyhroceně používaných národních identit). Ze spoluobčanů a sousedů se stali „ti druzí“ (oni) a z cizích lidí (na základě etnicity) se stali nejbližší (my).¹⁵ Takto rozlišené „my“ pak prostupovalo celou jugoslávskou společnost devadesátých let a to nejen na úrovni jednotlivých republik federace, ale i na úrovni měst, vesnic a rodin. (Browman 2005) Klíčem k takovémuto definování sebe samého sloužilo mnoho symbolických nástrojů, například nošení/vyvěšování „národní“ vlajky, hudba, slogany, výtvarné umění, výklad dějin apod. (Pettan 1998) Jiná situace se vztahovala na příslušníky národnostních menšin. Ti byli během období komunistické Jugoslávie podporováni z „oficiálních míst“. Po druhé světové válce bylo nutné se vypořádat s odkazem fašismu v celém regionu a nástrojem, jak tohoto dosáhnout, se stal proces, který symbolizovalo heslem „bratrstvo i jedinstvo“ (bratrstvo a jednota). Tento politický počín byl v protifašistickém odboji použit partyzánem, vůdcem jugoslávského národa a budoucím prezidentem Titem ke sjednocení všech národnostních a etnických skupin pod hlavičku Jugoslávské komunistické strany. Kdo se stal partyzánem, stal se automaticky „Jugoslávцем“ (politická idea jednoho společného státu). Použití tohoto nástroje etnického smíru bylo pro poválečnou Jugoslávii velmi významné, ve svém důsledku ale smrtelné. V případě české menšiny v Chorvatsku existuje konkrétní dobový příklad.

---

¹⁴ Občanem je zde myšlena osoba, která se hlásí k národní (na etnickém základě definované) identitě.

¹⁵ Příklad Bosny a Hercegoviny, kde poptávka po „národních“ / etnických skupinách dala vzniknout nábožensky definované společnosti (politickým stranám), která vedla uvnitř sebe sama občanskou válku. Často zmiňované tzv. *imagines community*.

V květnu 1943 byl ve slavonských horách založen „Československý prapor Jana Žižky z Trocnova“, který měl zpočátku 146 příslušníků, ale jejich počet prudce stoupal a v říjnu téhož roku byl přetvořen na Československou brigádu. V jejích řadách padlo 205 Čechů a 15 Slováků. Teprve v dubnu 1945 došlo v souvislosti s vytvářením pravidelné jugoslávské armády k jejímu rozpuštění. Její příslušníci byli zařazeni do pravidelných jednotek Jugoslávské lidové armády. (Perencevič, Rychlík 2007: 422)

Češi vytvořili bojovou jednotku v prostoru, který obývali. Pojmenovali ji „Česká brigáda Jana Žižky z Trocnova“, aby bylo zřetelné, že se „Češi“ jako národnostní menšina přihlásili k ideji protifašistického odporu. Po válce, v roce 1944 pak došlo k opětovné obnově menšinových spolků. Dílčími změnami v zákonech uskutečněnými mezi lety 1969–71 bylo možné prostřednictvím ústavních dodatků být evidován jako Jugoslávec¹⁶, ale i jako např. Muslim. Na konci osmdesátých let tento krok, který by byl v demokratickém státě vnímán jako rozvoj občanské společnosti, vyvolal v kontextu připomenutých etnických „křivd“ z druhé světové války a vzniklé vnitřní hospodářské krize státu občanskou válku a rozpad státu. Po roce 1989 v rozpadající se federaci vyvstává zásadní otázka spojená s občanstvím obyvatel jednotlivých federativních republik. „Kdo je lid, respektive občan se svými právy?“ (Blowman 2005: 147) Zjednodušeně lze na tuto otázku odpovědět asi takto: Lidem/občanem je vítěz voleb. Volby vyhrává ten, kdo je majoritou. Tou byla v případě bývalé Jugoslávie a jejích federativních republik téměř vždy skupina obyvatel, která se konstitovala na základě „národních“ kritérií podpořených politicko-etnickými zájmy. Jedním ze zaručených prostředků bylo odvolávání se na dávnou historii, náboženské rozdíly a jiné specifčnosti, které onu „majoritu“ legitimizovaly. Velmi oblíbené a medializované téma, které bylo použito na konci osmdesátých a počátku let devadesátých, bylo téma etnické identity. Toto téma jednoznačně nutilo lidi se rozhodnout, na které straně budou stát, a tudíž je rozdělit na jednotlivé zájmové politické proudy. Důležitým faktorem bylo historické spojení s půdou, domovinou (vlastí). Vlast se stala nejvyšší modlou nacionalistů, kontrola nad ní měla být výsadou „historického“ etnika „odedávna“ na ní žijícího. Na úrovni celé Jugoslávie odstartoval tento proces v Kosovu, kdy měla být omezena politická práva Albánců (v osmdesátých letech majoritní populace) na úkor

---

¹⁶ Kategorie „jugoslávské“ národnosti byla poprvé užitá při sčítání lidu v roce 1961. Formálně byla tato kategorie zavedena pro „národně nezúčastněné osoby“. Tato kategorie byla považována za zbytkovou kategorii pro lidi, kteří se nechtěli národnostně specifikovat. Podle této studie byly čtyři kategorie, které zvyšovaly pravděpodobnost deklarace člověka jako Jugoslávce: (1) žít ve městě; (2) mladší věk + pocházet ze smíšené rodiny; (3) být člen národnostní menšiny; (4) participace v komunistické straně. (Sekulic, Massey, Hodson 1994)

centra v Bělehradě (Kosovo „je mytické srdce“ Srbska). Podobně situace eskalovala v Chorvatsku, kde některé lokality federativní jednotky Chorvatska obývali jako majorita Srbové, kteří současně tvořili 12% obyvatel Chorvatska (stav k roku 1991). Jako prostředek svého politického boje využil Milošević právě tuto srbskou část chorvatských obyvatel. Mediální manipulace, odkazování na ustašovské pogromy v období druhé světové války, náboženskou odlišnost na jedné straně a manipulace chorvatské garnitury a medií na straně druhé vehnaly Srby v Chorvatsku do situace, kdy si měli vybrat buď na základě etnického kategorizování mezi Srby a Chorvaty, nebo mezi federativní Jugoslávií a nově se konstituující Republikou Chorvatsko. Ve víru všech okolností je tedy ospravedlnitelné, pokud se nového politického a nacionalistického vedení Chorvatska báli, nedůvěřovali mu a ve valné většině se nakonec rozhodli na základě etnického kritéria, což posléze vedlo k neuznanému separatizmu v podobě vzniku Republiky srbská Krajina (viz Příloha č. 5). Obyvatelé této neuznané republiky v počátku usilovali pouze o jedno – být integrální součástí státu, který je bude chránit, což Republika Chorvatsko v jejích očích nesplňovala. Politicky zneužitý nacionalismus v počátku konfliktu značně stěžoval jakoukoliv dohodu mezi Chorvaty a krajinskými Srby. Otázkou ovšem zůstává: „Měli Srbové v Krajině právo na svůj malý státeček?“ Odpověď na tuto otázku je v současnosti irelevantní, nicméně pokud se podíváme do historie osídlení tohoto prostoru, musíme konstatovat, že Srbové v tomto místě žili již přibližně od 14. století, kdy sem první skupiny přicházeli jako uprchlíci před Osmany. Srbové zde dostali příležitost žít, podmínkou ovšem bylo, že budou bránit vojenskou hranici mezi Rakouskem a Osmanskou říší. Stejně jako Srbové přicházeli do vojenské krajiny v průběhu dějin i ostatní skupiny obyvatel patřící pod habsburskou korunu, včetně obyvatel z českých zemí. (Šturz 1995) Tvrdit tedy, že tento prostor historicky patří některému etniku, by bylo velmi sporné. Politicky se jednalo od roku 1700 o Slavonské, později Chorvatsko-Slavonské království. V případě Dalmácie (město Knin) došlo k připojení k Rakousku až po roce 1815, po napoleonských válkách a Vídeňském kongresu. Pokud bychom ovšem rozhodovali podle etnické mapy v devadesátých letech, museli bychom přiznat, že území Republiky srbská Krajina bezesporu patřila Srbům (oblast kolem Kninu byla Srby osídlena hustěji než oblast západní Slavonie včetně Daruvarska). Republika Chorvatsko ovšem „chtěla existovat“ ve svých hranicích z období existence Socialistické republiky Chorvatsko, coby federativní jednotky Jugoslávie. Na počátku devadesátých let v době vyhroceného nacionalismu z chorvatské i srbské strany tedy existoval jediný způsob, jak docílit

svého. Začala válka, v Chorvatsku nazývaná domovinská/vlastenecká, jejímž cílem bylo ve finále vytvořit etnicky homogenní a stabilní stát. Jediný způsob, jak takového stavu dosáhnout, bylo „odbojné území“ vojensky dobít, a navždy tak potvrdit územní nárok chorvatského státu. V roce 1995 proběhly dvě vojenské operace (Blijesak a Oluja), během kterých zanikla Republika srbská Krajina a její území byla přičleněna pod chorvatskou státní správu.

4.4 *Vojenský konflikt na Daruvarsku*

Ještě nedávno klidné mnohonárodnostní město Daruvar, které se tím honosilo, zahalily události minulých dnů. Lidská srdce se sevřela v bolestné křeči. Zhasly mladé lidské životy. Zločiny uloupily matkám syny, dětem otce, manžele, bratry, přátele, kamarády sousedy (...) Co se to s námi děje? Kde jsou ta velká slova o vzájemném soužití, o lásce, o přátelství. Což je opravdu možné všechny tyto krásné květy bezcitelně zašlapat do bláta nenávisti, sežehnout výstřelem. Lidé, otevřete znovu svá srdce kráse, lásce, přátelství, míru. Myslete na děti, na budoucnost, na mír, na život. Plápolající svíčky, smuteční tóny, zvaldé květy nad rakvemi ztracených životů žalují na nesmyslnost války a krutost zbraní ... (Selicharová 1991)

Psaní o válce a lidech v ní je pro člověka bez osobní válečné zkušenosti nanejvýš obtížné. V každé válce dochází k deformaci lidí, lidských duší i celé společnosti konfliktem zasažené. Podle některých kritérií byl vojenský konflikt v Chorvatsku separatistickým bojem, podle některých válkou, popřípadě válkou občanskou.

Podle sociologické definice je válka násilným projevem sociálního konfliktu, který je přítomen v každém meziosobním či meziskupinovém vztahu. Jedinec, popřípadě skupina jedinců, je vzájemně definována společnými faktory (kmenově, etnicky, jazykově, kulturně, nábožensky, sociálně, ekonomicky, politicky ...) a stojí ve vědomé opozici vůči jinému jedinci, skupině jedinců, kteří jsou také jasně definováni a jejich zájmy jsou v přímém rozporu. (Šedivý 2000: 183)

Psát o válce, jejím následném vlivu a jejích politických důsledcích může být mnohdy konfrontační a pro společnost, která si konfliktem prošla, nepříjemné. Je nanejvýš nutné držet se faktů a neskouzávat k subjektivním soudům. Říká se, že nejlepším lékem na bolest je zapomnění a generační výměna. Paměť lidí přesto žije ve formě vzpomínek a mýtů. Paměť tak tvoří základ šovinistického nacionalismu, který dělá z jedné skupiny obyvatel „národ vyvolených“ a z druhých „národ hrdlořezů“.

V této práci se nechci pouštět na rovinu subjektivního hodnocení vojenského konfliktu ani politického pozadí, které všemu předcházelo. Mým cílem je zhodnotit a diskutovat, jak tento vojenský konflikt zasáhl poměrně úzkou skupinu obyvatel na prostorově omezeném území. Zajímá mě, jak vojenský konflikt zasáhl členy české komunity na Daruvarsku, tedy v prostoru, který se opět dočasně stal vojenskou hranicí mezi politicky a posléze etnicky vyhraněnými nepřáteli.

Při výzkumu v Daruvaru, který předcházel mé bakalářské práci, jsem se lidí, možná trochu nemotorně, ptal, kým jsou. Čechy, Chorvaty...? Mnozí odpověděli tak, jak odpovídají, když se jich ptají lidé z Čech, kteří navštíví Daruvar: „Jsme Češi, Chorvatsko je ale naše vlast.“ Dále mě zajímalo, co si myslí o vojenském konfliktu v devadesátých letech. Mnozí jednoznačně vinili Srby z prvotní agrese a posléze i z rozpadu Jugoslávie.

Jednotky jugoslávské armády, v nichž dominují Srbové, a srbští ozbrojenci, bojující o kontrolu nad kdysi ospalým městem Daruvar, se ocitli tváří v tvář nečekanému nepříteli. Jsou jím Čechoslováci, kteří tvoří více než 70 procent obránců Daruvaru, v němž česká komunita žije přes 150 let, napsala dnes agentura UPI. Srbové jsou jednoduše tyrani, vždy chtěli mít moc, tvrdí Lydie Lacinová, vydatelka českého týdeníku JEDNOTA v Daruvaru. Nejšťastnější jsou, když mohou po někom šlapat, řekla několika zahraničním novinářům při jejich nedávném pobytu v Daruvaru. Vzhledem k takovým pocitům vložila pětatřicetiletá československá komunita v Daruvaru svůj osud do rukou sousedů Chorvatů. Nebyla to ale snadná volba ve společenství, v němž žije zhruba stejný počet Chorvatů, Srbů a Čechů a Slováků. Srbové nás požádali, abychom se postavili na jejich stranu, neboť jejich heslem je svoboda, rovnost, bratrství, řekla Lacinová. Ale Chorvati nám řekli, že vzhledem k tomu, že naši otcové a dědové si vybrali Chorvatsko a usadili se v něm, máme nyní odpovědnost za jeho obranu, dodala. Jak se válka vleče ve frontových městech jako je Daruvar, roste podle Lacinové znepokojení vedoucích představitelů československého společenství, jak jejich komunita přežije.

Několik stovek místních československých dětí již pražská vláda evakuovala do Československa, kde budou žít, dokud se v Daruvaru bude bojovat, napsala agentura UPI. (ČTK 1991)

Dlouhou dobu jsem přemýšlel, jak psát o válce v Chorvatsku mezi lety 1991–1992. Po dlouhém pátrání se mi do rukou dostaly dva filmy, které jsou tematicky pro tuto práci významné, dá se říci, zásadní. Oba filmy byly natočeny v roce 1991 přímo ve městě Daruvar a jeho nejbližším okolí. Ve filmech vystupovali lidé, s kterými (respektive některými z nich) jsem se později osobně seznámil. Oba snímky jsou velmi cenné, protože zachycují krajany v období, kdy bylo město Daruvar minometně ostřelováno. S odstupem času lze spekulovat o jejich objektivitě (zejména v případě

dokumentu *Naši ve válce*), nicméně nelze tvrdit, že to tak zkrátka nebylo. Jeden z autorů snímku, se kterým jsem se během psaní této práce setkal, o svém snímku v krátkosti řekl: „Jinak to natočit ani nešlo.“ (z rozhovoru s p. Kvasničkou 2009)

Díky lidem, kteří se nebáli v době konfliktu do Chorvatska odjet a natočit tyto filmy, můžeme dnes my, již jsme konflikt osobně nezažili, částečně sdílet emoce lidí, které bude válečný prožitek provázet po celý život a dost možná ho budou předávat dál, svým potomkům.

Kromě zmíněných filmů je druhým významným zdrojem o této tematice místní krajský týdeník *Jednota*, který společně s Radiem Daruvar informoval krajany nepřerušovaně, po celou dobu konfliktu na Daruvarsku.

4.5 *Naši ve válce*

Daruvar, Daruvar, ještě jednou Daruvar. Proto nás ten život těší, že v okolí žijí Češi. Daruvar a okolí.¹⁷

Film *Naši ve válce*¹⁸ od režiséra Vladimíra Kvasničky byl natočen v průběhu roku 1991, kdy probíhaly boje na Daruvarsku a okolních oblastech, kde jsou „české osady“. Filmový štáb navštívil Daruvarsko během natáčení dvakrát v rozmezí několika měsíců. Hodinový snímek diváka průběžně seznamuje s několika místy na Daruvarsku, která postihl vojenský konflikt (Daruvar, Prekopara, Ivanovo Selo). Autor vede několik rozhovorů se svými respondenty o jejich osobní zkušenosti. Zajímavostí filmu je skutečnost, že během natáčení se autor vydal i do srbské Vojvodiny, kde natáčel s příslušníky slovenské menšiny – tedy v době konfliktu v Chorvatsku na „druhé straně“.

Film jako takový je z hlediska obsahu velmi tendenčně zaměřený, což ale vychází z podstaty místa, kde se autor pohyboval a co sám zažil. Některé komentáře zní s odstupem doby velmi zkresleně a mohou vytvářet matoucí dojmy u diváků filmu. Věci zde jsou černobílé, bez hlubších analýz a komentářů, což výpovědní hodnotu snímku

---

¹⁷ Jedná se o slova písně, kterou v úvodu filmu *Naši ve válce* zpívá redaktorkou Radia Daruvar paní Zdenka Zvonárková.

¹⁸ Film *Naši ve válce*: režie, námět a scénář: Vladimír Kvasnička; dramaturg: Irena Gerová; producent: Zdeněk Hradec; kamera: Antonín Kutík. Film byl natočen v koprodukcí čtyř tehdejších subjektů, které filmový tým podpořily finančně i materiálově: Filmového studia Barrandov (v roce 1991 příspěvková organizace), České televize (vznik v roce 1991 rozdělením Československé televize – Zákon o České televizi č. 483/1991 Sb.), NTV a.s. a Krátkého filmu Praha a.s. – Studio Ondra. Důležitá byla také podpora Grantové komise (poradního grémia ministra kultury ČR) a pojišťovny Kooperativy (tehdy Kooperativy – československé družstevní pojišťovny a.s.). Komentář k filmu četl herec Ondřej Vetchý.

snižuje. Film *Naši ve válce* je přesto jedinečný a svým obsahem cenný, protože autenticky zachycuje krajanů v obtížné životní době a situaci „tady a teď“. Zachycuje vztek, lítost, strach, beznaděj, odhodlání bránit se a naději na lepší budoucnost. Ve filmu je zachyceno také několik zajímavých událostí. Plukovník Jugoslávské lidové armády ve výslužbě, jehož úkolem bylo zformovat „českou jednotku“ po vzoru druhé světové války (více viz kap. 10). Dále je ve filmu zachycen odjezd dětí do dočasného exilu do Československa. Nakonec jsou ve filmu zachyceni také dva dobrovolníci z Československa. (Bartošová 1992: 16–17)

Rozhovor s režisérem a dokumentaristou Vladimírem Kvasničkou viz Příloha č. 6. Komentář ČTK viz Příloha č. 7.

4.6 *Tisíc kilometrů od domova*

Druhý z filmů natočených během vojenského konfliktu v Daruvaru nese název *Tisíc kilometrů od domova*.¹⁹ Název filmu je dvojznačný. Tisíc kilometrů od Česka se nachází česká krajanská komunita. Tisíc kilometrů od domova – Chorvatska bylo v roce 1991 odvezeno 1700 dětí z Daruvarska a okolí. Dočasným domovem se stala ubytovací zařízení (rekreační a zotavovací zařízení) v Československu.²⁰ Film pro Českou televizi vyrobil Originál Videojournal s r. o. v roce 1992. Na filmu se podílel také Výbor dobré vůle.²¹

Film tvoří dvě roviny. Jednu z nich představují osobní zpovědi dětí v Československu v předvečer odjezdu zpět do Chorvatska. Ve druhé rovině jsou dotazováni lidé v Daruvaru, Ivanově Sele a Pakraci v době po návratu dětí zpět domů

---

¹⁹ Film *Tisíc kilometrů od domova*: režie, námět a scénář: Marie Šandová; dramaturg: PhDr. Hana Jemelíková; producent: Ing. Jarmila Konířová; kamera: Petr Hykš, střih: Vladimíra Wildová, na snímku spolupracovala i Vlatka Daňková – současná grafická redaktorka krajanského týdeníku Jednota v Daruvaru.

²⁰ Do konce listopadu 1991 bylo do ČR dopraveno z okolí Daruvaru a oblasti Osijek celkem 1720 osob. Transporty doprovázely kamiony vezoucí pro potřeby krajanů materiální pomoc, především zdravotnický materiál, polní nemocnice, příkrývky apod., který byl předán Ministerstvu zdravotnictví Chorvatské republiky. Pro děti a jejich doprovod bylo v ČR zajištěno nejen ubytování a stravování v rekreačních zařízeních, ale i dovybavení, výuka a sportovní a kulturní program. Celkem bylo od září 1991 do srpna 1992 vynaloženo na účely humanitární pomoci 31,2 mil. Kčs + 0,5 mil. Kčs na dodávku okenního skla pro Daruvar. – zdroj: *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 25.8. 2003 [cit. 2009-04-18]. Digitální knihovna. Český. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/eknih/1992cnr/tisky/t0025a00.htm>>.

Místa pobytu: Jánské Koupele, Mariánské Lázně, Vranov, Seč, Chlum u Třeboně, Proseč u Skutče, Špindlerův Mlýn, Stáž pod Ralskem, Znojmo, Neslov u Nového města na Moravě, Klečná u Humpolce, Maxičky u Děčína, Zderaz, Seč, Poděbrady

²¹ Výbor dobré vůle, později přejmenován na Výbor dobré vůle Nadace Olgy Havlové. Podrobnosti o vzniku a poslání této nadace na: *Výbor dobré vůle - Nadace Olgy Havlové* – <http://www.vdv.cz/uvod/>.

(přelom ledna a února 1992). Obě roviny se ve filmu překrývají. Děti byly natáčeny před odjezdem z Jánských Koupelí (Budišov nad Doubravou obec Janské Koupele), kde byly po dobu čtyř měsíců ubytované, a také během cesty domů do Chorvatska. Záběry z Chorvatska byly natáčeny v době krátce po příjezdu z Československa. Autorka filmu zde vede rozhovory s příbuznými a blízkými osobami těch, kteří zahynuli. Mezi nimi jsou i děti, které se vrátily z Jánských Koupelí a přišly o otce. Dalším respondentem je ale i například jeden z obránců, který komentuje situaci pohledem člověka, který se účastnil obrany města, dále pak předsedkyně Svazu Čechů v Chorvatsku paní Leonora Janotová a dvě ženy, které byly s dětmi v Československu. Jedná se o bezprostřední zповědi lidí zasažených konfliktem. Filmařskému týmu je naopak věnován rozhovor v týdeníku *Jednota*. (Bartošová 1992: 9; více viz Příloha č. 8)

Pod vedením režisérky Marie Šandové vznikl v roce 1991 ještě jeden snímek. Zde ovšem nevystupuje v roli režisérky, ale v roli pedagožky z Filmové a televizní fakulty AMU. Studenti třetího ročníku pod jejím vedením natočili, taktéž v Jánských Koupelích, dokumentární film *Pozdravy z dálky*. Tento snímek zachycuje děti během pobytu v Československu. Hlavním posláním snímku je zachycení pozdravů dětí svým rodičům a příbuzným do Chorvatska.

4.7 Daruvar

Město Daruvar (viz Příloha č. 1) lze pokládat za centrum české komunity / menšiny v Chorvatsku. Město rozkládající se v západní části Slavonie, na úpatí pohoří Papuk se honosí přízviskem „lázeňské“. Počátky historie města sahají do 4. století před Kristem v souvislosti s využíváním termálních pramenů. V 18. století dochází opět ve spojitosti s lázeňstvím k rozvoji městečka a příchodu prvních kolonistů ze zemí Rakouska. V této době patří zdejší panství rodu Jankovičových, tehdy také město získává svůj dnešní název Daruvar.²²

Již koncem 18. století nacházíme kompaktní české osady v Ivančanech v blízkosti Bjelovaru. V 19. století české osidlování začalo být masovější a probíhalo rychle a soustavněji. V západní Slavonii, konkrétně ve vesnicích Končenice a Brestov, se Češi poprvé objevili kolem roku 1810. Pozval je sem majitel panství Daruvar a Pakrac Isidor Janković, aby tak posílil hospodářskou základnu svého panství s mnoha vyliďněnými pozemky. (...) Roku 1873 byla zrušena Vojenská

²² Chorvatský název *Ždralov grad* – maďarsky *Daru var*, česky *Jeřábí město* – někdy také překládáno jako *Volavčí město*.

krajina a roku 1881 byla sjednocena s Chorvatskem, což zavdalo podnět k nové české kolonizační vlně probíhající v letech 1878–1890. (Perencevič, Rychlík 2007: 419–420)

Češi v Chorvatsku měli v roce 1990 oslavit 200. výročí první přistěhovalecké vlny z českého území. Přípravované oslavy ovšem zhatila vyhrčená situace v rozpadající se Jugoslávii. Namísto oslav, které měly vyvrcholit měsíčními oslavami pod názvem „200 let společně“ a dožínkami²³ v Bjelovaru, se konala „pouze“ etnografická výstava. Záštitu nad celou akcí měl převzít prezident F. Tudjman. Dne 5. června 1991 za tímto účelem navštívila delegace Svazu Čechů a Slováků Záhřeb, kde osobně předsedkyně Svazu paní Janotová seznámila F. Tudjmana s programem a současně ujistila chorvatské vedení, že Češi a Slováci v Chorvatsku mají zájem a chtějí i nadále žít společně v míru s ostatními národy a národnostmi v Republice Chorvatsku. (Selicharová 1991: 2) V souvislosti s přesunem bojů do oblasti západní Slavonie byly dožínkové slavnosti odvolány. Opožděně se slavnostní oslava uskutečnila společně se 400. výročím narození Jana Amose Komenského, 85. výročím České besedy v Daruvaru a Prekopakře, 70. výročím tisku v Daruvaru, 65. výročím České besedy v Malých Zdencích, 70. výročím České základní školy Komenského v Daruvaru a 65. výročím Mateřské školy Ferda Mravenec v Daruvaru 20. listopadu 1992. (Bartošová 1992: 4–5)

Koncem srpna roku 1991 (20. 8.) zažil Daruvar první minometný útok. Srbové, kteří odešli do okolních hornatých lesů, začali z hornaté oblasti pohoří Papuk²⁴ podnikat své útoky. V počátku konfliktu tvořilo obranu města velké procento obyvatel české národnosti.

Naše Čechy nemusel nikdo mobilizovat. Oni se hlásili mezi prvními, ale já to neberu, že šli bojovat proti Srbům, oni šli zkrátka bránit to své, protože se cítili ohroženi. Nezačali střílet Chorvati ani Češi. Srbové začali ostřelovat části města, vystřelovat ty granáty. (rozhovor vedený J. Tůmou, Anonymní respondent, Daruvar, červen 2005)

V počátcích tohoto vojenského konfliktu oficiálně existovaly ve státě pouze dvě ozbrojené složky. Jednou z ozbrojených složek byla jugoslávská lidová armáda (JLA) /

---

²³ Dožínky, tradiční způsob české krajanské prezentace, kdy jsou představovány tradiční zemědělsko - technologické postupy, které si první migranti přinesli s sebou z Českých zemí

²⁴ Pohoří Papuk – oblast, která byla v období let 1991–1992 obsazena paravojenskými jednotkami Srbů, logisticky podporovaných jugoslávskou armádou. Daruvar leží v nížině (159 m.n.m.) a celý je obepínán zvlněnou vysočinou, z které byl po celou dobu ostřelován a napadán.

jugoslovenska narodna armada (JNA), druhou pak Policija - ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) / Policie – jednotky ministerstva vnitra. JLA byla podřízena prezídiu Jugoslávie a federálnímu parlamentu, policie pak spadala do kompetence jednotlivých republik. Zvláštností jugoslávské vojenské doktríny byla tzv. teritoriální obrana (TO), což byly ve své podstatě rezervní jednotky JLA složené z rezervistů. Jednalo se o vojenskou organizaci, která byla zřízena po roce 1969 i jako reakce na vpád vojsk Varšavské smlouvy do Československa. TO podobně jako policie patřila pod správu republik. Jejím hlavním úkolem byla lokální obrana. V roce 1991, po vypuknutí bojů mezi Chorvaty a Srby, se TO stala jedním ze základů pozdějšího chorvatského vojska. (Jednalo se spíše o personální zdroj vojska, protože TO byla předtím oficiální jugoslávskou armádou odzbrojena.) Vzniku chorvatského vojska ovšem předcházelo vytvoření tzv. Zboru narodne garde (ZNG) / Zboru národní gardy pod hlavičkou MUP. Důvodem organizace ZNG pod hlavičkou policie byl fakt, že Chorvatsko v této době stále bylo formálně součástí Jugoslávie bez právního nároku na vlastní armádu. Změna názvu ze ZNG na Hrvatska Vojska / Chorvatské vojsko proběhlo až 3. 11. 1991.²⁵ Obyvatelé Daruvarska, včetně Čechů, se od okamžiků, kdy došlo k prvnímu útoku na Daruvar, dobrovolně hlásili do jednotek MUP a podíleli se na přípravě a organizaci obrany města. (Příhláška do domobrany viz Příloha č. 9.) Během září 1991 v Daruvaru vznikl 52. samostatný prapor ZNG (později HV) (3. 9. 1991 – oficiální den vzniku) (Ćurak 2006), který čítal 1032 osob.²⁶ Kromě výše zmíněných vojenských uskupení, vznikaly také spontánně tzv. oddíly národní obrany (ONZ) neboli domobrany. V té se od 3. září 1991 do 15. března 1992 vystřídalo 1230 osob (z toho 398 české národnosti). Právě na tuto část obrany se budeme zaměřovat v další části práce, a to na příkladu Horního Daruvaru (viz kapitola 10).

4.8 Organizace Čechů v Chorvatsku

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole a kapitole „Kultura identitou/identifikací“, přicházeli Češi do Chorvatska v několika vlnách. V otázce důvodů migrace existuje ještě jedno kritérium, které bylo zmíněno pouze okrajově. Jedna část migrace probíhala

---

²⁵ *Oružane snage Republike Hrvatske* [online]. Zagreb : 2004-2005 [cit. 2009-06-09]. Webové stránky. Chorvatský. Události ohledně formování armády v roce 1991. Dostupný z WWW: <http://www.osrh.hr/data/krono_hr.html#1991>.

²⁶ Z nich bylo 724 Chorvatů (72%), 231 Češi (22%), ostatní – Maďaři, Srbové, Italové, Jugoslávci, Němci, Slovinci, Muslimové, Albánci, Černohorci, Bulhaři ad. (6%) (Bartošová 1992: 9–10)

do měst a druhá na venkov. V případě venkova se jednalo zejména o rolníky, v případě měst šlo především o řemeslníky, lékaře, inženýry, vojáky, lékaře, hudebníky apod. Právě proto, že docházelo nejdříve ke sdružování ve městech, vznikly první besedy právě zde (1874 Záhřeb, 1899 Dubrovník, 1885 Sarajevo, 1868 Bělehrad). Z prvních „venkovských“ besed v Chorvatsku, vznikají první v roce 1907 v Daruvaru a Prekopakře (v roce 2007 proběhly velké oslavy výročí obou besed). Většina ostatních besed na Daruvarsku vzniká až po první světové válce, po osamostatnění jihoslovanského státu i Československa. Předci dnešních krajanů s sebou přinášejí také určité způsoby spolkového života. Již na konci 19. století vzniká obchodní a spořitelní družstvo, později Československá banka (1921), po osamostatnění Království SHS je zde i pokus o vznik politické strany. V roce 1911 začínají v Záhřebu také vycházet první české noviny na území Chorvatska – *Český list* (1911–1914), *Československé listy* (1914–1921), *Hlas* (1922). V roce 1922 začínají v Daruvaru vycházet noviny pod názvem *Jugoslávští Čechoslováci* s přílohou pro děti. Poslední zmiňované se věnovaly více venkovu, proto přetrvaly až do roku 1941, do vzniku fašistického chorvatského státu NDH (Nezavisna država Hrvatska), kdy stejně jako jiné formy sdružování menšiny zanikly.

Dne 29. 6. 1921 zástupci 36 českých a slovenských spolků zakládají v Osijeku Československý svaz. V roce 1941 při zániku sdružoval Svaz 109 českých a slovenských spolků. (Perencevič, Rychlík 2007: 420–422) Kromě Svazu existovalo i Sdružení československých žen, hasičské spolky, Sdružení venkovského dorostu, Sokol.

K obnově českých tištěných novin dochází v roce 1946 pod názvem *Jednota*. Svého vrcholu, co se týče nákladu, dosáhla v roce 1968, kdy vycházelo přes 6000 výtisků. Mnoho z nich odcházelo do Československa, protože se jednalo o „svobodnější“ formu českých tiskovin. (Bláha 1992: 11–12)

První vlna migrantů z území Českého království odcházela na území Chorvatska před českým národním obrozením. Ve své podstatě tedy docházelo „pouze“ k vnitřní migraci uvnitř jednoho státu. Druhá vlna migrantů odcházela do Chorvatska v průběhu českého národního obrození a období po něm, již s etnickou identitou členů českého národa. K vlastní krajské organizovanosti docházelo až na pár výjimek po vzniku Československa a Jugoslávie. V oblastech, kde v Jugoslávii žili čeští krajané, docházelo k institucionalizaci spolkového života (podobného jako v Československu samotném). To vše i s velkým přispěním právě československých institucí.

4.9 *Postmoderna a přístup k identitě*

V rámci postmoderního diskurzu vzniklo mnoho teoretických rovin studia společností. Jedním z nich je i tzv. politika identit, čerpající svůj ideologický základ ze studia člověka a společnosti prostřednictvím „kultury“. Kultura je diskutována v mnoha rovinách a významech. Podstatou kultury v postmoderním významu politiky identit je fakt, že existuje mnoho kultur, které existují vedle sebe na stejné úrovni. Prostřednictvím těchto kultur, založených na jedinečnosti členů, jejich zástupci prosazují svá domnělá práva. Koncept politiky identit vychází myšlenkově z poloviny minulého století, kdy došlo k politické a kulturní emancipaci mnoha národních/národnostních i marginálních společností. Přestože šlo o teorii nejprve aplikovanou na společnosti s koloniální historií, které postupně získaly nezávislost, rozšířil se tento diskurz i do západní společnosti, kde se poměrně živelně etabloval.

Přestože je koncept politiky identit univerzálně použitelný napříč společnostmi, je to právě častá frekvence používání/zneužívání pojmu „kultura“, co z něj činí cíl kritiky. Kulturalističtí autoři jsou kritizováni za špatné chápání pojmu kultura, protože s ním pracují ve významu hodnotového systému namísto systému významů. „Kultura tedy obsahuje vše, co má pro zkoumanou společnost význam.“ (Chabal, Daloz dle Horáková 2008: 203) Politika tak není nástrojem kultury, politika je projevem společnosti se specifickou kulturou, kdy je kultura klíčem k výkladu politiky. Podobně soudí Bayart:

Na rozdíl od kulturalistů Bayart tvrdí, že existují tzv. kulturně nedefinované společnosti, jejichž identita je v pohybu díky procesům kulturní změny – inovacím, kulturním výpůjčkám, smíšeným manželstvím apod., a které produkují vícejazyčné komunity, synkretická sociální prostředí a kosmopolitismus. (Bayart dle Horáková 2008: 203)

Teoretické diskuze nad přístupy studia kultury jsou poměrně rozsáhlé a zajímavé, cílem této práce však nejsou. Doba velkých paradigmat je pryč, proto je nanejvýš důležité neomezovat se jedním nebo druhým teoretickým přístupem. To, co je aplikovatelné u jedné společnosti, nemusí platit jinde.

Vzhledem ke kontextu této práce, v níž zkoumáme skupinu lidí, která odvozuje svůj původ na principu etnicity, a tedy i kultury (Češi v Chorvatsku), shledávám na základě vlastního výzkumu (zúčastněného pozorování) kulturalistický přístup (politiku identit) za vhodný k popisu tamní situace. Přestože se příslušníci české komunity v Chorvatsku pokládají za Čechy, mluvit o české národnosti může být diskutabilní, protože všichni

jsou občany Republiky Chorvatsko, a tedy i integrální součástí místní chorvatské společnosti se vším, co k tomu patří. Rozboru krajanského života se budeme věnovat v dalších částech této práce.

Od 70. let 20. století se na etnické menšiny a skupiny začalo pohlížet jako na „zájmové skupiny“, které soupeří s dalšími subjekty společnosti o zdroje a snaží se vůči státu uplatňovat nároky, resp. si na něm vydobýt určité výhody. (Šavelková 2007: 229)

4.10 Kulturní studia – Terry Eagleton: Idea Kultury

Vznik akademické disciplíny kulturních studií se datuje do 50.–60. let 20. století. (...) Kulturní studia si nepřivlastnila pouze oblast kultury. Zajímají je i ostatní „deriváty“ kultury, zejména identitu. (...) Kulturní studia pojímají identitu jako reakci na vnější prostředí. Politika identity v podstatě znamená, že marginalizované či utiskované skupiny zpochybňují a znovu vyjednávají své identity, které jim byly vnuceny většinovou společností. (Horáková 2008: 201)

Přestože byl teoretický základ kulturních studií položen v polovině minulého století v souvislosti s dekolonizací a národně-osvobozenou emancipací, myšlenkový proud stavící kulturu do středu pozornosti přetrval a expandoval i v „domácím“ západním prostředí. Platí to zejména ve spojitosti s emancipací nestátních národů, etnických skupin, ale i s rozvojem západní „nové“ populární kultury. Postmoderna jako ideový proud vyjadřující svobodu myšlení člověka tak představuje kritiku masové kultury a životního stylu většiny a klade důraz na minoritní proudy „kultury“. Spojením kultury a identity vzniká nástroj minoritních skupin, tzv. politika identit, jejímž hlavním nástrojem je osobitá kultura daného společenství.

Za naše moderního pojetí kultury vděčíme z velké části nacionalismu a kolonialismu, stejně jako vzestupu antropologie ve službách imperiální moci. (...) Idea odlišné etnické kultury s politickými právy založenými jen na etnické zvláštnosti se poprvé objevila v souvislosti s romantickými nacionalisty, jakými byli Herder a Fichte. (Eagleton 2001: 35)

Jinými slovy, politická převaha jednoho státu a jedné kultury způsobila politickou podřízenost státu jinému. Takto podrobená společnost, chtěla-li přežít, musela uchovat svoji kulturu. Takto zachovaná kultura (později nazývaná etnickou identitou) se postupem doby stala výchozím prostředkem vlastní emancipace, a to ať v euroatlantické společnosti samotné, tak i v dekolonizovaném světě jako takovém. Jedním

z projevů takového politického boje může být nacionalismus, kterému jsme se věnovali v úvodu práce nebo také sociální hnutí toužící po uznání svých práv, ať jsou založená na etnicitě (např. česká menšina v Chorvatsku) nebo například na sexuální orientaci nebo čemkoliv jiném, co jedny odlišuje od ostatních.

Od šedesátých let se však slovo „kultura“ točí kolem své osy a nabývá v podstatě protikladného významu. Dnes znamená spíše potvrzení specifické identity – národní, sexuální, etnické, regionální – než její transcendenci. (Eagleton 2001: 49)

V případě kulturních studií je tento nástroj odlišnosti spojován s pojmem „kultura“. Na začátku této práce byla kultura diskutována a dělena na všeobsahující civilizaci jako Kulturu s velkým „K“ a na kultury jako specifické projevy společenstev lidí (národů). Fakt je, že se v ruce v ruce jdoucím rozpadem koloniálních soustav a sním spojeným společenským uvažováním o společnosti začal rozpadat i systém hodnot západními státy reprezentovaný. Kritika euroatlantické kulturní dominance otevřela cestu na světlo pro mnoho menšinových společností, které se takto vyvolanou diskuzí přihlásily o svá politická a kulturní práva.

V momentech lidských dějin za poslední dvě století bychom našli mnoho případů, kdy se kulturní společenstva proměnila v národy a ty pak vytvořily národní státy. Politiku identit lze ovšem uplatňovat i u etnických nebo národnostních menšin, které o samostatný stát neusilují.

Kultura se stala politickým nástrojem odlišujícím jedny od druhých, shromaždištěm jednotlivostí, za které stojí bojovat nebo naopak, které lze opustit nebo vyměnit za jiné. „Kultura ve smyslu identity má odpor vůči univerzalitě a individualitě a oceňuje spíše kolektivní specifičnost.“ (Eagleton 2001: 67) Hovoříme-li tedy o právech etnických menšin, oklikou se tím vracíme k diskuzi o tom, **kdo** je a kdo není menšinou a **kde** jí je a kde jí není. V kontextu státních a nestátních národů hraje důležitou roli právě etnicita, která je velkou měrou zdrojem národní identity. V době vzniku národních států v evropském prostředí, zejména v 19. století, byl politickou vahou právě nacionalismus, který ospravedlňoval nutnost mít vlastní národní, kulturu (národní kulturu) zaštitěný stát. Proces „zpoždění“, který kolonizace v některých částech světa způsobila, se v době po dekolonizaci stal důvodem modernizace a touhy po národních státech, což částečně přetrvává až do současnosti – jen je namísto pojmu „dekolonizace“ nazýván

„emancipací / touhou po samostatnosti atd.“. Vznik nezávislého Kosova v roce 2008 je toho důkazem.

Národní stát neoslavuje ideu kultury kategoricky. Naopak, jakákoliv národní nebo etnická kultura se prosadí pouze prostřednictvím jednotícího principu státu, a nikoli vlastní silou. Kultury jsou z podstaty neúplné a potřebují pomoc státu, aby se staly sami sebou. Z pohledu romantického nacionalismu proto všechna etnika mají právo na vlastní stát už proto, že jsou odlišným národem a že stát je nejlepší realizací etnické identity. (...) Právě předpoklad vnitřní souvislosti mezi kulturou a politikou přispěl k tolika pohromám moderního světa, v němž na stejném území bojují za suverenitu různé národnostní skupiny. (Eagleton 2001: 71)

Abychom setrvali u české menšiny v Chorvatsku, je třeba si uvědomit postavení jednotlivých menšin na území bývalé Jugoslávie. Jugoslávie jako stát jihoslovanských národů vznikl jako suplement jiného, více národního a národnostního/etnického státu (Rakouska-Uherska). Na konci osmdesátých let 20. století v tomto státě již neexistovala jakákoliv politická vůle, aby společný stát dále existoval. To, co začalo v šedesátých letech na Západě i v koloniálním světě, se promítlo také v totalitních, komunistických zemích východní Evropy. Stejně jako vznikla hnutí původních obyvatel světa, hnutí za lidská práva žen, homosexuálů, hippies a mnoha dalších na jedné straně, rozkvetla lidová hnutí i na straně druhé ve východním bloku, kde prosazovala svůj „boj“ za lidská práva národů a etnických skupin. V Československu to byla na počátku šedesátých let např. federalizace státu (i když jen po formální stránce), která vedla ke „zrovnoprávnění“ Slovenska v rámci společného státu či založení první romské iniciativy v podobě organizace „Svazu Cikánů-Romů“ v roce 1968. Podobně proběhlo v Jugoslávii ve druhé polovině šedesátých let několik masových protestů podporujících demokratizační snahy. V roce 1971 došlo k tzv. chorvatskému jaru, kdy představitelé Chorvatska (Savka Dabčević-Kučar a Mika Tripalo) požadovali větší samostatnost chorvatské federální vlády. Skutečnost, že se jednalo o totalitní, komunistické země, které jakékoliv nacionalistické projevy násilně potlačovaly, vedla k tomu, že se boj nacionalismů zaštiťujících kulturou přenesl do devadesátých let, kdy v obou případech – v Jugoslávii i v Československu způsobil rozpad těchto zemí.

Paradoxem politiky kultury je to, že člověk potřebuje identitu k tomu, aby se cítil svobodný a mohl se jí zbavit (...) Nejméně inspirativní druh politiky identit prohlašuje, že naši plně vyžralou identitu

potlačují druzí. Inspirativnější jsou pak ty, které kladou požadavek k rovnosti s ostatními tak, aby se člověk mohl svobodně rozhodnout, čím chce být. (Eagleton 2001: 78–79)

Stejně jako používají politiku identit jako nástroje politického boje nestátní, popř. nesamostatné národy toužící po vlastní emancipaci, používají menšiny / národnostní menšiny svou etnicitu pro zdůraznění svých potřeb. Přestože postmoderna, uvažujeme-li postmoderní společnost jako multikulturní a mnohoznačnou, ze své podstaty hranice porušuje, současně tím kulturní/etnická společenstva nutí více a více prosazovat sama sebe právě prostřednictvím kultury. K tomu, aby ale nedošlo k asimilaci nebo vymizení etnika, je nutné etnicitu/kulturu udržovat a rozvíjet. Otázkou ovšem zůstává, kam až je pro každou kulturu „zdravé“ zajít a kdy se z etnicity stává již pouze nástroj, tedy politika kultury (v podstatě politizace a „zaprodávání identity“). „Čím víc je kultura věcí obchodu, tím víc nutí tržní disciplína ty, kdo ji vytvářejí, ke konzervativním hodnotám, jakými jsou opatrnost, odpor k novotám a obavy z rozvratnictví.“ (Eagleton 2001: 83–84) I v tomto případě je tedy možné chápat kulturu ve dvou úrovních. Kulturu jako soubor hodnot a kulturu jako způsob života. Tyto dvě roviny se nemusejí navzájem vylučovat, ba naopak jsou často druhou stranou jedné mince. Můžeme tedy souhlasit s tím, že toto vnímání kultury je dokonce velmi časté, protože na jedné straně kulturu vytváří komunita, pro kterou je život neukončenou linií této kultury. Na druhé straně je tato kultura souborem hodnot, které komunitě zajišťují podporu majoritní kultury / majoritní společnosti v rámci multikulturní občanské společnosti. To, že existuje etnická kultura charakterizující určitou skupinu obyvatel, neznamená, že etnicita/kultura této skupiny je navždy zakonzervovaná a nepropustná. Znovu se tu tedy potvrzuje pravidlo, že postmoderní společnost je založená na propustnosti a individualitě.

Podle Williamse nejde o kulturní politiku, ale o politiku kultury. Politika je předpoklad, jehož důsledkem je kultura. (...) Již sama představa osvobozující kulturní odlišnosti předpokládá, že vše kolem nás je dobré, a tím nakonec vede k politice všeobecné rovnosti. K té se však mnozí stoupení politiky identity paradoxně staví nepřátelsky nebo lhostejně. Jenže žádná „kulturní politika“ ve smyslu určitých, specificky kulturních forem politiky neexistuje. Naopak, kultura není politika vůbec vlastní. (...) Konečným cílem politiky kultury je vrátit věcem jejich neškodnost tak, aby člověk mohl zpívat, malovat nebo se milovat bez naléhavých politických sporů. (Eagleton 2001: 136)

S citovaným odstavcem je nutné souhlasit z několika důvodů. To, že se kultura, zejména pak „žitá kultura“, dostala na pole politiky, je důsledkem emancipačních snah

kulturních/etnických skupin. V současný případ – postavení Čechů v Chorvatsku je nutné zasazovat do místního politického kontextu a situací z nich vycházejících. Druhá světová válka i „domovinská“ válka v devadesátých letech způsobily aktivní zapojení kulturních/etnických společenstev do politiky nově vzniklých států. V obou případech se jednalo o „národnostní“ podporu (Češi bojovali a podporovali), která vedla k opětovnému uznání, potvrzení a podpoře těchto kulturních/etnických společností v nových státních celcích. V případě takového ohrožení, jaké války představují, docházelo k upevnování a pozdějšímu rozvoji skupin (tzv. Simmelovo pravidlo – vnitřní soudržnost skupiny je závislá na vnějším tlaku). Válka v devadesátých letech zapůsobila jako „zpomalovač“ probíhající asimilace a naopak se stala právě oním prostředkem sebeidentifikace a sebepotvrzení. „My jsme tu dnes, abychom pokračovali v díle našich předků. Vážíme si své minulosti, svého původu, jsme hrdí na slavné české dějiny a českou kulturu, a také milujeme tuto zem, kraj a město.“ (Stráníková 2007: 3–4)

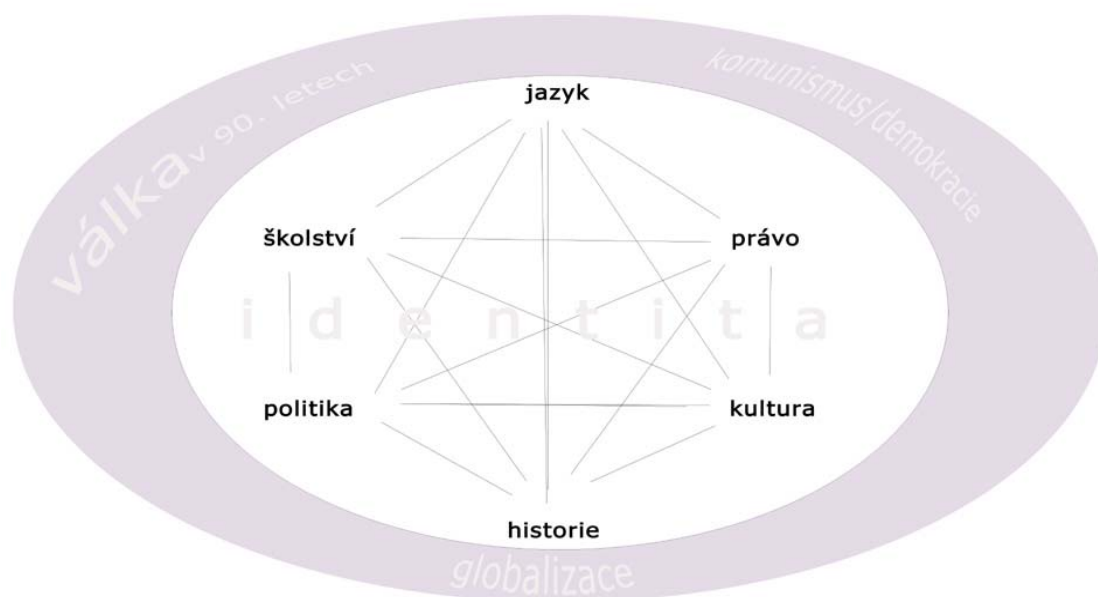
4.11 Bojovali jsme, máme právo, chceme

„**My Češi jsme bojovali** za naše domovy, naši chorvatskou vlast a jsme na to pyšní.“ S postupem doby přichází ale také určité vystřízlivění z období euforie a nastává poptávka: „Bojovali jsme, a proto **máme právo a chceme!**“ Etnicita (etnická identita / národní identita) se stává nutně prostředkem politického boje za uznání zásluh a nárokovaných kulturních práv. Přestože národní (chorvatskou) identitu nikdo nezavrhuje a nepopírá, postupně vytrácející se identitu etnickou/českou chce skupina udržet a zejména dále rozvíjet. Minimálními prostředky pro takovou snahu pro českou komunitu je udržení stávajících práv, mezi která patří zejména školství, média a instituce. V období existence Jugoslávie byly národnostní menšiny obdařeny množstvím kulturních práv. Protože se oficiálně nikde neuváděla etnická příslušnost v politickém smyslu, vždy se jednalo o podporu jugoslávských kulturních institucí/spolků s „jinou“ kulturou (kultura česká, srbská, muslimská, romská, albánská a další). V období po rozpadu Jugoslávie a vzniku samostatného chorvatského státu došlo pouze k částečné obnově. Doposud nebylo například obnoveno vysílání televize s čistě českým pořadem, který zajišťovala regionální televize, nebyly navráceny české popisky úřadů, například i z obav před nutností zavést také popisky srbské. Naopak bylo zachováno půlhodinové vysílání v češtině na *Radiu Daruvar*, byl zachován týdeník

Jednota a vzdělávací systém v českém jazyce, instituce Svazu Čechů, post poslance v chorvatském parlamentu a nově i menšinové rady. Přestože / právě proto, že je v současné době česká menšina obdařena menšinovými právy jak na lokální úrovni města, županije, tak i parlamentu, dochází k opakovanému snižování počtu členů české komunity (sčítání obyvatelstva – viz Příloha č. 4; srov. též Šatava 1994). Tím, že byla menšinám „dána“ politická odpovědnost za sebe samé, byla jim svěřena i určitá odpovědnost obecně. Problematika současných občanských a menšinových problémů se tímto značně zkomplikovala. Skutečnost, že příslušníci menšin mají na jednu stranu možnost volit svého menšinového poslance omezuje na straně druhé jejich právo volit politicky, a tím pádem se vyjadřovat k celospolečenským problémům ve svém státě. Pokud se tedy přeneseme do roviny občanské odpovědnosti, příslušníci menšin musí volit mezi svou „občanskou“ odpovědností a právem volit jako příslušník etnické/kulturní menšiny. Vzniká tak trojí problém. Za prvé – poslanec za českou a slovenskou menšinu je sice zvolen „vždy“, jeho mandát je ovšem dán například „pouze“ několika stovkami hlasů. Za druhé – lidé-krajané nemají vůli volit menšinové rady. Opakovaně k volbám přichází malé množství lidí, protože se domnívají že jejich „českost“ není politická, ale kulturní. Politická reprezentace menšiny je tudíž redukována slabým mandátem a stává se „elitářskou“ institucí v celku malého počtu lidí, což je ale problém například i Svazu Čechů, jež je zastupován stejnou skupinou lidí po mnoho let beze změn. Za třetí – množství financí přidělovaných státem se odvíjí od počtu příslušníků dané menšiny. Je tedy v budoucnosti možné, že počet lidí hlásící se politicky (tzn. oficiálním se přihlášením se k české národnostní menšině formou oficiálního sčítání obyvatelstva a zápisu v matrikách) k menšině klesne natolik, že se zredukuje finanční podpora státu, omezí se politická práva (post poslance, právo na post místostarosty nebo starosty v Daruvaru, právo na zřízení menšinových rad, dvojjazyčnost atd.) i práva kulturní (Svaz nebude nadále financován, tzn. v krajním případě může přestat vycházet týdeník *Jednota*, protože nebude nikdo, kdo by ho financoval, může se omezit i české školství).

Menšina tak dospěje do bodu, kdy nastane přirozená asimilace, protože lidé/krajané nevyužívají své politické právo a především nepocítují odpovědnost vůči „své“ národnostní menšině. Přestože takto katastrofický scénář v současné době neplatí, není vyloučené, že k takovému sledu událostí v budoucnu nemůže dojít. Z pohledu současné situace na Daruvarsku je etnická identita krajanů založena především na kultuře. Politika je spíše nutností danou komunikací se státem a také výsledkem domovinské

války. Rovnice „počet krajanů – právo – finance – školství – instituce“ je ovšem nasnadě. Proto, aby byli krajané i nadále schopní institucionálně existovat, se musí řídit „politikou identit“ a svá práva uplatňovat.

obr: Identita člověka je komplexním souhrnem faktorů daných svým blízkým i širším okolím, a to jak v prostoru, tak v čase.

5. Instituce

Po formální stránce lze rozdělit instituce zabývající se českou komunitou v Chorvatsku na dvojí. První z nich představuje Svaz Čechů v Republice Chorvatsko, který působí převážně na poli kulturních aktivit a má pro komunitu význam po stránce „ethnicity“ – komunikace uvnitř menšiny. Druhou částí jsou politické instituce, které mají českou komunitu/menšinu zastupovat politicky (poslanec za českou a slovenskou národnostní menšinu, menšinové rady). Menšinové rady a poslanec mají (naopak od Svazu) význam především pro chorvatský stát – komunikace menšiny a státu.

5.1 Svaz Čechů v Republice Chorvatsko

Zastřešující organizací českých krajanů v Republice Chorvatsko je v současnosti společenská organizace „Svaz Čechů v Republice Chorvatsko“ (pozn. dále pouze Svaz) (*Zakon o udrugama / Zákonu o sdružování*). Svaz v sobě integruje 26 samostatných besed, které většinou početně odpovídají obcím, kde je početnější zastoupení krajanů (počet lidí nutný pro založení besedy / občanského sdružení jsou podle zákona tři lidé).

Ve zkoumané oblasti existuje např. Česká beseda Daruvar, Česká beseda Horní Daruvar ad.

Svaz Čechů je nestrannou organizací zaměřenou na pěstování a rozvíjení vlastní kultury, mateřského jazyka a uchování národní identity. Jeho činnost probíhá v jednotlivých sekcích - radách: školní, kulturně osvětové, divadelní, historické, informační a vydavatelské. Svaz Čechů v RCH má i svůj znak, ale používá i českou vlajku, tj. symboly schválené Radou pro národnostní menšiny v RCH.²⁷

Poté co se v roce 1992 oddělila slovenská komunita v Chorvatsku a vytvořila svou vlastní kulturní instituci (Svaz Slováků – důsledek rozpadu Československa), sdružuje Svaz pouze české krajany v tzv. Českých besedách.

České besedy jsou občanská sdružení, v nichž Češi na území Chorvatska pečují o svůj jazyk a kulturu. (...) Podle počtu členů, jejich zájmů a spolkových tradic je pak kulturní činnost jednotlivých besed velmi různorodá. Nejoblíbenější jsou folklórní skupiny, četné jsou i dechovky a divadelní skupiny, které mají nejdelší tradici. Některé besedy mají knihovny, pěvecké skupiny a loutkové divadlo. Své specializované, odborné zájmy uplatňují čeští krajané v klubech; výtvarníci mají klub KV, daruvarský radioklub Jan Hus je nejpočetnější a na trofeje nejbohatší spolek technické kultury na Daruvarsku. Třináct krajanských spolků je majitelem svého Českého domu, osm Českých besed obdrželo kulturní domy od obecních a městských úřadů k trvalému používání a tři krajanské spolky mají pouze místnosti k používání. V rámci pomoci při obnově a rekonstrukci Českých národních domů a škol v Chorvatsku věnovala Česká republika v letech 1997–2008 téměř 15 milionů kun na tyto účely.²⁸

5.1.1 Financování

Finanční podpora krajanských institucí je složena z několika zdrojů. Základním kamenem je financování z rozpočtu Republiky. Právo na financování aktivit národnostních menšin je dáno *Ústavním zákonem o právech národnostních menšin (Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina)*. Finanční příspěvek z chorvatského republikového rozpočtu je rozdělován prostřednictvím Rady vlády pro národnostní

---

²⁷ Svaz Čechů v Chorvatsku [online]. Daruvar : Svaz Čechů v Republice Chorvatsko, 2007 , 2007 [cit. 2009-05-05]. Webové stránky. Český. Dostupný z WWW: <http://savez-ceha.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=44&Itemid=14>.

²⁸ Svaz Čechů v Chorvatsku [online]. Daruvar : Svaz Čechů v Republice Chorvatsko, 2007 , 2007 [cit. 2009-05-05]. Webové stránky. Český. Dostupný z WWW: <*Svaz Čechů v Chorvatsku* [online]. Daruvar : Svaz Čechů v Republice Chorvatsko, 2007 , 2007 [cit. 2009-05-05]. Webové stránky. Český. Dostupný z WWW:<http://savez-ceha.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=4&Itemid=5>.

menšiny. V případě české menšiny je rozdělen na dvě části. Jedna je určena na financování Svazu, potažmo Českých besed, druhá část je určena na provoz Novinově-vydavatelské instituce *Jednota* v Daruvaru. Celkový obnos pro roky 2007 a 2008 dosahoval částky přibližně 1 500 000 kun pro Svaz a 1 900 000 kun pro Jednotu. Tyto částky jsou do určité míry ještě doplněny financemi ostatních subjektů (viz Svaz a Jednota).

Dalším zdrojem financí je pak příspěvek české vlády, který se v současnosti řídí „Programem podpory českého kulturního dědictví v zahraničí“ a je plánován na čtyři roky.

5.1.2 Rozpočet

Finance, které jsou Svazu přiděleny, jsou každý rok na základě rozhodnutí chorvatské vlády vázány na jednotlivé aktivity a určeny jednotlivým besedám.

V roce 2007 to bylo 1 431 500 kun, v roce 2008 pak 1 653 500 kun. Mezi další subjekty financující provoz Svazu patří: ministerstvo vědy, vzdělání a sportu (ministerstvo školství), Bjelovarsko-bilogorská županie (B-b kraj), Město Daruvar a další (viz Příloha č. 10).

Jako příklad finančního rámce je dále uváděn rok 2007.²⁹ Získané finance byly částečně přerozděleny mezi jednotlivé besedy a částečně investovány do krajanských aktivit. Mezi největší výdajové položky patří zejména finance na kulturní manifestace, přerozdělení financí jednotlivým besedám, vzdělávání a semináře a také organizaci a koordinaci ve Svazu samotném (schůze, cestovné, pobyty, oslavy výročí besed apod.) Podrobnější přehled příjmů a výdajů za rok 2007 a 2008.

5.1.3 Podpora z České republiky

Součástí podpory krajanských aktivit v zahraničí („Podpora českého kulturního dědictví v zahraničí“) je i nabídka – krajanských vzdělávacích programů v podobě stipendijních pobytů v ČR včetně vysílání učitelů českého jazyka ke krajanským komunitám, podpory výuky českého jazyka v krajanských komunitách, podpory projektů

---

²⁹ Rozpočet jsem získal v Jednotě a ve Svazu – souhlas tajemnice Svazu p. Kulhavé, *Svaz Čechů v chorvatsku* [online]. Daruvar : Svaz Čechů v Republice Chorvatsko, 2007 , 2007 [cit. 2009-05-02]. Webové stránky. Český. Dostupný z WWW: <http://www.savez-ceha.hr/dokumenty/Rozdeleni%20financnich%202008.pdf>

krajanských spolků a finanční podpory na opravu krajanských škol, spolkových domů, drobných památníků včetně asistenční pomoci.³⁰ Tyto aktivity probíhají v několikaletých cyklech – současný trvá od roku 2006 a má platnost do roku 2010.³¹ Podpora vlády je naplňována Ministerstvem zahraničních věcí České republiky, reprezentované Odborem kulturních a krajanských vztahů (OKKV). Součástí instituční podpory krajanských spolků v zahraničí je dále Stálá komise Senátu České republiky, Podvýbor zahraničního výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky a Československý ústav zahraniční (ČSÚZ). V kontextu českých krajanů v Chorvatsku je významný především ČSÚZ³², protože díky jeho podpoře dochází ke zkvalitňování vybavenosti v českých krajanských školách. V posledních několika letech tak ČSÚZ pomohl vybavit české školy v Chorvatsku počítačovou technikou, výukovými programy v češtině, knihami, ale také hudebními nástroji.

5.2 *Novinově-vydavatelská instituce Jednota*

Týdeník *Jednota* českých krajanů je v Daruvaru nejvýznamnějším médiem pro krajany vůbec, protože představuje jediné česky psané a v Chorvatsku vydávané médium. Časopis je vydávaný pouze z financí získaných ze státního rozpočtu Republiky Chorvatsko a částečně také z vlastních výdělků z inzerce. Podobně jako v případě financování Svazu poslouží příkladem pro náš účel finanční rámec z roku 2007 a 2008. Celková dotace v roce 2007 činila 2 278 661,15 kun. V roce 2008 pak 2 049 400 kun.

Finance jsou určené na vydávání týdeníku *Jednota* (první vydání 16. 3. 1946), *Dětského koutku* – měsíčníku pro děti (první vydání v roce 1929), *Českého lidového kalendáře* – vázané publikace vycházející pravidelně každý rok (první vydání v roce 1953), *Přehledu kulturních, literárních a školských otázek* (první vydání v roce 1962).³³ Další položky patří do kategorie provozních nákladů a vydavatelské činnosti – každý

---

³⁰Usnesení Vlády ČR ze dne: 14. prosince 2005 č. 1622 : o programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí na léta 2006 až 2010 [online]. 2005 [cit. 2009-05-02]. Usnesení vlády. Český. Dostupný z WWW: http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/WebGovRes/9643B9FA3D6E7CCCC12571B6006BD6CB?OpenDocument.

³¹ Finanční rámec pro všechny krajanské komunity ve světě v roce 2009: Zákon ze dne 10. prosince 2008 o státním rozpočtu České republiky na rok 2009 [online]. 2009 [cit. 2009-05-02]. Plán financování. Dostupný z WWW: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/475_2008_komplet_pdf.pdf - str. 11>.

³² Československý ústav zahraniční je nezávislé občanské sdružení, které bylo založeno již v roce 1929. Cílem této organizace je „podporovat národní uvědomění a sounáležitost krajanů s vlastí“.

³³ Informace o vydávaném tisku dostupné na www.savez-ceha.hr v oddílu Český tisk.

rok dochází k vydání jedné až dvou krajských sbírek místních spisovatelů z řad českých krajanů. Podrobnější přehled příjmů a výdajů za rok 2007 a 2008 viz Příloha č. 10.

Jednota má v současnosti přibližně 1 050 předplatitelů (v roce 2007 bylo 25 předplatitelů v Horním Daruvaru). V redakci je zaměstnáno 18 zaměstnanců. Skutečnost, že je v týdeníku takového malého formátu zaměstnán uvedený počet lidí, je občas cílem kritiky místních lidí. Tato výtka se opakovaně objevovala během terénního výzkumu.

5.3 Menšinové rady

Menšinové rady jsou druhou institucionální složkou národnostní politiky chorvatského státu vůči národnostním menšinám. Menšinové rady jsou financovány státem, posty v radě jsou však neplacené. Menšinové rady byly poprvé zřízeny v roce 2003 a mají vždy čtyřletý mandát, v současnosti tudíž probíhá druhé volební období (rok 2009). Menšinové rady byly zřízeny především za účelem politické diskuze mezi státem a menšinami. Jejich vznik je dán demografickým počtem příslušníků menšiny. Rady národnostních menšin se volí tam, kde žije nejméně 1,5 % příslušníků menšiny čili v obcích a městech, kde žije více než 200 a v županstvích, kde je víc než 500 příslušníků menšiny. Tam, kde žije méně příslušníků, než je stanoveno, ale více než 100, se volí představitel.

V případě české menšiny již organizovaná instituce existovala – funkci komunikátora menšiny plnil Svaz, který po zřízení menšinových rad přijal roli pouze kulturně-koordinační (komunikace například s Českou republikou).

My Češi se domníváme, že menšinové rady nejsou zapotřebí, protože jsme byli jako menšina dobře organizovaní. Menšinové rady vznikly vlastně jako důsledek domovinské války, kdy se stala menšinou i srbská komunita. Vznikla nutnost a potřeba komunikace. Srbové měli své kulturní spolky, ale nebyli jinak organizovaní. (anonymní respondent, Daruvar, srpen 2007)

Menšinové rady lze rozdělit do několika úrovní. Na nejspodnějším stupni existuje „Obecní menšinová rada“ (10 členů), dále je pak zřizována „Městská menšinová rada“ (15 členů), „Županská menšinová rada“ + „Menšinová rada města Záhřeb“ (25 členů) a také celostátní menšinová rada. Menšinové rady jsou zřizovány jako poradní orgán místních zastupitelství, jsou tedy institucí bez pravomoci. Županská menšinová rada

vzniká jen a pouze, pokud v županství žije určitý počet příslušníků dané menšiny. Například česká národnostní menšina má nárok jak na obecní, tak na městské, tak i na županské menšinové rady, protože v Bjelovarsko-bilogorské županii žije dostatečné množství českých krajanů. Každá beseda, která má právo na menšinovou radu, má svého zástupce i v županské menšinové radě. Kandidáty na pozice v menšinových radách nesmějí navrhnout politické strany (viz *Ustavniog zakon o pravima nacionalnih manjina*).

Vznik a kompetence těchto rad nebyly z počátku příliš zřejmé. Voliči i menšinové rady samotné na počátku nevěděli, jaké mají kompetence a co je vlastně cílem jejich setkávání. Na podporu menšinových rad byly zřízeny neziskové organizace Stina a Gong, jejichž cílem je pomáhat menšinám v uplatňování svých práv. Tyto organizace pořádají například semináře nebo vydávají publikace, které mají „učit národnostní menšiny politiku“ (viz *Stina novinska agencija*).

V únoru roku 2007 se například sešla tzv. Koordinace českých menšinových rad v Chorvatsku, která debatovala o budoucím symbolu menšiny. Kooperace menšinových rad pak předává své návrhy k posouzení celorepublikové Radě pro národnostní menšiny Republiky Chorvatsko. Koordinace českých menšinových rad tak například navrhla používání symbolů české národnostní menšiny v Chorvatsku – českou státní hymnu, vlajku, ale vlastní svazový erb. Republiková menšinová rada také v prvním období organizovala kolem dvaceti seminářů, které měly lokální menšinové rady vzdělávat při komunikaci s lokálními městskými a županskými správami. V roce 2007 proběhly volby do menšinových rad, nicméně volební účast byla pro mnohé představitele menšiny zklamáním. K volebním urnám přišlo na republikové úrovni pouhých 8 % registrovaných menšinových voličů. V Bjelovarsko-bilogorské županii se volební účast pohybovala mezi 6–22 %. V Daruvaru se volilo na třech místech. Z řad české národnostní menšiny volilo 284 (14 %) z 1980 oprávněných „českých“ voličů. (Selicharová 2007: 25–26) Následkem těchto menšinových voleb proběhla diskuze o příčinách malé účasti z řad krajanů. Je zjevné, že lidé, kteří se běžně hlásí k „češtví“ jako etnické identitě neprojevují vůli se takto vyjadřovat i politicky. Souvislost je i ve faktu, že lidé se při sčítání lidí a na matrikách nedeklarují jako příslušníci české národnostní menšiny. Podle mnoha krajanů, s kterými jsem měl možnost o celé věci diskutovat, je problém i v zákoně o národnostních menšinách. Mladí lidé po dosažení osmnáctého roku věku jsou z pohledu zákona „pouze“ občané chorvatského státu, tudíž členy státního národa nebo také národního státu. Přestože byli jako děti českých rodičů

vedeny do plnoletosti jako Češi, pokud o to sami mají zájem, musí se dojít na matriční úřad po dosažení osmnácti let zpět sami přeregistrovat na národnostní menšinu. Ve své podstatě jde o demokratický způsob volby „kým chce kdo být“, protože v případě neplnoletosti o národnosti rozhodují zákonní zástupci, tedy rodiče.

Zdenka Čuchnilová tento jev komentovala poznámkou: Je to problém menšin. Stát to nezajímá. (...) Že jsou Češi k volbám lhostejní, doložila M. Lončarová (Bjelovar): Zašli jsme do více rodin a vysvětlili, o jaké volby jde. Odpověď i mladých byla – „Proč nás pletete do politiky?“ (Táborská 2007: 4–5)

Příslušníci menšiny mají dva druhy problémů. Ten první se týká člověka jako příslušníka menšiny a uskutečňování jeho práv a potřeb: školy, školky, vydavatelství, informování, kulturní činnost atd. Něco jiného jsou problémy stejné pro všechny obyvatele: hospodářské, komunální, právní, sociální aj. Ty druhé jsou vlastně stěžejní, neboť jsou z každodenní perspektivy důležitější. Na vyřešení těch prvních problémů je třeba prostředky vydělat. (...) Jimi se zabývají lidé, jež volíme na volbách, proto jsou důležité volby jako forma, kterou zvoleným lidem dáváme mandát, aby za nás uvedené problémy řešili. Nedívám se na to jako politický čin, ale jako na praktickou životní skutečnost. (Bahnik dle Táborská 2007: 10–11)

5.4 Poslanec za českou a slovenskou národnostní menšinu

Poslanec za českou a slovenskou národnostní menšinu je volen standardně během parlamentních voleb každé čtyři roky. První poslanec byl zvolen v roce 1992. Stal se jím Siniša Njegovan Starek, podporovaný tehdy jako kandidát Svazem Čechů a Slováků. Opakovaně byl zvolen ještě v roce 1995. Druhým poslancem se stala Zdenka Čuchnilová, která byla opakovaně zvolena v roce 2000, 2003 a naposledy v roce 2007. (Dále viz kapitola 9.2.) Hlavní podstatou poslance za národnostní menšiny je ve své podstatě parlamentní lobbing v zájmu menšiny.

Současná poslankyně Čuchnilová tak v zájmu řešení dlouhodobě přetrvávajícího sporu ohledně nedodržování platných ústavních práv týkajících se dvojjazyčnosti uzavřela po posledních parlamentních volbách (2007), společně s dalšími čtyřmi menšinovými poslanci, koaliční smlouvu s vládoucí parlamentní stranou HDZ. Tato smlouva stanovuje:

Dohoda novou vládu zavazuje v první části mandátu, tedy během dvou následujících let, vytvořit politické podmínky k jejich uskutečnění. Konkrétně jde o možnost, kterou v článku 15 nabízí

chorvatská Ústava, totiž aby menšiny kromě všeobecného měly také doplňkové volební právo, kterým by volily svého poslance. (Stráníková 2008: 3)

6. Jazyk

Význam jazyka pro udržení etnické identity je bezesporu významný. Je ale jedinou podmínkou? „Menšiny“ v Chorvatsku (z pohledu zákona národnostní menšiny, ze své podstaty menšiny etnické) disponují od roku 2000 širokou škálou zákonem daných práv (viz *Zákon o používání jazyka i písma národnostních menšin v Republice Chorvatsko*), v nichž je určeno kdy, kde a jak mohou používat svůj „rodný“ jazyk. Čeština u chorvatských Čechů není kriticky ohrožena, stále existuje dostatečné množství mluvčích. Jazyk je institucionálně podporován zákonem a především krajanským vzdělávacím systémem, který zahrnuje jak mateřskou školu, tak základní školy. Navíc je možné studovat česky i na gymnáziu, kde je vždy otevřena jedna třída z ročníku s podporovanou výukou českého jazyka.

V minulosti, před vznikem českých škol spočívalo udržování českého jazyka především v zachovávaní českého folkloru, zvyků a jiných kulturních aktivit. Vznik českého školství ve 20. letech 20. století znamenal zajisté velké zlepšení na úrovni jazyka a zajistil dlouhodobější udržitelnost. Z tohoto pohledu je zřetelné, že ve vesnicích, kde byla zachována výuka českého jazyka, se udržela i česká komunita, v lepším případě i Česká beseda. Nicméně v mnoha případech je ovšem čeština chorvatských Čechů spíše čecho-chorvatštinou. Přesto je pozoruhodné, že do této doby (2009) nedošlo k plné jazykové asimilaci.

V roce 2001 při oficiálním sčítání lidí chorvatským statistickým úřadem (CROSTAT) se k české národnosti přihlásilo 10 510 lidí. Český jazyk však za svou mateřskou řeč uvedlo pouze 7 178 lidí, z čehož je patrný kvalitativní pokles jednoho z pilířů etnické identity, jímž jazyk bezesporu je. Pro porovnání – v dotazníkovém šetření v Horním Daruvaru češtinu za svou mateřskou řeč označilo 68 respondentů z 85.

„Každý jazyk potřebuje ideu – cíl a vizi stojící nad světskou a racionální rovinou – , aby přetrval.“ (Šatava 2005: 21) Pro udržení jazyka je tedy nutné každodenní používání jazyka členy komunity, především v soukromé – mezilidské komunikaci se členy komunity navzájem. (Šatava 2005)

V rámci snah vzbuzovat nebo upevňovat tuto skupinovou vůli, tj. povzbuzovat ji k užívání a předávání jazyka, se používá argumentace nejrůznějšího typu. Ta může sahát od prosté chvály

a opěvování krás a hodnot konkrétního jazyka přes líčení jeho tradic a užitečnosti až k sofistikovaným teoriím s vědeckým pozadím. (Tuto úlohu v případě chorvatských Čechů plní tištěné médium Jednota. – pozn. autora) (Šatava 2009: 63)

Je třeba přemýšlet o jazyce nejenom jako o akademickém předmětu, ale jako o hlavní a hnací síle celkového vývoje dítěte. Tudíž:

- Jazyk není „kompletní“, pokud jej lidé neužívají v běžném životě.
- Není kompletní, pokud se neužívá při komunikaci mezi lidmi.
- Není kompletní, pokud nám neumožňuje tvořivost a představivost.
- Není kompletní, pokud není prostředkem k poznávání životního prostředí a svět kolem nás a učení se toho, kdo jsme a kdo ne.
- Není kompletní, pokud nám nepomáhá uspokojovat fyzické, psychické a společenské potřeby.
- Není kompletní, pokud nám nepomáhá při změnách chování a myšlení ve vztahu k nám samým a k ostatním lidem.
- Není kompletní, pokud nám nezajišťuje prostředky v rámci interakcí a při vytváření a udržování vztahů s jinými lidmi. (Watagomigie-Yamamoto: dle Šatava 2005: 62, 2009: 73)

Šatava (2009) v kapitole „Co dělat?“ rozděluje obranné strategie příslušníků skupiny ohrožené etnicko-jazykovou asimilací na dvě základní. Za první teoretické (idea, vize, motivace, vitalita) a za druhé praktické (etnické vědomí, postoj k jazyku mluvčím – jazyková volba, prestiž jazyka, oficiální podpora – instituce).

Co se týče teoretických strategií: „V souvislosti s celkovou ideou/vizí je potřeba usilovat také o nalezení účinné motivace uživatelů menšinového jazyka, resp. o posilování jejich ‚entuziasmu‘ (...) rozhodující zájem samotných jejích členů zůstává nadále svébytným celkem s osobitou kulturou/jazykem.“ (Šatava 2009: 76–77)

V druhém případě obranných strategií Šatava (2009) uvádí příklad z lužickosrbského prostředí, kde není možné stanovit přesnou hranici mezi lužickosrbským a německým, což má za následek podvojnou „lužickosrbsko-německou“, nevyhraněnou identitu. (Šatava 2001, 2009: 78) Pro takovátoto společenství je poté charakteristická nutnost jazykové volby, kdy členové komunity jazyk volí situačně (osobní potřeba, bezprostřední situace, situační prostředí), na základě vnějších okolností (například přítomnost nečlena komunity nebo naopak účast na komunitní akci typu dožínky, valné hromady, zábavy v případě české menšiny v Chorvatsku).

Institucionální podporou v případě chorvatských Čechů můžeme nalézt zejména ve školství. Státem je zřizováno a podporováno menšinové vzdělávání (viz *Zakon o odgoju*

i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina / Zákon o výchově a vzdělávání v jazyce a písmu národnostních menšin) (více viz následující kapitola). Menšina má svého zástupce v parlamentu, jsou zřizovány menšinové rady jakožto politické spolky a samozřejmě Svaz, který je střešní institucí Českých besed (kulturních spolků krajanů). V případě jazykového uznání ve styku s úřady vede česká menšina na Daruvarsku spor s lokální samosprávou, protože město nepřiznává menšině tzv. zděděná práva, tedy práva kterými menšina disponovala v minulosti a která si nárokuje i v současnosti (argumentace platným zákonem, který je ale vykládán dvěma protichůdnými způsoby) – například dvojjazyčné nápisy na úřadech a dvojjazyčné nápisy měst a obcí (podle počtu obyvatel hlásících se k menšině v konkrétní lokalitě mají menšiny právo na nápisy ve svém menšinovém jazyce). Naopak právo na dvojjazyčný občanský průkaz mají všichni příslušníci české menšiny i ostatních národnostních menšin v Chorvatsku.

V případě, že je formulář žádosti o vydání občanského průkazu přeložen do češtiny či jiného menšinového jazyka v místě úředního používání jazyka, pak může příslušník národnostní menšiny o dvojjazyčný občanský průkaz zažádat kdekoliv v Chorvatsku. Jednodušeji řečeno: poněvadž Češi v Daruvaru mohou vyplnit formulář v českém jazyce, mají právo na dvojjazyčný občanský průkaz i krajané v Rijece (...). Kdo z příslušníků národnostních menšin chce mít dvojjazyčný občanský průkaz, může ho mít, kdo nechce, nemusí. (Lalićová 2009: 3)

V roce 2006 (resp. 2007/2008 – problematika překladů) byly vydány učebnice v menšinových jazycích, tedy i v českém jazyce pro výuku v českých školách (výukový Model A – pozn.). Výuka v těchto školách probíhá v češtině. Děti mají k dispozici díky školské reformě stejné učebnice – jak učebnice v češtině, tak v chorvatštině, tudíž i učebnice například chemie slouží jako učebnice češtiny.

Dalšími způsoby institucionální podpory minoritního jazyka může být i rozhlas a televize. Česká komunita v Chorvatsku měla v bývalé Jugoslávii vlastní pořad v češtině, vysílaný chorvatskou státní televizí. Tento stav se kvůli finančním potížím po domovinské válce neobnovil. Češi v Chorvatsku tak mohou „pouze“ poslouchat každodenní půlhodinový pořad v češtině na Radiu Daruvar (v nedělním vysílání je například do vysílání zapojen tzv. jazykový koutek, který se věnuje slovům, která se stejně píší, v obou jazycích však znamenají zcela něco jiného) a jednou týdně je vysílán v Chorvatské televizi pořad *Prizma*, který je ale věnován všem menšinám v Chorvatsku. Určitou a poměrně významnou alternativou se však může stát pro krajanů internet, kde

je možné sledovat velké množství jak audio, tak i video pořadů v českém jazyce, včetně těch psaných (česká media na internetu).

Bilingvismus a uživatelé českého jazyka

Obyvatelstvo české národnosti na Daruvarsku je bilingvní. Češtinu si zachovalo v jinojazyčném prostředí jako funkční dorozumívací prostředek (jedná se především o projev mluvený, nikoliv psaný – pozn. autora), a to během několika generací. Živá funkce je však také příčinou, proč do mateřského jazyka příslušníků české národnosti pronikají vlivy mluvy okolního prostředí. U starší generace je tento proces vyjádřen slaběji, prvky cizího jazyka v češtině se stabilizovaly, zatímco u střední a mladé generace se projevuje vliv chorvatštiny mnohem výrazněji a různorodě, vzhledem k modernímu způsobu života. Situaci ještě komplikuje skutečnost, že jde o jazyky příbuzné, slovanské, takže často dochází k neuvědomělému přejímání slov a tvarů. Dokonce i jedinci, kteří znají dobře oba jazyky, ztrácejí občas povědomí o tom, který výraz je přejatý a který z mateřského jazyka. (...) Paradoxně zní, ale skutečností zůstává, že jednotliví příslušníci menšiny žijící daleko od menšinových center, přestože mají zřídka příležitost mateřský jazyk v rozhovoru uplatnit, často mluví česky lépe, bez výrazných znaků asimilace, než někteří Češi v Daruvaru a okolí. (Sohrová 2005: 57)

Poměrně přesně jazykovou problematiku vystihl jeden z respondentů, který byl mimo jiné i poměrně kritický k vedení Svazu Čechů v Republice Chorvatsko.

Není problém ve školce (uzavření jeslí v české školce – pozn. autora), je problém v tom, že děti mezi sebou mluví chorvatsky, a to i když chodili/chodí do české školy. Například moje dcera mluví s dcerou p. Janotové (předsedkyně Svazu a ředitelkou české školy v Daruvaru – pozn. autora) chorvatsky. Jestliže oni komunikují mezi sebou chorvatsky, jak asi budou mluvit ke svým dětem? My Češi tady spoustu slov, která známe, nepoužíváme, a tím zapomínáme – zužuje se nám slovník. Jednotu skvěle přečtu, protože v redakci Jednoty hrozně zmenšili šíři slovní zásoby. Já například čtu české Květy a tam je spoustu slov dvojznačných a těm nerozumím nebo mám problémy.

Já i můj otec jsme byli předsedové místní besedy. Dřív se například často nacvičovala divadla. Aby si lidé ale lépe zapamatovali text, tak svou roli přepisovali. Nebylo důležité, zda-li se hra hrála nebo ne, protože se v tu chvíli učilo 20 lidí česky. Tady u nás nebylo divadlo už dávno. Dělalí jsme tady každoročně dožínkové majálesy. Dnes mladí do besedy nepřijdou, protože se tam s rodiči „nesnesou“.

Tady (Horní Daruvar – pozn. autora) existence besedy závisí na několika ženských. Myslím si, že na některé věci musí být věk. Mladí mají dneska jiné zájmy, tak jako jsem je měl já v jejich věku... Teprve na určitém stupni vyspělosti může dojít k naplňování idejí – to je i hlavní problém v předsednictvu celého Svazu, protože oni všechno brzdí. Například předsedkyně Svazu Lenka Janotová – letos 22 roků v předsednictvu, Jára Kulhavá zástupkyně – 15 roků. Oni jsou tam dnes již jen proto, aby drželi svá místa. Oni to nepřiznají a nikdo to tobě, ani jim neřekne. Česká menšina

nemá vzdělaného člověka, který by hájil česká práva – hraje se na kulturu, ale na politické věci se neklade důraz. Příklad s českými nápisy – nikdo nikomu nemůže zakázat, aby např. dal český nápis na svůj obchod nebo na svou firmu, když se tak neděje na úrovni města. Češi by tedy měli chodit nakupovat tam, kde je ten nápis, a tím podpořit toho obchodníka, který by naopak mohl zpětně mohl podporovat besedy.

Jednota píše sebechvály o besedách – „tam bylo to a to...“ To jsou manifestace, ve kterých vystupuje pouze několik lidí, většinou stále stejných, kteří mezi sebou hovoří stejně chorvatsky. Pohled lidí zvenčí je tak mylný, protože v představeních jsou české kroje, hraje se a zpívá česky. Divák tak získává zkreslený dojem o české menšině. Poté zase rok nic není, nic se neděje... My nepotřebujeme jednu ročně valnou hromadu, ale něco, co by podporovalo češtinu, například satelitní programy. (respondent Zdenko Jílek, Horní Daruvar, 2007)

6.1 *České menšinové školství v Republice Chorvatsko*

První česká škola na Daruvarsku vznikla v roce 1924 v Dolním Daruvaru, později byla přesídlena do Daruvaru (škola J. A. Komenského). Vzniku ovšem předcházela několikaletá diskuze, zda-li bude česká škola soukromá nebo ne, z jakých prostředků bude financována a kdo bude zajišťovat výuku. V polovině roku 1922 československá vláda nabídla jugoslávské straně, že je ochotna vyslat a platit učitele z Československa a že také pomůže školu případně vybavit. (Matušek: 1993)

České školy vznikly postupně i v mnoha jiných místech ve Slavonii (Bjelovar, Hercegovec, Kaptol...).

Vyučovalo se náboženství (místní chorvatský kněz), čeština, prvouka, počty, tělesná výchova a v třetím a čtvrtém ročníku ještě zeměpis, dějepis a přírodopis. Těmto předmětům vyučoval učitel z Československa, zatímco tzv. jugoslávským předmětům (chorvatština, dějiny a zeměpis) vyučoval chorvatský učitel. Děti se také učily ručním pracím a zpěvu. Vyučování bylo celodenní. (Matušek 1993: 73)

V roce 1926 vznikla dále také česká mateřská škola (oficiálně povolena 1927, resp. 1931 – získání dokumentů o právu působit). Školka sídlila v Dolním Daruvaru v budově po české škole, oficiálně ale patřila pod českou školu v Daruvaru.

Došlo také k pokusu o založení střední školy, což se ve výsledku podařilo formou tzv. Prokúpkovy odborné hospodářské školy (dvouletá zimní hospodářská škola).

Protektorem školy byl poslanec Národního shromáždění a předseda Domoviny zahraničních Čechoslováků Adolf Prokůpek, který se až do své smrti r. 1934 všemožně snažil pomoci zahraničním rolníkům, Čechům. (...) Úkolem školy bylo uzpůsobovat venkovský dorost pro úspěšné hospodaření a zapojení do kulturního a spolkového života. (...) Značnou pomoc škole poskytovaly různé státní úřady a spolky z ČSR, které ji zásobovaly knihami a pomůckami a hradily výlohy za budovu. Díky správci školy Karlu Herotovi byla činnost rozšířena také na dospělejší rolnickou mládež, tzv. Besídky venkovské mládeže, které se později organizovaly jako Sdružení venkovského dorostu. (Matušek 1993: 81–82)

V současnosti existují v Chorvatsku dvě české základní školy (ČZŠ Jana Amose Komenského v Daruvaru a ČZŠ Josefa Růžičky v Končenicích). K těmto základním školám přináležejí ještě tzv. obvodní základní školy (Dolany, Dolní Střežany, Horní Daruvar, Lipovec, Ivanovo Selo). Mateřské školy jsou v Daruvaru (Česká mateřská škola Ferda Mravenec – název od roku 1965) a v Končenicích (Česká mateřská škola Končenice). Kromě zmíněných škol probíhá výuka českého jazyka ještě v několika chorvatských školách a také na daruvarském gymnáziu.

Výuka českého jazyka je v Chorvatsku rozdělena na tři výukové modely (A, B, C). Výuka ve školách s „modelem A“ je nejvíce zaměřena na výuku „menšinového“ jazyka. Počet hodin výuky chorvatského a českého jazyka je rovnocenný, oba jazyky mají stejný počet hodin. Výuka všech předmětů probíhá v menšinovém jazyce. V „modelu B“ je počet hodin výuky chorvatského a českého jazyka také rovnocenný a má také stejný počet hodin. Rozdíl je v počtu předmětů vyučovaných v menšinovém jazyce (dějepis, zeměpis, výtvarná a hudební výchova). V „modelu C“ je výuka menšinového jazyka omezena na 3–5 hodin týdně (zaměření především na jazyk, literaturu a kulturní realie menšiny). Ve školním roce 2007/2008 se v českých školách učilo 314 žáků (model A), ve školkách 141 dětí (model A). Na střední škole 52 studentů (model B). V ostatních chorvatských školách v celém Chorvatsku se český jazyk dále učilo 452 žáků (model C).

V roce 2007 byl v Chorvatsku zaveden nový výukový systém, tzv. H NOS (Chorvatský národní vzdělávací standard). Tento nový systém zavádí zjednodušený způsob výuky spočívající ve sladění a návaznosti probírané látky v jednotlivých předmětech do stejného času. Cílem tohoto způsobu výuky je především kladení důrazu na práci ve skupinách a samostatnost. Studenti sami vyhledávají informace pomocí knih a internetu. S touto změnou způsobu výuky souvisela i výměna učebnic. V roce 2006 již byly vydány vlastní učebnice češtiny pro výuku českého jazyka (model A). Během

následujících let měly být také přeloženy učebnice z ostatních předmětů vyučovaných v českých školách.

Od školního roku 2006/2007 všichni žáci učící se ve školách česky, dostávají Dětský koutek zdarma. Postupně byla přeložena veškerá pedagogická dokumentace do českého jazyka, takže třídní knihy a vysvědčení v českých školách žáci dostávají v dvojjazyčné podobě. (Stáňová Brdarová 2007: 15)

V rámci „školy pro všechny“ bylo italské, srbské, maďarské a české menšině, protože mají výuku v základních školách v menšinovém jazyce, umožněno vydat učebnice v mateřském jazyce. Tým menšinových pracovníků hlavně učitelů, novinářů, vychovatelů a studentů, věnoval léto pernému překládání učebnic. (Stáňová Brdarová 2007: 7)

Tabulka škol podle jednotlivých modelů (viz *Svaz Čechů v Chorvatsku: Přehled škol – statistika 2007*)

	školky	základní školy	střední školy
Model A	MŠ Ferda Mravenec Daruvar; MŠ Končenice	Česká základní škola J. A. Komenského Daruvar ; Daruvar + <u>Obvodní (spádové) školy</u> – Lipovec, Horní Daruvar, Dolní Střežany, Dolany Česká základní škola Josefa Růžičky v Končenicích Základní škola Ivana Nepomuka Jemeršice Hrubečné Pole – Ivanovo Selo	
Model B			Gymnázium Daruvar – české oddělení (1 třída v ročníku)
Model C (vesnice a města)		Česká základní škola Josefa Růžičky v Končenicích - Daruvarský Brestov, Dioš Základní škola Ivana Nepomuka Jemeršice Hrubečné Pole - Hrubečné Pole + <u>Obvodní škola</u> Velké i Malé Zdence ZŠ Dežanovec – Dežanovec + Treglava ZŠ Sirač - Sirač + <u>Obvodní škola</u> Šibovec ZŠ Banova Jaruga – <u>Obvodní škola</u> – Mezurač ZŠ Lipovljany – Lipovlany	

		ZŠ V. Korajca Kaptol – Kaptol ZŠ Kutjevo-Tominovac - Bjeliševac ZŠ Lipik – Lipik ZŠ V. Nazor i I. B. Mažuranić – Virovitice I. ZŠ – Bjelovar ZŠ Podmurvice – Rijeka ZŠ 22. Lipnja – Sisak ZŠ S. S. Kranjčevića – Zagreb	
--	--	---	--

7. Češi v Republice Chorvatsko

V několika předchozích kapitolách jsme se dozvěděli o příchodu Čechů do Chorvatska, jejich organizaci a působení jako menšiny/komunity do devadesátých let 20. století. Skutečnost, že v roce 1990 měla tato menšina oslavit dvousté výročí první kolonizační vlny, je důkazem toho, že se díky organizovanosti a menšinovému vzdělávacímu systému dokázala ubránit asimilaci okolního chorvatského, potažmo jugoslávského prostředí.

7.1 Na prahu nové éry

Česká komunita je na úrovni organizovaných besed pokládána za etnickou/kulturní menšinu, na úrovni zákonů pak za národnostní menšinu jiného suverénního státu. Existuje ale dostatečné zdůvodnění pro nazývání občanů vlastního státu „národnostní menšinou“ jen proto, že tato „národnostní menšina“ odvozuje svou jinakost/specifičnost na základě etnicity? Jak již bylo diskutováno v kapitole „Češi v Chorvatsku“, používání termínu „národnostní menšina“ je nanejvýš zkreslující, protože takováto komunita se skládá ze svých členů a ti se v našem případě cítí jako Češi (důvodů, proč tomu tak je, může být mnoho – předkové, komunita, jazyk, sympatie...), na stranu druhou se cítí současně jako Chorvaté, což může způsobovat „vnitřní pnutí“. Skutečnost, že vlastní identita má etnický základ, ještě z nikoho automaticky nedělá Čecha. Je zajisté pravda, že komunita má velký vliv na posuzování sebe samého, mimo to je ale také pravda, že osamocení způsobuje individualizaci. Chce současná generace mladých Čechů/Chorvatů pokračovat cestou, kterou vytyčili jejich rodiče a rodiče jejich rodičů?

Na počátku 90. let se staly dvě zásadní události, které ovlivnily osud celé české komunity v Chorvatsku. První z nich byla válka, jejímž výsledkem byl demokratizační

proces a druhým pak globalizace, která Chorvatsko zapojila do světových struktur. Rozpad Jugoslávie umožnil politické změny. Totalitářský komunistický systém se transformoval na demokratický. Tyto změny se do určité míry dají přirovnat k postkoloniální historii některých států. Nový stát hledal novou identitu, v mnoha případech se ohlížel do minulosti, kde našel i politický nacionalismus. V probíhajícím vojenském konfliktu představoval právě nacionalismus výborný způsob, jak spojit masy lidí a získat tak legitimitu. Je tedy na místě domnívat se, že vojenský konflikt zapůsobil podobným způsobem i u českých krajanů. Společný zážitek, násilí, pocit ohrožení, strach zapůsobily jako tmel. Jestliže asimilace do 90. let dosáhla určitého bodu, válka ji minimálně na určitou dobu zastavila a pomohla tak i v nastalé době k lepší organizovanosti a institucionalizaci. Přestože se počet lidí hlásících se k české národnosti od druhé světové války pravidelně při sčítání obyvatelstva snižuje, současný stav lze považovat, alespoň po institucionální stránce oproti minulosti, za funkční a kvalitnější. Došlo ke vzniku samostatného politického zastupování na úrovni obce, města, županije i státu, a to prostřednictvím menšinového poslance a menšinových rad. Komunita získala na základě své etnické identity politický vliv na sociální prostředí ve kterém žije, byly uplatněny principy tzv. politiky identit.

Díky vojenskému konfliktu na Daruvarsku v 90. letech došlo také k opětovnému, po desetiletí pozastavenému, kontaktu s Českou republikou, a to na nejvyšší úrovni.

„Československá delegace v Daruvaru – Okamžitá pomoc i dlouhotrvající spolupráce.“ (Bartošová 1991: 3) Takto byla komentována jedna z prvních vládních návštěv z Československa v době stále ještě probíhajících bojů, před uznáním chorvatské nezávislosti. Jednalo se o monitorovací cestu, při které se její členové zajímali o tehdejší situaci v Jugoslávii/Chorvatsku a Daruvarsku. Pro českou komunitu byla takováto schůzka zajisté významná, protože v této době bylo přibližně 1 700 dětí z Daruvarska v Československu. Současně probíhalo jednání o humanitární pomoci (např. tabule skla na zasklívání, cement, ale i potraviny).

Československá delegace vedená asistentem prezidenta ČSFR Alexandrem Vondrou dnes v Záhřebu jednala s prezidentem Chorvatské republiky Franjem Tuđmanem, předsedou chorvatské vlády Franjem Greguričem a ministrem zahraničních věcí Chorvatska Zvonimirem Šeparovičem. Oznámili to ČSTK telefonicky zdroje z kanceláře prezidenta ČSFR. Československá delegace, kterou vyslalo federální ministerstvo zahraničních věcí, projednala s nejvyššími chorvatskými představiteli možnosti řešení jugoslávské krize včetně otázky uznání Chorvatské republiky. Jednala rovněž o posledním vývoji v zemi, o dodržování příměří a o plánu OSN na rozmístění mírových sil.

Rozhovory se týkaly rovněž spolupráce mezi ČSFR a Chorvatskem na mnohostranném i dvoustranném základě. Delegace předala prezidentu Tudjmanovi dopis prezidenta ČSFR Václava Havla. O jeho obsahu nebyly oznámeny žádné podrobnosti. Dnes večer se mají členové delegace sejit s představiteli chorvatské demokratické opozice, v úterý pak navštíví představitele české komunity v chorvatském městě Daruvar. Delegace bude poté pokračovat v cestě do Bělehradu. (ČTK 9.1.1992)

Podle informací získaných v rozhovorech s krajany byla česká komunita v počátcích bojů významným podílem zastoupena ve vznikajících ozbrojených skupinách podílejících se na obraně města. Tento fakt dokládá „vědomí českosti“, příslušnosti ke komunitě, která se postavila na obranu svého domova a rodné země/vlasti – Chorvatské republiky.

Období po domovinské válce bylo ve znamení mnoha změn. Ze Svazu Čechů a Slováků se oddělily slovenské spolky, po organizační stránce probíhala diskuze, jak by se měl „nový“ Svaz Čechů profilovat. Podobně jako ve 20. letech 20. století nastala diskuze, zda nezaložit politickou stranu, která by reprezentovala českou komunitu jako celek. K tomuto účelu byla také zřízena „Politicko-právní rada Svazu Čechů a Slováků“.

Svaz Čechů a Slováků musí mít mimo dosavadní funkce i funkci politickou. Politicky bude působit v souladu s chorvatskými zákony a programy politických stran a sdružení občanů všude, kde bude třeba, aby se české menšině zajistilo rovnoprávné postavení v politickém životě, adekvátní zastoupení v celkovém počtu obyvatelstva na území, kde příslušníci menšiny žijí, a účasti v boji za svobodu Chorvatska. (Jílek dle Bartošová 1992: 9–10)

Tato politická rada si, slovy svého předsedy Zdeňka Jílka (1992), vytyčila za cíl především informovat krajany o způsobu volby menšinového poslance. Současně upozornila na určitou diskriminaci menšin. Ze zákona byly vyděleny v parlamentu místa pro menšinové poslance. Volič se mohl rozhodnout, zda bude volit menšinového poslance nebo politické strany. Například česká menšina získala fixně zajištěné místo jednoho poslance v chorvatském parlamentu, tudíž by „čeští“ voliči měli volit menšinově – poslance české národnostní menšiny. Touto volbou ovšem volič ztrácí možnost zasáhnout do politického složení parlamentu. Další, do jisté míry znepokojující skutečností byl fakt, že se volič měl rozhodnout ve volební místnosti, čímž se ovšem vytrácí právo tajné volby. Tato praxe přetrvávala z 90. let až do současnosti a je snahou

menšinových rad tuto diskriminaci odstranit. Důsledkem je totiž malý počet krajanů, kteří dávají svůj hlas menšinovému poslanci. Cílem Svazu tedy „mělo být“ politicky se angažovat a být mluvčím české menšiny jako celku.

Naši politickou snahu o zastoupenost Čechů ve Sněmu a lokálních orgánech doplňuje i snaha o adekvátní zastoupenost Čechů v nových funkcích v obecních a republikových orgánech. (...) Svaz oznámí úřadům a obcím, kde žijí a působí Češi, že Svaz má výhradní právo mluvit jménem české menšiny a ne kterákoliv politická strana, která v případech, když se jí to hodí a bez ohledu na počet příslušníků české menšiny ve svých řadách, si uzurpuje právo mluvit jménem české menšiny. (...) Politiku menšiny určuje Svaz. (Jílek dle Bartošová 1992: 9–10)

Prostředkem, jak tohoto stavu dosáhnout, měl být tzv. politický marketing. Využitím českého vysílání na Radiu Daruvar, týdeníku *Jednota*, jednotlivých besed a dalších společenských struktur „mělo“ docházet ke zkvalitnění informovanosti krajaňské společnosti a tedy její aktivizaci v rámci komunitního krajaňského života. „Cílem veškerého našeho úsilí je, abychom si ve vlasti, kterou jsme si rovnoprávně vybojovali, zařídili život podle svého. Republikové orgány nám zatím moc nepřejí.“ (Bartošová 1992: 9–10)

Plány navržené touto radou byly založeny na aktivním přístupu členů Svazu a ekonomickém fungování, podobnému současným neziskovým organizacím (financování granty a firemním fundraisingem). „Právně politická strana se usnesla doporučit valné hromadě (která se měla konat před volbami) změnu statutu Svazu ve smyslu: Svaz se registruje jako politická strana, aby mohl legálně chránit zájmy české národnosti.“ (, *Černé díry*“ má i zákon o menšinách 1992: 10–11)

Na počátku srpna roku 1992 se v Chorvatsku konaly volby do parlamentu – Chorvatského saboru. Česká komunita v Chorvatsku měla možnost se politicky vyjádřit, a to na území měst a obcí (Daruvar, Pakrac, Hrubečno Pole, Našice a Osijek), kde žije početnější obyvatelstvo hlásící se k ideji češství. Celkem bylo zaregistrováno 5 898 potencionálních voličů české národnosti, z nichž 5 770 hlasovalo menšinovým způsobem. Kandidát Siniša Njegovan Stárek, který ve volbách zvítězil (47,37 % hlasů), byl podporován Svazem Čechů a Slováků. Protikandidáty zastupovaly politické strany.

Volební program nezávislého kandidáta vycházel z prohlášení české menšiny. Součástí tohoto prohlášení (*Návrh prohlášení příslušníků české menšiny* 1992: 7–8) bylo i to, že Svaz zůstane nepolitickou organizací.

Krajané!

Svaz Čechů v Republice Chorvatsko Vám radí: volte znovu kandidáta, kterého Vám my nabízíme, a který bude zastupovat zájmy menšiny.

Naším kandidátem, nezávislým kandidátem, je pan Siniša Njegovan Starek. Svým hlasem tomuto kandidátovi uznáváte právo Svazu, aby i dále pracoval ve vašem zájmu. ...

Svým hlasem kandidátovi Svazu Čechů v Republice Chorvatsko podporujte naše úsilí o zachování všeho, co jsme dosáhli a co chceme i nadále rozvíjet. ...

Volte Sinišu Njegovana Starka! (Bartošová 1995: 4–5)

V roce 1995 to bylo naposledy, kdy Svaz podpořil kandidáta na post poslance za českou a slovenskou národnostní menšinu.

7.2 Od roku 2000 do současnosti

Svaz je již v tomto období pevně konstituován a finančně zajištěn. V roce 2006 byla například obnovena a otevřena etnografická sbírka v Ivanově Sele a stálá výstava fotografií a dokumentů v sídle Svazu. V roce 2008 je součástí Svazu 99 skupin v 26 Českých besedách (tanečních, divadelních, pěveckých, hudebních včetně radioamatérů). „České besedy pracují v rozdílných podmínkách. Některé mají díky finanční pomoci Vlády České republiky, Rady pro národnostní menšiny Republiky Chorvatsko a lokální správy krásně upravené Domy...“ (Kulhavá 2007: 3) Skutečnost, která však Svaz nejvíce tíží, je nezájem mladých lidí o besední činnost. Besedy jsou takto věkově paralyzovány bez jasné vize do budoucna.

Předsedkyně Svazu má pocit, že se ve všech Besedách dostatečně nerespektují návrhy nebo zájmy mladých lidí. Nesmí se dovolit, aby se Besedy změnily v uzavřený kruh starších besedáků, kteří nedovolí provádět v besední činnosti žádné změny, nedovolí zavádět nový způsob práce, bližší mladým lidem. Mladí lidé jsou nositeli spolkové činnosti, si musíme vychovávat, dle afinity je postupně zapojovat do všech složek besední činnosti. Mezi generacemi se nemá narušovat vztah. Respektovat se musí zásluha zasloužilých besedáků, jejich činnost a dosažená úroveň v celkovém krajanském životě, učit mladé generace k zodpovědnosti v plném slova smyslu. (Táborská 2007: 3-5 a 2008: 2-3)

Další nejistotou do budoucna zůstává financování. Doposud byl Svaz a besedy financovány podle počtu svých členů, do budoucna by se však měla situace změnit a finance by měly být programově směřovány na konkrétní činnosti. Současně s tím, že

vlády Chorvatska i Česka přispívají na rozvoj a posílení kapacit menšin, měly by menšiny hledět do budoucnosti s jistou vizí a snahou o rozvoj a udržitelnost (např. možnost podnikat v oblasti turismu – využívat spolkové domy apod.).

Další rozvoj menšiny by měl a mohl by být takový, jaký by vedl k samofinancování. Vzhledem ke klesajícímu počtu členů české menšiny bude i pomoc od státu i České republiky klesat. Nejde nám o financování Čechů, ale některých aktivit které dělají. Vyhledky tu jsou, jen je třeba se lépe organizovat, např. máme budovy, pozemky. Nejvíce by nám pomohly specifické znalosti např. o EU, což by mohlo být mnohem užitečnější než peníze samotné. Například informace o čerpání fondů, legislativní znalosti... Tím by si menšina mohla hodně pomoci – konkrétně např. naučit komisi z Horního Daruvaru, jak se píše žádost grantu. (...) Neříkám, že by se měly rušit menšinové instituce, je ale třeba určité reorganizace. Svaz má některé rady, ale nefungují tak, jak by mohly, např. chybí rada pro hospodářsko-ekonomický rozvoj. Horní Daruvar je v městském domě a neumí si poradit. Na úrovni Svazu je možné tyto problémy řešit. (...) Vezmou se například všechny problémy ohledně majetkových vztahů českých domů a dají se někomu vyřešit – najme se právník, poslankyně může také pomoci. (...) Bylo by také třeba zmapovat stav české menšiny, například kolik je v české menšině právníků, kolik lékařů a kolik z nich by se chtělo angažovat třeba jednu hodinu týdně, 2 hodiny měsíčně. (...) Každá menšina, beseda by měla vygenerovat nějaký takový seznam, mělo by se sledovat, kolik dětí vystuduje střední školu / střední českou třídu, na jaké obory se hlásí na VŠ a tyto mladé lidi pak podchytit už na začátku. Není tedy nutné, aby chodili do besedy tancovat, ale aby s menšinou spolupracovali a dělali pro ni – například bakalářskou prací. Každý student by v rámci své bakalářské práce mohl vyřešit nějaký problém. Beseda, to jsou tanečky a to už nikoho nezajímá. Kdyby jim dali projekt, aby zpracovali finanční rozpočet a návrh hospodaření českého domu v Končenicích, bylo by to skvělé, protože my to budeme muset stejně udělat. Budeme si muset udělat plán udržitelného rozvoje. (respondent Bahník, Záhřeb, 2008; parafrázovaný rozhovor)

7.3 *Thomas Hylland Eriksen – Antropologie multikulturních společností – Rozumět společnosti*

Identita politik by měla být brána jako politická ideologii, organizace, a akce, které otevřeně zastupuje zájmy určené skupiny založené na „charakteristické“ vlastnosti, jako je etnický původ nebo náboženství, a jejíž legitimita spočívá právě v podpoře jednotlivých částí těchto skupin. Členství v těchto skupinách je obecně dané, na rozdíl od členství v jiných politických skupinách. (Eriksen 2001: 42-68 a 2007: 98-141)

Zejména od 60. let (od doby rozvoje společenského postoje multikulturalismu) byli jedinci obdařeni politickými právy, a to zejména na kulturním / etnickém a také národnostním principu. Vedla se diskuze, zda-li je etnická identita primordialisticky

daná nebo zda-li se jedná o další politickou strategii (instrumentalistickou). Tyto diskuze ve světě nastaly v období vrcholné dekolonizace. Politiku identit v našem případě diskutujeme v pozdější době, v 90. letech v případě dekomunizace východní Evropy – Jugoslávie/Chorvatska. Obě období jsou pro místní společnosti podobné. Dekolonizace/dekomunizace a odkaz těchto událostí na konstrukt vlastní identity. Jednou ze současných strategií antropologů je dekonstruovat zažitě a žité tradice a zvyky.

Eriksen (2007) pro srovnání ve svém článku uvádí případy ze tří různých míst na světě, která lze posuzovat na základě politiky identit. V případě Fidži se jedná o politicko-ekonomický konflikt mezi Fidžijci a přesídlenými Indy, mezi Srby a Chorvaty v Jugoslávii o politickou moc a v sekularizované Indii o právo hinduistů podílet se na ekonomicko-politickém životě. Přestože jsou uváděné příklady z různých míst světa, mají mnoho společného. Vždy se jedná o konflikt opírající se o uplatnění práva minoritní skupiny na participaci moci. „Všechny zmiňované konflikty jsou svou povahou konflikty o zdroje nazírané jako nedostatkové – teritorium, politická moc, ekonomický zisk, zaměstnání, uznání – tedy o práva v širším slova smyslu.“ (Eriksen 2007: 127) Toto právo je často odvozováno například z kombinace regionální identity, etnicity, příbuzenství, vlastní kultury, mýtického původu a místa. Tato jednotlivá specifika v současnosti často získávají navrch nad identitou národní, popřípadě státní.

Kultura není „věc“, a to i přesto, že samotné slovo je substantivem. Kultura je přirozeně proměnlivá, mnohoznačná a v neustálém procesu vývoje. (...) Kultura a kulturní identita se v průběhu posledních let staly důležitým nástrojem pro dosažení politické legitimacy a vlivu na světové společenství. (Eriksen 2007: 18)

To může být příklad i Čechů v Chorvatsku. Podobně jako je součástí identity občana státu (vyjádřeného občanstvím) například příslušnost k fotbalovému družstvu, tak i etnicita nebo regionální identita, může být pro minoritní část obyvatel odvozující svou „jinakost“ na etnickém základě na stejné úrovni. Pravděpodobně je nevhodné srovnávat fotbalový klub a etnickou/národnostní menšinu, nicméně vztah založený na citu může být silný, rovnocenný. To, co cítí příslušníci etnické/národnostní menšiny, je specifické jen pro ně samé, je to nepopsatelné, zejména obtížně pochopitelné pro člověka (autora), který pochází a žije v národnostně poměrně homogenní zemi a patří k majoritní etnické/národnostní skupině občanů státu. Češi v Chorvatsku se pokládají za příslušníky

české minority, oficiálně v komunikaci se státní administrativou za příslušníky české národnostní menšiny a současně jsou občany Republiky Chorvatsko, za kterou bojovali ve válce na počátku devadesátých let. Jsou přirozenými fanoušky největších fotbalových klubů Dynamo Záhřeb a Hajduk Split, jsou zkrátka účastníky běžného občanského života v Chorvatsku. Chorvatsko pokládají za svou vlast a domov. Přesto společně s téměř dvacítkou jiných v Chorvatsku uznaných menšin organizují své instituce na základě národnosti (etnicita/kultura), která je i nadále nástrojem politickým. Je tedy v současnosti u české komunity něco, co je významně odlišuje od ostatních občanů Republiky Chorvatsko? Odpovědí je právě onen „mýtus“ Čechů, kteří „přišli a svou práci obdělali pustou zem v Chorvatsku, přinesli s sebou kulturu a technický pokrok.“ Je možné tedy tvrdit, že Češi v Chorvatsku jsou Čechy na základě sdílené komunity a předávání kulturních zvyků, jež je odlišují od jinak stejného chorvatského prostředí. Důležité je si uvědomit, že fenomén globalizace způsobil například uniformitu hudebního stylu (minimálně pro západní svět). Soudobá hudba je tak ve své podstatě totožná nebo velmi podobná jak v Chorvatsku, tak v Česku nebo například Španělsku. Soudobá chorvatská hudba spojuje celou chorvatskou populaci navzájem. Pro příslušníky minorit (Čechů) tak není důležité vyhledávat hudbu v rodném jazyce (češtině), popř. rodném jazyce svých rodičů, protože ten samý styl hudby nabízí hudba v jazyce místním (v chorvatštině). Hudební žánr lidových písní soudobou generaci již neoslovuje v rovině rovnocenné alternativy k hudbě populární, přitom lidové hudba (zpěvy, tance, dechová hudba) je právě charakteristická pro spojení Čechů v Chorvatsku s jejich „pradávnou“ vlastí – s Českem. Je to právě folklór, který je z velké části hlavním kulturním projevem (k sobě samým – ke krajanům, chorvatské společnosti – sousedům, politikům).

Minoritám nemůžeme vyčítat, že používají takové strategie. Jestliže jsou podle definice bezmocnými skupinami, jsou nuceny řídit se podle pravidel, která si nestanovily. Pravidlem je, že tradicionalismus – nová ideologie o prastarých tradicích – je prostředkem, jak si zajistit symboly modernity: peníze, vzdělání, práci a politická práva! Čím staromódněji se jim podaří vypadat, tím modernější budou. Tradice jsou tradiční, ale tradicionalismus je moderní a obvykle je trojským koněm skrývajícím modernistické ambice. (Eriksen 2007: 49)

7.4 Situační identifikace

„Identifikace se děje pouze v procesu etablování podobností s někým (identifikování se s někým) a jeho opaku – tedy prostřednictvím etablování rozdílů vůči někomu jinému.“ (Eriksen 2007) Hovoříme-li o příslušnicích minoritních společenstev, platí teze, že identita je „relační a situační“. Vždy se jako lidé od druhých odlišujeme, jsme jedineční. Odlišujeme-li se jako skupina/společenstvo, nakládáme ještě navíc se svojí etnicitou. Eriksen (2007) odkazuje na tzv. teorii rolí, kdy každá osoba v sobě současně kumuluje mnohdy odlišných osobností/rolí. Jedinec je například ředitelem firmy, politikem, chorvatským občanem, Čechem, manželem, milencem atd. Vždy ale uplatňuje pouze některé ze svých rolí. Momentální role každého je současně ovlivňována vnějším prostředím. Jedinec je otec vůči někomu a Čech vůči někomu jinému. Pro obchodního partnera není podstatné, zda-li je jeho partnerem Čech, pro souseda, se kterým se účastní kulturní akce, ovšem ano. V případě národnostních minorit je skutečnost ještě komplikovanější a je spojená s velkou mírou sebeidentifikace. Hovoříme-li opět o minoritě jako celku, jedná se o hromadnou identifikaci svých členů navzájem, a to vůči sobě samým i vůči majoritnímu prostředí a také zejména vůči vlastnímu státu (Republika Chorvatsko) oproti národnímu státu (Česká republika). Otázkou je také pohled majority na minoritu (minoritu jako celek nebo i minoritu složenou z jednotlivých jedinců) a zejména pohled členů národního státu (České republiky) na skupinu lidí (krajanů) v zahraničí. Jak již bylo v počátku této práce diskutováno, vlastní identifikace je konstrukce hodnot a postojů. Z velké míry lze souhlasit s myšlenkou Ernesta Renata, že „osobní identita je každodenním plebiscitem“. Na jedné straně stojí osobní hodnoty každého člověka, na druhé zájmy skupiny, se kterou se identifikuje a na třetí straně zájmy jakéhokoliv jiného subjektu. Eriksen (2007) při vysvětlování úspěšnosti „politiky identit“ cituje Benedicta Andersona, který poukazuje na větší propojenost mezi nacionalismem, náboženstvím a příbuzenstvím než ideologiemi, jakými jsou liberalismus nebo socialismus. Současně poukazuje na Turnerovy teze o instrumentálním a emocionálním rozměru rituálu.

Anderson dovozuje, že nacionalismus vyvlastňuje osobní identitu, a to tak, že transformuje intimní zkušenosti na surový materiál politiky. Za svou existenci vděčíme svým rodičům, kteří v metonymické rovině představují širší abstraktní společenství. Chovám vřelé city ke svému dětství, jež se extenzí stane slavnou a tragickou historií mé skupiny. (Eriksen 2007: 128)

Jde tedy z velké míry o vztah příbuzenství, osobní zkušenosti a jejich proměnu.

Posun od mezilidsky ukotvené identity k identitě abstraktní, národní, etnické či regionální – se obvykle rovnají určitým obecným podmínkám modernity. Škola a masmédiá jsou přitom tím, co lidi učí identifikovat se s abstraktivní, myticky ukotvenou komunitou osob „téhož druhu“ (Eriksen 2007: 129)

Přestože byla pro vlastní výzkum vybrána v současnosti ne zcela typická „česká vesnice“ (Horní Daruvar), může autor citované řádky potvrdit ze své praxe. Přestože krajané udržují své tradice formou kulturních akcí, do velké míry se jedná o umělé udržování zvyků. Hlavní oporou pro takové tvrzení nacházíme v každodenním kontaktu. Přestože autor nemůže porovnat krajanský život ve více Českých besedách, což je jistě nevýhoda, může svá tvrzení obhajovat na základě dlouhodobého výzkumu a několika měsíčních pobytů v lokalitách na Daruvarsku. Z velké míry vychází také z pobytu v Horním Daruvaru, kde se v průběhu let 2007 a 2008 zúčastnil mnoha krajanských podniků.

Skutečnost, že Česká beseda v Horním Daruvaru stále existuje a vykazuje aktivitu, je prací přibližně 20–30 lidí, kteří zajišťují a organizují jednotlivé krajanské aktivity. Ve své podstatě se jedná o starší generaci místních Čechů, pro které jsou aktivity, zejména český folklor, jejich životem, a proto je v současnosti stále možné považovat Českou besedu v této obci za „žitou kulturu“. Faktem nicméně zůstává, že drtivé většiny aktivit se mladí lidé neúčastní buď vůbec, nebo jen částečně. V rovině hypotézy se buď jedná o mladé, které „češtví“ neoslovuje (důvodem je asimilace, vliv globalizované kultury, chorvatského prostředí atd.), nebo zůstávají pasivní z jiných důvodů (odchod do města, studium apod.).

Pojem identita, v našem případě etnická / národnostní / kulturní identita, je vyjádřením dvou rovin. Jednou z nich je osobní identita a druhou identita skupiny. V obou případech rozhoduje: osobní přesvědčení člověka, vzdělávací systém, právní ukotvení a institucionální zázemí. Spojnicí všech předchozích kategorií je společný jazyk, který dělá z české komunity lingvisticky oddělitelnou kategorii, což z příslušníků české národnostní menšiny v Republice Chorvatsko dělá skupinu, která se může plně identifikovat s českým národním státem – Českou republikou a naopak. Pokud však tento faktor zmizí, z českých krajanů se pohledem vlastního českého (etnického) národa stává skupina „nepříbuzná“, neslučitelná a nekompatibilní v rámci tzv. imaginární komunity.

Z hlediska sociálních věd je národ konstrukt. Je to jednak kulturní komunita a zároveň komunita politická. Kulturní komunita stojí primárně na sdíleném jazyku, dále pak na historii a kultuře – za příslušníky národa jsou považováni všichni jedinci, kteří hovoří stejným jazykem, sdílejí stejnou historii a kulturu. (Vlachová, Řeháková 2004)

V roce 2007 vyšla v krajaňském týdeníku *Jednota* zajímavá úvaha na téma „Proč jsme ještě Češi“ od Jiřího Bahníka, politologa a člena krajaňské besedy v Záhřebu. Autor se zamýšlí nad důvodem, proč během deseti roků, které uplynuly od konce domovinské války, „zmizelo“ 3 000 Čechů. Bahník (2007: 4-5) si klade otázky, proč se příslušníci české národnostní menšiny oficiálně (úředně) nehlásí jako členové české menšiny, když se menšina v současnosti nachází v dosud nejlepších podmínkách, v jakých kdy byla. Češi v Chorvatsku by se tedy neměli obracet pouze do minulosti, ale především do budoucnosti – ke svým potomkům. Bahník (2007) ve svém článku vyzývá Čechy - občany k politické odpovědnosti. Tento rok (2007) se totiž uskutečnily dvoje volby. Jedny byly do menšinových rad a druhé do chorvatského parlamentu.

S tématem o počtu členů menšiny souvisí například skutečnost, že volbu menšinové rady pozbyly dvě obce – Lipovlany a Kaptol.

Osobní identitu autor v případě Horního Daruvaru zkoumal pomocí dotazníkového šetření, identitu skupinovou zejména zúčastněným pozorováním mezi krajaňy a studiem týdeníku *Jednota* jako média, které do velké míry pomáhá konstruovat a udržovat kompaktní národnostní identitu.

8. Dotazníkové šetření v Horním Daruvaru

Dotazníkové šetření v obci Horní Daruvar proběhlo na jaře roku 2008, v období mezi 12. dubnem a 10. květnem, tedy během autorova měsíčního studijního pobytu v rámci studijního programu CEPPUS. Dotazník (viz Příloha č. 2) byl osobně distribuován v obci Horní Daruvar do českých rodin. Jednalo se o zejména o členy České besedy Horní Daruvar. Při distribuci autor využil pomoci člověka znalého místního prostředí, člena místní české komunity. Dotazník byl opět po týdnu až čtrnácti dnech osobně vybrán. Tento způsob distribuce a opětovného výběru byl na základě znalosti místního prostředí považován za nejúčinnější, neboť se jednalo o dotazník, ve kterém měla být vyjadřována etnicita, tedy velmi osobní údaje a také proto / a právě proto, že autor/badatel mnoho z členů besedy osobně znal. Předpoklad byl takový, že osobní

kontakt s respondenty zajistí vyšší počet vyplněných dotazníků, protože dotazník byl v krátkosti představen a vysvětlen jeho účel. Česká beseda v Horním Daruvaru čítala v roce 2008 – 223 osob.

	MUŽI	ŽENY	CELKEM
0–15	Členství v besedě od 18 let → 0	0	0
18–30	19	13	32
31–50	38	42	80
51–70	37	42	79
70+	9	23	32

Během dotazníkového šetření bylo distribuováno přibližně 130 dotazníků, z nichž bylo 98 vybráno zpět. Z těchto 98 dotazníků bylo 9 zcela špatně vyplněno (nepochopení způsobu vyplňování). Cílová skupina dotazovaných se věkově rozpínala od 15 do 85 let. Na dotazník odpovědělo celkem:

- 8 lidí ve věkové škále 15–30 let, z toho 5 žen (celkem cca. čtvrtina členů besedy v této věkové kategorii),
- 26 lidí ve věkové škále 31–50 let, z toho 9 žen (celkem cca. třetina členů besedy v této věkové kategorii),
- 46 lidí ve věkové škále 51–70 let, z toho 19 žen (celkem cca. polovina členů besedy v této věkové kategorii),
- 18 lidí ve věkové škále 70+, z toho 10 žen (celkem cca. polovina členů besedy v této věkové hranici).

Důvodem, proč první dvě skupiny odpověděly v méně případech než starší skupiny, je zřejmě časová i prostorová dostupnost (více volného času) a nepřítomnost mladých ve vesnici (škola, zaměstnání) a ochota. Častým jevem u vyplňování dotazníků starších lidí, byla skutečnost, že byl dotazník vyplněn některým potomkem (stejně písmo, ale jiné údaje).

Dotazník byl poměrně rozsáhlý – obsahoval celkem 40 otázek. Jednalo se o čtyři bloky otázek. Každý blok byl zaměřen na určitou část komunitního/menšinového života („Identita – národní identita“, „Volby – parlamentní volby 2007“, „Jazyk“ a „Kultura“).

Dotazník byl anonymní z důvodů „bezpečnosti“ respondentů – problematika s vyjadřováním etnicity v místě, kde proběhl vojenský konflikt, v němž byla etnicita na jednu stranu zdůrazňována (chorvatská státní identita), na druhou stranu v 90. letech tlumena (obava před bojujícími stranami – „co není chorvatské, to je špatné“). Dotazník byl také dvojjazyčný (česky a chorvatsky) z důvodů předpokládané nižší písemné gramotnosti v českém jazyce, neboť dotazník byl složen i z otevřených otázek, kde se mohl respondent libovolně vyjádřit, a také z důvodů větší návratnosti. Dotazník obsahoval jak otevřené, tak uzavřené i polootevřené otázky. Některé otázky byly přežaty a upraveny z dotazníkového šetření národní identity v Česku v roce 1995 a 2003³⁴

8.1 Dotazník - Interpretace

Cílem dotazníku bylo zjistit a následně diskutovat na reprezentativním vzorku vesnice, kde působí Česká beseda, smýšlení lidí deklarujících se jako „národnostní česká menšina“. Hlavním zájmem I. bloku otázek bylo diskutovat takové pojmy jako je etnická identita, národnostní identita, vztah k místu ve kterém krajané žijí, vztah ke svému „národním“ státu – Česku, své etnicitě, mateřskému jazyku. Ve II. bloku byl zjišťován politický kapitál české menšiny, totiž vztah k politické deklaraci v parlamentních volbách, které proběhly v roce 2007. III. blok byl zaměřen na jazyk a jeho užívání v krajské komunitě a konečně IV. blok na českou kulturu v krajském prostředí.

Mezi hlavní hypotézy dotazníkového šetření patřila domněnka, že „to české“ bude založené především na etnické kultuře a osobním nezájmu o politiku. Polovina této teze byla potvrzena, polovina ne. Čeští krajané skutečně vnímají svou českost především skrze svoji etnicitu/kulturu, společenským životem. Oproti předpokladu, že Češi se projevují především kulturně a ne politicky, terénní výzkum ukázal a dotazník potvrdil, že tomu tak není. Diskuze o politice je v chorvatském prostředí poměrně živá a častá, přesto je vyjadřování názorů dle etnického klíče spíše „vlažné“, chorvatští Češi chodí volit, vyjadřují se ovšem raději k celospolečenským tématům. Dotazník také ukázal kladný vztah k pojmům Česko, česká kultura, české zvyky a tradice.

---

³⁴ *Sociologický datový archiv* [online]. Sociologický ústav Akademie věd, [cit. 2009-06-04]. Dotazník. Český. Dostupný z WWW: <<http://archiv.soc.cas.cz/download/101/QST95.pdf>>. [Http://archiv.soc.cas.cz/articles/cz/41/ISSP-cz.html#topOfThePage](http://archiv.soc.cas.cz/articles/cz/41/ISSP-cz.html#topOfThePage).

Důležitým prvkem je také jazyk. **Hypotézou bylo, že jazyk krajanů je důležitý v procesu sebeidentifikace v komunitě.** Výsledky ukázaly, že nadpoloviční většina respondentů pokládá češtinu za mateřský jazyk, což je také potvrzení celorepublikových výsledků ze sčítání lidu v roce 2001 (viz Příloha č. 4).

Dotazník měl také potvrdit nebo vyvrátit důležitost dvou hlavních témat během parlamentních voleb v roce 2007, totiž pocit diskriminace (jazykové a politické) ze strany lokální správy. Dotazník nepotvrdil všeobecně rozšířené obavy z toho, že by menšina byla diskriminována, nicméně se potvrdilo znepokojení nad otázkou mateřské školy a uzavření jeslí v české mateřské škole (viz dále). Dotazník naopak ukázal spokojenost s fungováním Svazu a menšinovým školstvím.

Věkové složení respondentů odpovídá a je odrazem zájmu krajanů o participaci v besedním životě. Z 230 členů České besedy Horní Daruvar se aktivně zapojuje a navštěvuje pořádané akce přibližně polovina členů, z nichž na přímém organizování akcí se podílí asi 20–30 lidí (kvalifikovaný odhad z vlastního terénního výzkumu).

8.1.1 I. blok - Identita

Česká národní identita je spojená s českým územím. Jen ti lidé, kteří žijí na českém území a mluví česky, jsou považováni za Čechy. Naopak krajané žijící v zahraničí, přestože mluví česky, nejsou plně vnímáni jako Češi. V této stránce národní identity lze vidět jak její kulturní, tak politický základ – ne jazyk, ale pouze plná účast jedince na kulturním i politickém životě společenství zvaného národ z něj dělá Čecha či Češku. (Holý 2001, Kandert 2000 dle Vlachová, Řeháková 2004:)

Otázky 1–6 se skládaly z baterie uzavřených škálových otázek s možností varianty „nevím“. Na tyto otázky odpovědělo v rozmezí 84 a 91 respondentů (pozn. všichni neodpověděli na všechny otázky popř. škálové otázky). Grafické vyhodnocení otázek (viz Příloha č. 13).

Na výsledku **otázky č.1** vztahující se k životnímu prostoru – příslušnosti k místu (lokální identita) je zřejmé, že respondenti kladou vysoký důraz na místo, v němž žijí, tedy na svou vesnici (Horní Daruvar) a blízké okolí. Naopak se neztotožňují s Evropskou unií a o státech bývalé Jugoslávie se vyjádřili v nadpoloviční většině zcela negativně. „Jak blízký vztah máte k...?“. „Vesnici“ – 74 respondentů z 88 velmi blízký a blízký, „Daruvaru“ – 74 z 86 respondentů velmi blízký a blízký, „Chorvatsku“ – 69 respondentů z 86 velmi blízký a blízký, „Česku“ – 57 z 86 velmi blízký a blízký, „EU“

– naopak 58 z 86 ne moc blízký nebo vůbec ne blízký, „ke státům bývalé Jugoslávie“ – 68 z 88 ne moc blízký nebo vůbec ne blízký.

Většina lidí by také neměnila místo svého bydliště (**otázka. č. 2**) ani v případě „zlepšení svých životních a pracovních podmínek“. Zde se pravděpodobně odrazil věk respondentů. V dotazníku odpovídali většinou starší respondenti – 30 a více let.

Otázka č. 3 se vztahovala k etnické identitě podle „pocitových“ kritérií – „mít české předky“ (72 z 90 respondentů), „žít v české komunitě většinu svého života“ (54 z 89), „umět mluvit česky“ (66 z 91), „respektovat krajanské instituce“ (55 z 90) a „cítit se Čechem/Češkou“ (76 z 90). Ve všech případech respondenti tyto kategorie považovali za velmi důležité, popř. důležité. Výjimku tvořila škálová otázka dotazující se na kategorii „být křesťanem“, kdy mírně nadpoloviční většina odpověděla záporně (45 z 84 respondentů).

Otázky č. 4 a 5 měly stejné znění a cílem bylo zjištění hrdosti na českou a chorvatskou státnost s možností porovnání (etnická versus státní identita). V případě Česka nejvyšší hodnoty dosahovala kategorie „umění a literatura“ (63 z 85 respondentů) a „historie“ (66 z 88). Vysokých hodnot dosahovaly také „politický vliv ve světě“ (51 z 88) a „ekonomické výsledky“ (59 z 88). V případě Chorvatska pak nejvyšších hodnot dosahovaly kategorie „výkony ve sportu“ (73 z 88), „ozbrojené síly“ (47 z 85) a „historie“ (53 z 86). Tato otázka částečně potvrdit hypotézu, že vyšší hodnoty budou vykázány především u kulturních charakteristik s celkovou převahou odpovědi „neumím vybrat“. Pro porovnání otázek 5 a 6 je zajímavé si povšimnout převahy „dobrého a pozitivního“ v případě Česka, což je možné vykládat jako jistý haló efekt směrem k dotazníkovému šetření a snahou prezentovat svoji znalost českého prostředí.

Otázka č. 6 byla zaměřena na zjištění postojů, zda-li může být Čech i ten, kdo nesdílí „české zvyky a tradice“ a „zda-li by měly být etnické menšiny podporovány státem“ (vládou). V případě „zvyků a tradic“ respondenti vykázaly stejné hodnoty (29 respondentů) u varianty spíše „ano“ a „ano i ne“. V případě státní podpory se drtivá většina dotazovaných přiklonila k názoru, že „etnické menšiny by měly být podporovány státem“ (74 z 88).

Otázka č. 7 byla uzavřená, výběrová otázka se čtyřmi možnostmi. Respondenti měli v této otázce zaškrtnout odpověď, kde trávili své dětství do svých 16 let. Ze 70 respondentů uvedlo 56, že ve stejné vesnici (Horní Daruvar) a 17, že v jiné vesnici, ale ve stejném okrese. Tato otázka byla do jisté míry kontrolní k otázce č. 1.

Otázka č. 8 byla polootevřená – prázdné řádky. Respondenti zde měli uvést, jakým jazykem/jazyky se hovoří u nich doma (3 možnosti). Ve 36 případech z 85 byla uvedena pouze čeština, ve 46 případech čeština i chorvatština a ve třech případech pouze chorvatština. Čeština na prvním místě byla uvedena v 68 případech, chorvatština v 17 případech. Je pravděpodobné, že se oba jazyky v mnoho případech používají situačně. Je také možné, že jazyková volba byla vzhledem k dotazníkovému šetření záměrně zkreslena samotnými respondenty.

Otázka č. 9 byla podobně jako otázka č. 8 polootevřená. Respondenti v ní měli napsat, jakými jazyky mluví dobře. Z 85 odpovědí byla uvedena v 49 případech čeština na prvním místě, ve 24 případech na druhém místě, chorvatština v 35 případech na prvním místě a ve 49 případech na místě druhém. Ve dvou případech se na druhém místě umístila srbština a angličtina, ve dvanácti případech pak na třetím místě němčina, angličtina a srbština.

V **otázce č. 10** se měli respondenti vyjádřit k případnému vstupu Chorvatska do EU. Z 84 lidí odpovědělo 29 „ano“, 35 „ne“ a 20 „nedokážu vybrat“. Z vlastního výzkumu i doprovodných zdůvodnění je v lokalitě zřejmé, že se lidé nejvíce bojí nejrůznějších omezení, která by přišla se zaváděním evropských norem. Tyto obavy jsou ale z velké části neodůvodněné, protože vyplývají z neznalosti a malé informovanosti. Evropská unie jako pojem je víceméně zastřena rouškou neznámého.

Na toto téma pak navazuje **otázka č. 11** (výběrová otázka k otázce předchozí). „Mělo by Chorvatsko přistoupit k EU co nejdříve nebo až splní nezbytné předpoklady?“ Z celkem 65 respondentů odpovědělo 18 „co nejdřív“, 26 „až splní předpoklady“, 21 „nedokážu vybrat“.

V **otázce č. 12** (baterie škálových otázek) bylo zjišťováno, jaké postoje mají krajané ve vztahu k státům bývalé Jugoslávie. Z výsledků je patrné, že krajané mají spíše negativní stanoviska. Zajímavá je otázka č. 12a, kde se 26 respondentů vyjadřuje zcela skepticky – „naprosto nesouhlasím“ k výroku „Jugoslávie byla charakteristická rovností národů a lidí, kteří v ní žijí“ oproti 24, kteří „spíše souhlasí“. Překvapivě se také krajané vyjádřili v případě otázky č. 12d., kde „spíše souhlasí“, popř. neumějí vybrat u výroku „Jugoslávská byrokracie byla efektivnější a spolehlivější než současná státní administrativa Chorvatska.“

V **otázce č. 13** (uzavřená výběrová otázka) nadpoloviční většina respondentů (58 z 89) také vyjadřuje názor, že jim není líto rozpadu Jugoslávie.

V **otázce č. 14** uvedlo 38 respondentů z 85, že znají místo odkud z Česka pochází jejich rodina. Tito lidé dokázali přesně lokalizovat a napsat název místa (vesnice, město). Podobné množství lidí uvedlo, že má svůj rodokmen (38 z 83 respondentů) – **otázka č. 15**. Z těchto lidí: 1 respondent zná pouze generaci rodičů, 3 respondenti 3 generace, 12 respondentů 4 generace, 5 respondentů 5 generací, 7 respondentů 6 generací, 3 respondenti 7 generací a 2 respondenti 8 generací svých předků.

V **otázce č. 16** (polootevřená výběrová otázka) měli respondenti uvést, jakou národnost mají zapsanou v občanském průkazu, tedy zda-li se veřejně – vůči státu deklarují na základě etnické/národnostní identity. Tento údaj však neurčuje např. právo volit menšinově. Jedná se o „nadstavbu“ menšinových práv. 80 respondentů z 90 uvedlo, že má v občanském průkaze uvedenou českou národnost, 10 respondentů chorvatskou.

Otázka č. 17 – „Považujete se příslušníkem české menšiny?“ Z 90 respondentů uvedlo 84 „ano“, 6 „ne“.

Otázka č. 18 (otevřená volná otázka) – respondenti zde měli uvést, co všechno tvoří jejich identitu. Otázka byla doprovázena návodnými příklady, které ovšem respondenti často pouze opsali (to lze pokládat za chybu tazatele).

V případě **otázky č. 19** byla použita metoda dotazování tzv. semantický diferenciál zaměřená na zjišťování stereotypů. Obvykle se tato metoda používá na zjišťování postojů vůči jiné skupině, nicméně v tomto případě byla použita jako nástroj sebereflexe. Jednalo se o projektivní otázky, při jejichž odpovídání tazatel musel zohlednit i své postavení (člen komunity). Někteří respondenti vyplnili pouze část tabulky. Češi jsou podle tohoto způsobu zjišťování postojů hodnoceni výrazně pozitivně. Respondenti uvedli, že Češi jsou: chytří (43 z 57) + 14 neutrálních, pilní (27 z 50) + 5 neutrálních, silní (22 z 50) + 27 neutrálních, moudří (39 z 55) + 15 neutrálních, štedří (18 z 46) + 20 neutrálních, bohatí (16 z 48) + 29 neutrálních, **kulturní** (51 z 58) + 6 neutrálních.

8.1.2 II. blok - Parlamentní volby 2007

Otázka č. 20 byla první, která se zaměřovala na parlamentní volby, které v Chorvatsku proběhly v roce 2007. Jelikož byla nízká volební účast z pohledu volby poslance za národnostní menšinu, cílem bylo zjistit, jaká byla volební účast mezi krajany v Horním Daruvaru. Na tuto otázku odpovědělo 89 respondentů, z nichž 75 se voleb zúčastnilo.

Další otázka, **otázka č. 21** pak odpověď upřesňovala z pohledu menšinové volby. Z celkem 75 respondentů, kteří na otázku odpověděli, menšinovým způsobem volilo 41, většinovým způsobem pak 34.

V **otázce č. 22** pak z celkového počtu 87 respondentů 61 znalo kandidáty na post poslance za českou a slovenskou menšinu. Respondenti znali kandidáty zejména z médií (tisk, TV, rádio).

Osobně kandidáty znalo 61 z 87 respondentů (**otázka č. 23**). U této otázky jsou odpovědi pravděpodobně myšleny tak, že respondenti znali některé kandidáty osobně, protože někteří kandidáti pořádali kampaně s osobními návštěvami ve vesnici a také proto, že jeden kandidát žije přímo v Horním Daruvaru.

V **otázce č. 24** (výběrová otázka) měli respondenti zdůvodnit, proč volili menšinovým způsobem. Současně byla tato otázka kontrolní k předchozím vyjádřením. Nejvíce respondentů (23 z 41) odpovědělo, že menšinově volili, protože „jeho práce je přínosná pro menšinu“ (poslanec – pozn.).

V **otázce č. 25** (baterie škálových otázek) byli respondenti požádáni, aby ohodnotili dosavadní činnost poslance za českou a slovenskou menšinu. Práci poslance hodnotilo pozitivně 43 respondentů z 86 + 27 neutrálních. Plnění programu v minulém funkčním období 34 respondentů z 84 + 32 neutrálních. Legitimitu poslance zvoleného v roce 2007 hlasy 684 krajanů hodnotilo záporně 36 respondentů z 87 + 25 neutrálních.

Spokojenost s výsledky parlamentních voleb v roce 2008 v **otázce č. 26** vyjádřilo 41 respondentů oproti 46, kterým se výsledek voleb nelíbil.

Otázka č. 27 byla otevřená a respondenti se sami mohli vyjádřit k otázce „Jaký by měl být ideální poslanec podle vašich představ?“ Nejčastější odpovědi se vztahovaly k chování poslance, který by „měl pracovat především pro krajanů a dbát na dodržování jejich práv, přicházet s novými nápady, měl by být vzdělaný, poctivý, spravedlivý, měl by umět dobře komunikovat s lidmi, měl by zásadní politická témata komunikovat s příslušníky besed ...“

Otázka č. 28 byla zaměřena na činnost Svazu Čechů a **otázka č. 29** na menšinové rady (obě otázky byly škálové). V případě Svazu se vyjádřilo 89 respondentů, z nichž 66 ohodnotilo pozitivně činnost Svazu oproti 11 nespokojeným + 12 neutrálních. V případě menšinových rad se vyjádřilo 88 respondentů, z nichž činnost rad ohodnotilo kladně 49 respondentů a 20 záporně. (V Horním Daruvaru nebylo volební místo při volbách do menšinových rad v roce 2007. Nejbližší volební místo bylo v Daruvaru.

Z řad české národnostní menšiny volilo tehdy 284/14 % z 1980 oprávněných „českých“ voličů. – pozn.)

8.1.3 III. blok - Jazyk

Otázka č. 30 byla uzavřená a výběrová. Respondenti měli zhodnotit své jazykové schopnosti v oblasti českého jazyka. 36 respondentů z 85 určilo češtinu za svůj rodný jazyk, kterým hovoří plynule, 32 za rodný jazyk, 14 uvedlo, že preferuje spíše chorvatštinu, ale že hovoří česky dobře, 3 respondenti určili chorvatštinu za rodný jazyk, přesto se česky domluví. Na otázku zda-li někdo češtinu zná, ale nepoužívá nebo nezná, neodpověděl nikdo.

Otázka č. 31 zodpovědělo 45 respondentů z 87, že se česky naučilo ve škole, 42 jiným způsobem (nejčastěji od rodičů, od manžela/manželky).

V **otázce č. 32** respondenti odpovídali, zda-li odebírají nějaké česky psané noviny nebo časopis. Z 91 odpovědí bylo 68 kladných. Nejčastěji uváděným periodikem byl místní týdeník českých krajanů *Jednota* (58). Mezi další pak patřily *Květy* (3), *ABC* (2), *Český kalendář* (3), *Dětský koutek* (3).

Otázka č. 33 mapovala poslechovost českého vysílání Radia Daruvar. Z celkového počtu 89 zodpovězených pak 19 respondentů poslouchá pravidelně (každý den), 19 respondentů 2–3krát týdně, 16 respondentů 1krát týdně, 3 respondenti 2–3krát měsíčně, 22 respondentů nepravidelně a 10 neposlouchá vůbec.

Otázky č. 34–36 reagují na dvě hlavní volební témata, totiž na „diskriminaci“ české menšiny. Otázky byly výběrové – možnosti „ano“ a „ne“. První z témat byla dvojjazyčnost a druhým finanční úspory města a s ním spojené uzavření jeslí v české mateřské škole.

Na **otázku č. 34** odpovědělo 88 respondentů, z nichž se pouze 17 domnívá, že česká menšina je v Chorvatsku jazykově diskriminována. Ti respondenti, kteří se k této otázce vyjádřili, napsali v drtivé většině, že se necítí být nijak diskriminováni, pochvalovali si např. možnost českého vzdělávacího systému v Chorvatsku.

Pouze 20 respondentů z 83 se domnívá (**otázka č. 35**), že je česká menšina na Daruvarsku jazykově diskriminována (důvody uvedené krajany se týkaly především problému dvojjazyčnosti v Daruvaru, nicméně jednalo se o vyjádření pouze v několika případech).

V **otázce č. 36** odpovědělo 26 respondentů z 81, že je česká menšina na Daruvarsku „nějak“ diskriminována. V tomto posledním vyjádření se respondenti častěji zmiňovali o problematice dvojjazyčnosti, mateřské škole, ale i konfliktu se starostou (poslankyně versus starosta).

8.1.4 IV. blok – Kultura

Otázka č. 37 – „Co se Vám vybaví pod pojmem ‚česká kultura‘?“ Tato otázka měla odpovědět na otázku, co je v očích krajanů symbolem české kultury. Zda-li pouze „to staré“ – folklor, popř. „něco“ z období ČSSR nebo zda-li se zde objevuje/projevuje současná česká pop-kulturní scéna. Odpovědi respondentů: „České besedy, školy, akce českých besed, divadlo, české kroje a tradice, babský bál, dožínky, zpěvanky, jazyk, menšinové manifestace, tanec, písně, Naše jaro (celosvazová akce), české dějiny a literatura, píle, úcta k tradici, film, knihy...“ 36 respondentů odpovědělo česky, 24 respondentů odpovědělo chorvatsky, příspěvek 1 respondenta byl nečitelný (celkem 61 respondentů).

V případě **otázky č. 38** se jednalo o uzavřenou výčtovou otázku s preferencí pořadí – respondenti mohli vybrat podle svých preferencí 4 odpovědi a seřadit je. Otázka: „Česká kultura pro Vás v prostředí Daruvarska představuje především...?“ Z 80 respondentů získal největší počet preferencí „lokální folklor“ (34), druhé bylo „lokální divadlo“ (23 ze 79), třetí „lidové písně“ (22 ze 77) a čtvrté místo získaly „akce Českých besed“ (18 ze 74). Tato otázka tedy potvrzuje hypotézu, že „české“ je především to, co je spojené s folklorem a tím, co je považováno za „kulturní“. Výpovědní hodnota může být opět snížena věkem respondentů (nízký počtem mladších respondentů).

V **otázce č. 39** měli respondenti uvést, zda-li se účastní kulturních akcí české menšiny. Na tuto otázku odpovědělo celkem 87 respondentů. Akcí se nikdy neúčastní 5 respondentů, 33 ano – jako diváci, 32 ano – jako účastníci, 4 ano – jako organizátoři a 13 uvedlo pouze ano, bez konkretizace. V některých odpovědích se vyskytly kombinace předchozích odpovědí – „ano – jako divák“ a „ano – jako účastník“. V takovém případě byla započítána odpověď k odpovědi „ano – jako účastník“.

Otázka č. 40 byla uzavřená a zjišťovala míru hrdosti na to, že jsou Čech/Češkami. 40 respondentů uvedlo, že je „velmi hrdý/-á“, 19, že je „poměrně hrdý/-á“ a 5 respondentů nedokázalo vybrat. Odpovědělo celkem 86 osob.

Respondenti/krajané, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření, cítí velkou regionální identitu, tedy svou provázanost s místem, kde vyrůstali a žijí. Ve vztahu k vlastní identitě češství převažuje názor, že Čech/Češka musí mít české předky, což vypovídá o etnickém konceptu vnímání vlastní identity. Čech/Češka by měl žít po většinu života v krajaňské komunitě, znát svou historii (kořeny). Dotazník ukázal, že přibližně polovina respondentů stále dokáže v Česku lokalizovat místo, odkud pochází alespoň část rodiny. Důležité je také mluvit česky a především se Čechem cítit. Krajané jsou ve vztahu k vlastnímu Česku, orientováni především na kulturní činnost – folklor. Česko je přijímáno pozitivně až idealizovaně. Ve zkratce – akce pořádané krajaňskou komunitou a to, co je „české“, je kulturní – zejména pak folklor.

Svoje jazykové schopnosti polovina dotázaných hodnotí jako dobré.

Ve vztahu k Evropské unii, kam chce Chorvatsko vstoupit, je rozložení postojů vyrovnané, s mírnou převahou odpůrců. Z vlastního terénního výzkumu mohou tyto údaje potvrdit – postoje lidí jsou vyrovnané, existuje mnoho mýtů a obav z neznalosti. Respondenti se obávají zejména omezování jejich tradičního způsobu života (bojí se například, že nebudou moci dělat zabijačky apod.).

Respondenti, kteří se dotazování zúčastnili, uvedli, že politicky se také vyjádřili jako Češi – údaj v občanském průkaze obsahuje „národnost česká“. Ze své podstaty se jedná o zajímavý údaj, protože trend v Evropě je opačný, podobné údaje jsou z dokumentů odstraňovány. V porovnání se počtem České besedy v Horním Daruvaru (223) je však patrné, že dotazník z tohoto počtu vyplnilo pouze 90 členů a z nich 80 uvedlo svou oficiální deklaraci jako „Čech“ v občanském průkaze. (Srovnání s: Stráníková 2007: 12-18). V případě sebehodnocení – jako etnické skupiny se respondenti sami hodnotili metodou tzv. sémantického diferenciálu. Vlastnosti skupiny byly hodnoceny spíše střídavě, pouze v případě kultury byl výsledek vyšší.

Mnoho lidí se také zúčastnilo voleb do parlamentu v roce 2007. Počet těch, co volili menšinovým způsobem, byl však „pouze“ poloviční. Nejčastějším důvodem byla uváděna „povinnost“ a „přesvědčení, že dělají dobře pro komunitu“.

Většina dotázaných je spokojena s činností Svazu Čechů v Republice Chorvatsko i menšinovými radami.

Pro 80 % respondentů je čeština rodným jazykem.

Krajaňský týdeník *Jednotu* uvedla nadpoloviční většina respondentů jako český tisk, který pravidelně čtou, což podtrhuje jeho důležitost pro krajané.

Přibližně čtvrtina dotázaných se domnívá, že česká menšina je diskriminována, a to zejména v Daruvaru (dvojjazyčnost nápisů na úřadech a problematika s uzavřením jeslí v české mateřské škole). Respondenti se také domnívají, že by měly být etnické menšiny v Chorvatsku podporovány státem.

9. Politika identit

Skutečnost, že česká komunita v Chorvatsku svoji „jinakost“ vnímá zejména pohledem etnicity/kultury, ji nezbavuje odpovědnosti za sebe samu, ba naopak. Tato odpovědnost v podobě menšinových práv byla logickým vyústěním občanské války v 90. letech. Z menšiny, která byla menšinou odlišující se pouze „jinou“ kulturou, se stala menšina politická, která pokud chce, tak musí spolupracovat se státními úřady a své pozice jako menšina udržovat politickou participací. Pro určité členy menšinové komunity se tudíž politika stává nutností podmiňující pokračující činnost besed.

9.1 Menšinová práva – právní ukotvení, spor o dvojjazyčné nápisy na institucích

V roce 2002 byl chorvatským parlamentem schválen *Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina / Ústavní zákon o národnostních menšinách*. Tento zákon stanovil podmínky politické organizace a na jeho základě byly zřízeny i menšinové rady. Mimoto byly určeny podmínky výuky v menšinovém národním jazyce (*Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj / Zákon o používání jazyka a písma národnostních menšin v Republice Chorvatsko*), užívání dvojjazyčnosti na úřadech. Přesto došlo k ústavní stížnosti, kterou podala republiková menšinová rada na základě podnětu české menšinové rady v Daruvaru ohledně nedodržování práva menšiny na dvojjazyčnost.

Překvapuje, že se odpor a nepochopení manifestují jak vůči maďarské, tak i české menšině, i když svůj vztah k Chorvatsku dokázaly jak v domovinské válce, tak i úsilím o rozvoj prostředí v němž žijí i o rozvoj hospodářství. (...) Příkladem je Daruvar, kde měla česká menšina statutem definovanou dvojjazyčnost i v bývalé Jugoslávii. Dnes, když máme kvalitní ústavní zákon i zákon o používání menšinového jazyka a písma, se uznání zděděných práv české menšiny stalo problémem. (...) Daruvarská menšinová rada podala na město stížnost, že nesladilo městský statut s ústavním zákonem a Rada menšin RCH žalobu k ústavnímu soudu, že město neuplatňuje zákon o používání

menšinového jazyka a písma a neuznává zděděné právo na dvojjazyčnost. (...) Musíme být hrdí na to, že naše děti mluví česky a znají jazyk státu, který je již členem EU. (Selicharová 2007: 4-5)

O celé kauze s dvojjazyčností se ovšem ve velké míře diskutuje již několik let dříve. Poslankyně Čuhnilová v rozhovoru pro *Jednotu* argumentovala, proč je ústavní stížnost jedinou možností obrany české menšiny.

Do roku 1993 stanovy města Daruvaru upravovaly použití českého jazyka jako rovnoprávného jazyka s chorvatským. (...) Zákon určil (...), že se nemohou zmenšit práva, která menšina měla do roku 1993, takzvaná zděděná práva. (...) Právo na dvojjazyčnost vyplývá i z Charty o ochraně menšinových a regionálních jazyků. (*Kdo má právo na dvojjazyčnost* 2005: 4-5)

Podle *Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina / Ústavního zákona o právech národnostních menšin* je totiž možné uplatňovat jazyk národnostních menšin v prostředí, ve kterém menšiny žijí a dosahují určitého počtu – pokud počet příslušníků národnostní menšiny dosahuje alespoň 30 % obyvatel města nebo obce nebo pokud je mezi Republikou Chorvatsko a mateřskou zemí menšiny uzavřena mezinárodní smlouva nebo pokud je národnostní menšina považována za tzv. tradiční menšinu, tzv. menšinu, která jazykovými právy na dvojjazyčnost již v minulosti disponovala. Česká národnostní menšina měla právo dvojjazyčnosti v celé obci Daruvar do roku 1993. V roce 1993 byla provedena reforma územně-správních jednotek a obec Daruvar byla rozdělena na samostatné obce (Daruvar, Sirač, Dežanovec, Dolany, Dolní Daruvar, Horní Daruvar, Lipovec). Dvojjazyčné tabule³⁵ byly tehdy odstraněny a dodnes se vede spor, zda-li mají být navraceny nebo ne. V květnu roku 2009 proběhly v Daruvaru lokální volby, kdy se poprvé starosta a místostarosta volili přímou volbou. V čele místní pobočky SDP (sociální demokracie) stojí v tuto chvíli Dalibor Rohlík, český krajan, který tyto lokální volby vyhrál a stal se starostou.³⁶ Rohlík se ve své předvolební kampani zavázal, že celou problematiku dvojjazyčnosti, v případě, že se stane vítězem bude řešit.

---

³⁵ Příloha č. 17 - Dokumentace dvojjazyčných nápisů v Daruvaru

³⁶ *Izbory 2009* [online]. [2009] [cit. 2009-06-03]. Webové stránky. Chorvatsky. Dostupný z WWW: <http://www.izbori.hr/2009Lokalni/rezultati_informacije/07_bjelovarsko-bilogorska.html>. [Http://www.izbori.hr/2009Lokalni/index.html](http://www.izbori.hr/2009Lokalni/index.html).

9.1.1 Spor o mateřskou školu

Na konci roku 2006 byla daruvarskou městskou radou schválena tzv. racionalizace výdajů na městské mateřské školy (zřizovatelem mateřských škol je obec, základní školy zřizuje stát a županství). V Daruvaru se po tomto rozhodnutí rozpoutala diskuze o nutnosti „racionalizovat“, zejména pak v případě České mateřské školy Ferda Mravenec, ale i v případě chorvatské Mateřské školy V. Nazora. Přepočítáno na čísla, v případě chorvatské školky se mělo jednat o úsporu asi 200 000 kun, v případě české školky o asi 125 000 (ztráta 2,5 pracovního úvazku + omezení počtu dětí v mateřské škole). Součástí tohoto úsporného kroku mělo být i zvýšení participace rodičů na platbě mateřské školy.

Program úspor se v případě české mateřské školy setkal s poměrně odmítavým přijetím ze strany české menšiny. Mezi poslankyní za českou a slovenskou národnostní menšinu a vedením města (starostou) tento krok přerost v otevřený politický souboj, který se dokonce stal ústředním v předvolebním kampani parlamentních voleb v roce 2007 viz kap. 9.2).

Podstatou celého konfliktu byl zánik tzv. šesté skupiny mateřské školy neboli dětských jeslí pro děti od 1 do 2 let. Česká mateřská škola měla mít tedy maximálně pět ročníků. (Mateřská dovolená v Chorvatsku je možná až do tří let věku dítěte, přesto mnoho rodičů /žen/ využívá možnosti jít do zaměstnání dříve a dítě svěřuje právě do jeslí).

Na jednání daruvarské městské rady hlasovali opoziční radní (SDP, HSP, HSU, HNS + jeden nezávislý) proti zrušení jeslí v české mateřské škole, přesto byli přehlasováni hlasy tehdejší radniční koalice (HSS, HDZ + jeden nezávislý). Opoziční radní: „Poukazovali na skutečnost, že se tato skupina již léta toleruje. Upozorňovali, že se v případě prosazení jen pěti skupin celá jedna generace do školky nezapíše, což následovně ovlivní i zápis do české školy.“ (Pejić 2007: 13)

Týdeník *Jednota* celému případu věnoval velkou pozornost, což vyvolalo poměrně širokou odezvu mezi krajany (viz např. *Jednota* č. 31/2007 „Z české školky do české či chorvatské školy“). Z vlastního pobytu v Daruvaru a osobní zkušenosti vím, že mnoho krajanů chápalo útok na českou mateřskou školu jako útok na menšinu. Právě v tomto případě můžeme hovořit o uplatnění politiky identit v praxi. Přestože do české mateřské školy chodily jak „české“, tak chorvatské děti, popř. děti členů jiných národnostních

menšin a skupin, ze strany města bylo možná nevhodná formulace „české děti do české školky, ostatní ať jdou do školky chorvatské“. Tento parafrázovaný výrok ovšem vyvolal velké pobouření, protože jako podmínka výběru/zápisu do školky bylo použito „národnostní“ kritérium.

Začalo se to brát jako útok na menšinu, protože se starosta dosti neomalenež vyjádřil – řekl, že do český školky se nebudou zapisovat chorvatský děti. Já jsem hodně tolerantní a snažím se pochopit názory ostatních, ale starosta se vyjádřil nešikovně – bude to vypadat, jako že Češi jsou nacionalisté, že nechtějí ostatní do své školky. Hlavní nebezpečí je to, že když rodiče nezapišou dítě do první třídy české školky, do jeslí, tak ho zapišou do chorvatské, ve které místo je. Česká menšina tak potencionálně ztrácí celou jednu generaci žáků, protože reálně hrozí, že děti budou dále pokračovat ve školce chorvatské a pak i v chorvatské škole. Může se tak stát, že za 5–6 let by tedy nemohla být otevřena první třída české školy. (anonymní respondent Q1, Daruvar, 2007)

(Dále např. reakce p. Janotové, předsedkyně Svazu, viz *Jednota* č. 31/2007 – „O situaci se zajímají i instituce ČR a velvyslanectví“.)³⁷

K označení této události jako „národnostní“ ovšem přispěla také často konfliktní skutečnost – finance. Česká mateřská škola je díky svému „českému národnostnímu“ statutu financována více než chorvatská školka. Jedná se o 75 kun, které česká mateřská škola dostává na „specifické“ výukové pomůcky od chorvatské vlády navíc oproti jiným chorvatským školkám. Nicméně město Daruvar 75 kun přispívá ze svého rozpočtu i chorvatské školce, což vyvolává naopak nepokoje na straně české školky, protože je svým způsobem poškozována. „Česká školka jako menšinová dostává od státu finanční dotaci, kterou chorvatská nedostává. Jedná se o příplatek 75 kun kvůli ztíženému výukovému prostředí - čeština je přeci ‚cizí jazyk‘.“ (Anonymní respondent Q1, Daruvar, 2007)

Poslankyně Z. Čuhnilová řekla, že si město dovolilo porušit menšinový zákon, jako i v případě, když stát dotoval 75 kun na dítě v menšinové školce a město o tolik zvýšilo dotace chorvatské školce s odůvodněním, aby v obou školkách byly stejné pracovní podmínky. Že odmítnutí existence šesté skupiny je porušování práv menšiny a ne racionalizace, potvrzuje to, že se děti, které se nemohli zapsat do jeslí v české školce, mohly zapsat do školky chorvatské. (Selicharová 2007: 13)

---

³⁷ Příloha č. 15 – „O situaci se zajímají i instituce ČR a velvyslanectví“

V podobném duchu se nesly i některé další mediální výstupy poslankyně Čuhniové („Koliko se Čeha smije roditi u Daruvaru?“ – Kolik Čechů se smí narodit v Daruvaru? – pozn. přejatý článek v Jednotě).³⁸

Domluvená genocida - Situace v Daruvar se může nazývat „domluvená genocida“. Proč dohodnutá genocida? Jestliže v zemi platí zákon, který zaručuje jistá práva, na straně druhé dochází k tomu, že někdo ty práva konstantně porušuje, a to i úřady státní správa nebo vláda, dokonce ani Ústavní soud nevynesl své usnesení - jinými slovy, nikdo nic nedělá, je to dohodnuté, tedy genocida. Byl zde případ, kdy nebylo dodržováno právo na dvojjazyčnost, což je starostou odporováno i nadále. Omezením počtu dětí ve školce, se omezí počet dětí v českých školách, čímž se pak snižuje počet Čechů, protože pokud nebudou moci hovořit jejich rodným jazykem, postupně dojde k asimilaci. To se právě v současnosti děje v Daruvaru. (Hedl, Čuhniová: 2007)

V současné době (polovina roku 2009) je „šestá“ skupina České mateřské školy Ferda Mravenec uzavřena. V období předvolební kampaně v roce 2007 bylo pohledem cizince téma uzavření jeslí tématem pro kampaň vhodným. Zapomeneme-li na okamžik na školku, poslankyně Čuhniová (2007) v článku „Koliko se smije roditi Čeha u Daruvaru“ kritizuje také zejména déle neřešené téma dvojjazyčnosti a neochoty státní správy s touto skutečností cokoli dělat. Podaná stížnost u Ústavního soudu v roce 2007 do současnosti nebyla vyřešena (2009). Česká menšina se v Daruvaru hájí pozicí tzv. tradiční menšiny, což znamená že se odkazuje na práva, která menšina měla ještě před vznikem samostatného Chorvatska.

Problematika české mateřské školy a jejího oboustranného a pro obě strany kompromisního vyřešení spočívala velkou měrou ve vzájemné komunikaci, která však do jisté míry ztroskotala i na osobní nevraživosti starosty města Ceglediho a poslankyně za českou a slovenskou menšinu.

Když hovoříme o české školce, je třeba říci, že šestá skupina nebyla zrušena, protože školka k jejímu zavedení nikdy nedostala povolení. Žádost o jesle nebyla schválena už v roce 1999, ani v r. 2001 a 2003 (...) Zákon jasně říká, že při zápisu do menšinových školek mají přednost příslušníci menšiny. Kdyby se zákon respektoval, nebyl by teď problém s deseti dětmi, které se nemohou zapsat do jeslí v české školce. (Selicharová 2007: 15)

---

³⁸ HEDL, Drago. Koliko se Čeha smije roditi u Daruvaru?. *Feral Tribune*. 7.9.2007, chorvatsky 24, 1144, s. 8-10. Dostupný z WWW:

<<http://feral.audiolinux.com/tpl/weekly1/article.tpl?IdLanguage=7&NrIssue=1144&NrSection=1&NrArticle=16502>>, a také:

<http://www.daruvar.net/index.php?option=com_content&task=view&id=104&Itemid=2>

V situaci, kdy došlo k nutnosti redukovat výdaje města, došlo ke snížení financí i na městem zřizované mateřské škole. Zastávaný názor o „genocidě“ se opírá o velmi nešťastná vyjádření starosty o proporcionalitě zastoupení menšin, vycházejících právě ze sčítání lidí a jejich počtu deklarujících se občanů jako Češi. Nicméně pokud jsou zákony o menšinách nastaveny tím způsobem, jakým jsou, instituce státu se musejí řídit počty členů menšiny, kteří jsou oficiálně deklarovaní jako menšina, tedy z hlediska státu jako občané Republiky Chorvatsko, kteří se ovšem přihlásili k národnostní menšině.

V zemi, kde proběhla občanská válka založená na politických požadavcích podporovaných právě etnicitou, by bylo nešťastné operovat s termíny etnické/kulturní identity v rovině pocitové, tedy neměřitelné. Stát musí nakládat pouze s takovými údaji, které jeho občané veřejně deklarují a kterými se zaštiťují. Od takovýchto údajů se poté odvíjí například možnost zakládat menšinové rady, volit menšinovým způsobem menšinového poslance a využívat i menšinového vzdělávacího systému. Kamenem úrazu celé interpretace sporu o jesle v české mateřské škole bylo takovéto procentuální přirovnání k počtu nově se rodících dětí. Je samozřejmě nemístné srovnávat finance na provoz školky s natalitou menšiny/většiny. Problematikou je přijímání dětí ze smíšených manželství do mateřské školy a zejména přijímání chorvatských a srbských dětí. Práva menšiny jsou na jednu stranu samotnými krajany chváleny (tedy i proporcionalnost v politických zástupcích menšiny), na straně druhé jsou v případě vzdělávání kritizovány (proporcionalnost v mateřských školách).

Možnost zapisovat se do mateřské školy nebo školy by neměla být omezována úředním zápisem v matrice ani pocitovým elementem. Pokud je škola kvalitní a rodiče jsou ochotni nést větší finanční spoluúčast na výuce, necht' jsou žáci přijímáni na základě nabídky a poptávky, neboť musím souhlasit s argumentem, že menšinové školství je základem uchování etnických i národnostních hodnot skupiny, bránící také rychlé asimilaci ze strany chorvatského sociálního prostředí. Pokud nemá sama instituce mateřské školy a školy vytvořeny vnitřní mechanismy – jazyková kritéria pro přijetí, je to pouze odpovědnost české mateřské školy a školy, že svým způsobem vytváří svou Achillovu patu, neboť žáci, kteří by v české mateřské škole nebo základní škole měli hovořit česky, hovoří se spolužáky Nečechy i mezi sebou chorvatsky.

9.2 *Politika – parlamentní volby 2007 – politický boj uvnitř menšiny*

Článek Jiřího Fofňky (Fofňka 2007: 12-13), místostarosta města Orahovice, v krajském týdeníku *Jednota* předznamenal nadcházející politický souboj o hlasy českých krajanů ve volebním roce 2007. Předznamenal i volební témata, která „hýbala“ komunitou v celém roce 2007 a 2008, totiž téma české mateřské školy a dvojjazyčnosti.

Do voleb na post poslance za českou a slovenskou národnostní menšinu v roce 2007 kandidovalo devět kandidátů. Šest z nich na pozici nezávislých, dva za politické strany a jeden za Svaz Slováků. Volby, které se uskutečnily 25. listopadu 2007, byly ve své historii poprvé pojaty „komerčně“, s jistou mírou snahy pošpinit spolukandidáty.

Kandidáti za všechny národnostní menšiny měli společnou tzv. XII. volební jednotku, která byla pro celé území Chorvatska. Za politickou stranu měl kandidovat ještě jeden český kandidát, nicméně právě kvůli sporu s médii odstoupil. (Dle jeho slov nechtěl poškodit stranu za kterou měl kandidovat.) O přímou podporu Svazu Čechů požádali tři nezávislí kandidáti (V. Bílek, J. Fofňka a J. Vaníčková-Filová). Svaz přesto odmítl jakéhokoliv kandidáta v předvolebním klání podpořit. „Kromě samotných Besed nemá nikdo právo zasahovat do takovéto organizovanosti, poněvadž by narušoval dlouholetou a velice dobrou vzájemnou spolupráci.“ (Janotová 2007: 3) V *Jednotě* dále inzerovaly dvě politické strany – Sociální demokracie a Strana důchodců, ty ovšem bez českých kandidátů.

Seznam kandidátů: (seznam politických stran viz Příloha č. 14)

- **Vladislav Bílek** – nezávislý kandidát, profesí včelař, tanečník českého daruvarského folklorního souboru *Holubička*, člen správního výboru daruvarské besedy a předsednictva rady české národnostní menšiny Bjelovarsko-bilogorského županství. Mezi jeho politická témata patřila dvojjazyčnost v Daruvaru, školství, právo dvojího hlasu. Velký problém shledával v komunikaci dosavadní poslankyně Čuhnilové s vedením města, což přerostlo v osobní konflikt, dále pak skutečnost, že Čuhnilová nakládá nefér s penězi, které získala na volební kampaň od státu. Kritizoval také vedení města, které redukovalo finance na provoz mateřských škol. Naopak chválil české instituce – Svaz a menšinové rady. Volební heslo: „Zachovat kulturní a etnickou identitu české a slovenské menšiny v Chorvatsku.“
- **Vlado Cabrnoh** – kandidoval jako nezávislý, profesí obchodník z Končeni. Mezi jeho politická témata patřilo školství, menšinová práva,

hospodářství a obchodní kontakt s Českem. Nepřímo také kritizoval současnou poslankyni za spolupráci s politickými stranami v parlamentu a finanční částku, kterou získala na volební kampaň od státu. Volební heslo: „Nežít z politiky, žít pro ni a lepší budoucnost všech obyvatel.“

- **Zdenka Čuhnilová** – nezávislá kandidátka, členka republikové menšinové rady, dosavadní poslankyně za českou a slovenskou národnostní menšinu, poslankyni od roku 2000, kdy byla poprvé zvolena, tehdy ještě za politickou stranu HSS. Poprvé se na kandidátce na post poslance objevila v roce 1992 jako kandidátka (druhá v pořadí) politické strany HNS – nebyla zvolena. Ve své kampani se zaměřovala na rekapitulaci vykonané práce během poslaneckého mandátu. Zdůrazňovala svůj zájem o venkov a hospodářství, ale i o sociální otázky. Volební heslo: „V politice jsme pro nás všechny.“

- **Jiří Fofaňka** – nezávislý kandidát, přesto člen HSLS, místostarosta obce Orahovica, podnikatel. „Mým cílem není zbohatnout, ale zviditelnit českou komunitu a pomoci jí v její činnosti. Pobírám rakouský důchod a volební kampaň si budu hradit z vlastních prostředků.“ Jiří Fofaňka volební kampaň pojal velmi velkoryse. Během třítydenní volební kampaně si předplatil v každém vydání týdeníku *Jednota* reklamu, kde představil sebe, celou svoji rodinu, předky – několik generací zpět (dostatečné zdůraznění českých kořenů a zapojení do činnosti české komunity v Chorvatsku), svoji práci a vzdělání.

- **Bohumil Kopecný** – kandidát Autochtonní chorvatské selské strany, bývalý předseda České besedy v Záhřebu, podnikatel ze Záhřebu. Mezi jeho předvolební témata patřil rozvoj hospodářství a obchodu, financování školství a menšinová práva.

- **Andrej Kuric** – předseda a kandidát Svazu Slováků, učitel. Kuric se zaměřil zejména na slovenské voliče v Chorvatsku. Zdůrazňoval nutnost spolupráce Svazu Čechů a Svazu Slováků.

- **Miloslav Malina** – kandidát politické strany Demokratické centrum, soukromý zemědělec z Horního Daruvaru. Malina vedl svoji politickou kampaň především formou setkání s krajany. Ostře se vymezoval vůči tehdejší i současné poslankyni Čuhnilové, kterou kritizoval za její politickou minulost v politické straně HSS a působení ve vedení města Daruvar. V prezentaci vůči otázkám české komunity se setkáváme s žitými stereotypy, které mají oslovit krajany:

Naši předkové sem přinesli kulturu a naučili domácí lid pracovitosti, musíme na to být hrdí. Není správné psát se Chorvat, když jsem se narodil Čech, a stydět se česky mluvit. (...) My se však nemusíme stydět, že jsme Češi. Češi doma i ve světě jsou známí svou pracovitostí, spravedlností a příkladem jiným národům. Být Čechem je čest. (Příloha Jednoty č. 42, 3.11. 2007)

Svoji kandidaturu opíral zejména o otázky hospodářství, zemědělství a venkova. Vystupoval proti korupci. Volební heslo: „Spravedlivě.“

- **Ivan Miler** – kandidoval jako nezávislý, žije ve Švýcarsku, původem však z Pakrace. Miler vystoupil s obecným a s krajany nesouvisejícím programem, který byl zaměřen spíše na kritiku hospodářské korupce.

- **Jasna Vaničková-Filová** – kandidovala jako nezávislá, vystudovaná bohemistka, novinářka a redaktorka chorvatské televize (pořad pro národnostní a etnické menšiny žijící v Chorvatsku *Prizma*) a také redaktorkou Bjelovarsko-bilogorského radia (pořad *Žít v menšině*). Svoji předvolební kampaň vedla především formou komunikace s krajany a účastí na krajanských akcích. Přesvědčovala voliče zejména svoji odborností a přehledem v krajanských záležitostech, vyplývající z její profese. Důraz kladla zejména na zachování české kultury, jazyka a tradic, českého školství, hovořila ale i o sociálních tématech v Chorvatsku. Její prezentace byla bez osobních útoků na jiné kandidáty, s důrazem na vlastní odpovědnost krajanů za zachování vlastní identity. Nicméně nepřímo kritizovala současnou poslankyni a její spor s vedením města ohledně dvojjazyčnosti. Volební heslo: „Ne politikánství, ano menšině.“

Jak již bylo řečeno, volby v roce 2007 byly pojaty, zejména politickou reklamou, mírou agitace a agresivity mezi samotnými českými kandidáty velmi ambiciózně. To, že je parlamentní post lukrativní místo, dokládá politická reklama a její forma. Všichni kandidáti propagovali svoje politické programy jak v televizi, tak i v rádiích (viz Příloha č. 18). Z tohoto pohledu jistě „nejzajímavější“ kampaň vedl Jiří Fofonka.

10.2.1 Volební kampaň Jiřího Fofňky

Fofňka si pravidelně platil reklamu v *Jednotě*, kde nejprve představil sám sebe, rodinu, předky, představil voličům svoje obchodní úspěchy a pochlubil se samofinancováním kampaně („Mám tři provozovny, rakouský důchod - peněz mám dost...“ – citace z jedné jeho propagační přílohy Jednoty). V *Jednotě* č. 42, 43, 44/2007 si zaplatil dvojstranu, kde jsou abecedně jmenováni všichni čeští bojovníci z Brigády Jana Žižky z Trocnova z období druhé světové války, kteří během této války padli.

Druhá světová válka zastihla nás, Čechy, poměrně **dobře organizované v různých kulturních a hospodářských sdruženích**. Okupace Československa 1939 nás však ohromila. Vyhlášení Nezávislého státu Chorvatska (NDH) a **okupace Jugoslávie** došlo k **zákazu činnosti** všech spolků, škol a novin. Stali jsme se občany druhého řádu. Všechno se to vyhrotilo v **odpor proti okupantům**, vzrůstalo antifašistické hnutí. **Počet Čechů mezi partyzány** se zvyšoval, proto byl 3.5. 1943 formován 1. československý prapor, který již 26.10. 1943 přerostl v tisícíčetnou **Československou brigádu Jana Žižky z Trocnova**. (...) Tento krátký historický pohled uvádím proto, aby zvláště mladé generaci připomněl, že **my Češi** jsme dali velký přínos NOB (pozn. autora: Nacionalne oslobodilačke borbe / národně osvobozenecý boj). Brigádou prošlo více než 3000 bojovníků a pouze podle této evidence, kterou příkládám jich 290 padlo. (...) **V Brigádě zahynul** 14.2. 1944 u Našic i **můj strýc Edo Fofňka**, otce mi jako antifašistu Němci zastřelili 22.12. 1943 ve Vijnovic u Bjelovaru. (...) Stejně jako je dobře zpracována účast Čechů v NOB, je **nutné zpracovat i vlasteneckou (domovinkou) válku**. **Náš podíl je jistě velký**, vzhledem k našemu počtu. Čas utíká, fakta se zapomínají a brzo se objeví i „vlastenci“, kteří budou naší účast zpochybňovat. Jedním z úkolů, **až se stanu poslancem** Parlamentu, bude formovat skupinu lidí, která bude toto téma zpracovávat... (propagační Příloha Jednoty, Jednota č. 42/ 2007, roč. 62, 3.11. 2007, pozn. tučně označená slova označil autor)

Důvodem, proč jsem zařadil tento příspěvek, který je rozdělen do čtyř vydání Jednoty³⁹, je skutečnost, že Fofňka zde zmiňuje několik zásadních témat, která jsou pro posilování kulturní/etnické identity komunity/menšiny klíčová. Zejména pak důraz na **žité stereotypy o Čěších jako kulturním a vyspělém společenstvu**, kde se odráží teze: bojovali jsme – máme právo – chceme. Ve druhém pokračování své placené inzerce pak zcela populisticky slibuje, že svůj předpokládaný poslanecký plat dá k dispozici Svazu Čechů (nikoliv i Svazu Slováků), slibuje, že zajistí milion eur a prostředky z České republiky na financování mateřských škol a základních škol a dále zvýší platy zaměstnancům Svazu, školek, škol a Jednoty o 20 %. Publikace, která by

³⁹ Jednota, 3.11. - 23.11. 2007, roč. 62, č. 42-45.

mapovala postavení a roli Čechů během domovinské války, byla již v době vydání předvolební přílohy projednána Historickou radou Svazu (Stáňová 2007: 4)

„Pocházím z vážené české rodiny (...) všichni jsme byli aktivní v činnosti české menšiny.“ (Fofůňka 2007) Zdůrazňuje svoje české kořeny a obchodní vazby s Českem. V textu se zaštituje údajnou podporou prezidenta republiky Mesíćem. „Senzace! – Prezident Mesin veřejně podporuje Jiřího Fofůňku.“ Prezident Mesíć se v reakci médií od této podpory distancoval. Ve třetím vydání propagačního materiálu se obrací ke Svazu, který chválí za jeho činnost. Navrhuje zřídít další české mateřské školy a základní školy v Rijece, Záhřebu a Slavonském Brodě. Informace v těchto letácích jsou ve své podstatě opakující se sebechválou. Ve čtvrtém a posledním vydání *Jednoty* před volbami se Fofůňka uchýlil k cíleným útokům na ostatní kandidáty, zejména poslankyni Čuhnilovou a slovenského kandidáta Kurice.

POZOR – NEBEZPEČÍ – Nás kandidátů Čechů je 8 a jenom jeden Slovák. Hrozí nebezpečí, že se naše hlasy rozplynou a do Parlamentu bude zvolen Slovák, což by pro nás Čechy bylo špatné. Jsem hlavním kandidátem, mám nejlepší program, navštívil jsem přes 4000 Čechů a proto mi dejte svůj hlas! (Fofůňka 2007)⁴⁰

My musíme, jako Češi ukázat, co je to demokracie. Jestliže máme my i Slováci právo na jednoho společného poslance, měli bychom vytvořit taková pravidla, aby byl například půl mandátu Čech a půl mandátu Slovák nebo dva mandáty bude Čech a jeden Slovák nebo tři (...) Prostě bychom měli na nějaký způsob ukázat, že to, co Chorvatsko hledalo v Jugoslávii, tedy „jsme v menšině ale chceme vládnout“, bychom měli nabídnout jako česká menšina i Slovákům. My tím nic neztratíme. A je to příležitost, abychom celému světu řekli, jak se mi Češi tady v Chorvatsku chováme demokraticky. (Zdenko Jílek, Horní Daruvar, 2007)

Fofůňka během své předvolební agitace také navštěvoval krajany metodou „od domu k domu“, byl při tom částečně oblečen do kroje (bílá košile, tmavá vesta zvaná brucek a černý klobouk/beranici). Fofůňka mimo jiné obdarovával ženy květinami a muže pálenkou.

V Radiu Daruvar si Fofůňka v předvolebním období zaplatil každý den půlhodinové vysílání, kde propagoval svůj volební program. Součástí mediální propagace v rádiu byly také jingly, které byly rozděleny podle denního období a doprovázeny českou hudbou (dechovkou). V těchto jinglech kladl otevřené, avšak řečnické otázky svým

---

⁴⁰ (Příloha *Jednoty*, 23.11. 2007, roč. 62,č. 45.)

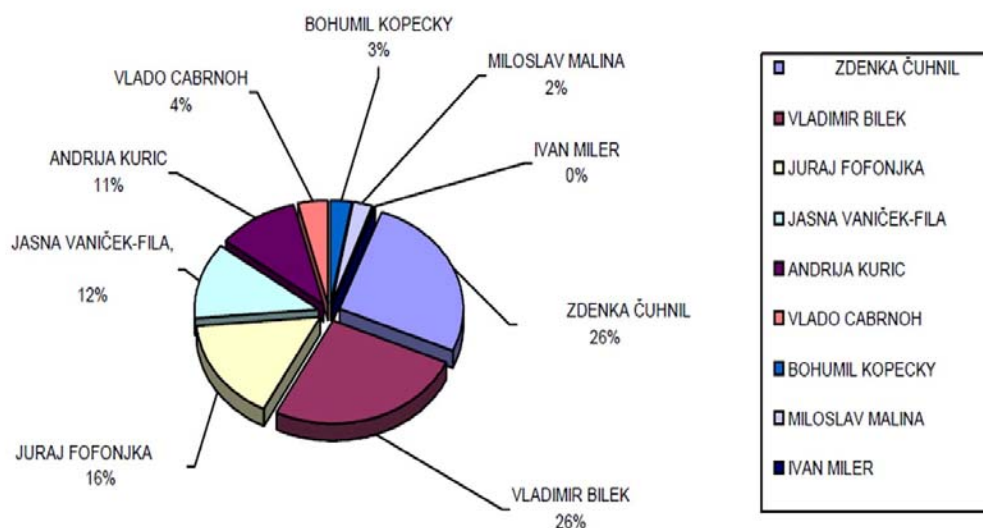
protivníkům.⁴¹ Pořad byl koncipován jako kulinářský pořad, každý den Fofonka představil jeden český recept.

9.2.2 Výsledky voleb 2007 – česká národnostní menšina

Přes poměrně cílenou kampaň kandidátů na post poslance za českou a slovenskou národnostní menšinu se ve volbách menšinovým způsobem vyjádřilo 42,50 % příslušníků – registrovaných českých a slovenských voličů z celkového počtu 6 266.⁴²

Kandidát	Počet hlasů	%
1. ZDENKA ČUHNIL	684	26,04 %
2. VLADIMIR BILEK	681	25,92 %
3. JURAJ FOFONJKA	424	16,14 %
4. JASNA VANIČEK-FILA	309	11,76 %
5. ANDRIJA KURIC	282	10,73 %
6. VLADO CABRNOH	104	3,96 %
7. BOHUMIL KOPECKY	72	2,74 %
8. MILOSLAV MALINA	64	2,44 %
9. IVAN MILER	7	0,27 %

Zdroj: *Izborni 2007* [online]. [2009] [cit. 2009-05-02]. Webové stránky. Chorvatsky. Dostupný z WWW: < <http://www.izbori.hr/izbori/izbori07.nsf/izvjescjeOProvedenimIzborima.pdf> >.
[Http://www.izbori.hr/izbori/izbori07.nsf/FI?OpenForm](http://www.izbori.hr/izbori/izbori07.nsf/FI?OpenForm)

Zdroj: *Izborni 2007* [online]. [2009] [cit. 2009-05-02]. Webové stránky. Chorvatsky. Dostupný z WWW: < <http://www.izbori.hr/izbori/izbori07.nsf/izvjescjeOProvedenimIzborima.pdf> >

⁴¹ Viz Příloha č. 18

⁴² Tamtéž.

Na celostátní úrovni volilo menšinovým způsobem pouze 20 % menšin. Takovýto výsledek může mít několik příčin. Poslanec za českou a slovenskou národnostní menšinu je (prozatím) dán zákonem o národnostních menšinách, tudíž platí, že důležitější je volit stranicky, tzn. rozhodovat o státních tématech. Menšiny dále nemají zájem se politicky vyjadřovat. Menšiny se cítí být v politicky stabilním prostředí, kdy pro ně není důležité zdůrazňovat svou národnostní příslušnost – necítí se být ohroženy. Kandidáti na posty poslanců jsou nekvalitní. Příslušníci odmítají nedemokratický přístup k menšinovému způsobu voleb, kdy se nechtějí deklarovat národnostně v místě voleb (volební místnosti), kde se musejí před volební komisí rozhodnout, zda-li chtějí volit menšinovým nebo stranickým způsobem.

Zejména poslední jmenovaný důvod může být klíčový. Požadavek na pozitivní diskriminaci dvojího hlasu by mohl zvýšit volební účast menšinovým způsobem.

9.3 Svaz a Jednota

Svaz jako kulturní instituce Čechů v Chorvatsku, která sdružuje jednotlivé České besedy, napomáhá udržování především etnických vazeb na původní místo původu svých členů – Česko. Jestliže pokládáme domovinskou válku za důležitý milník v životě české menšiny v Chorvatsku, pak toto období přineslo také nové navázání kontaktů s českou vládou a ostatními institucemi v Čechách (spolupráci s českými vysokými a středními školami, úřady...). Důležitou událostí bylo i přijetí nového ústavního zákona o menšinách v Republice Chorvatsko v roce 2002, který jasně vymezuje pole působnosti národnostních menšinových spolků. Financování je z velké míry zajištěno, dochází i k podpoře z Česka. Týdeník *Jednota* zajišťuje informovanost české menšiny v českém jazyce, přesto jsou místa, kde dochází ke sporům mezi státní správou a menšinou. Příkladem je spor u Ústavního soudu Republiky Chorvatsko o výklad zákona o použití jazyka menšiny nebo spor menšiny s městskou správou v Daruvaru o financování menšinové mateřské školy – jeslí.

Život příslušníka menšiny se příliš neliší od života ostatních občanů Chorvatska, nicméně na úrovni komunity jako celku dochází ke každodenní politice identit.

10. Horní Daruvar

Horní Daruvar, místními nazývaný „Podbory“, je statutárně součástí města Daruvar, geograficky je však situován 3 km od Daruvaru, západně nad městem. Podle sčítání obyvatel v roce 2001 žilo v Horním Daruvaru 569 obyvatel.⁴³ Osada má svoji vlastní Českou besedu. Ze zmiňovaných 569 obyvatel jich v roce 2008 bylo 223 členů České besedy Horní Daruvar.

10.1 Činnost České besedy Horní Daruvar v letech 1991–2008

Beseda byla v této obci založena v roce 1933, nicméně nejedná se o první zdejší českou organizaci obyvatel. V roce 1924 (9.11.) byl založen dramatický kroužek *Havliček*, který působil jako odbočka daruvarské besedy a od kterého hornodaruvarští počítají trvání besedy v obci. Jeho zakladatelem byl Bohumil Nezval. Kroužek byl založen za účelem sdružování a udržování českých zvyků a jazyka. Členové pořádali taneční zábavy, výlety, nacvičovali divadelní představení. Postupem času vznikla v Horním Daruvaru Československá beseda (24. 3. 1933). V roce 1935 pak přibyla Besídka venkovského dorostu.⁴⁴

Činnost Besídek se v posledních letech před 2. světovou válkou neustále rozšiřovala. Na vesnicích vznikaly různé kroužky (sportovní, hudební, pěvecké, vzdělávací), pořádaly se kurzy pro spolkové pokladníky, kurzy pro vedoucí Besídek, mladí lidé se zdokonalovali v dopisování, řečnění a v samostatném vystupování před úřady. Velice často se hrála divadla, podnikaly zájezdy a výměnné pobyty mladých lidí ze Slovinska a z Čech. Jednotlivci byli vysíláni na školení do českých hospodářských kurzů v Československu. Besídky vedly mladé lidi k hospodárnosti v životě a nabízely mládeži hodnotný způsob trávení volného času. (Matušek 1994: 138)

V roce 1937 společně hornodaruvarská a lipovecká besídka spolupřátali v obci Lipovec dožínky. V Horním Daruvaru se na konci roku 2000 uskutečnila oslava k 65. výročí založení Besídky venkovského dorostu. Zajímavostí ovšem je, že Besídky venkovského dorostu po druhé světové války byly slučovány s besedami, tudíž dochází pouze ke vzpomínkové akci.

---

⁴³ *Državni zavod za statistiku* [online]. [2007-] [cit. 2009-04-21]. Webové stránky. Anglicky, chorvatsky. Dostupný z WWW: <http://www.dzs.hr/Eng/censuses/Census2001/Popis/E01_01_01/e01_01_01_zup07-0671.html>.

⁴⁴ Besídky venkovského dorostu původně vznikaly jako samostatné spolky, později se staly součástí besed. Jednotlivé Besídky venkovského dorostu vznikaly především na Daruvarsku a byly integrovány ve „Sdružení venkovského dorostu“. Novinový článek o vzniku Besídky venkovského dorostu v Horním Daruvaru, Jugoslávští čechoslováci, viz Příloha č. 19

10.2 Horní Daruvar – domovinská válka (1991-1992) – rozhovor se Zdenko Jílkem

Jedny z prvních výstřelů na Daruvar jsem viděl ze svého domu, z ložnice. Ze spaní mě probudily rány, tak jsem se šel podívat. Viděl jsem odkud střílejí. Daruvar byl v mlze, ale my jsme viděli. Vzdušnou čarou je to asi 8 km. Viděli jsme blesk, odkud vystřelili a – napočítalo se 27 – v Daruvaru se ozvala strašná rána. V tu dobu nebyl v Daruvaru ani jeden raketomet, aby jim to mohl vrátit. Teprve 15.–16. 9. jsme dobyli vojenskou základnu Polom – tady v Dolanech. Tam bylo neskutečně zbraní – zbraně pro teritoriální obranu – tam byly tanky, obrněné vozy... Až po tomto datu jsme se mohli bránit stejným způsobem.

Tady v Horním Daruvaru, my jsme se pěkně báli. Ten můj krizovej štáb, kterého jsem byl předsedou, my jsme si hned na začátku prošli všechny ústupové cesty, abychom měli kudy uprchnout. Opravili jsme i některé mostky, domluvili jsme se s těmi, kdo mají v Horním Daruvaru traktor a přívěš, koho musí vzít s sebou, kdyby se prchalo. Všechno bylo organizováno. Když jsme se dozvěděli, že padl Pakrac, Likpik, věděli jsme, že přijde na řadu i Daruvar. K obratu došlo až na počátku prosince 1991, kdy virovitická brigáda (chorvatská) i místní 52. daruvarský pluk začaly protiofenzivu proti Srbům. Zastavilo se to až v Pakraci, když přišlo UNPROFOR.

Nám Čechům tady udělali Srbové největší škodu, protože fakticky nebýt války, tak by tady o všem rozhodovali Češi, protože Češi dělali na lokální úrovni nadpoloviční většinu. Srbů teď víc není, Chorvati jsou ve většině.

Povím ti jednu zajímavost, detail, který ti nikdy nikdo neřekne. Jako zodpovědný člověk, jako předseda krizového štábu (oddíly národní obrany ONZ – pozn.) jsem dal příkaz každého Srba v Horním Daruvaru hlídat jako oko ve hlavě. Kvůli tomu mě moji vlastní lidi chtěli zabít. Teďka ti řeknu proč – protože v Končenicích, v těch všech českých i chorvatských vesnicích poté, co část Srbů odešla, zbytek vyhnali. Srbové pak ty vesnice ostřelovali. I z naší vesnice všichni schopní mladíci odešli do toho jejich vojska, do těch vesnic tady okolo a rodiče zůstali tady. Kdybychom je i my byli bývali vyhnali, tak by z pomsty ostřelovali i nás. My jsme nedostali ani jeden zásah během války. Byl to ale problém. Víc jsem se bál těch svých než jich. Nedali jsme Srbům ani jeden důvod. Bavili jsme se o tom, ať je vyženeme, ale říkal jsem ne, dokud jsou tady já klidně spím.

Jako ředitel místní firmy MPD jsem dal příkaz, abychom udělali první obrněný vůz – mám to na fotkách. Udělali jsme vůz na pásech, protože v Hrubečném Poli udělali jeden na nákladním autě (na Tatrovce). Jmenoval se „Pamac“ (Čech). Problém byl v tom, že se špatně řídil – nemoh dobře zatáčet. Mě napadlo, že uděláme první chorvatský tank, který normálně pojede od příkopu k příkopu, kukuřicí, prostě všude, kam chceš, postaví se mezi nepřítel a zraněné. Udělali jsme mu tři ocelové desky, protože toho Pémce obyčejným granátem zničili. Abych to nedělal na svoje triko, tak jsem odešel na policii s návrhem, že ten tank uděláme. S tímto obrněným vozem jsme dobili základnu v Polomi. Strašně to skřípalo a šeredně vypadalo, byl z toho strašným strach. (respondent Zdenko Jílek, Horní Daruvar, 2007)

Některé dokumenty z organizace domobrany v Horním Daruvaru (viz Příloha č.20) Podle jednoho z příložených dokumentů bylo v místní obraně Horního Daruvaru 89 lidí podílejících se na střežení vesnice (z nich bylo 62 Čechů, 23 Chorvatů, 1 Srb a 3 Muslimové.⁴⁵

10.3 Horní Daruvar – terénní výzkum

Terénní výzkum, který byl hlavním zdrojem mých informací o české komunitě, probíhal v letech 2005–2008. V roce 2006 vznikla moje bakalářská práce s názvem „České etnikum na území Chorvatska, v oblasti města Daruvar v kontextu srbo-chorvatského vojenského konfliktu v roce 1991“. Práce byla tehdy zaměřena spíše na celou oblast Daruvarska. Tato práce je díky místu mého pobytu a výzkumu svou praktickou částí zaměřena především na vesnici Horní Daruvar. Horní Daruvar není zcela typickou českou vesnicí v chorvatské Slavonii. Ze zhruba pětiset obyvatel se přibližně polovina hlásí k české národnosti. Druhá polovina je převážně chorvatská, přestože před domovinskou válkou zde žilo také velké procento Srbů. Horní Daruvar je z pohledu nedávné historie do jisté míry specifický. Během domovinské války nebyl obsazen, dokonce ani ostřelován. Výhodná geografická poloha z něj do jisté míry dělala strategické místo. Horní Daruvar se rozkládá na kopci nad samotným Daruwarem, během války z něj vedla jediná bezpečná cesta do chorvatského zázemí.

Vzhledem k tématu této práce jsem omezil zkoumané období 1991–2009. Období předcházející viz Příloha č. 22.⁴⁶ Informace vypovídající o životě krajanské komunity v tomto období jsem získával z rozhovorů s lidmi, studiem audio a video záznamů pořizených při nejrůznějších místních kulturních akcích, dotazníkovým šetřením, interakcí s rodinou, která mě přijala a u které jsem bydlel a v neposlední řadě také z neoficiální *Kroniky České besedy Horní Daruvar*, kterou vede místní učitelka p. Horáková. (Zápisy v kronice jsou vždy ověřovány kontrolní komisí a stvrzeny podpisem jejích členů, proto tento zdroj informací pokládám za věrohodný.)

---

⁴⁵ Příloha č. 21 – Fotografie členů místní „domobrany“ Horní Daruvar

⁴⁶ Informace předcházející tomuto období je možné nalézt ve „Zprávě o činnosti Besedy u příležitosti oslav 70. výročí působení v Horním Daruvaru ze dne 24.7. 1994. Tato zpráva byla přepsána viz Příloha č.22

10.4 Horní Daruvar v letech 1991–2004

Podobně jako Svaz Čechů mají i jednotlivé besedy svoje valné hromady. Ty se konají každý rok. Od roku 2004 se jednou za čtyři roky koná volební valná hromada, do této doby se volební valná hromada konala každé dva roky. Poslední valné hromady v Horním Daruvaru v komunistické Jugoslávii se konaly 12. 2. 1989 a 16. 3. 1991. Právě rokem 1991 začíná mnou sledované období krajanů v Horním Daruvaru. Předsedou místní besedy byl tehdy navrhnout Zdenko Jílek, který se později stal také jedním z vedoucích členů místního „Oddílu národní obrany“ (ONZ) neboli domobrany. Předsedou besedy se však stala Vesna Malinová, protože p. Jílek tuto pozici odmítl.

Vedení besedy se skládá z předsedy, zástupce předsedy, jednatele, pokladníka, hospodáře a dalších členů výboru a dále tři členů dozorčího výboru. V besedních zápiscích se můžeme například dočíst, že krajané ještě v roce 1990 navštívili dvakrát Československo a pořádali majáles. Místní obvodní českou školu (možnost výuky dětí až do 4. třídy) navštěvovalo 11 žáků. Již zde je však možné sledovat obavy z nastávajícího období rozpadu Jugoslávie a také sílící vědomí asimilaci. Na valné hromadě právě předsedkyně Svazu Leonora Janotová vyzývá místní krajany k udržení svého jazyka a komentuje nastávající politické změny. Nabádá krajany také k tomu, aby se v nastávajícím sčítání lidí deklarovali jako Češi

Jestli nebudeme sami dbát o svůj jazyk, jak zdůraznila učitelka, nikdo nás k tomu nutit nebude. Svou národnost si musíme sami udržet. Snad nebudeme my ta generace, která se zřekne svého dědictví. (...) V naší společnosti jsou demokratické změny. I ve Svazu je tomu tak. Svaz je společenská instituce a má hájit práva Čechů a Slováků, a tak se trochu stává politickou stranou. (...) Vbrzku se bude konat soupis obyvatelů. Každých 10 let je nás méně a méně. Politika se mění. Nám všem záleží na tom, aby při soupisu obyvatel naše řady neřídly, aby nás bylo víc. *Říci, že jsem Čech není hanbou, Češi jsou pracovití, kulturní – nemáme se za co stydět.*⁴⁷

V období domovinské války se beseda nescházela. Poslední záznam je ze dne 8. 4. 1991, následující až 4. 7. 1992. Ze zápisu z období po válce (10. 12. 1991) se například dovídáme o rozdělování humanitární pomoci. Byl vytvořen přesný soupis krajanů v Horním Daruvaru, kterým byla pak přerozdělována pomoc, kterou dostal Svaz Čechů a Slováků. (Jednalo se i o humanitární pomoc z Československa, která byla částečně rozdělena mezi Svaz a město Daruvar, popř. podniky v Daruvaru.) V Horním Daruvaru

⁴⁷ Horáková, Alena. Kronika České besedy Horní Daruvar 1991 - 1997

se například rozdělilo 575 kg cukru, 525 kg fazolí, 100 kg čočky, 550 kg hrášku, 100 kg rýže, 200 l oleje a 136 kg marmelády. Domovinské války se z Horního Daruvaru aktivně zúčastnilo 67 krajanů.⁴⁸ Během valné hromady v roce 1993 se diskutovalo také o filmu Marie Šandové, která krátkou část svého filmu *Tisíc kilometrů od domova* natáčela právě i v Horním Daruvaru.

Je pravda, že se členové Besedy hned na začátku Domovinské války přihlásili do gardy, pak i k domobraně. Ve vesnicích byl vytvořen krizový štáb, který organizoval veškerý život. Krizový štáb organizoval pobavení jak pro členy domobrany, tak i pro členy jejich rodin. Krizový štáb připravil pohostění pro paní Marii Šandovou, režisérku z Čech, která natočila film o nás a našich dětech v Čechách „1000 mil od domova“. (Zdenko Jílek: 1991)⁴⁹

Součástí humanitární pomoci z Československa bylo také 180 kamionů se stavebním materiálem, který byl primárně použit pro zastřešení, zasklení a jiné opravy především škol a ostatních institucí ve městě a okolí.

Na počátku roku 1993 byl na volební valné hromadě za předsedu České besedy Horní Daruvar zvolen Damir Malina, který je předsedou nepřetržitě až do současnosti (2009). Diskutovalo se také o symbolech (znaku a praporu) české menšiny a přerozdělování humanitární pomoci (konfliktu a nedorozumění při rozdělování). „Když přišlo ke změnám v Chorvatsku a na vlajku byl dán chorvatský erb, českou vlajku s hvězdou jsme přestali používat.“⁵⁰ V dubnu 1993 vzniká v Horním Daruvaru také „Klub mládeže“ (V současnosti bez aktivity).

Dne 24. 7. 1994 Česká beseda v Horním Daruvaru oslavila své 70. výročí vzniku (odkaz ke vzniku kulturního spolku „Havlíček“) a 50. výročí působení české školy v obci.

Damir Malina (předseda) ve svém projevu shrnul odkaz předků a vyzval k další činnosti besedy i školy do dalších let:

Sedmdesát let práce ve spolku je hezká řada let. Po celou tu dobu se v naší besedě pracovalo. Někdy více, někdy méně. Jsme hrdí na dílo našich rodičů a prarodičů. Jen když budeme dodržovat své tradice a pěstovat svůj mateřský jazyk, budeme ještě dlouho Češi, zpomalíme tím asimilaci. Víme,

---

⁴⁸ Horáková, Alena. Kronika České besedy Horní Daruvar 1991 - 1997

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž, Příloha č. 23

kde je naše místo, žijeme v Republice Chorvatsko. Chorvatsko je naše vlast, naše domovina, ctíme ji, bráníme ji, vážíme si každého jejího koutku ale na svůj český původ nezapomínáme.⁵¹

Jako další část oslavy výročí byly předneseny příspěvky o fungování jednotlivých výborů, (např. ochotnický výbor) besedy a české školy. Během celodenní oslavy proběhlo 12 krajanských vystoupení z celkem sedmi Českých besed z Daruvarska. Celá akce se uskutečnila pod patronací Svazu Čechů v Republice Chorvatsko a města Daruvar. Zajímavou skutečností při setkáních a akcích krajanů je přítomnost starosty města, popřípadě jeho zástupce a přítomnost zástupců politických stran. Propojení kulturního života českých krajanů a politiky je tak i současně permanentní politickou agitací místních politických subjektů.

Od roku 1994 je z krajanských zápisků patrný také kvalitativní obrázek komunity, totiž náhlý úbytek členů besedy na konaných krajanských akcí v Horním Daruvaru. Valné hromady v roce 1994 se zúčastnilo pouze 40 lidí z 235 členů besedy. Učitelka Horáková ve zprávě *Jednatele* vyzývá:

Jestliže si chceme udržet svůj spolek, své bytí v těchto prostorách, musíme o to sami dbát. Jen na nás záleží jak dlouho zde bude česká menšina se svými spolky, svými školami, svou písní a svým jazykem. Mějme to na zřeteli všichni. Na každém člověku záleží. Každý je třpyticím kamínkem v mozaice. Nedovolte aby se z celku vytratil váš kamínek, aby vypadl. Když všichni přidáme ruce k dílu, ale opravdu všichni, půjdeme kupředu a budeme sklízet hojné plody své práce.⁵²

Tento úbytek je ovšem možné připsat sílícímu napětí ve společnosti v kontextu pokračující války z období 1991 a 1992. V roce 1995 došlo ke dvěma, pro chorvatský stát zásadním událostem. Proběhly bojové operace *Oluja* a *Blijesak*, které fakticky zlikvidovaly Srbskou autonomní oblast Krajinu.

Tendence s poklesem účasti krajanů na spolkovém životě pokračuje i v roce následujícím. V roce 1995 se valné hromady zúčastnilo pouze 19 členů, v roce 1996 pak již 65 členů. V roce 1996 byl po 13 letech obnoven tzv. silvestrovský večírek. Na počátku roku 1997 byl také po několikaleté mezeře obnoven tzv. babský bál. Babský bál navazoval svojí činností na programy, které začaly v 60. letech nacvičovat místní ženy pod názvem „Veselé ženy podborské“, který zase navazoval na tradici divadelních představení v této besedě (poslední celovečerní divadlo v Horním Daruvaru bylo

---

⁵¹ Horáková, Alena. Kronika České besedy Horní Daruvar 1991 - 1997

⁵² Tamtéž.

v místní besedě sehráno v roce 1986). V tomto roce byla také navázána spolupráce hornodaruvarských hasičů s hasiči z Česka, z Kašavy – malé vesnice ve Zlínském kraji.

V roce 1998 došlo k nové registraci České besedy Horní Daruvar (občanské sdružení) na základě nového chorvatského zákona o sdružování. (*Zakon o udrugama / Zákon o sdružování*) Součástí této registrace jsou i aktivity besedou vykonávané: „Péče o národní a kulturní tradice a zvyky příslušníků české menšiny, pořádání divadelních, tanečních a jiných forem kulturní aktivity, spolupráce s institucemi v České republice a dalšími etnickými uskupeními organizovanými ve sdruženích.“ V této době (1998/1999) se beseda opět setkává s menším zájmem svých členů o spolkovou činnost. V roce 1998 je v Horním Daruvaru opětovně zavedena tradice stavění a kácení májek. Na valné hromadě v roce 1999 poslanec za českou a slovenskou národnostní menšinu Stárek vyzývá krajany k větší politické aktivitě, zapojení do politického života na obranu české kultury, jazyka a školy.

Jestli žijeme v demokratickém státu, musíme se zapojit a tvořit svůj stát život a vylepšovat jej. Musíme se zapojovat jak do hospodářského, tak i do politického života. Je důležité dát o sobě vědět. Dbejte na lidská i menšinová práva, dodržujte svůj jazyk, kulturu, pěstujte lidové zvyky a udržte si školu.⁵³

Během roku 2000 do Horního Daruvaru poprvé zavítal divadelní spolek z Česka, (*Vojan z Libice nad Cidlinou*) a současně výprava českých dobrovolných hasičů z Kašavy (ČR). Na valné hromadě besedy 15. 4. 2000 byla poprvé přítomná nová poslankyně za českou a slovenskou národnostní menšinu Zdeňka Čuhnilová. Na konci roku 2000 se uskutečnila slavnostní členská schůze při příležitosti 65. výročí Besídky venkovského dorostu.

Krajanský život je pohledem kulturních aktivit besedy poměrně nabitý. Kulturní rok „besedáků“ se řídí ne kalendářním rokem, nýbrž obdobím mezi jednotlivými valnými hromadami. Valné hromady se konají zpravidla v první polovině roku a stanovuje se zde jakýsi plán práce na další období. V předchozích odstavcích zaznělo mnoho o některých aktivitách během roku. Mezi ty stále lze proto zařadit zejména: babský bál, maškarní průvod, valnou hromadu, stavění a kácení máje, majáles, piknik na Toplici

---

⁵³ Horáková, Alena. Kronika České besedy Horní Daruvar 1997 - 2005

(výletní místo na Daruvarsku), mikulášskou zábavu, vonička (přehlídka Českých besed v Daruvaru), silvestrovský večírek a další akce pořádané ostatními Českými besedami.

Od roku 2000 také Hornodaruvarští zavedli novinku v reakci na nízkou účast krajanů na jednotlivých akcích, totiž děti začaly roznášet písemné pozvánky. V roce 2001 započaly opravy na místním kulturním domě, který na rozdíl od většiny Českých besed nepatří besedě, ale městu Daruvar, které dům svěřilo České besedě Horní Daruvar do dlouhodobého užívání. Tato skutečnost ve své podstatě opravy komplikuje, protože místní besedu částečně vylučuje z programu podpory České republiky na dostavby a rekonstrukce českých domů. Česká republika na základě programu „Podpory českého kulturního dědictví v zahraničí“ (viz kap. Svaz – podpora z České republiky) významně podpořila jiné besedy v rekonstrukcích jejich domů (např. Česká beseda v Malých a Velkých Zdencích, Česká beseda v Končenicích, Daruvaru). Přesto zde došlo k částečné vnitřní rekonstrukci, a to díky dobrovolné práci místních obyvatel. Celkem bylo odpracováno přes 2 000 dobrovolných hodin práce. V roce 2003 byla v Horním Daruvaru založena pěvecká skupina. Oporou této nové skupiny se staly dvě učitelky z České republiky – Stáňa Hameršmídová a Bohdanka Šulcová. V roce 2004 je jako předseda opět potvrzen Damir Malina, který se současně stal také členem předsednictva Svazu. Od tohoto roku se také koná volební valná hromada „pouze“ jednou za čtyři roky. Z vlastní iniciativy místních hudebníků také v roce 2007 vznikla v Horním Daruvaru nová kulturně-společenská událost, totiž „1. setkání hudebních skupin“. Jednalo se o setkání drobných hudebních uskupení.

10.5 80. výročí České besedy Horní Daruvar a 60. výročí České obvodní školy v Horním Daruvaru

Oslavy výročí existence besedy se uskutečnily 1. 8. 2004 v místním kulturním domě. Na výroční schůzi vystoupily taneční a pěvecké skupiny čtyř besed. Součástí celého podniku byla lidová veselice. Oslavy se zúčastnilo mnoho hostů z různých institucí a jiných Českých besed. Mezi ně patřila např. předsedkyně a tajemnice Svazu Čechů, předseda Kulturní rady Svazu Čechů, předsedkyně Školské rady Svazu Čechů, předseda Historické rady Svazu, členka Rady pro českou národnostní menšinu města Daruvar, redaktorku NVI Jednota, představitele České besedy Daruvar, Dolany, Daruvarského Brestova, Prekopakry, Končenic, Velkých a Malých Zdenců, Lipovce, Dežanovce, představitele Bjelovarko-bilogorskeho županství, starosta města Daruvar,

předseda městské rady, novinářka Radia Daruvar, Chorvatské televize, představitel politické strany Libra, dále pak zástupce učitelů, představitelů místního zastupitelstva, hasičů a členů loveckého spolku.

Podle výčtu zúčastněných je patrný kulturní a politický význam takovéhoto sešlosti. Bývá zvykem, že představitelé Svazu, města a županství pronesou krátký proslov. Opět se tak jedná o cílenou politickou kampaň zaměřenou zejména na členy místní komunity. Pokud si uvědomíme, že takováto politika (oslovování spolků, besed apod.) probíhá na téměř každé valné hromadě, v každé besedě jedná se o významný a nepříliš nákladný způsob politické reklamy. Pokud si uvědomíme početní zastoupení české národnostní menšiny na Daruvarsku, jedná se o asi 20 % všech potenciálních voličů.

V projevu předsedy a jednatele pak byla shrnuta činnost besedy – činnost divadelního kroužku, pěveckého souboru a besední kapely *Nikad Skupa*. Bylo uděleno písemné uznání 34 členům (+ místní radě Horního Daruvaru, dobrovolným hasičům, besední kapele, besednímu ochotnickému kroužku) a ústní uznání 11 členům besedy.

10.6 Horní Daruvar v letech 2005–2009

V dubnu 2005 jsem poprvé navštívil Daruvar i Horní Daruvar. V tomto období se také obnovila školní výuka v české třídě obvodní školy v Daruvaru, na výuku dojížděla česká učitelka (z Česka) z Daruvaru. V Daruvaru se ten rok konalo 80. výročí prvních Dožíněk (1925). „Bylo zdůrazněno, že dožínky byly a jsou projevem síly, jednotnosti a vytrvalosti, naší pýchou a projevem národního cítění, že jsou naší nejstarší a největší slavností, pojátkem všech našich krajanských spolků.“ (Bartošová 2005) Na začátku roku 2007 Česká beseda v Horním Daruvaru organizuje poprvé „Setkání hudebních skupin“, čímž vzniká nová společenská aktivita místních krajanů.

Na valné hromadě se diskutovalo o problematice české školky, dvojjazyčnosti a účasti na 100. výročí České besedy Daruvar. Besední pěvecká skupina v tomto roce vystoupila celkem dvanáctkrát na nejrůznějších akcích, pořádaných krajany v Chorvatsku. Beseda v tomto roce zorganizovala několik vlastních besedních akcí. Kromě zmíněného „Setkání hudebních skupin“ pak také „Zpívejte s námi“, mikulášský a silvestrovský večírek, maškarní průvod vesnicí, valnou hromadu, stavění a kácení májky, piknik na Toplici, babský bál⁵⁴ a samozřejmě účast na 100. výročí České besedy

---

⁵⁴ Příloha č. 24 - Babský bál

v Daruvaru a Voničce. (Vonička je svazovou akcí, která se koná vždy na podzim, zpravidla jednou za dva roky – střídavě s dožínkami.) Pokud akce rozložíme na kalendářní rok, vychází přibližně jedna akce na měsíc.

Krajanské akce mívají povětšinou stejný průběh. Nejdříve proběhnou úvodní proslovy, přivítají se hosté a pozdraví publikum. Následuje program, který je pokaždé zakončen buď večeří (zpravidla dva chody a káva a dezert) nebo alespoň nějakou formou občerstvení.

10.7 80. let DVD v Horním Daruvaru a 10. let spolupráce s hasiči z Kašavy

Sbor dobrovolných hasičů v Horním Daruvaru byl založen 15. 1. 1927. Ve vesnici tak vznikl další spolek, který vedle své hlavní úlohy plnil i roli kulturní. U založení spolku stálo 22 místních obyvatel. Hasiči se postupem doby vybavovali potřebnou technikou a současně budovali potřebnou infrastrukturu ve vesnici (např. hasičskou nádrž).

V posledních dvou desetiletích minulého a začátkem 20. století začínají jeden za druhým vznikat hasičské spolky v českých osadách, takže do r. 1930 měly všechny osady, kde žilo něco Čechů, svůj hasičský spolek. (...) Některé hasičské spolky byly úplně české nebo v nich Češi měli hlavní slovo. (...) Českém charakteru jednotlivých hasičských spolků svědčí české divadelní hry, které hasiči často provozovali. (Matušek 1994: 157-159)

Přestože mnoho členů hasičského sboru bylo Čechy, docházelo k určité rivalitě mezi besedami a hasiči. Jednalo se převážně o situace, kdy se různé aktivity spolků překrývaly. Ve třicátých letech se počet dobrovolných hasičů pohybuje kolem třiceti lidí, společně s hasiči z Lipovce zakládají hasičský orchestr, který má šestnáct členů. Po druhé světové válce hasiči získávají stejnokroje a zástavu, kterou mají dodnes. V 80. letech se počet pohyboval kolem 20 členů, od 90. let až do současnosti se počet pohybuje kolem 30 členů hasičského spolku. V roce 1997 dochází k navázání spolupráce mezi členy hasičů v Horním Daruvaru a hasiči z Česka, z Kašavy. Ke kontaktu došlo podle slov předsedy besedy v Horním Daruvaru a člena sboru dobrovolných hasičů v Horním Daruvaru ve své postatě náhodou. V roce 1997 jezdila do obvodní školy v Horním Daruvaru česká učitelka, která byla právě z Kašavy. Byla to právě ona, která družstva z obou zemí spojila. Obě družstva se navzájem navštěvují,

zejména v dubnu – na svátek sv. Floriana.⁵⁵ V současnosti má sbor 30 členů. Všichni jsou také členy České besedy Horní Daruvar.

V roce 2007 Sbor dobrovolných hasičů v Horním Daruvaru oslavil 80. výročí své existence.⁵⁶ Oslava byla pojata jako slavnostní schůze, kde se předávala různá ocenění, uznání a diplomy za činnost ve spolku. Nejvýznamnější z ocenění byla zlatá medaile „Chorvatské hasičské pospolitosti“, kterou obdrželi dva členové hornodaruvarských hasičů. Na oslavě bylo také přítomno několik politiků z řad města i županství, zástupci profesionálních hasičů z Daruvaru a dalších sborů dobrovolných hasičů z okolí města Daruvar.

Každoročně hasiči také slaví svátek svatého Floriana, patrona hasičů, a to tím, že nechají posvětit své zástavy. V roce 2008, během pobytu v Horním Daruvaru, jsem se této události zúčastnil (5. 5. 2008). Profesionální i dobrovolní hasiči se sešli v daruvarské hasičské zbrojnici, kde se všichni pozdravili a za doprovodu daruvarské dechovky se vydali na průvod městem až k daruvarskému katolickému kostelu, kde proběhla mše a posvěcení praporů. (Příloha č. 26 – Svátek sv. Floriana, Daruvar 2008)

10.8 Česká beseda Horní Daruvar 2008

Česká beseda Horní Daruvar měla v roce 2008 223 členů. Volební valná hromada se konala 18. 4. 2008. Předsedou byl opět zvolen Damir Malina. V besedě fungovaly tři skupiny – hudební, pěvecká a ochotnická. Po skončení programu valné hromady účastníci shlédli divadelní hru *Noc na Karlštejně*, kterou zahráli členové ochotnické skupiny daruvarské besedy. Ve hře hrál i předseda besedy v Horním Daruvaru Damir Malina.

Hudební skupinu *Nikad skupa* vedl předseda besedy Damir Malina. Hudební skupina měla šest členů.

Ochotnický kroužek se během roku zaměřoval zejména na secvičení babského bálu.

Pěvecký soubor vystoupil na krajanské akci „Zpěvanky“ v Rijece, ve Slavonském Brodě, během Voničky v Daruvaru, Dolních Střežanech a doma, v Horním Daruvaru.

Kromě tradičních besedních akcí (viz výše) proběhly tento rok (19. a 20. 7. 2009) **dožínkové slavnosti v Daruvaru**, kterých se beseda zúčastnila svým již tradičním

---

⁵⁵ *Vatrogasci Daruvar* [online]. [2009] [cit. 2009-05-17]. Webové stránky. chorvatsky. Dostupný z WWW: http://vatrogasci-daruvar.hr/index.php?option=com_content&task=blogsection&id=5&Itemid=38

⁵⁶ Fotografie viz Příloha č. 25

ztvárněním alegorického vozu „odpočinek na poli“⁵⁷. Beseda se zúčastnila průvodu městem, skupinu tvořil alegorický vůz, hornodaruvarská besední hudební skupina *Nikad skupa* a ženy z besední pěvecké skupiny doprovázené skupinou dětí. Ženy předvedly na daruvarském náměstí několik tanců a zazpívaly. Součástí dožínků v Daruvaru byl i tradiční jarmark, kde každá beseda prezentovala sebe samu ve stánku, ve kterých ženy z jednotlivých besed rozdávaly napečené sladké i slané pečivo, popř. jiné pochutiny.

Příprava dožínků obnášela několik besedních schůzek, kde si členové besedy rozdělili činnosti. Bylo třeba napéct pečivo do stánku, připravit alegorický vůz, naplést z obilí slavnostní ozdoby na vůz, připravit program vystoupení. Tohoto organizování se účastnilo přibližně 20–30 lidí, kteří konstantně připravují i ostatní aktivity hornodaruvarské besedy.

10.9 Dožínky v roce 2008

První krajské dožínky se uskutečnily v roce 1925. Tehdy představovaly kulturní a společenskou akci pro krajanů sružené do Českých besed. Byla to slavnost ukončující práce na poli, vyjadřující vzájemnou spolupráci a kulturní sepjetí. Dožínky byly po dlouhou dobu přehlídkou krajské komunity, při nichž se Češi prezentovali jako kulturní a vyspělý národ. Dožínkové průvody byly jakousi přehlídkou toho „nej“, co měla menšina k dispozici – od dobové techniky (nákladní vozy, traktory...) po velkolepě organizovaný kulturní program odkazující na český původ účastníků. V současnosti se naopak jedná především o kulturní význam akce, která je dána velkou měrou tradicí pořádání dožínků. Jedná se tedy spíše o přihlášení se ke kulturnímu odkazu krajanů – předků než odraz žité kultury.

Přestože se na dožínkách podílely stovky lidí, jedná se stále o ty samé lidi, kteří se podílejí na pořádání všech akcí. Tito lidé jsou nadšenci, udržují tradice, besední život v pohybu. Jestliže se tedy na první pohled českému návštěvníkovi Daruvaru zdá, že je vše „úžasné“ a „jak všichni mluví česky a ty uchované tradice – o tom se nám v Česku může jenom zdát“, musím nesouhlasit. Přestože se jedná o kulturní projev menšiny, je to projev úzké skupiny lidí, pro které je to součást života. Pro většinu ostatních lidí je to předmět zábavy, společenských akcí se účastní pouze jako diváci.

---

⁵⁷ Příloha č. 27 – Česká beseda Horní Daruvar, Daruvarské Dožínky 2008

Jsem tady dva dny a viděl jsem skvělé vystoupení na stadionu, jakož i množství Besed, které se představovaly na daruvarské náměstí. Musím říci, že takovéto velké dožínkové průvody už v České republice možná nejsou, i když dožínky ano.

Když člověk poslouchá zdejší krajany, kdy sem vlastně jejich prapradědové z českých zemí přišli, a přitom udržují v Českých besedách zvyky těch původních Čechů, je to úžasné. Je to nádherné. Já jsem netušil, že něco takového vůbec je. Zdá se mi, že jsou Češi tady v Daruvaru a v Chorvatsku většími Čechy nežli ti v České republice. My doma se někdy chováme trochu jinak, než Češi zde. Já jim gratuluji za to, že si udržují tradice a přeji si, aby jim to ještě hodně, hodně dlouho vydrželo.⁵⁸ Josef Zoser, Senátor Parlamentu České republiky, (PEJÍČ 2008: 9)

Jsem nesmírně hrdý na to, že daleko od domácího prostředí, od Prahy, Brna, Ostravy, žije tak velké množství Čechů, kteří si po desítky, dnes už stovky let v Chorvatsku udržují svůj jazyk a kulturu.⁵⁹ Karel Kühnl, Velvyslanec České republiky v Chorvatsku (PEJÍČ 2008: 9)

Když jsem v roce 1986 poprvé a náhodou, jako záskok za paní Homolovou jela do Chorvatska, věděla jsem jen, že bude připravovat dožínky v Ivanově Sele, jinak nic. Když jsem přijela do Daruvaru, bývá zvykem, že se jde ten samý den ještě cvičit, tak mi šli ukázat, co vlastně umějí. Celou předchozí noc jsem se připravovala na různé choreografie, no, ale když mi tedy předvedli, co umějí – tedy, to nebylo možné. Příliš toho neuměli. (...) Každý den jsem zkoušela v jiné vesnici (...)

Já jsem tam plakala dojetím. Byla jsem tak dojatá. Říkala jsem si: „Ježiši vždyť oni jsou víc Češi než jsme my všichni dohromady.“ To už teďka tak není (...) Dřív Svaz nehrál takovou roli jako dnes. Besedy si dělaly věci po svém (...) tenkrát to byly spolky, který se scházely. Dnešní Svaz je mocný, přes něj jdou všechny peníze na činnost. (Eva Zetová, choreografka z ČR, Daruvar navštěvuje od roku 1986, Praha, únor 2009)

Důvod, proč jsem tuto práci nazval „Češi pohledem cizince“, je skutečnost že přestože jako badatel patřím do specifické kultury („české kultury“), komunikace s lidmi hlásících se principiálně k „tomu samému“ („české kultuře“) není stejná. Vnímáme-li etnickou identitu jako kulturní kolektivitu, pak je zde nutně kladen důraz na historickou paměť, původ, jazyk. V této rovině je pak jediným pojítkem jazyk, protože historická paměť mě jako osoby žijící kontinuálně v českém prostředí je a musí být jiná než skupiny krajanů, kteří české prostředí opustili před přibližně 100–200 lety. „Česká“ etnická identita je konstruktem romantického národního obrození 19. století, „česká“ národní identita je konstruktem spojeným se vznikem samostatné československé republiky v roce 1918, popř. 1993. V tomto období (1918) také vznikají první

---

⁵⁸ Projev j. Zozesa, Daruvar: 2008, citován také v: Jednota č. 30, 26.7. 2008, roč. 63, M. Pejić, str. 9

⁵⁹ Jednota č. 30, 26.7. 2008, roč. 63, M. Pejić, str. 9

organizované besedy na venkově, československá vláda podporuje vznikající krajanské spolky, které se velmi podobají prvorepublikové podobě sdružování v Československu (Sokol, besedy, divadelní spolky, organizace dožíněk...). Dá se tedy říci, že se vznikem Československa vznikla také organizovaná česká menšina v Jugoslávii. Od této chvíle svoji existenci legitimizuje právě na základě národnosti, tedy příslušnosti ke státnímu národu (určitému nacionalismu), nikoliv k „pouze“ etnické skupině.

Vztahy mezi Československem a Jugoslávií byly po válce z politických důvodů značně redukovány, došlo k reemigraci mnoha krajanů zpět do Česka. Kulturní a finanční pomoc krajanům byla obnovena až počátkem osmdesátých let, kdy začali mezi české krajany dojíždět choreografové z Československa. Pokud bychom tedy pokládali „českou kulturu“ krajanských Čechů za odkaz předků z období, kdy dorazili z českých zemí do vojenské hranice v Chorvatsku, dopouštěli bychom se omylu. Jedná se o rekonstrukci uměle udržovanou a do budoucna možná využitou jako turistickou atrakci. „Může nás těšit nebývale velký zájem médií, vstřícnost turistických pracovníků, od nichž bylo opakovaně slyšet, že dožínky je třeba zařadit do turistické nabídky region.“ (Stráníková 2008: 3) S podobným názorem jsem se setkal již rok předtím, kdy jeden respondent uvedl, že dožínky by se mohly konat každý rok s tím, že by byly financované županstvím. Podobně pak: „Rýsuje se možnost, aby se dožínky zařadily do turistické nabídky Chorvatska, aby se konaly každoročně.“ (Táborská 2008: 9) Jak by ale na takové názory reagovali krajané a jednotlivé besedy?

Je nutné si tedy opět položit otázku: „Co znamená být menšinou za prvé pro jedince a za druhé pro skupinu jako celek (komunitu, menšinu), a to v proměně času?“ Zeptám-li se tedy jako Čech chorvatského Čecha, kým je, jeho odpověď musí odrážet jeho sociální život v prostředí, ve kterém žije. Jeho odpověď bude čistě subjektivním názorem, protože ať bude odpověď jakákoliv, vždy bude „situační“ volbou „ted' a tady“. Důležité je také si připomenout, že teze o propojení státu a jeho obyvatel se od západu Evropy k jejímu východu liší. Jestliže Britem může být člověk původem z Kataru, navíc muslimského vyznání, na Romy/Čechy nebo Vietnamce/Čechy jen málokdo prvotně hledí jako na Čechy. Výzkum provedený v Česku v roce 1995 a opakovaně v roce 2003 „Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě“ se zaměřoval na zjištění, zda-li Češi v Česku vnímají národ spíše v etnickém/kulturním nebo spíše státním významu. Studie ukázala, že Češi v Česku považují prvky etnické identity za převažující nad prvky identity státní. Tento fakt souvisí i s mírou identifikace Čechů a Čechů v Česku s chorvatskými krajany při běžném kontaktu v Česku. Na krajany je kvůli odlišné

češtině pohlíženo spíše jako na Východoevropany, s nedůvěrou, popřípadě jako na Jugoslávce/Chorvaty. Vzniká tak směšná situace, kdy chorvatský Čech, aby mu bylo uvěřeno, ukazuje Čechovi z Čech svůj cestovní pas, kde je uvedena česká národnost.

10.10 Setkání hudebních skupin v Horním Daruvaru v roce 2008

Setkání hudebních skupin se tento rok uskutečnilo již podruhé (poprvé 13. 1. 2007 v sále místního kulturního domu). Jednalo se o krajanskou aktivitu České besedy v Horním Daruvaru, která byla podpořena Svazem Čechů a Kulturní radou Svazu. Dopoledne proběhlo kácení májky, což je od roku 1998 obnovený zvyk. Zvykem se také stalo umisťovat do vrchu Májky láhev s kořalkou – „To aby byla vesnice ochráněna od krupobití.“ Při kácení však došlo k nehodě a láhev se rozbila – všem přítomným to bylo velmi líto. Ve večerních hodinách se uskutečnilo samotné setkání hudebních skupin, kde se vystřídalo celkem pět besedních kapel z Kapitola, Daruvaru, Končeni, Lipovlan a samozřejmě z Horního Daruvaru (název místní kapely *Nikad skupa* – Nikdy spolu). Od roku 2007 se tato akce stala „tradiční“ akcí Hornodaruvarských.

10.11 Výlet besedy do České republiky

Česká beseda Horní Daruvar se v roce 2008 rozhodla (informace byla předložena na valné hromadě), že bude pořádat výlet „do staré vlasti“ – do České republiky. Návštěva se uskutečnila 22. – 24. 8. 2008. Výlet byl zorganizován na tři dny, přičemž byl zohledněn požadavek jet tam, kde hornodaruvarská beseda ještě nikdy nebyla. Výběr padl na Český ráj.⁶⁰ Český ráj byl zvolen také z důvodu možnosti zajištění ubytování a naplánování programu ze strany průvodců krajanů. Výletu se zúčastnilo asi 50 lidí, členů České besedy Horní Daruvar. Během tohoto třídenního výletu krajané navštívili zříceninu hradu Trosky, hrad Kost, město Turnov, zámek Sychrov, zámek Hrubá Skála, Pivovar Malý Rohozec a v závěru výletu také Prahu, kde krajané absolvovali procházku městem s výkladem průvodce. Prohlídka začínala na Loretánském náměstí na Hradčanech a pokračovala přes Pražský hrad, Malou stranu, Karlův most, Staroměstské

---

⁶⁰ Příloha č. 28, také na: *Svaz Čechů v Chorvatsku : Hornodaruvarští krajané na výletě v ČR* [online]. 1 Daruvar : c2007 [cit. 2009-06-03]. Webové stránky. Dostupný z WWW: <http://savez-ceha.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=81&Itemid=29>.

náměstí po Václavské náměstí s tím, že návrat k autobusu byl podniknut zpět na Hradčany metrem, což byl pro některé starší členy besedy nový zážitek.

V Českém ráji bylo jako v ráji – Členové České besedy Horní Daruvar a jejich hosté z Daruvaru a Lipovce strávili příjemný víkend v České republice. Jde o besední zájezd do turistického regionu Český ráj. Na výlet se vydalo padesát besedňáků, kteří byli nadšeni krásou tohoto kraje. (RAŠETIČOVÁ 2008)

11. Češi v Chorvatsku – současnost – politika identity

„Postmodernismus, jenž pohrdá tradicemi, stálou osobností a skupinovou solidaritou, je vůči této politice silně skeptický, avšak mýlí se, když v tradici vidí jen neživý mechanismus historie a v solidaritě jen vynucený souhlas.“ (Eagleton 2001: 84) Přesto, ptáme-li se po identitě, je to důkaz sám o sobě, o tom, že zpochybňujeme „kým jsme“. „Ptáme se tu na identitu, a pojem „identity“ má smysl pouze potud, pokud identita může být jiná, než je, pokud její bytí je otázkou neustálé péče a nutného dokazování.“ Bauman (2002) s odkazem na Paula Ricoeura uvádí dvě polohy vlastní identity. Jedna část je osobní specifičnost/proměnnost/inovace každého z nás, druhá část vlastní identity je složka společenská, která říká, kým jsme v prostředí, v němž žijeme, vyjadřující stálost/neměnnost. Pokud bychom tedy o českých krajaních mluvili ve vztahu k postmoderní společnosti, pak by vlastně žádní čeští krajané neexistovali, byli by to obyvatelé žijící v Chorvatsku a ničím by se nelišili od ostatních obyvatel. Svoboda člověka bez pevné identity je tedy v přímém rozporu s tím, co je symbolizováno politikou identit.

12. Závěr

„Česká menšina v Chorvatsku“ je označována za jednu z nejlépe organizovaných českých krajaných komunit na světě. Na první pohled se tedy může zdát, že je tato komunita, s jistou mírou nadsázky, pevně konstituovaná a ničím neohrožovaná. Kým jsou ale Češi v Chorvatsku na druhý pohled? Odpovědí může být mnoho, mou odpovědí však je, že jsou to lidé jako všichni ostatní. Mají své sny, potřeby i starosti. Pokud chápeme Čechy v Chorvatsku jako českou etnickou menšinu, přijímáme je samotné

jako krajany čili členy imaginární komunity, jejíž jsme my v Česku členy jako oni v Chorvatsku, Srbsku, Ukrajině, Kazachstánu, Argentíně nebo jinde na světě, tedy všude tam, kde se lidé cítí být Čechy.

Kdo jsou ale tito Češi? Z pohledu chorvatské legislativy se jedná samozřejmě o občany chorvatské státnosti, kteří se národnostně deklarovat můžou (Češi, Srbové...), ale nemusí (potom to budou Chorvaté, příslušníci národního státu). Republika Chorvatsko má díky své vlastní zkušenosti z občanské války v 90. letech poměrně dobré a propracované zákony na podporu a ochranu svých národnostních menšin odpovídajícím např. „Rámcové úmluvě o ochraně národnostních menšin“ nebo „Evropské chartě regionálních či menšinových jazyků“. Jednotlivé menšiny získaly možnost vedle kulturních organizací, jejichž zřízení je v plné kompetenci jednotlivých národnostních menšin i politické nástroje určené pro komunikaci se státem a hájení svých zájmů. Národnostní menšiny byly obdařeny politickými právy, politickými – poradními pravomocemi. Byly zřízeny menšinové rady na všech horizontálních stupních státní správy, byly zaručeny poslanecké posty pro zástupce menšin. Jednotlivé menšiny ovšem získávají své finance na základě početnosti, tzn. na základě oficiální deklarace své národnostní identity, což se z dlouhodobého pohledu jeví jako jeden z největších problémů. Lidé, obyvatelé Chorvatska, jež se etnický deklarují jako jedna z menšin (např. Češi), se tak deklarují pouze na kulturní bázi (etnická/kulturní identita), tudíž jsou z pohledu státu pro ně takovéto etnické skupiny na stejné úrovni jako členové jiných spolkových klubů – počet Čechů v Chorvatsku permanentně klesá. Z pohledu státu jsou Češi Čechy/Češkami až ve chvíli, kdy se tak deklarují při sčítání obyvatelstva, popř. v evidenci obyvatelstva. V tu chvíli taková skupina lidí získává svá práva vyplývající ze statutu „menšiny“. Etnická/kulturní menšina se tak ze své podstaty stává politickým činitelem (politika identit) participujícím na činnosti státu, žádajícím finanční a právní zajištění. Dochází tak ke střetu idejí, zda-li se svou identitou „zaškatulkovat“ či nikoliv. Tento problém se pak odráží ve volbách – jak do parlamentu, tak i do menšinových rad, pro které je charakteristická nízká volební účast – lidé nemají zájem volit jako menšina.

Jak tedy přistupovat k postavené menšiny v případě jedince (individuální identity) a jak v případě celistvé skupiny (skupinové identity)? Kdy je jedinec menšinou a kdy ne? Odpovědí v případě Čechů v Chorvatsku může být společenská konstrukce jednoty (je důležité udržovat rodinné a sousedské vztahy – rozvíjet lokální sítě) vymezující se

vůči majoritnímu chorvatskému okolí. Takovou roli společenské konstrukce pak plní z velké části právě role Českých besed, potažmo Svaz jako zastřešující organizace.

V posledních dvaceti letech se hrála významnou roli na konstrukci češství také domovinská válka. V období před druhou světovou válkou tvořila česká komunita fungující organismu plně integrovaného do společenského života lokálních komunit. Po druhé světové válce byla role české menšiny redukována zejména na kulturní činnost, která spočívala v udržování krajanských tradic. S tím jak se svět modernizoval (nové formy zábavy, technika...), přestával být tento způsob spolkového života pro mladé lidi zajímavý. Počet krajanů začal klesat a tento trend nadále pokračuje. Domovinská válka na počátku 90. let znamenala jistým způsobem zpomalení asimilace a zvýšení prestiže „být Čech“. Tato skutečnost byla z velké míry dána právě kolektivní obranou proti společnému nepříteli. Češi byli v počátku organizování obrany Daruvarska početně velmi silně zastoupeni.

V období po válce přichází období obnovy, přicházejí nové zákony a legislativní rámce. Národnostní menšiny dostávají svá práva a požadují jejich důsledné dodržování – „Bojovali jsme – máme právo – chceme“.

Táto práce si stanovila za cíl zmapovat a popsat stav české menšiny na Daruvarsku na počátku nového století. Myšlenky, postoje a úvahy v této práci uváděné vycházejí z několikaletého výzkumu, z vlastní zkušenosti. V roce 2008 bylo provedeno dotazníkové šetření v lokalitě Horní Daruvar, které mělo některá stanoviska buď potvrdit, nebo vyvrátit. Dotazník potvrdil zřejmou národní identitu, která je založená zejména na etnicitě, tedy pocitové složce a odpovídá tak „romantickému“ modelu etnického národa založeného na historických souvislostech a vazbách, pocitu. Na otázku, proč neproběhla během uplynulých dvou stech letech asimilace chorvatským prostředím, existuje několik odpovědí. Národnostní menšiny, zejména z počátku migrace, byly díky odlišnému jazyku po určitý čas izolovány, což vedlo k vytvoření etnických jazykových ostrůvků. V průběhu doby, zejména po vzniku samostatného Československa začaly vznikat první organizované besedy, které částečně revitalizovaly a zejména rozvinuly krajanské spolkové činnosti. K těmto činnostem pak přispívaly „odborníci“ vysílání z Československa a později i z České republiky. Vědomí češství přežilo 20. století vcelku bez úhony, projevy menšiny však postupně degenerovaly. Velmi oblíbený český folklor byl postupně obnovován, a to i za přispění choreografů dojíždějících do bývalé Jugoslávie. V období po domovinské válce pak dochází k širší

spolupráci s Českem, českou vládou, která Svaz začala finančně podporovat a vysílat např. české učitele a nabízet mladým lidem možnost studovat v Česku.

Do dalších let čeká chorvatské Čechy několik výzev. Pro menšinového poslance je to snaha získat možnost „pozitivní“ diskriminace dvojího hlasování při konání parlamentních voleb, menšinové rady pak obhájení svých práv na poli lokální správy (obnovení dvojjazyčnosti na základě tzv. zděděných práv). Svaz čeká potřebná reorganizace, aby se stal organizací zajímavou pro mladé lidi. Dalším úkolem Svazu bude zajistit do budoucna dostatečné množství financí na podporu Českých besed a jiných krajanských aktivit. Českou školu čeká do budoucna boj o studenty a svou vlastní identitu. Je nutné posilovat vlastní kapacity, jazykově dovzdělávat učitelský sbor a především motivovat žáky učit se český jazyk jako důležitou složku etnické identity.

Seznam příloh

- Příloha č. 1 – Daruvar – lokace v Republice Chorvatsko
- Příloha č. 2 – Dotazník
- Příloha č. 3 – Vojenská hranice Rakouska s Osmanskou říší
- Příloha č. 4 – Počet příslušníků národnostních menšin, Sčítání lidu 2001
- Příloha č. 5 – Mapa politického vývoje Jugoslávie během 20.století
- Příloha č. 6 – Rozhovor
- Příloha č. 7 – Komentář ČTK
- Příloha č. 8 – Českoslovenští novináři v Daruvaru
- Příloha č. 9 – Přihláška do domobrany, zdroj: respondent Horní Daruvar
- Příloha č. 10 – Příjmy Svazu Čechů a NIU Jednota, Výdaje Svazu za rok 2007
- Příloha č. 11 – Návrh prohlášení Svazu – poslání, cíle
- Příloha č. 12 – Podpora Svazu kandidátů před volbami v roce 1995
- Příloha č. 13 – Grafické vyhodnocení otázek dotazníkového šetření – Horní Daruvar
- Příloha č. 14 – Seznam politických stran v Chorvatsku
- Příloha č. 15 – O situaci se zajímá i instituce ČR a velvyslanectví
- Příloha č. 16 – Stav studentů češtiny na Daruvarsku
- Příloha č. 17 – Dokumentace dvojjazyčných nápisů v Daruvaru
- Příloha č. 18 – Předvolební „jingly“ vysílané na Radiu Daruvar před parlamentními volbami v roce 2007 (audio příloha na přiloženém CD)
- Příloha č. 19 – Novinový článek o vzniku Besídky venkovského dorostu v Horním Daruvaru, Jugoslávští čechoslováci, výstřižek z novin – Respondent Horní Daruvar 2007
- Příloha č. 20 – Dokumenty vážící se k obraně Daruvaru a „domobraně“ Horního Daruvaru
- Příloha č. 21 – Fotografie členů místní „domobrany“ Horní Daruvar
- Příloha č. 22 – Informace předcházející tomuto období je možné nalézt ve „Zprávě o činnosti Besedy u příležitosti oslav 70. výročí působení v Horním Daruvaru ze dne 24.7. 1994. Tato zpráva byla přepsána
- Příloha č. 23 – Vlajka české menšiny do roku 1990 a znak české národnostní menšiny v Republice Chorvatsko
- Příloha č. 24 – Babský bál
- Příloha č. 25 – Sbor dobrovolných hasičů v Horním Daruvaru - oslava 80. výročí od

založení

Příloha č. 26 – Svátek sv. Floriana, Daruvar 2008

Příloha č. 27 – Česká beseda Horní Daruvar, Daruvar, Dožínky 2008

Příloha č. 28 – Výlet České besedy do Českého ráje, 2008

Seznam pramenů a literatury

Knihy a sborníky

- BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2006. 163 s. POST; sv. 1. ISBN 80-86429-11-3.
- BOWMAN, Glen. Xenophobia, Fantasy and the Nation? The Logic of Ethnic violence in Former Yugoslavia. In SKALNÍK, Petr. *Anthropology of Europe : teaching and research*. 1st edition. Praha : Set Out, 2005. s. 143-171. ISBN 80-86277-45-3.
- ČURAK, Mato. *Mi smo Htjeli*. 1. chorvatsky. Bjelovar : Grafocentar, 2006. 181 s. ISBN 953-99025-1-7.
- EAGLETON, Terry. *Idea kultury*. Jan Balabán. 1. vyd. Praha : Host, 2001. 152 s. ISBN 80-7294-026-0.
- ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností : Rozumět identitě*. Marek Jakoubek, Tereza Kuldová. 1. vyd. Praha : Triton, 2007. 268 s. ISBN 978-80-7254-925-2.
- ERIKSEN, Thomas Hylland. Ethnic Identity, National Identity, and Intergroup Conflict : The Significance of Personal Experiences. In ASHMORE, Richard D., JUSSIM, Lee, WILDER, David. *SOCIAL IDENTITY, INTERGROUP CONFLICT, and CONFLICT REDUCTION*. 1st edition. [s.270.] : Oxford University Press US, 2001. s. 42-68. ISBN 0195137426.
- FAY, Brian. *Současná filosofie sociálních věd – multikulturní přístup*, Sociologické nakladatelství, Praha 2002. ISBN 80-86429-10-5
- FENTON, Steve, MAY, Stephen. Ethnicity, Nation and 'Race': Connection and Disjunctures. In FENTON, Steve, MAY, Stephen. *Ethnonational Identities*. 1st edition. New York : Palgrave Macmillan, 2002. Ethnicity, Nation and 'Race': Connection and disjunctures. s. 1-20. ISBN 0-333-75012.
- GELLNER, Ernest. *Nacionalismus*. Novotná Hana, Skalník Petr. 1. vyd. Praha : CDK, 2003. 133 s. ISBN 80-7325-023-3.
- HEROLDOVÁ, Iva. *Vystěhovalectví do jihovýchodní Evropy. Češi v cizině*, sv. 9, Praha 1996, s. 67-95

- HORÁKOVÁ-NOVOTNÁ, Hana. Aktuální diskuse k teoriím kultury. In ŠUBRT, Jiří. *Soudobá sociologie III. : Diagnózy soudobých společností*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2008. s. 180-212. ISBN 978-80-246-14.
- HROCH, Miroslav. *Na prahu národní existence : Touha a skutečnost*. 1. vyd. Praha : Mladá Fronta, 1999. 280 s. Kolumbus; sv. 148. ISBN 80-204-0809-6.
- HROCH, Miroslav, et al. Úvod k čítance textů o nacionalismu. In HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus : Čítanka textů*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2003. s. 9-23. ISBN 80-86429-20-2.
- LOZOVIUK, Petr. *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. 1. vyd. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2005. 189 s. Monographica. ISBN 80-7194-752-0.
- MATUŠEK, Josef. *Češi v Chorvatsku*. Jiřina Stáňová. 1. vyd. Daruvar : Novinsko izdavačka ustanova "Jednota" Daruvar, 1994. 204 s. ISBN 953-96028-1-5.
- MATUŠEK, Josef. České školy v Chorvatsku (1922-1941). In STÁŇOVÁ, Jiřina. *Přehled kulturních, literárních a školních otázek XIV*. Daruvar : Novinsko izdavačka ustanova "Jednota" Daruvar, 1993. s. 65-86.
- POVRZANOVIĆ, Maja. War Experience and Ethnic Identities: Croatian Children in the Nineties. In MAVER, Hubert, RUDAN, Pavao. *Collegium Anthropologicum*. 1st edition. Zagreb : DTP studio LASER plus, 1995. s. 29-39. ISSN 0350-6134.
- POVRZANOVIĆ, Maja. War Experience and Ethnic Identities: Croatian Children in the Nineties. In MAVER, Hubert, RUDAN, Pavao. *Collegium Anthropologicum*. 1st edition. Zagreb : DTP studio LASER plus, 1995. s. 29-39. ISSN 0350-6134.
- RYCHLÍK, Jan, PERENČEVIĆ, Milan. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha : Lidové noviny, 2007. 576 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-885-3.
- SMITH, Anthony D. Etnický základ národní identity. In HROCH, Miroslav. *Pohled na národ a nacionalismus*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2003. s. 270-296. ISBN 80-86429-20-2.

- SOHROVÁ, Marie. K některým jevům mluvy Čechů v Chorvatsku. In BARTOŠOVÁ, Věra. *Přehled : 2005*. 1. vyd. Daruvar : Novinsko izdavačka ustanova "Jednota" Daruvar, 2005. s. 56-71. ISSN 1330-3880.
- SOHROVÁ, Marie. Od mluvy k psanému jazyku menšiny. In SELICHAROVÁ, Marie. *Přehled : 2006*. 1. vyd. Daruvar : Novinsko izdavačka ustanova "Jednota" Daruvar, 2006. s. 25-32. ISSN 1330-3880.
- STRÁNÍKOVÁ, Libuše. Jednota patří do každé rodiny. In SELICHAROVÁ, Marie. *Přehled : 2007*. 1. vyd. Daruvar : Novinsko izdavačka ustanova "Jednota" Daruvar, [2008]. s. 12-18. ISSN 1330-3880.
- SQUIRES, Judith. Terms of Inclusion: Citizenship and the Shaping of Ethnonational Identities. In FENTON, Steve, MAY, Stephen. *Ethnonational Identities*. 1st edition. New York : Palgrave Macmillan, 2002. Terms of Inclusion: Citizenship and the Shaping of Ethnonational Identities. s. 227-249. ISBN 0-333-75012.
- ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin : Možnosti zachování a revitalizace*. 2. dopl. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2009. 215 s. Studijní texty; sv. 43. ISBN 978-80-86429-83-0.
- ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin : Možnosti zachování a revitalizace*. 1. vyd. Praha : Cargo Publishers, 2002. 156 s. ISBN 80-902952-1-5
- ŠATAVA, Leoš. *Národnostní menšiny v Evropě : encyklopedická příručka*. 1. vyd. Praha : Ivo Železný, 1994. 385 s. ISBN 80-7116-375-9.
- ŠATAVA, Leoš. Etnické menšiny : Snaha o zachování identity a jazyka. In MASŁOWSKI, Nicolas, HLAVIČKOVÁ, Zora. *Nacionalismus v současných dějinách střední Evropy: od mobilizace k identitě : Středoevropské studie v sociálních vědách*. 1. vyd. Praha : CES (Central European Seminar), 2005. s. 14-24. ISBN 80-239-4456-8.
- ŠAVELKOVÁ, Livia. Globalizace a původní, domorodí obyvatelé světa. In FESTA, David, NOVOTNÝ, Josef, TOMEŠ, Jiří. *Konflikt světů a svět konfliktů*. 1. vyd. Praha : P3K, 2007. Původní obyvatelé světa v kontextu etnicity a práva - etnická menšina nebo zájmová skupina?. s. 208-237. ISBN 978-80-903587.

- ŠEDIVÝ, Jiří. Válka: rámec pro analýzu. In JEHLIČKA, Petr, DANĚK, Petr, TOMEŠ, Jiří. *Stát, prostor, politika*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 2000. s. 183. Dostupný z WWW: <<http://prg.xf.cz/>>. ISBN 80-238-5566-2.
- ŠESTÁK, Miroslav, TEJCHMAN, Miroslav, HAVLÍKOVÁ, Lubomíra, HLADKÝ Ladislav, PELIKÁN, Jan. *Dějiny Jihoslovanských zemí*. Praha : NLN, 1998. 756 s. Dějiny států. ISBN 80-7106-266-9.
- TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. 1. vyd. Praha : Portál, 2007. 251 s. ISBN 978-80-7367-097-9.
- TŮMA, Jiří. *České etnikum na území Chorvatska, v oblasti města Daruvar v kontextu srbo-chorvatského konfliktu v roce 1991*, Pardubice, 2006
- TURČÍK, Rudolf. Čechoslováci v bývalém Chorvatsku-Slavonii. In *Zvláštní otisk ze statistického obzoru*. Praha : [s.n.], 1937. s. 181-215.
- VLACHOVÁ, Klára, ŘEHÁKOVÁ, Blanka. *Česká národní identita po zániku Československa a před vstupem do Evropské unie*. Marie Čermáková; Anna Gabrielová; Robin Cassling, Daniel Meier. 1. vyd. Praha : Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. 39 s. Edice Sociologické studie/Sociological Studies. Citováno dne 8.6. 2009. Dostupný z WWW: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/212_04-9%20zformatovany%20text%207%20pro%20tisk.pdf>. ISBN 80-7330-066-4.
- VLACHOVÁ, Klára, ŘEHÁKOVÁ, Blanka. Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě. In *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. 1. vyd. Praha : Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. s. 489-508. Citováno dne 8.6. 2009. Dostupný z WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/534_416vlach19.pdf>. ISSN 0038-0288.
- WALDENBERG, Marek. Terminologie. Národ, národnostní menšiny, národní otázky, národní ideologie. In HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus : Čítanka textů*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2003. s. 418-444. ISBN 80-86429-20-2.
- Music, politics, and war in Croatia in the 1990s : An Introduction. In PETTAN, Svanibor. *Music, politics, and war: view from Croatia*. 1. anglický. Zagreb : X-Press, 1998. s. 9-28. ISBN 953-6020-09-2.

- *Zbirka zakona Republike Hrvatske : Ustav RH, Ustavni Zakon o Ustavnom sudu RH, Ustavni Zakon o pravima nacionalnih manjina*, Mato Arlović. Zagreb : Narodne novine, 2003. 416 s. ISBN 953-6053-94-2.

Periodika

- BALÍK, Stanislav. STÝSKALOVÁ, Věra. Miloševićovo Srbsko. : Případová studie kompetitivního mobilizačního režimu. *Středoevropské politické studie*. roč. 7, č. 4, 2005. s. 456-479. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=251>>. ISSN 12127817.
- BAHNÍK, Jiří. Proč jsme ještě Češi : Než se nás děti zeptají, co jsme pro ně udělali, musíme dbát o to, co jsme zdělili. *Jednota*. 14.4.2007, roč. 62, č. 15, s. 4-5.
- BARTOŠOVÁ , Věra. Československá delegace v Daruvaru : Okamžitá pomoc i dlouhotrvající spolupráce. *Jednota*. 7.12.1991, roč. 46, č. 1, s. 3
- BARTOŠOVÁ , Věra. Každý má právo na život podle svých představ. *Jednota*. 14.3.1992, roč. 47, č. 10, s. 16-17.
- BARTOŠOVÁ , Věra. Českoslovenští televizní filmaři mezi námi. *Jednota*. 22.2.1992, roč. 47, č. 7, s. 9.
- BARTOŠOVÁ , Věra. Jsme, obстоjíme, vytrváme : 200. výročí přistěhování Čechů do Chorvatska a 400. výročí narození Jana Amose Komenského. *Jednota*. 1.12.1992, roč. 47, č. 46, s. 4-5.
- BARTOŠOVÁ , Věra. Dílčí údaje, ale ne nezajímavé : Účast příslušníků jednotlivých národů a menšin Daruvarska ve vlastenecké válce. *Jednota*. 3.10.1992, roč. 47, č. 38, s. 9-10.
- BARTOŠOVÁ , Věra. Jak dál? : Především politickým působením. *Jednota*. 20.6.1992, roč. 47, č. 24, s. 9-10.
- BARTOŠOVÁ , Věra. Krajané ve volbách 1995. *Jednota*. 21.10.1995, roč. 50, č. 40, s. 4-5.
- BARTOŠOVÁ , Věra. I nebe nám přálo. *Jednota*. 30.7.2005, roč. 60, č. 30,
- BLÁHA, Karel. Neoddělitelná složka naší menšinové kultury : 70 let českého tisku v Drauvaru. *Jednota*. 17.11.1992, roč. 47, č. 44-45, s. 11-12.

- FOFONKA, Jiří. Nechceme víc než to, co přejeme Chorvatům ve Vojvodině. *Jednota*. 3.2.2007, roč. 62, č. 5, s. 12-13.
- HEDL, Drago. Koliko se Čeha smije roditi u Daruvaru?. *Feral Tribune*. 7.9.2007, chorvatsky 24, 1144, s. 8-10. Dostupný z WWW: <<http://feral.audiolinux.com/tpl/weekly1/article.tpl?IdLanguage=7&NrIssue=1144&NrSection=1&NrArticle=16502>>.
- JANOTOVÁ, Lenka. O situaci se zajímá i instituce ČR a velvyslanectví. *Jednota*. 4.8.2007, č. 31, s. 5.
- JANOTOVÁ, Lenka. Komu dát přednost, komu vyjádřit důvěru. *Jednota*. 10.11.2007, roč. 62, č. 43, s. 3.
- KULHAVÁ, Jarmila. Využijme užitečně svou energii : Úvaha na začátku nového krajaňského roku o tom minulém. *Jednota*. 6.1.2007, roč. 62, č. 1, s. 3.
- PEJÍČ, Mato. Stop šesté skupině v české školce : Daruvar prosadil nové stanovy pro mateřské školy. *Jednota*. 21.7.2007, roč. 62, č. 29, s. 13.
- PEJÍČ, Mato. Dojmy hostů. *Jednota*. 26.7.2008, roč. 63, č. 30, s. 9.
- RAŠETIČOVÁ, R. *ČB Horní Daruvar ve staré vlasti* [online]. NIU Jednota, c2007 [cit. 2009-06-03]. Webové stránky. Dostupný z WWW: <http://jednota.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=93&Itemid=1>.
- SELICHAROVÁ, Marie. *Jednota*. 27.7.1991, roč. 46, č. 30, s. 2.
- SELICHAROVÁ, M. Patron oslav "200 let pospolu" : Delegaci Svazu Čeců a Slováků a české obce z Bjelovaru přijal prezident republiky Chorvatska Dr. Franjo Tudjman. *Jednota*. 1991, č. 24, s. 3.
- SELICHAROVÁ, Marie. Volby bez výtržností s velice malou odezvou. *Jednota*. 23.6.2007, roč. 62, č. 25-26, s. 4-5.
- SELICHAROVÁ, Marie. Ostře o otázce mateřské školy. *Jednota*. 22.9.2007, roč. 62, č. 36, s. 13.
- SELICHAROVÁ, Marie. Šestá skupina nebyla nikdy schválena. *Jednota*. 22.9.2007, roč. 62, č. 36, s. 15.
- SELICHAROVÁ, Marie. Zákon neznamena nic, jestliže se v praxi neuplatňuje. *Jednota*. 13.1.2007, roč. 62, č. 2, s. 4-5.

- SELICHAROVÁ, Marie. Smích je kořením života : Deset let babského bálu. *Jednota*. 22.12.2007, roč. 62, č. 49-50, s. 2.
- STRÁNÍKOVÁ, Libuše. Sto zlatých let České besedy Daruvar. *Jednota*. 21.7.2007, roč. 62, č. 29, s. 3-4.
- STÁŇOVÁ BRDAROVÁ, Jitka. České učebnice a nové plány a programy. *Jednota*. 23.6.2007, roč. 62, č. 25-26, s. 15.
- STÁŇOVÁ BRDAROVÁ, Jitka. Historická rada : Obsáhlý plán práce. *Jednota*. 13.10.2007, roč. 62, č. 39, s. 4.
- STRÁNÍKOVÁ, Libuše. Dvojjazyčnost i doplňkový hlas do dvou let. *Jednota*. 12.1.2008, roč. 63, č. 2, s. 3.
- STRÁNÍKOVÁ, Libuše. Dožínky v Daruvaru byly nádherné : Celé město žilo dožínkovými slavnostmi. *Jednota*. 26.7.2008, roč. 63, č. 30, s. 2. ---?B
- TABORSKÁ, Zdenka. V BBŽ se očekával větší zájem o volby. *Jednota*. 21.7.2007, roč. 62, č. 29, s. 4-5.
- TABORSKÁ, Zdenka. Podobné potíže měli Češi, když se sem stěhovali. *Jednota*. 1.9.2007, roč. 62, č. 33, s. 10-11.
- TABORSKÁ, Zdenka. Jubilejní valná hromada : Obdivuhodný život české menšiny v Chorvatsku. *Jednota*. 7.7.2007, roč. 62, č. 27, s. 3-5.
- TABORSKÁ, Zdenka. Nejdůležitější je jednota menšiny. *Jednota*. 21.6.2008, roč. 63, č. 25, s. 2-3.
- TABORSKÁ, Zdenka. Zachovat si české jádro : Jak hodnotí letošní dožínky poslankyně Zdenka Čuchnilová. *Jednota*. 2.8.2008, roč. 63, č. 31-32, s. 9.
- WATAHOMIGIE, Luciole J., YAMAMOTO Akira Y. Local reactions to perceived language decline. *Language*. 1992, roč. 68, č. 1, s.10-17
- „Černé díry“ má i zákon o menšinách. *Jednota*. 19.9.1992, roč. 47, č. 36, s. 10-11.
- Návrh prohlášení příslušníků české menšiny. *Jednota*. 18.7.1992, roč. 47, č. 28, s. 7-8.
- Kolik Čechů se smí narodit v Daruvaru? *Jednota*. 22.9.2007, roč. 62, č. 36, s. 14-15.
- Kdo má právo na dvojjazyčnost?. *Jednota*. 22.10.2005, roč. 60, č. 41, s. 4-5.

Internetové články

- LALIČOVÁ, Lenka. *Demografické údaje o Češích v Chorvatsku* [online]. Daruvar : Svaz Čechů v Republice Chorvatsko, 2007 , 2009 [cit. 2009-06-19]. Dokument pdf. Český. Dostupný z WWW: <<http://www.savez-ceha.hr/dokumenty/Demograficke%20udaje%20o%20Cesich.pdf>>.
- MARJANOVIČ, Teodor. Kolaps prezídia. *Respekt.cz* [online]. 1991, roč. 2, č. 20 [cit. 2009-06-09]. Dostupný z WWW: <<http://respekt.ihned.cz/c1-35922190-kolaps-prezidia>>. ISSN 1801-1446.
- POVRZANOVIĆ, Maja. The imposed and the imagined as Encountered by Croatian War Ethnographers. *Current Anthropology* [online]. 2000, vol. 41, no. 2 [cit. 2009-04-30], s. 151-162. Dostupný z WWW: <<http://www.journals.uchicago.edu/action/doSearch?volume=50&year=2009&issue=3&journalCode=ca&journal=ca&searchText=maja+povrzanovi%C4%87&filter=single&x=0&y=0>>.
- PRICA, Ines. In search of post-socialist subject. In *Narodna umjetnost : Hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*. 2007th edition. Zagreb : [s.n.], 2007. s. 163-186. Dostupný z WWW: <<http://hrcak.srce.hr/file/36640>>.
- SAHLINS, Marshall. Two or three things that I know about Kultur. *The Journal of the Royal Anthropological Institute* [online]. 1999, vol. 5, no. 3 [cit. 2009-02-04], s. 399-421. Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/pss/2661275>>. ISSN 13590987.
- SARDON, Jean-Paul. Demographic Change in the Balkans since the End of the 1980s. *Population: An English Selection* [online]. 2001, vol. 13 [cit. 2009-06-04], s. 49-70. Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/pss/3030275>>.
- SEKULIC, Dusko, MASSEY, Garth, HODSON, Randy. Who Were the Yugoslavs? Failed Sources of a Common Identity in the Former Yugoslavia. *American Sociological Review* [online]. 1994, vol. 59, no. 1 [cit. 2009-06-09], s. 83-97. Dostupný z WWW: <<http://links.jstor.org/sici?sici=0003-1224%28199402%2959%3A1%3C83%3AWWTYFS%3E2.0.CO%3B2-J>>.
- ŠTURZ, Jan. In, Respekt - Dědictví turecké hrozby : Odkud se vlastně vzali Srbové v Chorvatsku. *Respekt.cz* [online]. 1995, roč. 5, č. 35 [cit. 2009-02-

05]. Dostupný z WWW: <<http://respekt.ihned.cz/c1-35969550-dedictvi-turecke-hrozby>>. ISSN 1801-1446.

Internetové stránky

- *David Rumsey Map Collection : Cartography associates* [online]. 2002 [cit. 2009-06-09]. Kolekce map. Anglický. Dostupný z WWW: <http://www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~35047~1180672:Carte-generale-physique-et-routiere>, <http://www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~33458~1170944:Osterreichischer-Kaiserstaat--Entw->. [Http://www.davidrumsey.com/index4.html](http://www.davidrumsey.com/index4.html).
- *Državni zavod za statistiku* [online]. [2007] [cit. 2009-04-21]. Webové stránky. anglicky, chorvatsky. Dostupný z WWW: <http://www.dzs.hr/Eng/censuses/Census2001/Popis/E01_01_01/e01_01_01_zup07-0671.html >.
- *Finanční rámeček pro všechny krajské komunity ve světě v roce 2009 : Zákon ze dne 10. prosince 2008 o státním rozpočtu České republiky na rok 2009* [online]. 2009 [cit. 2009-05-02]. Plán financování. Dostupný z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/475_2008_komplet_pdf.pdf - str. 11>.
- *Izbory 2009* [online]. [2009] [cit. 2009-06-03]. Webové stránky. Chorvatsky. Dostupný z WWW: <http://www.izbori.hr/2009Lokalni/rezultati_informacije/07_bjelovarsko-bilogorska.html>. [Http://www.izbori.hr/2009Lokalni/index.html](http://www.izbori.hr/2009Lokalni/index.html).
- *Izbory 2007* [online]. [2009] [cit. 2009-05-02]. Webové stránky. Chorvatsky. Dostupný z WWW: <<http://www.izbori.hr/izbori/izbori07.nsf/izvjescjeOProvedenimIzborima.pdf> >. [Http://www.izbori.hr/izbori/izbori07.nsf/FI?OpenForm](http://www.izbori.hr/izbori/izbori07.nsf/FI?OpenForm)
- *Sbírka zákonů České republiky: Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů*, [online]. [cit. 2009-04-17]. Webové stránky. Dostupný z WWW: <<http://www.institutumeni.cz/res/data/004/000489.pdf>>.

- *Sociologický datový archiv* [online]. Sociologický ústav Akademie věd, [cit. 2009-06-04]. Dotazník. Český. Dostupný z WWW: <<http://archiv.soc.cas.cz/download/101/QST95.pdf>>. [Http://archiv.soc.cas.cz/articles/cz/41/ISSP-cz.html#topOfThePage](http://archiv.soc.cas.cz/articles/cz/41/ISSP-cz.html#topOfThePage).,
- *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. Praha : Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 25.8. 2003 [cit. 2009-04-18]. Digitální knihovna. Český. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/eknih/1992cnr/tisky/t0025a00.htm>>.
- *Stina novinska agencija* [online]. [cit. 2009-06-10]. Webové stránky. Chorvatsky, anglicky. Dostupný z WWW: <<http://www.stina.hr/>>.
- *Svaz Čechů v Chorvatsku* [online]. Daruvar : Svaz Čechů v Republice Chorvatsko, 2007 , 2007 [cit. 2009-05-05]. Webové stránky. Český. Dostupný z WWW: <http://savezceha.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=44&Itemid=14>.
- *Svaz Čechů v Chorvatsku* [online]. Daruvar : Svaz Čechů v Republice Chorvatsko, 2007 , 2007 [cit. 2009-05-03]. Webové stránky. Český. Dostupný z WWW: http://savezceha.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=4&Itemid=5.
- *Svaz Čechů v Chorvatsku* [online]. Daruvar : Svaz Čechů v Republice Chorvatsko, 2007 , 2007 [cit. 2009-05-02]. Webové stránky. Český. Dostupný z WWW: <http://www.savezceha.hr/dokumenty/Rozdeleni%20financnich%202008.pdf>
- *Svaz Čechů v Chorvatsku : Přehled škol - statistika* [online]. [2007-] [cit. 2009-05-20]. Přehled škol - statistika. Chorvatsky. Dostupný z WWW: <<http://www.savez-ceha.hr/dokumenty/Prehled%20skol%20-%20statistika.pdf>>.
- *Svaz Čechů v Chorvatsku : Hornodaruvarští krajané na výletě v ČR* [online]. 1 Daruvar : c2007 [cit. 2009-06-03]. Webové stránky. Dostupný z WWW: <http://savezceha.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=81&Itemid=29>.
- *Oružane snage Republike Hrvatske* [online]. Zagreb : 2004-2005 [cit. 2009-06-09]. Webové stránky. Chorvatský. Události ohledně formování armády v

roce 1991. Dostupný z WWW:
<http://www.osrh.hr/data/krono_hr.html#1991>.

- *Usnesení vlády ČR ze dne: 14. prosince 2005 č. 1622 : o programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí na léta 2006 až 2010* [online]. 2005 [cit. 2009-05-02]. Usnesení vlády. Český. Dostupný z WWW: <http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/WebGovRes/9643B9FA3D6E7CCCC12571B6006BD6CB?OpenDocument>.
- *Vatrogasci Daruvar* [online]. [2009] [cit. 2009-05-17]. Webové stránky. chorvatsky. Dostupný z WWW: < http://vatrogasci-daruvar.hr/index.php?option=com_content&task=blogsection&id=5&Itemid=38 >.
- *Zákon o udrugama (Zákon o sdružování)*. [online]. [2009] [cit. 2009-05-15]. Webové stránky. Chorvatsky. Dostupný z WWW: < http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_07_70_1209.html, Češka beseda Gornji Daruvar, Registarski broj (IČ) 07000367; Datum registrace 9.2. 1998

DVD

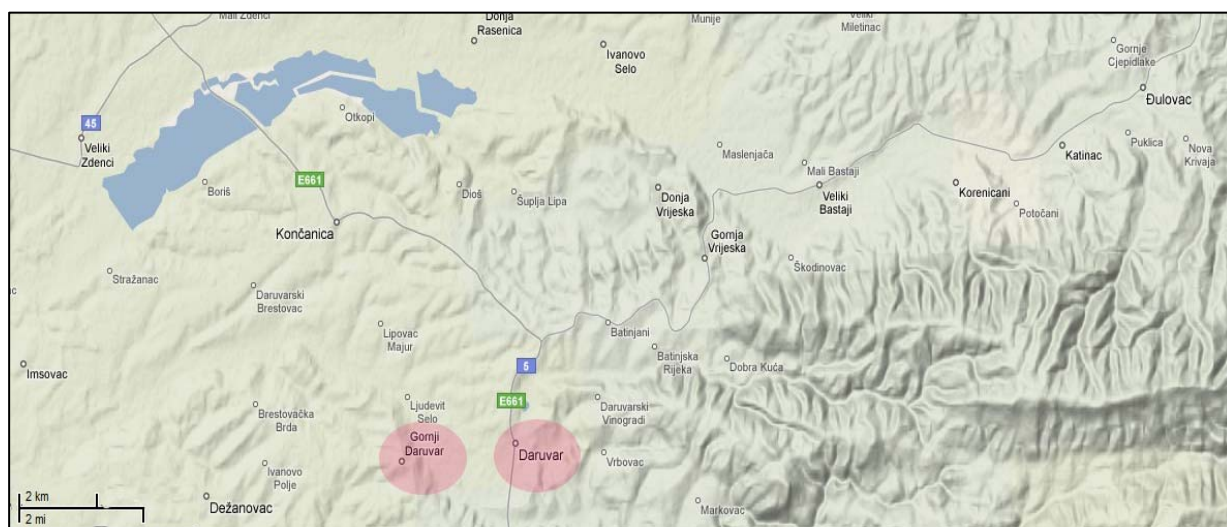
- *Smrt Jugoslavije : Budjenje Nacionalisma, Put u rat* [DVD]. 2008 [cit. 2009-05-09]. DVD disk.

Ostatní

- Delegace ČSFR jednala s chorvatskými představiteli. Archiv zpravodajství. ČTK. 9.1.1992, **ID:** 19920106S00949.
- Horáková, Alena. Kronika České besedy Horní Daruvar 1991 – 1997
- Horáková, Alena. Kronika České besedy Horní Daruvar 1997 – 2005

Přílohy

Příloha č. 1 – Daruvar: lokace v Republice Chorvatsko

Příloha č. 2 - Dotazník

Bc. Jiří Tůma; Univerzita Pardubice
Kontakt: +420 777 646 021 [CZ]; +385 995 164 081; jirin.t@seznam.cz

DOTAZNÍK UPITNIK

Dobrý den, jmenuji se Jiří Tůma a jsem studentem univerzity v Pardubicích v České republice. Prostřednictvím tohoto dotazníku bych se rád dozvěděl více o životě a smýšlení Vás, příslušníků české menšiny v Republice Chorvatsko. Dotazník je ANONIMNÍ. Při jeho vyplňování záleží pouze na Vás, jaké informace mi sdělíte. S informacemi z tohoto dotazníku bude nakládáno s nejvyšší opatrností a pouze tak, aby nikoho nepoškodily. Cílem tohoto dotazníkového šetření je získat podklady pro odbornou práci o Čechách v Chorvatsku. Dotazník se skládá ze 40 otázek, ve kterých budete většinou vybírat, tudíž Vás vyplnění tohoto dotazníku nezabere mnoho času. V případě, že se k nějaké otázce nebudete chtít vyjádřit, nemusíte.

Děkuji Vám

Dobar dan, ja sam Jiří Tůma, student Sveučilišta u gradu Pardubice u Češkoj republici. Posredstvom ovoga upitnika rado bih doznao više o životu i Vašom mišljenju o češkoj manjini u Republici Hrvatskoj. Ovaj upitnik je ANONIMAN. O Vama ovisi kakve ću informacije dobiti iz popunjenog upitnika. One će se smatrati profesionalnom tajnom, i služit će za izradu stručne radnje o životu Čeha u Hrvatskoj. Upitnik se sastoji od 40 pitanja na koje ćete odgovarati biranjem iz već ponuđenih odgovora tako da vam neće oduzeti mnogo vremena. U slučaju da na neko pitanje ne želite odgovoriti, ne morate.

Unaprijed se zahvaljujem

IDENTITA IDENTITET

1. Jak blízký vztah máte k ... (Ohodnoťte každé tvrzení.) Šta osjećate prema

1 velmi blízký veoma puno
 2 blízký puno
 3 ne moc blízký ne toliko puno
 4 vůbec ne blízký nista
 8 nevím ne znam

1a. vaší vesnici 8	vasem selu	1 2 3 4
1b. Daruvaru 8	Daruvaru	1 2 3 4
1c. Republice Chorvatsko 8	Republici Hrvatskoj	1 2 3 4
1d. České republice 8	Češkoj republici	1 2 3 4
1e. Evropské unii 8	Evropskoj uniji	1 2 3 4
1f. státům bývalé Jugoslávie 8	državama bivše Jugoslavije	1 2 3 4

2. Kdybyste si tím mohl(a) zlepšit své pracovní nebo životní podmínky, byl(a) byste ochoten(na) ...

Kada biste mogli poboljšati svoje radne ili životne uslove, da li biste se ....

1 velmi ochoten(na) vrlo rado
 2 spíše ochoten(na) rado
 3 ani ochota, ani neochota više manje
 4 spíše neochoten(na) ne toliko
 5 velmi neochoten(na) nikako
 8 neumím vybrat neznam

2a. přestěhovat se do jiné vesnice v témže okrese preselili u drugo selo u istoj općini	1 2 3 4 5 8
2b. přestěhovat se do jiného města ve Vašem okrese preselili u drugi grad u zupaniji	1 2 3 4 5 8
2c. přestěhovat se do jiného kraje preselili u drugu regiju	1 2 3 4 5 8
2d. odstěhovat se z Republiky Chorvatsko odselili iz RH	1 2 3 4 5 8
2e. odstěhovat se do České republiky odselili u Cesku republiku	1 2 3 4 5 8
2f. odstěhovat se jinať do Evropy odselili u druge krajeve Evrope	1 2 3 4 5 8

3. Následující věci jsou podle některých lidí důležité pro to, aby byl člověk opravdový Čech/Češka. Podle jiných lidí důležité nejsou. Jak důležitá je podle Vás každá z následujících věcí...

Kako bi se netko smatrao Čehom, neke cinjenice za nekoga jesu bitne dok za drugoga nisu. Sto Vi smatrate da je jako bitno od sljedecih pitanja?

1 velmi důležité	jako bitno
2 spíše důležité	dosta bitno
3 spíše nedůležité	nije toliko bitno
4 zcela nedůležité	uopće nije bitno
8 neumím vybrat	ne znam odabrat

3a. mít české předky (český původ) biti porijeklom Čeh	1 2 3 4 8
3b. žít v české komunitě většinu svého života živiti u českoj manjinskoj zajednici većinu života	1 2 3 4 8
3c. umět mluvit česky znati govoriti česki	1 2 3 4 8
3d. být křesťanem biti kršćanin	1 2 3 4 8
3e. respektovat politické a kulturní instituce Svazu Čechů v Republice Chorvatsko poštivati politické i kulturne institucije Saveza Cecha u Rh	1 2 3 4 8
3f. cítit se Čechem/Češkou osjećati se Čeh	1 2 3 4 8

4. Jak hrdý(á) jste na Českou republiku v následujících věcech? Da li se ponosite Českom republiom u slučajevima?

1 velmi hrdý(á)	jako ponosan
2 poměrně hrdý(á)	ponosan
3 nepříliš hrdý(á)	indiferentno
4 vůbec ne hrdý(á)	neponosan
8 neumím vybrat zabrat	neznam iz zabrat

4a. na to, jak funguje demokracie kako funkcionira demokracija	1 2 3 4 8
4b. na její politický vliv ve světě na politički utjecaj u svijetu	1 2 3 4 8
4c. na ekonomické výsledky České republiky ekonomska dostignuća ČR	1 2 3 4 8
4d. na její výkony ve sportu uspjehe u sportu	1 2 3 4 8
4e. na její umění a literaturu na umjetnost i književnost	1 2 3 4 8
4f. na ozbrojené síly České republiky na oružane snage ČR	1 2 3 4 8
4g. na její historii na njezinu povijest	1 2 3 4 8
4h. na to, jak spravedlivě a rovnoprávně zachází se všemi skupinami společnosti kako pravedno i ravnopravno postupa sa svima skupinama drustva	1 2 3 4 8

5. Jak hrdý(á) jste na Republiku Chorvatsko v následujících věcech?
Da li se ponosite Republiku Hrvatskoj u slučajevima?

1 velmi hrdý(á)	jako ponosan
2 poměrně hrdý(á)	ponosan
3 nepříliš hrdý(á)	indiferentno
4 vůbec ne hrdý(á)	neponosan
8 neumím vybrat zabrat	neznam iz zabrat

5a. na to, jak funguje demokracie jako funkcionira demokracija	1 2 3 4 8
5b. na její politický vliv ve světě na politički utjecaj u svijetu	1 2 3 4 8
5c. na ekonomické výsledky Republiky Chorvatsko ekonomska dostignuća RH	1 2 3 4 8
5d. na její výkony ve sportu uspjehe u sportu	1 2 3 4 8
5e. na její umění a literaturu na umjetnost i književnost	1 2 3 4 8
5f. na ozbrojené síly Republik y Chorvatsko na oružane snage RH	1 2 3 4 8
5g. na její historii na njezinu povijest	1 2 3 4 8
5h. na to, jak spravedlivě a rovnoprávně zachází se všemi skupinami společnosti kako pravedno i ravnopravno postupa sa svima skupinama drustva	1 2 3 4 8

6. Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s následujícími výroky? Do koje mjere podržavate ili nepodržavate slijedećim?

1 naprosto souhlasím	svako podržavam
2 spíše souhlasím	podržavam
3 ani souhlas, ani nesouhlas	niti da, niti ne
4 spíše nesouhlasím	više nepodržavam
5 naprosto nesouhlasím	nepodržavam
8 neumím vybrat	neznam izabrat

6a. Pro lidi, kteří nesdílejí české zvyky a tradice, je nemožné, aby se stali úplnými Čechy. Ljudi koji ne poznaju češke običaje i tradiciju ne mogu postati u potpunosti Česi.	1 2 3 4 5 8
6b. Etnickým menšinám by měla být poskytnuta vládní pomoc k udržení jejich zvyků a tradic.	1 2 3 4 5 8
Vláda bi trebala više pomagati da se održe običaji i tradicija etničkih manjina.	

7. Kde jste strávil(a) většinu Vašeho dětství (do 16 let)? Zakroužkujte pouze jednu možnost. Gde jste prožili većinu vašega djetinstva (do 16 godina)?

V této vesnici U ovom selu	1
V jiném městě (vesnici), ale v tomto okrese U druhém gradu (selu) u ovoj općini	2
V jiném kraji Republiky Chorvatsko U drugom županiji RH	3
Mimo Republiku Chorvatsko U inozemstvu	4

8. Jakými jazyky doma mluvíte? Kojim jezikom razgovarate kod kuće.

..... (1. jazyk)

..... (2. jazyk)

..... (3. jazyk)

9. Jakými jazyky mluvíte dobře? Kojim jezikom se dobro služite?

..... (1. jazyk)

..... (2. jazyk)

..... (3. jazyk)

10. Jste pro to, aby se Republika Chorvatsko připojila k Evropské Unii? Zakroužkujte pouze jednu možnost. Dali ste za za ulazak Hrvatske u EU?

Ne	Ne	1
Ano	Da	2
Nevím	Neznam	8

Zdůvodněte prosím svou odpověď: Obrazložite svoj odgovor.

11. Neodpovídejte, odpověděl jste-li v předchozí otázce NE Neodgovarajte ako ste zaokružili NE

Dal(a) byste přednost tomu, aby se Republika Chorvatsko připojila k Evropské Unii co nejdříve, nebo až splní nezbytné předpoklady?

Da li ste za to da se RH pripoji Europskoj uniji prije nego ispuni sve zadane obveze prema stoj?

Co nejdříve	Što prije	1
Až splní předpoklady	Kada ispuni obveze	2
Nedokážu vybrat	Ne mogu odlučiti	8

12. Nyní uvedeme různé výroky charakterizující bývalou Jugoslávií. Řekněte nám, prosím, nakolik s nimi souhlasíte či nesouhlasíte.

Navest ćemo razne karakteristike bivše Jugoslavie. Odgovorite da li se s njima slažete ili ne.

1 naprosto souhlasím	svakako slažem
2 spíše souhlasím	otprilike slažem
3 ani souhlas, ani nesouhlas	niti slažem, niti ne slažem
4 spíše nesouhlasím	više ne slažem
5 naprosto nesouhlasím	ne slažem
8 nevím	ne znam

12a. Jugoslávie byla charakteristická rovností národů a lidí, kteří v ní žili. 1 2 3 4 5 8

U Jugoslaviji su bili ravnopravni svi narodi i ljudi koji su u njoj živjeli.

12b. Lidé v Republice Chorvatsko nežili tak dobře a šťastně od té

doby, co se Jugoslávie rozpadla. 1 2 3 4 5 8

Ljudi u RH ne žive tako dobro i sretno od raspada Jugoslávie.

12c. Jugoslávie byla ekonomicky vnitřně různorodá a neefektivní.

Jugoslavenske republike nisu bile jednako ekonomski razvijene i zbog toga privreda

nije bila učinkovita. 1 2 3 4 5 8

12d. Jugoslávská byrokracie byla efektivnější a spolehlivější než

současná státní administrativa Republiky Chorvatsko.

Jugoslavenska administracija je bila više učinkovita i moglo se na nju više osloniti nego na sadašnju državnu administraciju Republike Hrvatske. 1 2 3 4 5 8

13. Vy osobně, litujete toho, že se Jugoslávie rozpadla?

Vi osobno žalite zbog toga što se Jugoslavija raspala?

Velice lituji	Jako žalim	1
Trochu lituji	Malo žalim	2
Nelituji	Ne žalim	3
Vůbec nelituji	Uopće ne žalim	4
Nevím, nedokážu vybrat	Ne znam, ne mogu se odlučiti	8

14. Znáte místo v Česku odkud předci vaší rodiny přišli (kraj, město, vesnice)?
Znate od kuda su iz Češke došli vaši preci (županija, grad, selo)?

Ano	Da	1
Ne	Ne	2

Pokud ano, napište: Ako da, napišite:

15. Máte svůj rodokmen? Imate svoj obiteljsko stablo?

Ano	Da	1
Ne	Ne	2

Pokud ano, napište kolik generací (počet): Ukoliko da, napišite koliko generacija (broj):

16. Jaká je vaše národnost (údaj v občanském průkaze)? Koje ste nacionalnosti (podatak u vašoj osobnoj iskaznici)?

česká	Čeh	1
chorvatská	Hrvat	2
Jiná (Jaká?)	Druga (Koja)?	3
Tento údaj nechci poskytnout		4
Ne želim dati ovaj podatak		

17. Považujete se příslušníkem české menšiny? Smatrate se pripadnikom češke manjine?

Ano	Da	1
Ne	Ne	2

18. Co všechno tvoří vaší osobní identitu? (Např. náboženství, jazyk, kulturní zvyky, národnost, role v rodině, role ve společnosti (vesnici), místo kde žijete ... (Rozepište, prosím.)

Što sve tvori vaš osobni identitet? (Npr. Vjera, jezik, kulturni običaji, nacionalnost, uloga u obitelji, uloga u društvu (selu), mjesto gdje živite... (Molim, raspišite se)

19. „Typický Čech“ je ...? Vyplňte prosím okénka podle vlastního uvážení. (1 = nejlepší, 5 = nejhorší)

„Tipičan Čeh“ je... ? Ispunite molim rubrike prema vlastitom mišljenju. (1 = najbolji, 5 = najgori)

	1	2	3	4	5	
Vzdělaný Obrazovan						Nevzdělaný Neobrazovan
Líný Lijen						Pílný Marljiv
Silný Jak						Slabý Slab
Moudrý Mudar						Hloupý Glup
Sobec Sebičan						Štědrý Velikodušan
Zámožný Bogat						Chudý Siromašan
Kulturní Kulturan						Nekulturní Nekulturan

VOLBY IZBORI

20. Volil(a) jste ve volbách do Saboru? Izašli ste na izbore za Sabor?

Ano	Da	1
Ne	Ne	2

21. Volil jste ... Glasali ste za...

„zástupce menšiny“	„zastupnike manjine“	1
politické strany	političke stranke	2

Zdůvodněte prosím svou odpověď. Molim, obrazložite svoj odgovor.

22. Znal jste kandidáty na poslance za českou a slovenskou menšinu? Znali ste o kandidatima za zastupnika češke i slovačke manjine?

Ano	Da	1
Ne	Ne	2

Pokud ano, napište které a odkud (tisk, volební meeting, rádio, TV, ...)

Ukoliko jeste, napišite koje i od kud (tisak, predizborni skup, radio, TV, ...)

23. Znal jste kandidáty na poslance za českou a slovenskou menšinu osobně?
Poznajete kandidáty za zastupníka češce i slovačke manjine osobno?

Ano	Da	1
Ne	Ne	2

Pokud ano, kterého a odkud? Vypište.
Ukoliko poznajete, koje i od kuda? Napišite.

24. Menšinově jste volil, protože .... Birali ste kao manjina zato jer....

je to zástupce národnostní menšiny to je predstavnik nacionalne manjine	1
jeho práce je přínosná pro menšinu njegov rad je unosan za manjinu	2
moje rodina volila menšinově moja je obitelj glasala kao manjina	3
mi byl kandidát sympatický kandidat mi je bio simpatičan	4
mi kandidáta doporučil můj známý kandidata mi je preporučio moj poznanik	5
jiné... (vypište) drugo... (napišite)	6

25. Jak osobně hodnotíte ... ? Kako osobno vrednujete... ?

1 velmi dobře	vrlo dobro
2 poměrně dobře	uglavnom dobro
3 nepříliš dobře	ne baš dobro
4 vůbec ne dobře	uopće ne dobro
8 neumím vybrat	ne mogu se odlučiti

25a. práci poslance za českou a slovenskou menšinu v minulém funkčním období	1 2 3 4 8
rad zastupníka za češku i slovačku manjinu u prošlom mandatu	
25b. plnění programu poslance za českou a slovenskou menšinu v minulém funkčním období	1 2 3 4 8
ispunjavanje programa zastupníka češce i slovačke manjine u prošlom mandatu	
25c. legitimitu poslance zvoleného 684 hlasy	1 2 3 4 8
legitimitet zastupníka koji je izabran s 684 glasova	

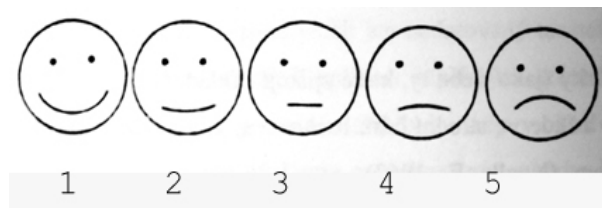
26. Jste spokojený s výsledky voleb? Jeste li zadovoljni s rezultatima izbora?

Ano	Da	1
Ne	Ne	2

Zdůvodněte prosím svou odpověď.
Molim obrazložite svoj odgovor.

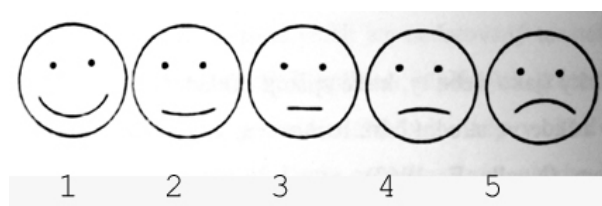
27. Jaký by měl být ideální poslanec podle vašich představ? (Jaké by měl mít vlastnosti? Vypište).
Kakav bi trebao biti idealni zastupnik prema vašem viđenju? (Kakve bi osobine trebao imati? Napišite).

28. Myslíte si, že Svaz Čechů v Republice Chorvatsko hájí dobře zájmy české menšiny?
Smatrate da Savez Čeha u Republici Hrvatskoj dobro brani interese češke manjine?

1 velmi dobře	jako dobro
2 poměrně dobře	uglavnom dobro
3 neumím vybrat odlučiti	ne mogu se odlučiti
4 nepříliš dobře	ne baš dobro
5 vůbec ne dobře	uopće ne dobro

29. Myslíte si, že Menšinové rady hájí dobře zájmy české menšiny?
Smatrate da Manjinska vijeća dobro brane interese češke manjine?

1 velmi dobře	jako dobro
2 poměrně dobře	uglavnom dobro
3 neumím vybrat odlučiti	ne mogu se odlučiti
4 nepříliš dobře	ne baš dobro
5 vůbec ne dobře	uopće ne dobro

JAZYK JEZIK

30. Jakým jazykem hovoříte? Kojim jezikom govorite?

30a. čeština je můj rodný jazyk, mluvím plynule češki je moj materinji jezik, govorim tečno	1
30b. čeština je můj rodný jazyk češki je moj materinji jezik	2
30c. chorvatština je můj rodný jazyk a preferuji jí, česky hovořím dobře hrvatski je moj materinji jezik i preferiram ga, češki govorim dobro	3
30d. chorvatština je můj rodný jazyk, česky se domluví hrvatski je moj materinji jezik, razumijem češki	4
30e. česky umím ale češtinu nepoužívám češki znam, ali ga ne upotrebljavam	5
30f. česky neumím češki ne znam	6

31. Naučil(a) jste se češtinu ve škole? Naučili ste češki u školi?

Ano	Da	1
Ne	Ne	2

Pokud NE, jak jste se naučil(a) český jazyk (např. manžel, manželka, kamarád, přítel, jiný ...)

Ukoliko NE, kako ste naučili češki jezik (npr. Od supruga, supruge, prijatelja, dečka, drugo...)

32. Odebíráte nějaký česky psaný tisk? Kupujete nešto od češkog tiska?

Ano	Da	1
Ne	Ne	2

Pokud ano, jaký? (Název) . Ukoliko da, koji? (Naziv).

33. Posloucháte české vysílání na Rádiu Daruvar? Slušate češki program na Radiu Daruvar?

Pravidelně	Redovno	1
2 - 3 x týdně	2 - 3 X tjedno	2
1 x týdně	1 X tjedno	3
2 - 3 x měsíčně	2 - 3 X mjesačno	4
Nepřavidelně	Ne redovno	5
Neposlouchám vůbec	Uopće ne sluším	6

34. Domníváte se, že je česká menšina v Chorvatsku jazykově diskriminována?
Držite da je češka manjina u Hrvatskoj jezično diskriminirana?

Ano	Da	1
Ne	Ne	2

Proč? Zdůvodněte prosím svou odpověď. Zašto? Obrazložite svoj odgovor.

35. Domníváte se, že je česká menšina na Daruvarsku jazykově diskriminována? Držite da je češka manjina na daruvarskom području jezično diskriminirana?

Ano	Da	1
Ne	Ne	2

Proč? Zdůvodněte prosím svou odpověď. Zašto? Obrazložite svoj odgovor.

36. Domníváte se, že je česká komunita na Daruvarsku nějak diskriminována? Držite da je češka zajednica na daruvarskom području nekako diskriminirana?

Ano	Da	1
Ne	Ne	2

Pokud se domníváte že ANO, napište prosím důvod proč si to myslíte. Ukoliko smatrate da DA, napišite molim svoj razlog zašto to mislite.

KULTURA

KULTURA

37. Co se Vám vybaví pod pojmem „česká kultura“? Što smatrate pod pojmom „češka kultura“?

38. Česká kultura pro Vás v prostředí Daruvarska představuje především ...? (Vyberte 4 a vypište je do tabulky podle důležitosti). Češka kultura za Vas u daruvarskoj okolini prije svega predstavlja... ? (Izaberite 4 i ispitajte ih u tablicu prema važnosti).

lokální folklor	lokalni folklor	1
lokální divadlo	lokalno kazalište	2
lidové písně	narodne pjesme	3
akce českých besed	događanja u češkim besedama	4
filmová tvorba z České republiky	filmska tvorba iz Češke republike	5
soudobá hudba z České republiky	suvremena glazba iz Češke republike	6
folklorní soubory z České republiky	folklorne skupine iz Češke republike	7
lokální český psaná literatura	lokalna književnost pisana na češkom	8
český psaná literatura z České republiky	češka književnost iz Češke repbulike	9
internet - české stránky	internet - češke stranice	10
satelitní vysílání z České republiky	satelitski programi iz Češke republike	11

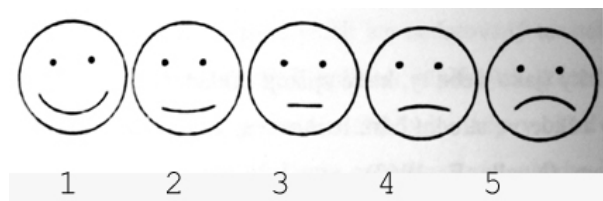
--	--	--	--

39. Účastníte se kulturních akcí české menšiny? Uključujete se u kulturna događanja češke manjine?

Ne	Ne	1
Ano, jako divák	Da, kao gledatelj	2
Ano, jako účastník	Da, kao sudionik	3
Ano, jako organizátor	Da, kao organizator	4
Ano	Da	5

Pokud ano, jakých? Vypište. Ukoliko da, u koje? Napišite.

40. Jste hrdý(á) na to, že jste Čech/ Češka?
Jeste li ponosni na to, da ste Čeh/Čehinja?

1 velmi hrdý(á)	veoma ponosan/na
2 poměrně hrdý(á)	uglavnom ponosan/na
3 neumím vybrat	ne mogu se odlučiti
4 nepříliš hrdý(á)	nisam ponosan/-na
5 vůbec ne hrdý(á)	uopće nisam ponosan/-na

41. Místo pro vaše podmínky i výhrady. Mjesto za vaše napomene i sugestije.

Prosím o vyplnění:

Věk/Vijek:

Pohlaví/Spol:

Srdečně Vám děkuji za čas, který jste věnovali pečlivému vyplnění tohoto dotazníku.

Srdačno Vas zahvaljujem za vrijeme koje ste odvojili za pozorno ispunjavanje ovog upitnika.

Přeji Vám pěkný den.

S pozdravem

Jiří Tůma

Příloha č. 3 – Vojenská hranice Rakouska s Osmanskou říší

Vojenská hranice Rakouska s Osmanskou říší, rok 1836

Zdroj: David Rumsey Map Collection, Carte and Generale and Physique and Et and Routiere and De and L'Empire and D'Autriche and Dressee and Par and A. and Brue

http://www.davidrumsey.com/luna/servlet/view/search?q=Carte+generale+physique+et+routiere+de+l%27Empire+d%27Autriche+dressee+par+A.+Brue&sort=Pub_List_No_InitialSort%2CPub_Date%2CPub_List_No%2CSeries_No&search=Search

Vojenská hranice s Osmanskou říší, rok 1855

Zdroj: David Rumsey Map Collection, Osterreichischer Kaiserstaat. Entw. u. gezeichnet von A. Theinert. Druck u. Verlag

www.davidrumsey.com/luna/servlet/view/search?q=Osterreichischer+Kaiserstaat.+Entw.+u.+gezeichnet.+von+A.+Theinert.+Druck+u.+Verlag&sort=Pub_List_No_InitialSort%2CPub_Date%2CPub_List_No%2CSeries_No&search=Search

	Total	County of Zagreb	County of Krapina-Zagorje	County of Sisak-Moslavina	County of Karlovac	County of Varaždin	County of Koprivnica-Križevci	County of Bjelovar-Bilogora	County of Primorje-Gorski kotar	County of Lika-Senj	County of Virovitica-Posravina	County of Požeška-Slavonia	County of Brod-Posavina	County of Slavonski Brod-Posavina	County of Zadar	County of Osijek-Baranja	County of Šibenik-Knin	County of Vukovar-Sirium	County of Dalmatia Split-Dalmatia	County of Istria	County of Dubrovnik-Neretva	County of Medimurje	City of Zagreb
Total	4.437.460	309.696	142.432	185.387	141.787	184.769	124.467	133.084	305.505	53.677	93.389	85.831	176.765	162.045	330.506	112.891	204.768	463.676	206.344	122.870	118.426	779.145	
Croats	3.977.171	297.868	140.212	152.196	119.490	180.474	119.450	109.871	258.438	46.245	83.554	76.118	166.129	151.188	277.245	99.838	160.277	446.539	148.328	114.621	112.746	716.344	
Ethnic minorities - total	331.383	6.351	1.066	26.053	17.555	2.532	3.387	19.258	29.728	6.555	7.519	8.002	7.580	7.648	45.836	11.263	39.745	10.295	31.146	5.526	4.272	40.066	
Albanians	15.082	835	129	511	300	304	285	755	2.063	110	229	146	285	629	858	322	487	900	2.032	328	185	3.389	
Austrians	247	7	2	6	-	7	6	7	36	2	-	2	4	13	23	8	4	18	26	13	10	53	
Bosniacs	20.755	877	61	1.137	892	116	93	66	3.021	88	69	48	372	266	410	142	1.138	888	3.077	1.760	30	6.204	
Bulgarians	331	11	2	12	2	7	3	18	33	-	3	2	9	7	20	6	10	37	33	3	3	110	
Montenegrins	4.926	135	13	70	74	42	29	83	643	8	43	22	54	112	365	75	119	593	732	370	31	1.313	
Czechs	10.510	238	22	670	20	23	28	7.098	145	10	92	775	109	26	61	30	43	156	103	26	22	813	
Hungarians	16.595	158	25	148	32	56	108	1.188	516	18	255	221	81	89	9.784	68	2.047	262	536	89	73	841	
Macedonians	4.270	190	48	125	90	66	51	93	489	23	54	60	75	122	311	63	124	387	454	109	21	1.315	
Germans	2.902	75	34	54	34	40	26	84	213	6	18	78	75	139	964	44	171	260	180	99	20	288	
Poles	567	29	6	19	15	12	9	10	68	1	1	10	36	27	32	13	32	62	35	14	3	133	
Romanies	9.463	231	4	708	7	448	125	140	589	10	4	7	586	4	977	8	167	11	600	4	2.887	1.946	
Romanians	475	9	1	8	1	-	5	5	27	9	2	3	12	2	223	6	17	16	48	7	37	37	
Russians	906	55	30	20	27	27	12	11	88	2	5	9	8	18	33	15	30	85	45	10	126	250	
Ruthenians	2.337	25	4	11	6	7	28	13	61	1	18	12	25	15	127	5	1.796	13	31	11	5	123	
Slovaks	4.712	47	13	243	20	13	10	46	125	5	23	120	28	43	2.155	31	1.338	109	144	22	6	171	
Slovenians	13.173	601	439	181	340	562	131	120	2.883	39	67	59	93	267	480	143	92	746	2.020	163	522	3.225	
Serbs	201.631	2.720	224	21.617	15.651	761	2.408	9.421	15.005	6.193	6.612	5.616	5.347	5.716	28.866	10.229	31.644	5.520	6.613	2.409	248	18.811	
Italians	19.636	31	6	192	11	17	9	79	3.539	6	12	788	40	109	32	30	5	114	14.284	51	4	277	
Turks	300	7	-	5	8	6	-	-	67	14	-	-	19	16	8	1	-	24	57	2	1	65	
Ukrainians	1.977	62	3	309	20	15	11	10	87	5	9	23	320	24	78	15	476	49	78	18	32	333	
"Vlasi"	12	-	-	1	-	-	1	-	3	-	1	-	-	-	3	-	-	1	1	-	-	1	
Jews	576	8	-	6	5	3	9	11	27	5	2	1	2	4	26	9	5	44	17	18	6	368	

Příloha č. 4 – Počet příslušníků národnostních menšin, Sčítání lidu 2001, zdroj: http://www.dzs.hr/Eng/censuses/Census2001/Popis/E01_03_10/E01_03_10.html;
http://www.dzs.hr/Eng/censuses/Census2001/Popis/E01_02_04/E01_02_04_zup07.html

Demografické údaje o Čechách v Chorvatsku

Rok	Počet obyvatel české národnosti	Přírůstek, úbytek oproti minulému sčítání
1880	14.584	-----
1890	27.521	+ 88,7 %
1900	31.588	+ 14,8 %
1948	28.994	- 8,2 %
1953	29.967	+ 3,4 %
1971	19.001	- 36,6 %
1981	15.061	- 20,7 %
1991	13.086	- 13,1 %
2001	10.510	- 19,7 %

Zdroj: LALIČOVÁ, Lenka. *Demografické údaje o Čechách v Chorvatsku* [online].
Darugar : Svaz Čechů v Republice Chorvatsko, 2007 , 2009 [cit. 2009-06-19]. Dokument
pdf. Český. Dostupný z WWW: <[http://www.savez-
ceha.hr/dokumenti/Demograficke%20udaje%20o%20Cesich.pdf](http://www.savez-ceha.hr/dokumenti/Demograficke%20udaje%20o%20Cesich.pdf)>.

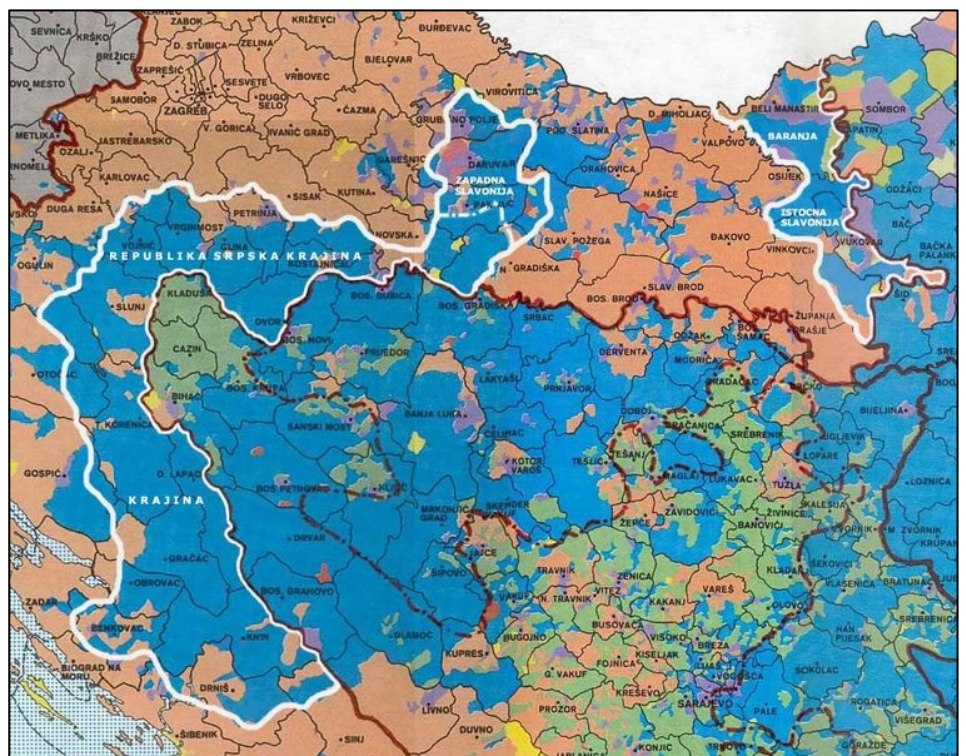

	Total	Croats	Ethnic minorities ¹⁾																
			All	Albanians	Austrians	Bosniacs	Bulgarians	Montenegrins	Czechs	Hungarians	Macedonians	Germans	Poles	Romanies	Romanians	Russians	Ruthenians	Slovaks	Slovenia
			Rovišće	5.262	5.082	120	3	-	-	-	1	14	1	1	-	-	-	-	-
Percentage	100,00	96,58	2,28	0,06	-	-	-	0,02	0,27	0,02	0,02	-	-	-	-	-	-	-	0,
Severin	1.038	882	104	6	-	-	-	-	6	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Percentage	100,00	84,97	10,02	0,58	-	-	-	-	0,58	0,39	-	-	-	-	-	-	-	-	0,
Sirač	2.546	1.817	640	-	-	3	2	-	260	1	1	2	-	-	-	-	-	2	-
Percentage	100,00	71,37	25,14	-	-	0,12	0,08	-	10,21	0,04	0,04	0,08	-	-	-	-	-	0,08	0,
Šandrovac	2.095	1.768	262	54	-	-	-	3	-	32	2	1	-	-	-	-	-	-	-
Percentage	100,00	84,39	12,51	2,58	-	-	-	0,14	-	1,53	0,10	0,05	-	-	-	-	-	-	0,
Štefanje	2.347	2.120	134	1	-	-	-	1	1	-	1	-	-	7	-	-	-	-	-
Percentage	100,00	90,33	5,71	0,04	-	-	-	0,04	0,04	-	0,04	-	-	0,30	-	-	-	-	0,
Velika Pisanica	2.151	1.476	558	130	-	-	-	-	8	101	-	10	1	-	1	-	-	-	-
Percentage	100,00	68,62	25,94	6,04	-	-	-	-	0,37	4,70	-	0,46	0,05	-	0,05	-	-	-	-
Velika Trnovitica	1.661	1.569	64	-	-	-	-	1	4	5	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Percentage	100,00	94,46	3,85	-	-	-	-	0,06	0,24	0,30	-	0,06	-	-	-	-	-	-	-
Veliki Grđevac	3.313	2.664	546	18	-	2	-	-	158	83	2	4	2	9	-	1	-	-	-
Percentage	100,00	80,41	16,48	0,54	-	0,06	-	-	4,77	2,51	0,06	0,12	0,06	0,27	-	0,03	-	-	-
Veliko Trojstvo	3.092	3.003	52	1	-	-	-	-	3	3	-	1	-	-	-	-	-	1	-
Percentage	100,00	97,12	1,68	0,03	-	-	-	-	0,10	0,10	-	0,03	-	-	-	-	-	0,03	0,
Zrinski Topolovac	1.000	997	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Percentage	100,00	99,70	0,10	-	-	-	-	-	-	-	-	0,10	-	-	-	-	-	-	-

Příloha č. 5 – mapa politického vývoje Jugoslávie během 20. století

Republika Srbská Krajina 1991 - 1995

Příloha č. 6 – Rozhovor

Naši ve válce

„Daruvar, Daruvar, ještě jednou Daruvar. Proto nás ten život těší, že v okolí žijí Češi. Daruvar a okolí.“¹

Film „Naši ve válce“² od režiséra Vladimíra Kvasničky byl natočen v průběhu roku 1991, v době, kdy probíhaly boje na Daruvarsku a okolních oblastech, v místech, kde žijí čeští krajané. Film byl natočen v koprodukcí čtyř subjektů (Filmové studio Barrandov, Česká televize, NTV a Krátký film Praha), které filmový tým podpořily (finančně a materiálně). Film dále podpořila grantová komise (poradního grémia ministra kultury ČR) a pojišťovna Kooperativa³ (pojištění techniky).

Během natáčení navštívil filmový štáb Daruvarsko dvakrát, v rozmezí několika měsíců.⁴ Hodinový snímek diváka průběžně seznamuje s několika místy na Daruvarsku, která zasáhl vojenský konflikt (Daruvar, Prekopara, Ivanovo Selo). Autor vede rozhovory s vybranými respondenty a zkoumá jejich osobní zkušenosti. Zajímavostí filmu je pak skutečnost, že se během natáčení autor vydal i do srbské Vojvodiny, kde natáčel s příslušníky slovenské menšiny, která stála v době konfliktu v Chorvatsku „na druhé straně“. Film je provázen komentářem, který čte herec Ondřej Vetchý.

Film je z hlediska obsahu velmi tendenčně zaměřený, což ale vychází z podstaty místa, kde se autor pohyboval a z toho, co sám zažil. Některé komentáře zní s odstupem doby velmi zkresleně a mohou diváky snadno zmást. Události jsou zde zobrazeny černobíle, bez hlubších analýz a komentářů, což výpovědní hodnotu snímku snižuje. Přesto je film „Naši ve válce“ jedinečný a svým obsahem cenný, protože autenticky zachycuje krajany v těžké době a jejich situaci „tady a teď“. Zaznamenává jejich vztek, lítost, strach, beznaděj, odhodlání bránit se a zároveň naději na lepší budoucnost. Ve filmu je zachyceno také několik zajímavých situací a osob – plukovník Jugoslávské lidové armády ve výslužbě, jehož úkolem bylo zformovat „českou jednotku“ po vzoru

---

¹ Píseň zpívaná v úvodu Filmu redaktorkou Rádia Daruvar paní Zdenkou Zvonárkovou.

² „Naši ve válce“ – režie, námět a scénář: Vladimír Kvasnička; dramaturg: Irena Gerová; producent: Zdeněk Hradec; kamera: Antonín Kutík. Film byl natočen v koprodukcí čtyř tehdejších subjektů: Filmové studio Barrandov (v roce 1991 příspěvková organizace), Česká televize (vznik v roce 1991 rozdělením Československé televize – Zákon o České televizi č. 483/1991 Sb.), NTV a.s. a Krátký film Praha a.s. – Studio Ondra.

³ Původní název z roku 1991 byl: „Kooperativa – československá družstevní pojišťovna a.s.“

⁴ Informace získané z filmu.

druhé světové války; odjezd dětí do dočasného exilu – do Československa; účast dvou dobrovolníků z Československa⁵.

Rozhovor s Vladimírem Kvasničkou, autorem snímku „Naši ve válce“

Jak jste se k tématu války v Chorvatsku a postavení české menšiny v ní dostal?

Bylo to nasnadě.

Bylo Vaším cíle natočit film dokumentární nebo film reportážní? Jste spíše nezávislý novinář nebo režisér? Film samotný měl spíše reportážní ráz – bez hlubších rozborů, analýz...

Dokument je spíše věc pocitová. Ony se hlubší rozborů de facto tehdy moc dělat nedaly. Byli jsme v situaci, kdy v Daruvaru nebyl nikdo. Byli jsme tam první. Válka byla tehdy ještě v začátcích. Žádní jiní zahraniční novináři v Daruvaru nebyli. (Cesty v říjnu a prosinci 1991 – pozn.).

Spolupracoval jste tehdy i s jinými režiséry? Přibližně ve stejné době zde natáčela režisérka Šandová.

Nezávisle na sobě. Paní Šandová přijela s autobusy, které přivezly evakuované děti z Československa. Já jsem tam byl, když je odvážely. Vzpomínám si tehdy na nemilou událost. Děti byly tehdy před odjezdem již u autobusu, když byl v tu chvíli vyhlášen letecký útok. ... Naše orgány tady v Československu tehdy nevěděly, jak se k Jugoslávii postavit.

Jak byl film financován? Když jsem se na tento film díval, zdál se mi poměrně hodně nevyvážený a prochorvatský...

Ona si situace sama řekne, jak ten film má vypadat, protože všechno, co bylo ze srbské strany, tak bylo tajné, zavřené, nikam se nesmělo. Všechno, co jsme natočili na srbské straně, dalo hodně práce. Chorvatská strana byla naprosto otevřená, pustili nás úplně všude. To potom utváří vyznění toho filmu... Když jedete do války, ... ono se na to těžko připravuje, protože de facto nevíte, co se stane.

---

⁵ BARTOŠOVÁ, Věra. Každý má právo na život podle svých představ. *Jednota*. 14.3.1992, roč. 47, č. 10, s. 16-17.

Kdy přišel první podnět k cestě? Když se začalo bojovat?

Já jsem člověk, který ... si prostě vzal neprůstřelnou vestu a nastěhoval se na produkci s tím, že chce odjet.

Jak jste se do Daruvaru dostal? Kde jste získal první kontakt? Kontaktoval jste tam novináře? Jednotu?

Samozřejmě. Rádio i Jednotu. S těmi lidmi jsem spolupracoval od počátku.

Na začátku filmu je v krátkosti řečeno, odkud a kdy se Češi do těchto krajů přistěhovali. První záběry z vašeho filmu jsou z Prekopakry, což je vlastně vesnička u Pakrace – tehdy již ve válečné zóně. Jak jste se tam dostal? Tam se asi v té době nedalo jen tak jezdit?

Ono se tam jezdit dalo, nicméně to bylo velmi rizikové, protože tam bylo po cestě několik srbských pozic. Dohodli jsme se s chorvatskou národní gardou a ti nám poskytli – tomu našemu favoritu Krátkého filmu, dvě palebná vozidla, což byly dva nákladáky, na nichž stáli chlapi a házeli přes sajtny granáty do okolních lesů ... Jezdívalo se podle situace po okolních vesnicích. Svou činnost jsme koordinovali s gardou. Když se někde něco stalo nebo také po příbuzných: „V téhle vesnici mám tetu, obraťte se na paní XY.“

Komunikoval jste převážně s Čechy?

Převážně s těmi krajany. On tam nikdo jiný nebyl. Oni tam opravdu zůstali jen ti Češi. Chorvatsky se tam vážně nemluvilo, oni ti Chorvati odjeli někam do Záhřebu. ... Každá vesnice byla hlídaná. Byly tam takové místní domobrany.

Kde brali zbraně, ptal jste se?

Jednak nebylo dodržováno embargo a jednak fungovala domácí výroba. Místní lidé se také zmocnili zbraní z oficiálních kasáren JLA. ...

Jak jste se na Daruvarsku v tomto období pohybovali?

Obyčejným favoritem. Auto bylo označené štítkem PRESS.

Věděl jste předtím, než jste do Daruvaru jel, že zde žijí čeští krajané?

Věděl, ale nikdy jsem tam předtím nebyl.

Pokud se na celý konflikt v západní Slavonii podíváte zpětně, myslíte si, že se film dal natočit jinak? Myslíte si, že to byl vyvážený film?

Víte... Co je to „vyvážený“? To slovo nemám moc rád, to jsou takové ty věci z veřejnoprávní televize, že by i zločinci měli dostat stejné slovo. Já bych zas tolik nevyvažoval.

Samotný film vyznívá také silně prochorvatsky. Padne zde hodně emotivních slov a soudů... To jste psal Vy?

Ano, asi ano, nevzpomínám si přesně.

Jsou tam používány výrazy jako „chorvatští kluci“ a naproti tomu „šílení generálové“.

Protože tam ten svět takhle vypadal. Já jsem tam opravdu potkával kluky, kteří odešli ze školy a šli bránit svoji vesnici nebo městečko. Proti nim byla opravdu regulární srbská armáda. Já jsem tam byl ještě v době, kdy se Daruvar bombardoval. Opravdu letecká technika. ...

Byl snímek promítaný v Československu a kdy?

Vysílala ho televize a byl také promítán v některých filmových klubech.

Bylo promítání doprovázeno nějakou diskuzí nebo to bylo jen odvysílané a konec? Když jsem si pročítal dobový tisk, komentáře byly zmatené a nikdo pořádně nevěděl, co se děje. (Situace v Jugoslávii - pozn.). Tak jak o tom bylo psáno v tisku, tak to vyznívalo také prochorvatsky. Chyběl nějaký historický kontext.

Jak myslíte historický kontext?

Jugoslávie, druhá světová válka, „Chorvatské jaro“ ... zkrátka nedořešené věci z minulosti. Osobně mám pocit, že se česká žurnalistika „veze“ na protisrbské vlně z devadesátých let, přitom stále nebylo vysvětleno historické pozadí tohoto kulturně a politicky komplikovaného prostoru. Já to tady tak v Čechách osobně cítím.

Já jsem byl osobně u těch masových hrobů ve Vukovaru, co tam ti Srbové způsobili a nepřipadá mi to nijak etické.

Na chorvatské straně byly také masové hroby?

Ne, ne. ... Co tam v tom filmu není, ze srbské strany – dostali jsme se do Vukovaru. Vzal nás tam, po dlouhé době strávené v nějakém tiskovém centru, jeden srbský voják. Z toho co jsme tam viděli, tak z toho se nám udělalo hodně špatně, protože tam na ulici ležely stovky mrtvol. A byli jsme teda i ve vyvražděné škole ... To jsme se tehdy s kameramanem shodli, že tohle tedy natáčet nebudeme.

Jak jste se dostali do Vukovaru? Oni vás tam Srbové pustili?

Po delší době jsme „přesvědčili“ jednoho vojáka, aby nás tam vzal. Vzal. ...

Do Vojvodiny jste jeli přes Slavonii nebo přes Maďarsko?

Přes Maďarsko. Přes Slavonii se nedalo projet. V Maďarsku jsme si pronajali hotelový pokoj, kde se nechaly všechny materiály, propriety, které byly chorvatské. Auto projelo myčkou a jelo se do Vojvodiny.

Jak to na Vás působilo, když jste přešel hranice do Srbska a tam byl klid? Jak byli tamější lidé otevření? Slováci v Srbsku...

Mimořádně uzavření, mimořádná cenzura. Nechtělo se jim o tom mluvit. V Chorvatsku jsem se dal s někým na ulici do řeči, tady jsem měl strach. Ti lidé samozřejmě poznali, že jsem cizinec a chovali se nepřátelsky. To všechno potom ovlivňuje celkové vyznění filmu. ...

Dostával jste nějaké dopisy/ reakce po odvysílání tohoto filmu?

Něco se psalo v novinách.

Ondřeje Vetchého, který čte ve filmu komentář, jste vybíral sám? Proč jste zvolil jeho?

On mi čítával komentáře – to byla naše dlouhodobější spolupráce.

Natáčet jste také ve vesnicích kolem Daruvaru, kde žijí Slováci?

Tam se nedalo.

Trochu se mi tam totiž propojují česko-slovenské vztahy u nás v Československu a tam u nich ještě navíc vztah Srbů a Chorvatů.

Já jsem se spíš zabýval tím problémem, že tady rostlo napětí mezi Čechy a Slováky. S hrůzou jsem si uvědomoval, že by stačil jeden člověk, který by měl zájem investovat do toho nějaké peníze a stačil by jeden český zločinec, který by zavraždil v Žilině slovenské cikánské dítě a de facto by ta válka mohla vzniknout i tady, protože z cikánského dítěte by byl najednou slovenský národní hrdina nebo naopak ... Tady v Československu byly ty verbální útoky před rozdělením značné. ...

Jakým klíčem jste vybíral, co do filmu přijde a co ne, co neprojde střihem?

Z toho, co se povedlo, tam bylo relativně všechno.

Co rozhodlo o tom, že část filmu bude černobílá a část barevná?

Finanční možnosti Krátkého filmu.

Jak se díváte na konflikt po osmnácti letech?

Já mu de facto pořád nerozumím. Já jsem tam byl mezi běžnými lidmi, kteří tu válku nezpůsobili, kteří prostě byli celý život kamarádi a najednou proti sobě stáli se samopaly. Najednou se vraždili sousedé. ...

Spolupracoval jste s nějakým balkanistou?

Myslím, že ne. To měl být úkol jiného filmu. Ten měl býval vzniknout v té době, měli pozvat balkanistu a udělat vývoj Balkánu. Můj film je čistě o válce. Kontexty jsou tam docela složité a vysvětlit je odpovědně není otázka půl hodiny. To do tohoto filmu nepatří. ... Já jsem postupoval sám a už nebyl čas někomu navrhnout takový film, který by to vysvětloval. To měla natočit Česká televize... Je pravdou, že se to všechno sešlo po revoluci, kdy zde byla spousta mylných informací o socialistickém bloku. Ty pravdivé dějiny Balkánu se teprve tiskly nebo připravovaly do tisku. ... My jsme si tady najednou udělali převrat a v tu chvíli se to začalo „mydlit“ v Jugoslávii... A teď co? My tam jedeme točit. Češi v Československu se na ten konflikt koukali tehdy trochu nechápavě. ...

Jak velký tým jste měl?

Byli jsme čtyři.

Jaký byl časový rámec natáčení?

To už si nepamatuji. Byla to věc dohody, nicméně nějaký časový rámec tam byl. Vše bylo dané také omezeným množstvím filmového materiálu. ...

Když se zeptám ohledně financí, Krátký film působil jako organizace...

Barrandovská studia nám přispěla. Už ale nevím, proč tam byla televize jako koproducent ...

Krátký film tedy působil jako producent krátkých dokumentů?

Krátký film byl v podstatě státní podnik, který dělal veškeré dokumenty, filmové týdeníky, zpravodaje a instruktážní filmy.

Když paní Šandová natáčela svůj film, bylo to podpořeno i Nadací Olgy Havlové, také tam nějak kooperoval Krátký film Praha...

No, točila to asi jiná redakce.

Měli jste tedy nějaký širší tým?

Ne, ne. Já jsem natáčel samostatný dokument a ona dělala svůj. ...

Pouštěl se váš film, o kterém se teď bavíme, v zahraničí? Ptám se, protože by mě zajímalo, zda film viděli samotní krajané v Daruvaru? Když jsem se náhodně ptal, tak o něm nikdo nevěděl, jen jeden respondent mě navedl na paní Šandovou.

Nevím, nemám o tom informace. Víím, že se posílal na ambasádu do Záhřebu. ...

Paní Šandová natáčela i nad Daruvarem, v Horním Daruvaru.

Taky jsme tam točili. Pamatuji si to místo.

Pamatujete si něco o Horním Daruvaru?

To je vlastně tam na kopečku. Je tam hospoda. Odtamtud jsme pozorovali bombardování Daruvaru a točili. ...

Chtěl jste natočit film spíše o válce nebo spíše o Čechách? Ten prvotní impulz? Asi o válce, že?

Jasně. Navíc tady bylo vznášející se napětí mezi Čechy a Slováky. Tady v Československu vznikal národnostní konflikt, který v Jugoslávii hořel plným plamenem.

Jak jste vlastně vnímal ty Čechy tam? ...

Já jsem věděl, že tam měli tu národnostní politiku docela dobře zorganizovanou, což se například s tehdejší situací tady u nás v Československu nedalo srovnávat. To je i možná fakt, který jim pomohl se ve válce tak organizovat – komunikovali spolu. Tehdy byl v této komunikaci Svaz hodně důležitý. ...

Ve filmu máte natočeného staršího pána – pana Zdeňka Cerhu. Vyprávěl o formování českého pluku...

Já si pamatuji právě toho pana Cerhu a také Stárka. To byl plukovník, voják – pan Cerha. Já jsem tam byl, když vznikala domobrana, v době, kdy bylo Chorvatsko ještě hodně neoficiální.

Mezi subjekty, kterým na konci filmu děkujete, je i pojišťovna Kooperativa. Jak a proč přispěla?

Kooperativa, tehdy Kooperativa – československá družstevní pojišťovna, byla jediná, která nás byla ochotná pojistit. Nikdo jiný v té době nechtěl. Jednalo se asi spíš o pojištění techniky samotné než nás lidí z týmu. ...

Děkuji za rozhovor

Příloha č. 7 – Komentář ČTK

Skupina: Archiv zpravodajství

Titulek: Nový závažný dokument režiséra Kvasničky

Datum vydání: 30.4.1992

Čas vydání: 14:35

Klíčová slova: ČSFR; film; Kvasnička

ID: 19920430C00794

Servis: dce

Priorita: 4

Kategorie:

Nový závažný dokument režiséra Kvasničky

PRAHA 30.dubna (ČSTK) - Na absurditu, iracionalitu a tragédii občanské války na území bývalé Jugoslávie, do které jsou zataženi i Češi a Slováci žijící zde po dvě staletí, poukazuje nový filmový dokument českého režiséra Vladislava Kvasničky nazvaný "Naši ve válce".

Devadesátiminutový film mapuje tragédii těchto lidí, kteří zde léta žili jako dobří sousedé a nyní, alogičností války, bojují proti sobě. Paradoxně Češi, chránící chorvatský Daruvar a Slováci, žijící v prosrbské Vojvodině.

"Film jsme točili loni v říjnu a prosinci na barevný i černobílý materiál," uvedl na dnešní tiskové konferenci režisér Vladislav Kvasnička. "Chtěl jsem natočit dokument o živých lidech za války. Zároveň v něm kritizují vyhýbavou politiku čs.vlády a její liknavý postoj, když uznala Chorvatsko až letos v lednu, a zejména pak dodávky čs.zbraní, které putují k oběma bojujícím stranám," řekl dále.

Dokument, vyrobil Krátký film a.s. za spolupráce s NTV a Českou televizí. Podle slov dramaturgyně filmu Ireny Gerové, Česká televize bez udání konkrétních důvodů zatím film nehodlá odvysílat a zaujímá pozici "mrtvého brouka".

Vladimíra Hořtová

V Daruvaru se 5. a 14. února sešel krizový štáb Svazu Čechů a Slováků. Poprvé jednal o studiu našich studentů v Československu a o skle, které zašle Česká republika Svazu Čechů a Slováků.

Ing. Jiří Hales, pracovník oddělení inženýrské ekologie Projektčního ústavu dopravních a inženýrských staveb v Praze, který navázal kontakty s našimi dětmi v Seči, nabídl zařídit pro zájemce z řad národnosti studium v Čechách. Krizový štáb Svazu tuto pomocnou ruku rád přijímá a každopádně bude usilovat o to, aby se studenti z řad národnosti dostali na studium v Čechách. V souvislosti s tím by se měli zájemci o studium

KRIZOVÝ ŠTÁB SVAZU ČECHŮ A SLOVÁKŮ

O nynějšku i budoucnosti

sejít ve Svazu na informativní rozpravu. Krizový štáb Svazu se toho dne zabýval i činností národnosti v budoucnu.

14. února jednal krizový štáb Svazu Čechů a Slováků o cestě předsedkyně Svazu Lenky Janotové do Čech. Tam spolu s předsedou obecního krizového štábu T. Štefanovicem a ředitelem daruvarské

střední školy A. Marjanovicem odevzdala poděkování a byli přijati prezidentem ČSFR Václavem Havlem, ve vládě ČR a ministerstvu práce a sociálních věcí České republiky.

Krizový štáb Svazu jednal 5. února o zásilce skla, které ČR poslala pro potřeby národnosti do Daruvaru. Štáb se usnesl, že 7000 čtverečných metrů tři, čtyři a pět milimetrového tabulového skla postoupí obecnímu krizovému štábu s výhradou, že se přednostně zasklí okna škol, národní dům a budov kulturně osvětových institucí a nebude se v žádném případě prodávat. Obecní krizový štáb by měl zařídit zasklívání za výhodných podmínek. (vb)

Petr, Marie, Pavel, Rudolf - oni jsou s námi

Českoslovenští televizní filmaři mezi námi

Marie Šandová, režisérka dokumentárního filmu, Petr Hykš, kamerman, Pavel Vávra, zvukař a Rudolf Šaroch, řidič, z Československé televize Praha - jedni z těch, kteří se přišli na vlastní oči přesvědčit, co se u nás děje. Jedni z celé řady jiných a přitom zvláštní. Zvláštní tím, čím se každý z nás rozlišuje od druhého, zvláštní tím, co pro nás znamená, že jsou lidé i v neštěstí s námi.

Přišli k nám natočit dokumentární pořad o tom, do čeho se vracejí děti, které byly na čtyři měsíce v bezpečí českých rekreačních a školních zařízení. Jejich úkolem je natáčet v rámci videožurnálu pořady o dobré vůli lidí - o lidech, kteří pomáhají, i o těch, kteří pomoc potřebují.

Tito lidé už naše děti znali. Dělal s nimi rozhovory během jejich pobytu v Čechách, pozdravy před Vánocemi.

Byli překvapeni Daruwarem. Byli překvapeni životem v Daruvaru. Čekali drastické obrazy. Jeli s představou, kterou si vytvořili na základě informací v Československé televizi, na základě záběrů z Vukovaru, Osijeku a ze zcela zničených osad východní Slavonie. Při srovnání představy se skutečností se jim katastrofa na Daruvarsku, materiální ničení, zdálo mnohem menší. "O to však je větší neštěstí v lidech. Neubránili jsme se slzám a mrazení."

V Ivanově Sele námi otřásl kontrast mezi poklidem návsí: hejna hus, štěbetající vrabci na střeše a desítky křídí pod lipami a sirotky."

Všichni zdůrazňovali, že nejsou novináři a vůbec ne váleční. Vždy se zabývali lidmi dobré vůle a dětmi.

"Slyšeli jsme, jak je to tady hrozné a strašné," říká Petr. "Přijeli jsme a překvapilo nás, že se tady normálně žije. Lidé se pohybují, jako by byl mír. Lidé chodí do práce, na nákup (Trvalo 15. příměří - pozn. autora). Je však nepřijemné se bavit s lidmi, kteří někoho ztratili."

Pavel poznamenává: "Ze všech rozhovorů vyplývá obava, že to tady ještě neskončilo".

Marie doplňuje: "Musíme být připraveni znovu pomoci".

Pro Rudolfa bylo velmi příjemným překvapením, jak se chorvatští vojáci k nim mile chovali. Není v nich vojácká nafoukanost, povznesenost plynoucí z moci zbraně v ruce. "Všichni a všude k nám byli velice vstřícní, ochotní ve všem pomoci, odpovídat na otázky. Čím to je?" kladl si otázku Rudolf a všichni téměř sborově odpověděli: "Protože nejsou dobyvatelé. Protože bojují na své půdě, o své domovy."

Nemohla jsem si odpustit otázku, otázku vyvolanou strachem o lidi, kteří nám tímto způsobem pomáhají, kteří do války nemuseli, mohli se se svědomím vypořádat tím, že se jich to netýká a proč tedy nasazovat život. Zepřítala jsem se, jestli se nebojí.

Báli se. Ale strach nebyl důvodem nejít. Strach překonali: "Nemůžeme být hostejní."

Jde o životy. Jde o nenávisť. Jde o zklamání. Jde o to, získat zpět schopnost věřit.

V. Bartošová, foto V. Daňková

Příloha č. 9 - Přihláška do domobrany, zdroj: respondent Horní Daruvar

ZA DOBROVOLJAČKOG PRIPADNIKA ORUŽANIH SNAGA REPUBLIKE HRVATSKE

1. Ime, ime oca, prezime _____
2. Jedinstveni matični broj građana _____
3. Mjesto rođenja, općina i republika _____
4. Nacionalnost _____; 5. Republičko državljanstvo _____
6. Mjesto boravišta, adresa (ulica, kbr., i tel.) _____
7. Mjesto prebivališta, adresa _____
8. Odslužio vojni rok _____; 9. Gdje (mjesto, vrijeme, od-do _____
(da/ne)
10. VES _____; 11. ČIN _____
12. Ratni raspored _____, gdje _____
(da/ne) (ZNG, TO, MUP)
13. Posebna znanja _____
(npr. vozač-kategorija, borilačke vještine, strani jezik, padobranac, strijelac, radio-amater, fotograf, snimatelj, izviđač, i sl.)
14. Škola (završena) _____
15. Zanimananje _____
16. Mjesto zaposlenja (poduzeće-adresa, tel.) _____
17. Oženjen _____; 18. Broj djece _____
(da/ne)
19. Posjedujete li osobno oružje i koje _____

U Daruvaru _____ 1991.

Točnost podataka potvrđuje

_____
(vlastoručni potpis)

Příloha č. 10 - Zdroj: Svaz Čechů v RCh 2007, NIU Jednota 2007, Výdaje Svazu za rok 2007

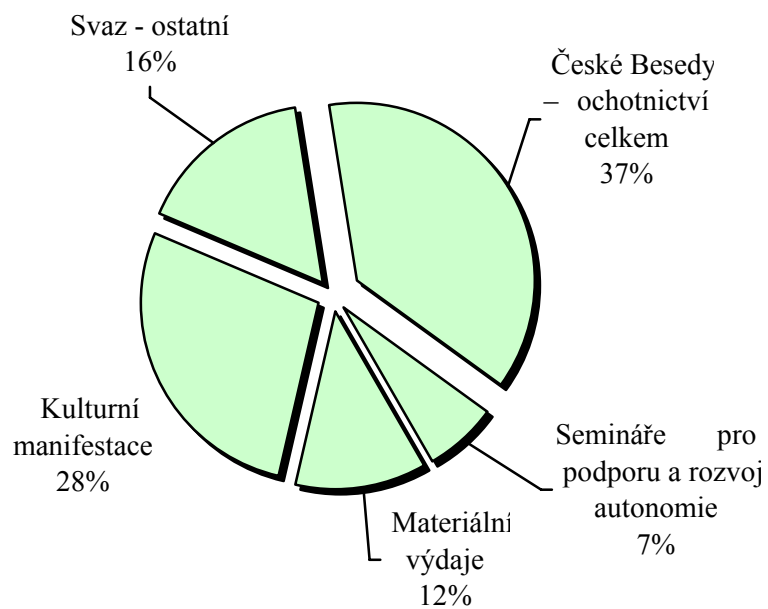
Příjmy Svazu Čechů v Republice Chorvatsko 2007

SAVEZ ČEHA U RH Trg kralja Tomislava 7 43500 DARUVAR		
STRUKTURA PRIHODA I.-XII 2007.G.		
Dotacije:		
Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske	1.431.500,00	
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa	117.770,00	
Županija Bjelovarsko-bilogorska	5.000,00	
Grada Daruvara	19.626,50	
Zajednica kulturno umjetničkih udruga BBŽ	9.000,00	
Vijeće češke nac. manj. BBŽ	53.000,00	
ČSUZ	28.230,80	
OKKV ČR	154.542,00	
Prihodi od kamata	4.853,32	
Prihodi od najma	12.870,00	
od prodaje CD-a	307,00	
Participacija učesnika kazališnog seminara	14.976,00	
Participacija učesnika folklornog seminara i ljetne škole u ČR	11.006,30	
Preneseni prihodi prethodne godine	28.419,01	
UKUPNO.	1.891.100,93	

Příjmy NIU Jednoty Daruvar

NIU JEDNOTA DARUVAR Trg kralja Tomislava 7 DARUVAR		
STRUKTURA PRIHODA I.-XII. 2007.G.		
Dotacije:		
Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske	1.824.500,00	80
Grada Daruvara	5.780,00	0,3
Vijeća češke nac. manjine BBŽ	20.000,00	0,9
Vlastiti prihodi:		
od prodaje i reklama Jednote	326.087,48	} 18,60
od prodaje Detsky koutek	35.783,17	
od prodaje i reklama Kalendara	29.805,11	
od prodaje naših edicija	12.451,75	
od prodaje Pregleda	58,75	
kamate	6.075,14	
ostali prihodi	2.600,00	
preneseni višak	5.466,07	
refundacije	1.031,78	
refundacija za troškove knjige Češka škola U Končanici	9.021,90	0,4
UKUPNO	2.278.661,15	2,6

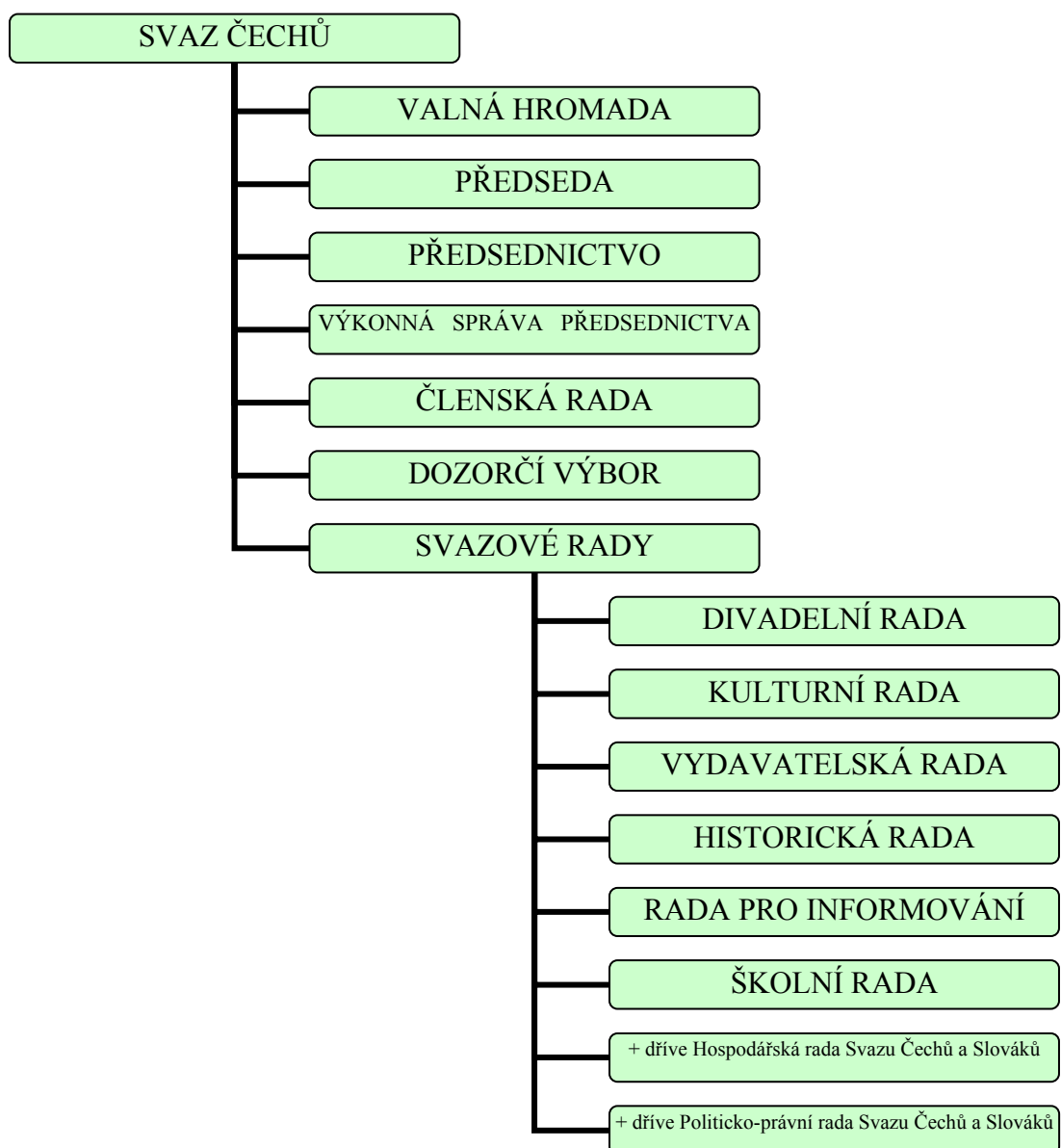
Výdaje Svazu 2007

Výdaje Jednoty 2007

Vnitřní organizace Svazových těles

Samostatnost Republiky Chorvatska a její vykročení na cestu demokracie, pluralismu a nového ekonomického uspořádání, ale i snaha nepřátel zastavit a dokonce zničit Chorvatsko v hrůzně válečné vichřici, vedlo příslušníky české menšiny k tomu, aby si i oni vytkli nové cíle vycházející z jejich více než dvě stě let dlouhého života na chorvatském území. Přinášíme návrh prohlášení. Všichni příslušníci české menšiny by se k němu měli vyjádřit, aby mohlo být přijato na připravované mimořádné valné hromadě.

Návrh prohlášení příslušníků české menšiny

Naši předkové se před dvěma sty lety začali stěhovat do Chorvatska, kde si v bratrském prostředí vytvořili nový domov a zajistili životní existenci. Svě nově vlastní Chorvatsku věnovali všechny své síly: pomáhali budovat její hospodářství, podíleli se na rozvoji kulturního života - všemožně přispívali k jejímu povznesení. Spolu s chorvatským lidem svou novou vlast i bránili. Jako chorvatští hraničáři křiževectvého a durdeveckého pluku bojovali s banem Jelačićem za práva a celistvost Chorvatska, k Jelačićovi se obraceli s prosbou, aby jim vymohl listiny, které jim měly zajistit veškerá občanská práva. Spolu s chorvatskými rolníky povstali v roce 1920 proti útisku jugoslávských (srbských) vojenských a policejních úřadů na Bjelovarsku. Mnoho Čechů se stalo členy Chorvatské rolnické strany Štěpána Radiće, kde měli své poslance. Ve druhé světové válce bojovali spolu s chorvatským lidem buď jako příslušníci domobrany, nebo v protifašistické jednotce - Československé brigádě Jana Žižky z Trocnova. I v této poslední agresivní válce proti Chorvatsku se jednoznačně postavili na obranu své vlasti Chorvatska a svých domovů. Tím dokázali, že Chorvatsko považují za svou jedinou vlast, která jim zajišťuje veškerá menšinová práva. Rozhodně se postavili proti jakýmkoliv pokusům o vytvoření tzv. SAO Krajiny, v níž by měli žít. Přistěhovali se do Chorvatska, žijí v něm a získali práva, která nikdy nikým nemohou být ohrožena.

Súctou a láskou pohlížíme k České a Slovenské federativní republice, s níž nás pojí pevná pouta

- řeč, kultura, zvyky a obyčejy. Vždy jsme tam nacházeli porozumění pro své problémy, odtamtud jsme dostávali hmotnou a morální podporu vždy, kdykoliv bylo zapotřebí. S tamní finanční pomocí byly postaveny četné naše národní domy, otevřeny školy a umožněna všestranná kulturní činnost. My jsme to Československu všemožně opláceli: od rozvíjení vzájemných styků v našich sdělovacích prostředcích po vysílání dobrovolníků v době, kdy bylo ohroženo. Bolestně jsme prožívali konec Pražského jara a následující okupaci, s radostí jsme vítali návrat demokracie.

Jsme neskonale vděční vlastní svých předků za všestrannou pomoc, kterou poskytla našim dětem a utečencům v době největšího nebezpečí v r. 1991 - 1992. Věříme, že nám i nadále bude poskytovat všestrannou morální a hmotnou pomoc.

V zájmu udržení mateřské řeči, vzdělání a kultury bude Svaz udržovat co nejužší kontakty s velvyslanectvím ČSFR v Záhřebu a jinými českými představiteli v Chorvatsku, s ministerstvem školství, kultury a jinými úřady v ČSFR. K nim se bude obracet o podporu, s nimi bude jednat o další úspěšné činnosti i o problémech, s nimiž se potýká.

Jsme hrdí na to, že mezi naší vlastní, Chorvatskou republikou, a vlastní našich předků, Českou republikou, nikdy nedošlo k žádným sporům. Naopak, obě země se vždy snažily budovat co nejlepší kulturní a hospodářské styky. O tom mimo jiné svědčí diplomatické uznání Chorvatska, navazování všestranných hospodářských a kulturních styků a otevření velvyslanectví ČSFR v Záhřebu.

Naše menšina bude rozvoj těchto přátelských styků všestranně podporovat a vynasnaží se být mostem, který spojuje obě přátelské země.

V novém samostatném a demokratickém Chorvatsku chceme i nadále rozvíjet svůj kulturní život a udržovat si svou národnostní svébytnost. Přitom vycházíme z práv a vymožeností, které si naše menšina zajistila během společného soužití s chorvatským a ostatními národy. Týká se to hlavně základních práv menšiny: zachování mateřské řeči, organizování výchovy a výuky v mateřské řeči, rozvoje informování a pěstování kulturních tradic. Pevně věříme, že nás v tom bude podporovat jak Republika Chorvatsko, tak také vlast našich předků.

Větší pozornost musíme věnovat rozvíjení hospodářského života naší menšiny, který v posledních desetiletích probíhal za velice nepříznivých okolností. Soukromé podnikání bylo znemožněno, vymizela řemesla, v nichž Češi na Daruvarsku vedli, rolníci stále více opouštěli svá hospodářství. V letech 1946 - 1948 dochází k hromadné reemigraci do Českých zemí, v letech 1960 - 1970 se mnozí příslušníci české menšiny stěhují do Austrálie nebo odjíždějí za prací do západoevropských a zámožných zemí. Počet příslušníků menšiny se rapidně snižuje a v současné době nedosahuje ani třetinu poválečného počtu. Některé osady, jako např. Ivanovo Selo, ztratily všechny své úřady a podniky, a v důsledku toho tam klesl počet obyvatelstva o více než 1000.

V agresivní válce proti Chorvatsku zaútočili četníci i na české osady, které se postavily proti jejich plánům - Prekopakra, Dolany, Ivanovo Selo. Vesnice hrozně utrpěly a hrozí jim úplný zánik. Pevně věříme, že Chorvatsko i Čechy budou podporovat snahu o hospodářský rozvoj těchto území, aby nedošlo k dalšímu odchodu obyvatel a tím negativním změnám ve složení obyvatelstva.

Spoléháme na naše a české hospodářské fondy, že přispějí k rozvoji hospodářství a soukromého podnikání v osadách, které nejvíce utrpěly.

VI

V oblasti kultury si chceme udržet své dosavadní manifestace a projevy kulturního života menšiny: Naše jaro, obžinky, přehlídku písní v Končenicích, divadelní přehlídku, porady literárních tvůrců, výstavy děl výtvarných umělců a další. Přejeme si dát konečně do pořádku etnografickou sbírku v Ivanově Selu, stálou výstavu historických dokumentů a fotografií v Daruvaru a expozici věnovanou brigádě Jana Žižky z Trocnova.

Zvláštní pozornost musí být věnována našim národním domům, které nemohly být v důsledku nedostatku prostředků opravovány a některé byly v této poslední válce značně poškozeny.

Nadále chceme udržovat a rozšiřovat své knihovny v Daruvaru, Záhřebu a ostatních spolecích, školní knihovny a odborný knižní fond při Svazu.

Při tom budeme těsně spolupracovat s Maticí chorvatskou a jinými místními spolky, s Maticí slovenskou v Chorvatsku a s různými kulturními spolky v Čechách. Poněvadž na tomto úseku činnosti česká menšina není soběstačná, věříme, že nám všestrannou pomoc poskytnou patřičné úřady v Chorvatsku a Čechách.

VII

V rozvoji výuky v mateřské řeči chceme pokračovat tam, kam jsme dospěli v posledních letech. Bude tedy zapotřebí dále rozvíjet mateřské školy, základní školství i střední školy. Kromě škol s výukou v češtině, které jsou největší zárukou udržení mateřštiny, budeme organizovat doplňkovou výuku (jazykové kursy) v osadách, kde nelze založit úplnou českou školu. Základní školy s českým vyučovacím jazykem by měly působit nejen v Daruvaru a Končenicích, ale také v Hrubečném Poli a Dežanovci a

střední školy v Daruvaru a Hrubečném Poli.

Větší pozornost budeme věnovat učitelům. Při výběru učitelů budou mít přednost osvětoví pracovníci, kteří se věnují osvětové činnosti ve spolecích a dokonale ovládají českou řeč. Jejich další vzdělání umožní studium v Čechách nebo v Chorvatsku, pro učitele bude organizována doplňovací výuka a praxe v Čechách. Kádry získáme z žáků českého oddělení gymnázia v Daruvaru.

Patřičnou pozornost věnujeme učebnicím. Základní učebnice musí být v češtině, ostatní by mohly být dvojjazyčné, aby žáci zvládli odbornou terminologii v obou jazycích.

Také zde očekáváme plné porozumění a pomoc příslušných ministerstev v Chorvatsku a v Čechách. Na ministerstvo školství v Čechách se budeme i nadále obracet se žádostmi o poskytování stipendií pro naše studenty a organizování kursů pro naše učitele.

VIII

V domluvě s lokálními orgány se vynasnažíme obsadit místa nejnütnějších úředníků se znalostí češtiny při jednání s příslušníky české menšiny (právník, soudce, lékař, tlumočníci a jiní). Od biskupského ordinariátu budeme žádat, aby alespoň jeden duchovní ve farnostech, kde žije značný počet Čechů, byl Čech (Daruvar, Končenice, Ivanovo Selo, Dežanovec). Ten by také vyučoval náboženství v české řeči a občas český kázal.

IX

V oblasti informování si chceme i nadále udržet naše základní sdělovací prostředky: týdeník Jednotu, měsíčník pro děti a mládež Náš koutek a každodenní české vysílání Chorvatského rozhlasu Daruvar. Budeme se snažit udržet si i další dosavadní edice: Český lidový kalendář, Přehled, Studnici, Krajanskou knihovnu původní tvorby našich literátů, knihovničku Jaro a různé další publikace a učebnice pro české školy. Nepřáli bychom si, aby zanikla rozhlasová vysílání v češtině v ostatních místních a republikových stanicích. Totéž platí i o vysílání TV z oblastí, v nichž žijí příslušníci naší menšiny. Sdělovací prostředky v české řeči si musí dosaženou úroveň nejen udržet, ale neustále obohacovat a rozšiřovat.

Budeme vyžadovat, aby chorvatské sdělovací prostředky věnovaly více pozornosti životu naší menšiny

a seznamovaly širší veřejnost s naším životem. Totéž by mělo platit i o sdělovacích prostředcích v České republice.

V této činnosti nemůžeme být soběstační a budeme se muset obracet o pomoc k našim i českým úřadům a ministerstvům.

X

Svaz Čechů a Slováků především věnuje pozornost kulturnímu rozvoji národnosti, ale nechce zůstat pasivní ani v politickém životě, což však neznamená, že by chtěl přerůst či se přetvořit v politickou stranu. Ve své politické činnosti bude všestranně podporovat vládní opatření, vysvětlovat je a přibližovat české menšině. Chtěl by se přímo účastnit vypracování zákonů a jiných předpisů, které řeší nebo zasahují do práv menšiny. V lokální politice bude spolupracovat s politickými stranami, které projeví největší porozumění pro menšinové potřeby. Jinak bude Svaz podporovat nezávislé kandidáty z řad menšiny. Při volbách zástupců do Sněmu Chorvatska se bude snažit, aby byl demokratickou cestou zvolen ten, který bude nejlépe zastupovat zájmy menšiny a také obecné zájmy společnosti.

XI

Svaz jako reprezentant české menšiny v Republice Chorvatsku i v zahraničí se bude snažit zastupovat zájmy všech příslušníků menšiny v Republice Chorvatsku bez ohledu, zda žijí ve větších aglomeracích v obcích Daruvar, Pakrac, Hrubečné Pole, Garešnice, Bjelovar, Požega, Záhřeb, Sisak, Kutina, Nová Hradiška a Novska, v menších skupinách (Podravská Slatina, Virovitice, Orahovice, Varaždin, Koprivnice, Rijeka) či jednotlivě. Proto se reorganizuje tak, aby umožnil začlenění do svých řad a působení všech spolků, organizací, klubů, skupin občanů a jednotlivců, kteří souhlasí s jeho stanovami.

XII

Svaz bude podporovat veškeré úsilí směřující k úspěšnému demokratickému a hospodářskému rozvoji naší vlasti Chorvatska. Veškerou svou činností chce přispívat k utužování přátelství mezi národy Chorvatska a Čech.

Podpora Svazu Čechů jednomu z kandidátů na post menšinového poslance.
BARTOŠOVÁ, Věra. Krajané ve volbách 1995. *Jednota*. 21.10.1995, roč. 50, č. 40, s. 4-5.

VOLBY 95 - VOLBY 95 - VOLBY 95 - VOLBY 95 - VOLBY 95 - VOLBY 95 - VOLBY 95 - VOLBY 95 - VOLBY

Krajané ve volbách 1995

29. října 1995 budou voliči volit zástupce do zastupitelské sněmovny Sněmu Republiky Chorvatsko. Své zástupce budou volit i příslušníci chorvatských nacionálních menšin. Jak se bude volit zástupce české a slovenské menšiny nám objasnil předseda volební komise zvláštní volební jednotky číslo 3 v Daruvaru soudce Damir Palatinuš.

Volba zástupce české a slovenské menšiny do zastupitelské sněmovny Sněmu Republiky Chorvatsko se provede ve zvláštní volební jednotce číslo 3 se sídlem v Daruvaru.

Zahrnuje města Záhřeb, Rijeka, Bjelovar, Sisak, Kutina, Daruvar, Osijek, Đakovo, Našice, Ilok a Vukovar a obce Lipik, Pakrac, Hrubečné Pole, Veliký Grđevac, Dežanovec, Đulovac, Končenice, Sirač, Antunovac, Čepin, Erdut, Ernestinovo, Vuka, Drenje, Gorjani, Levanjska, Varoš, Punitovci, Satnica, Đakovačka, Strizivojna, Semeljci, Trnava, Viškovci, Durđenovac, Feričanci, Podgorač, Koška, Bogdanovci, Borovo, Lovas, Tompojevci, Tovarnik, Trpinja, Berek, Garešnica, Hercegovac, Kaplol a Lipovljani.

Volební jednotka 3 měla stanovit kandidátku pro zástupce do zastupitelské sněmovny Sněmu RCH, jmenovat volební výbory a určit volební místa. V souladu se zákonem kontaktovala volební komise volební jednotky číslo 3 Daruvar s tělesy správy, aby navrhly volební místa a volební výbory. Na základě těchto návrhů určila volební komise volební jednotky číslo 3 volební výbory a volební místa. Volební místa a okruh jejich působení se voliči dozvědí také z plakátů.

Na každém volebním místě budou zvláštní výňatky ze soupisu voličů, v nichž je uveden každý volič, který se deklaroval jako příslušník české nebo slovenské menšiny. Takovému voliči bude volební komisi dodán hlasovací lístek s jmény kandidátů, kteří jsou navrženi do zastupitelské sněmovny z volební jednotky, v níž příslušníci české a slovenské menšiny svého zástupce volí.

Vzhledem k tomu, že volební jednotka číslo 3 se sídlem v Daruvaru zahrnuje města a obce z území sedmi županství Republiky Chorvatska, práce volební komise v Daruvaru je organizovaná tím způsobem, že každý z členů a zástupců členů komise dostal za úkol kontaktovat v jednotlivých županstvích s orgány správy a řádnými volebními komisemi, aby opravdu v termínu určeném zákonem (do 23. října 1995) dodaly návrhy vo-

lebních míst a volebních výborů pro zvláštní volební jednotku číslo 3 se sídlem v Daruvaru.

Příslušníci etnických a nacionálních pospolitostí nebo menšin mají

ské sněmovně Republiky Chorvatsko je určen počtem získaných hlasů.

12 zástupců ze zvláštních kandidátek volí voliči, kteří nemají bydliště na území Republiky Chorvatsko.

28 se volí ve volebních jednotkách určených podle měst a obcí, v nichž se na přibližně stejný počet (kolem 130 000) voličů volí jeden zástupce a 8 zástupců volí příslušníci nacionálních menšin: jednoho příslušníci české a slovenské menšiny, jednoho italské, jednoho maďarské, jednoho rusínské a ukrajinské, německé a rakouské a tři příslušníci srbské menšiny.

Krajané!

Svaz Čechů v Republice Chorvatsko Vám radí: volte znovu kandidáta, kterého Vám my nabízíme, a který bude zastupovat zájmy menšiny.

Naším kandidátem, nezávislým kandidátem, je pan Siniša Njegovan Stárek. Svým hlasem tomuto kandidátovi uznáváte právo Svazu, aby i dále pracoval ve vašem zájmu.

Být poslancem ve Sněmu Republiky Chorvatsko je čest a uznání. Dejte to uznání zase S. Nj. Stárkovi, který si ho svou dosavadní prací v menšinovém životě plně zasloužil.

Krajané, nedejte se odradit sliby těch, kteří teprve teď přišli na to, že jsou také Češi, kteří by teprve chtěli prý pracovat pro českou menšinu.

Svým hlasem kandidátovi Svazu Čechů v Republice Chorvatsko podporujte naše úsilí o zachování všeho, co jsme dosáhli a co chceme i nadále rozvíjet.

Věříme, že i Vám na tom záleží, a že svým hlasem neodhodíte svůj původ, ba naopak, že se k němu plným právem a s důstojností hlásíte.

Volte Sinišu Njegovana Stárka!

Svaz Čechů v Republice Chorvatsko

právo volit 8 zástupců do zastupitelské sněmovny Sněmu Republiky Chorvatska. V případě, že se taková zastoupenost nedosáhne potřebným počtem hlasů pro menšinové kandidáty, bude za zvoleného zástupce považován příslušník nacionální pospolitosti nebo menšiny ze státní kandidátky, která získala největší počet hlasů.

Do zastupitelské sněmovny Sněmu Republiky Chorvatsko se podle nynějších zákonů volí 80 zástupců ze státních kandidátek v jedné volební jednotce, jíž je celé Chorvatsko. Počet zástupců z jednotlivých politických stran v zastupitel-

Na závěr malé shrnutí: Příslušníci české a slovenské menšiny volí na svých volebních místech (která to jsou se dozví po 23. říjnu z plakátů) z menšinové kandidátky zástupce do zastupitelské sněmovny Sněmu jednoho zástupce (jestliže se nerozhodnou jinak) a jednoho zástupce ze státní kandidátky.

Jestliže se rozhodnou jinak, dostanou na volebním místě potvrzení, že se rozhodli nehlasovat na menšinové kandidáta a volí zástupce na kandidátkách volebních jednotek.

V. Bartošová

**SINIŠA
NJEHOVAN
STÁREK**

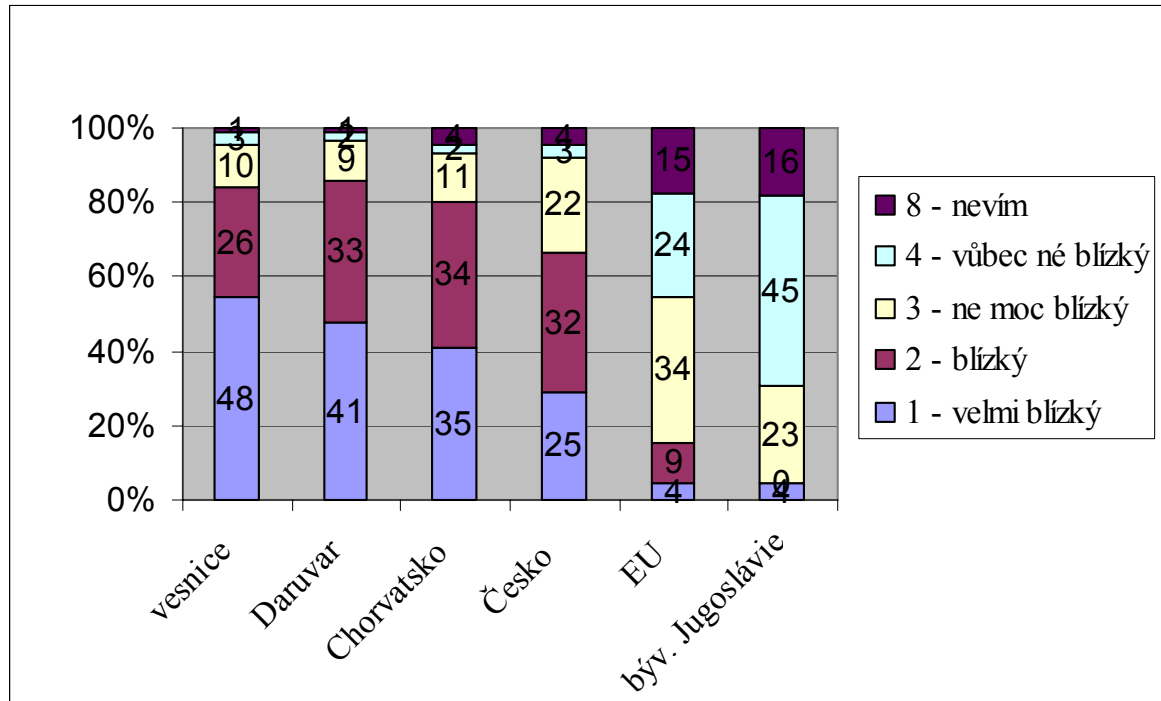
kandidát skupiny voličů **Svazu Čechů
v Republice Chorvatsko
DARUVAR**

- Samostatné a demokratické Chorvatsko
- Práva menšin podle nové Evropy
- Vše dosažené v životě české a slovenské menšiny
v Chorvatsku nejen udržet, ale i rozvíjet

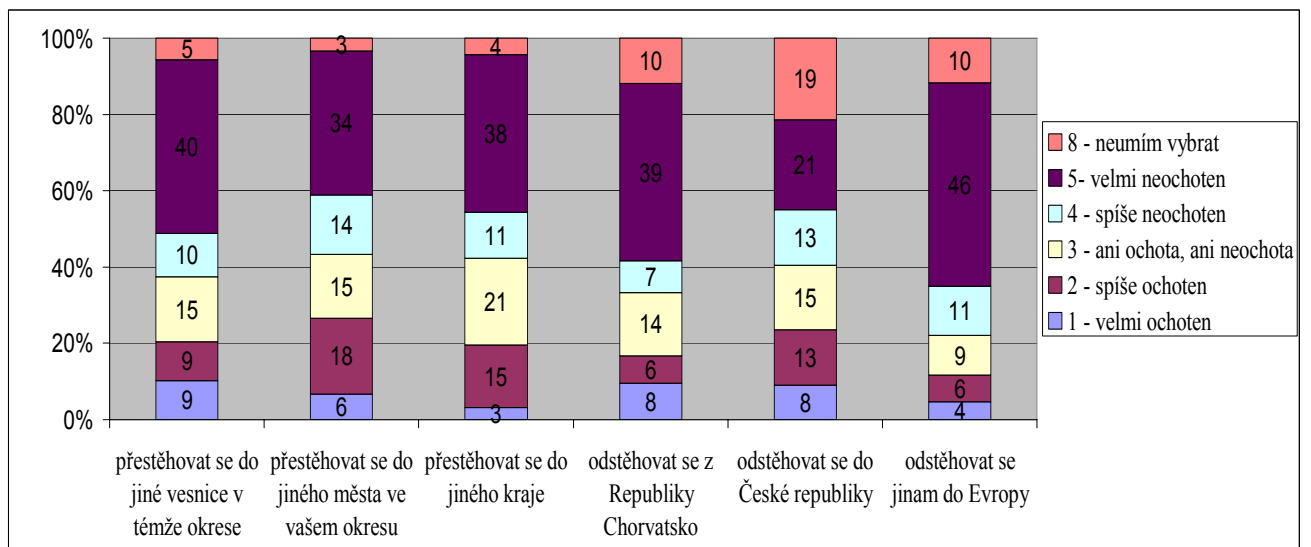
Příloha č. 13

Grafické vyhodnocení otázek dotazníkového šetření – Horní Daruvar

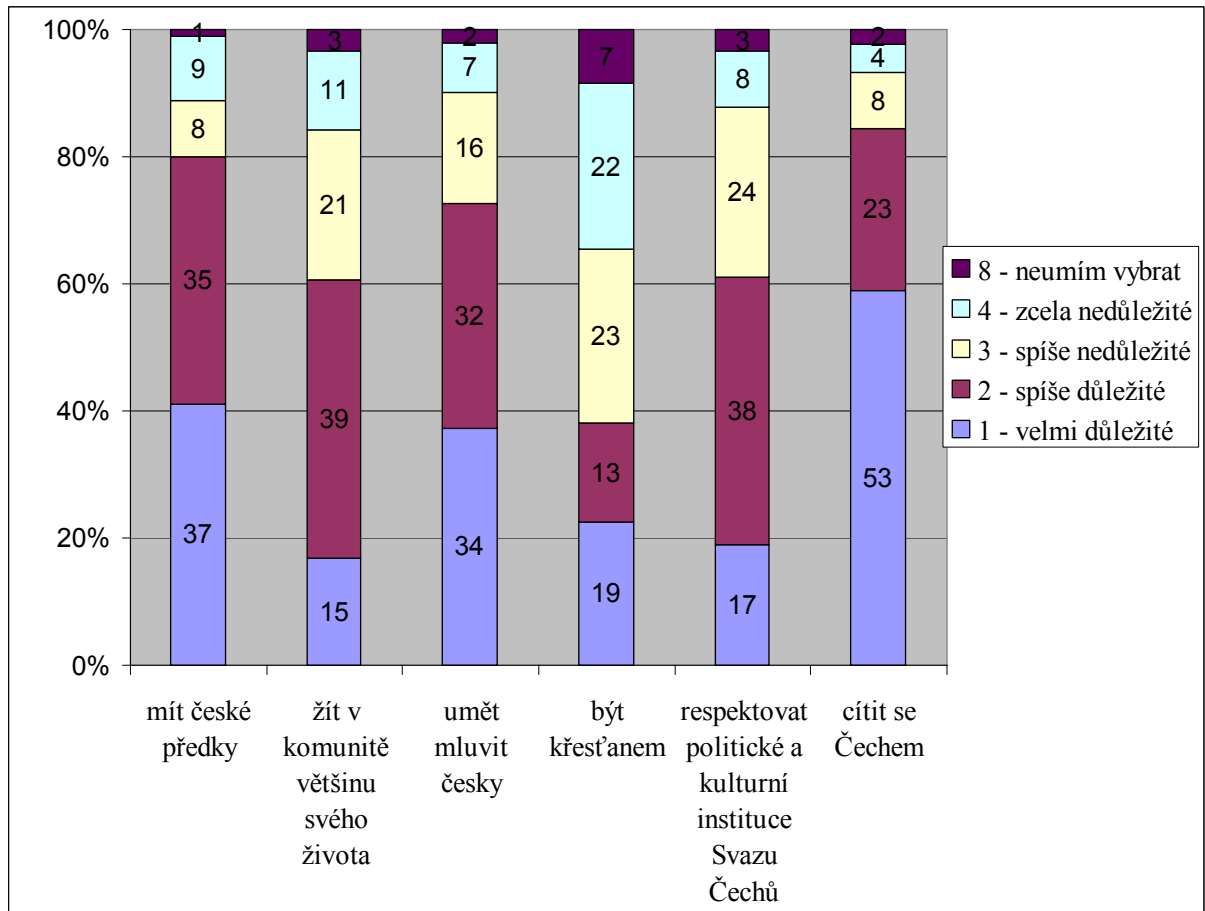
Ot. č. 1 – Jak blízký vztah máte k ...

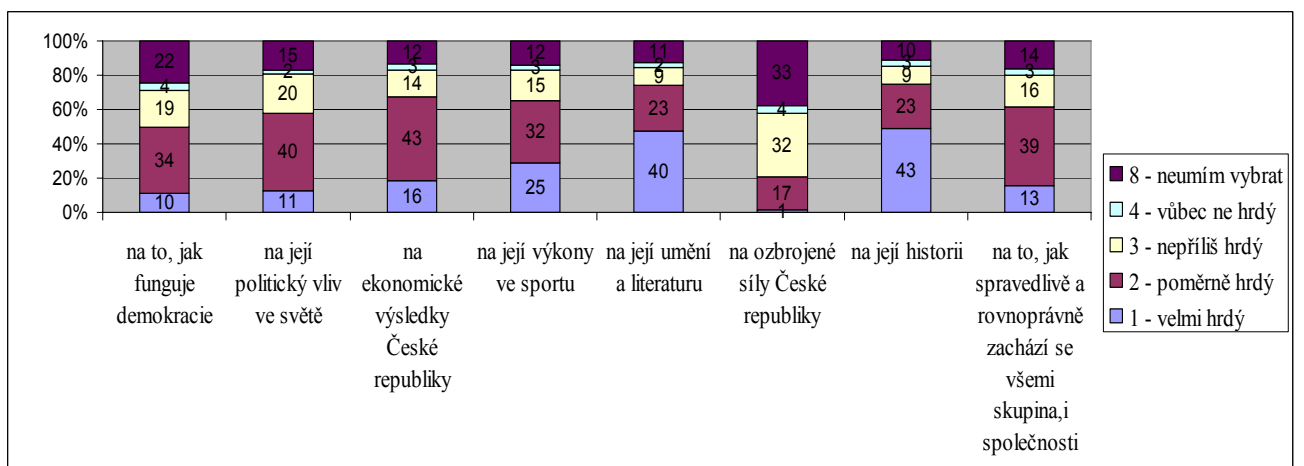
Ot. č. 2 – Kdybyste si tím mohl/a zlepšit své pracovní nebo životní podmínky, byl/a byste ochoten/na ...

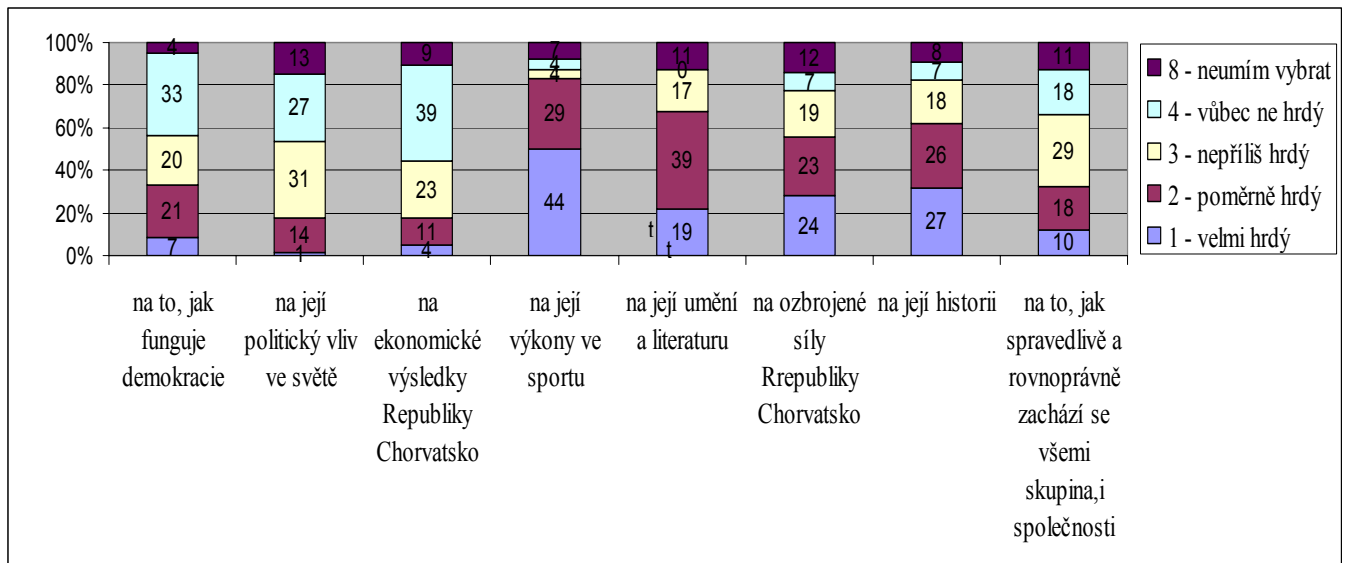
Ot. 3 – Následující věci jsou podle některých lidí důležité pro to, aby byl člověk opravdový Čech/Česka. Podle jiných lidí důležité nejsou. Jak důležitá je podle Vás každá z následujících věcí ...

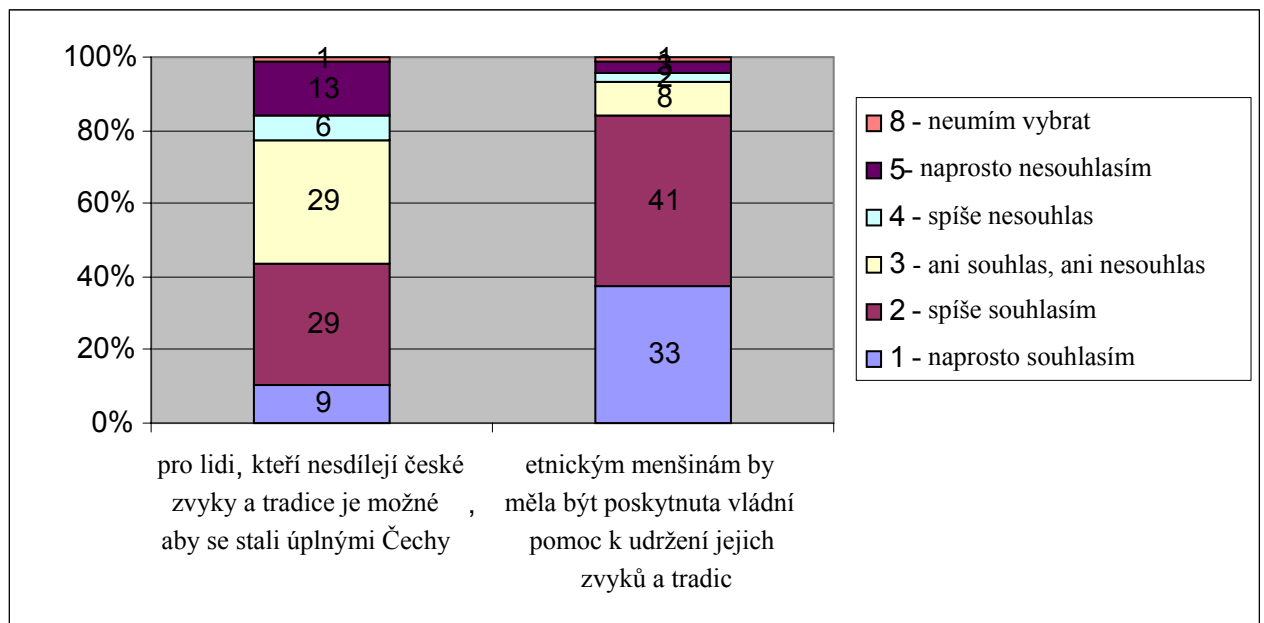
Ot. 4 – Jak hrdý/á jste na Českou republiku v následujících věcech?

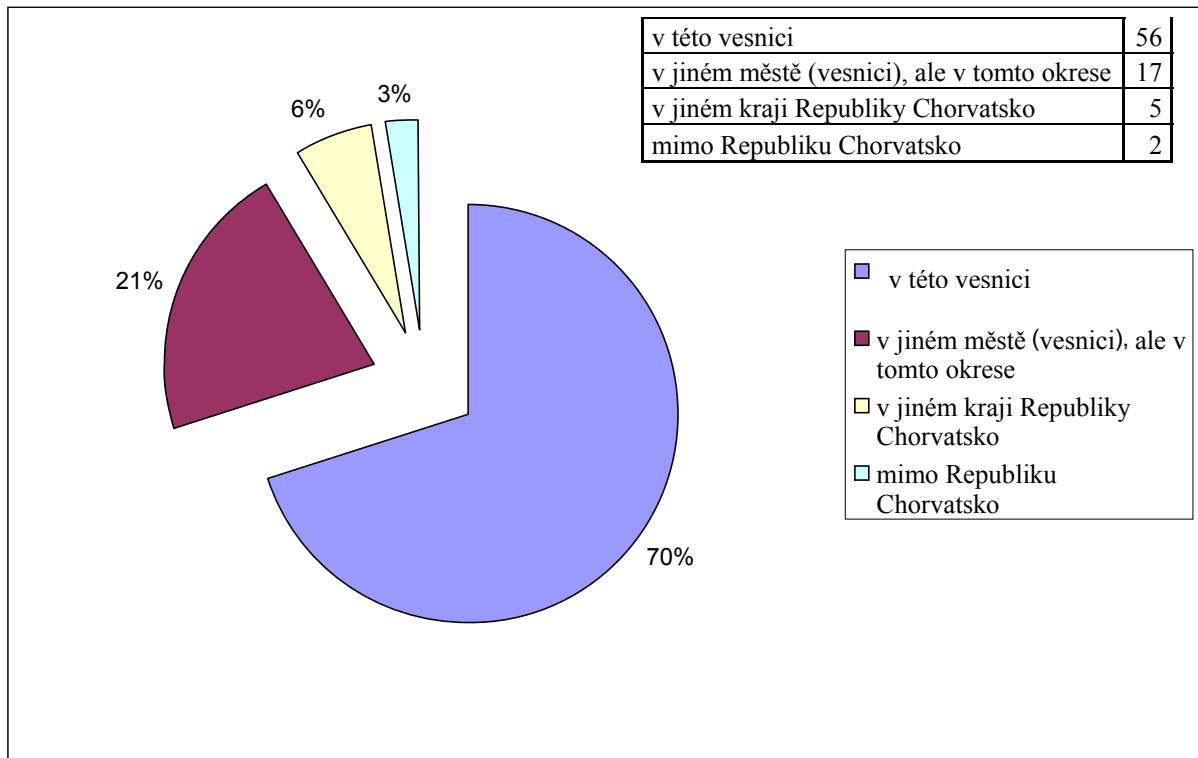
Ot. 5 – Jak hrdý/á jste na Republiku Chorvatsko v následujících věcech?

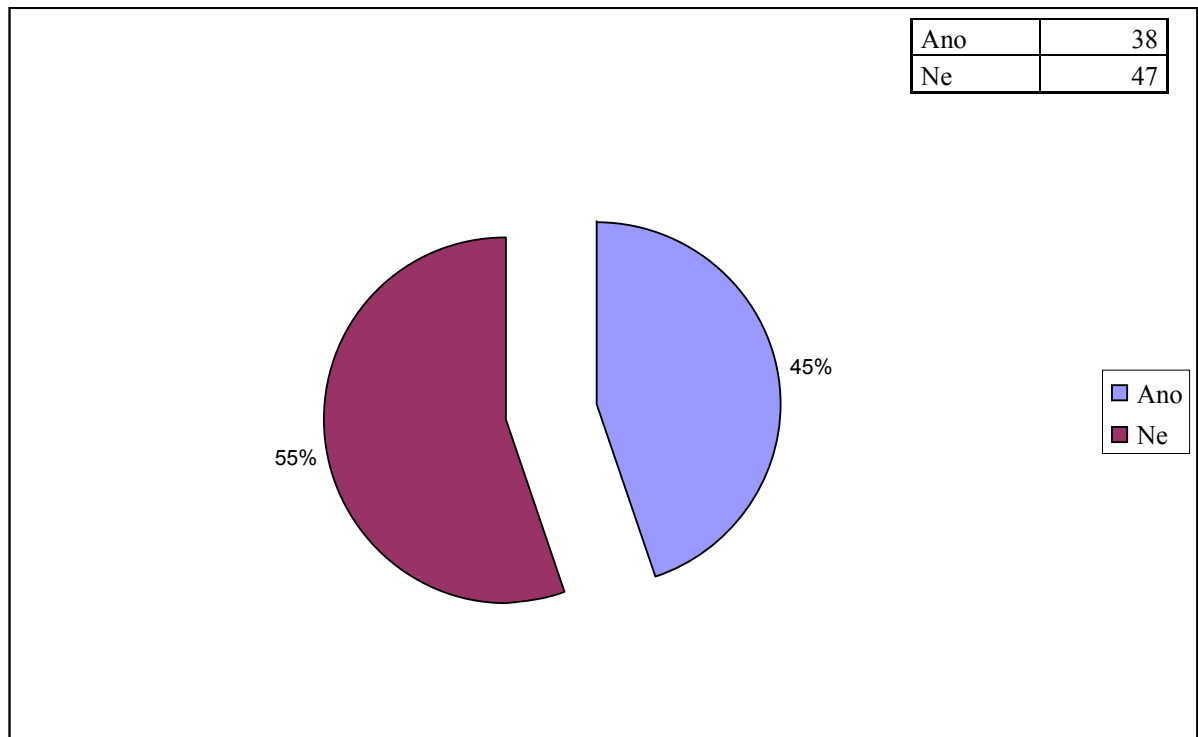
Ot. 6 – Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s následujícími výroky?

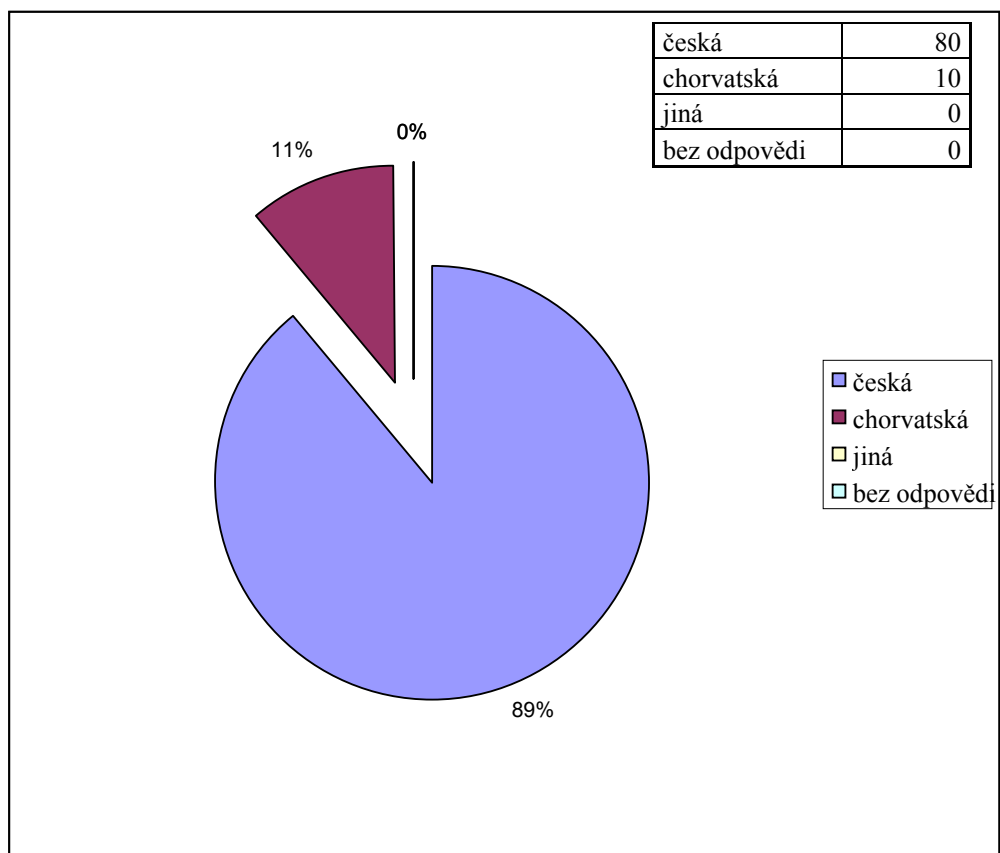
Ot. č. 7 – Kde jste strávil/a většinu dětství? (do 16 let)

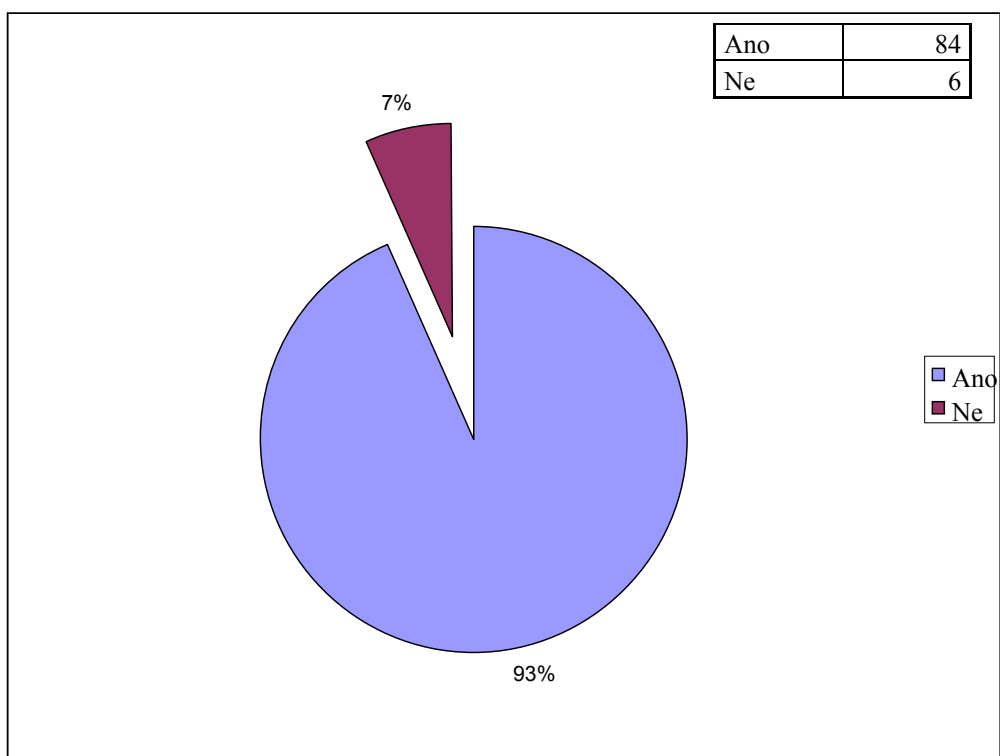
Ot. č. 14 - Znáte místo v Česku odkud předci vaší rodiny přišli?

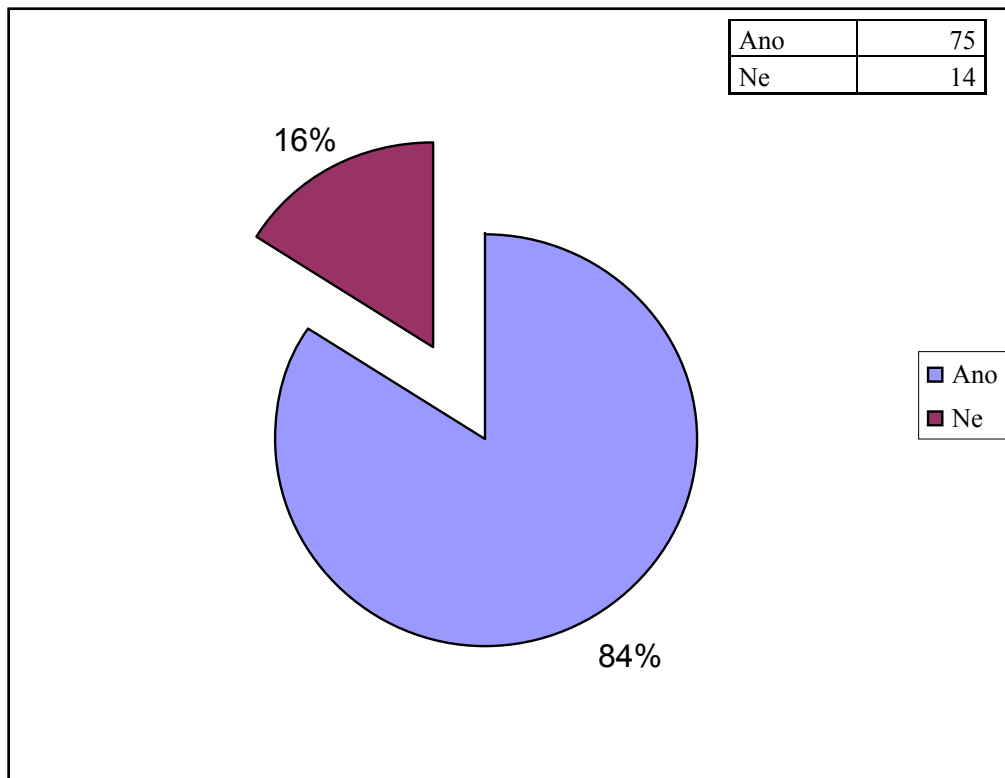
Ot. č. 16 - Jaká je vaše národnost? (údaj v občanském průkaze)

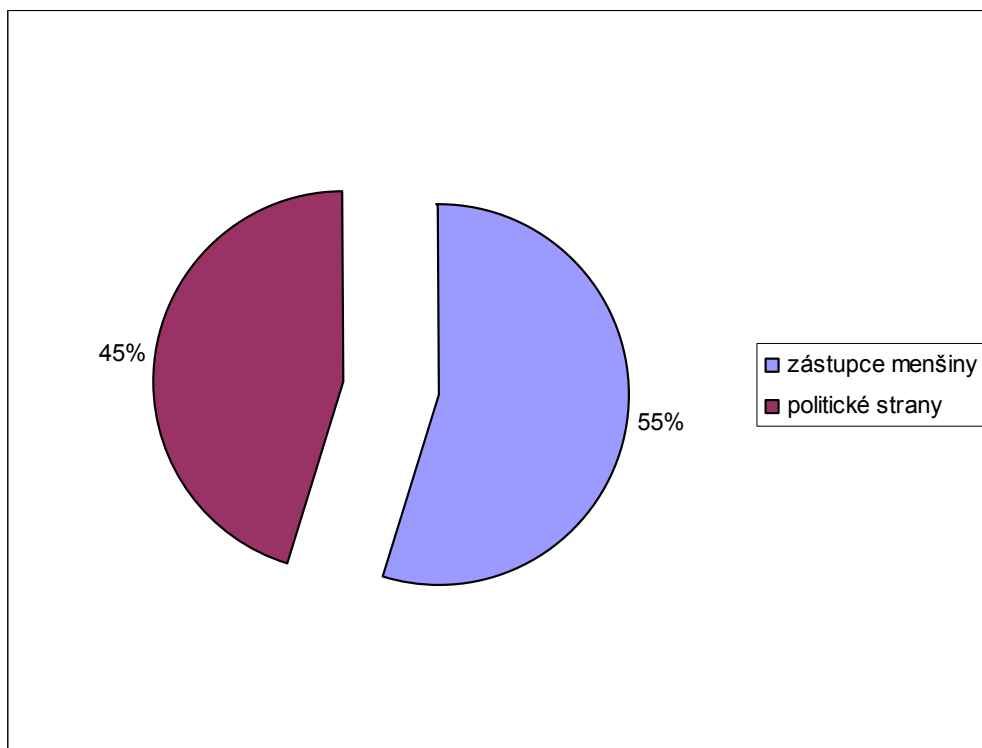
Ot. č. 17 - Považujete se příslušníkem české menšiny?

Ot. č. 20 - Volil/a jste ve volbách do Saboru?

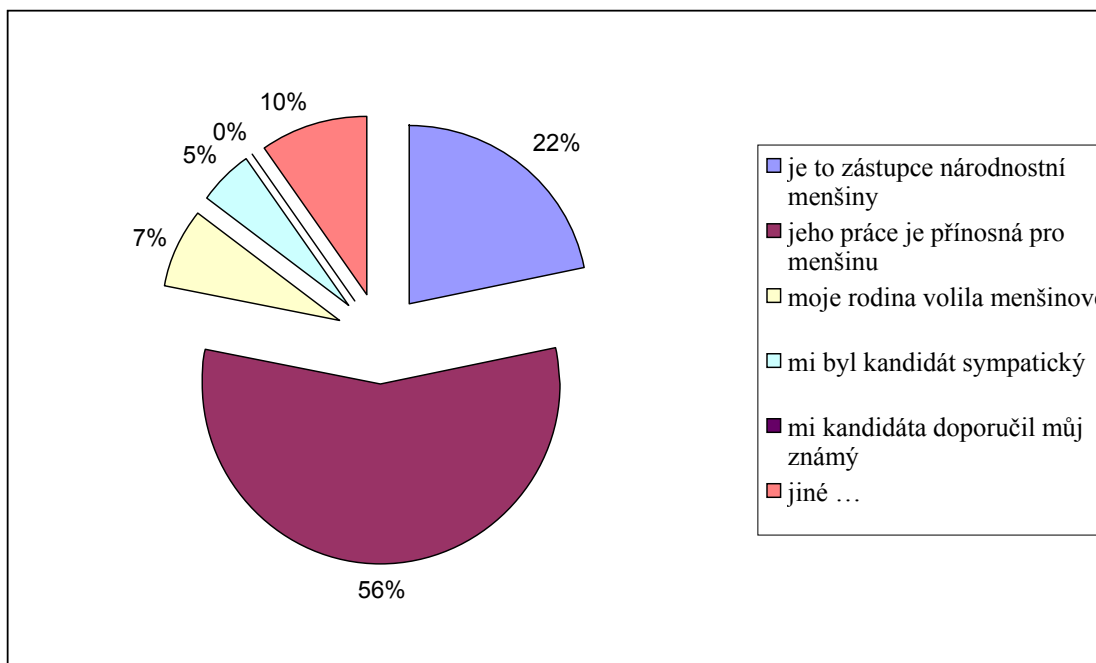

Ot. č. 21 - Volil/a jste...

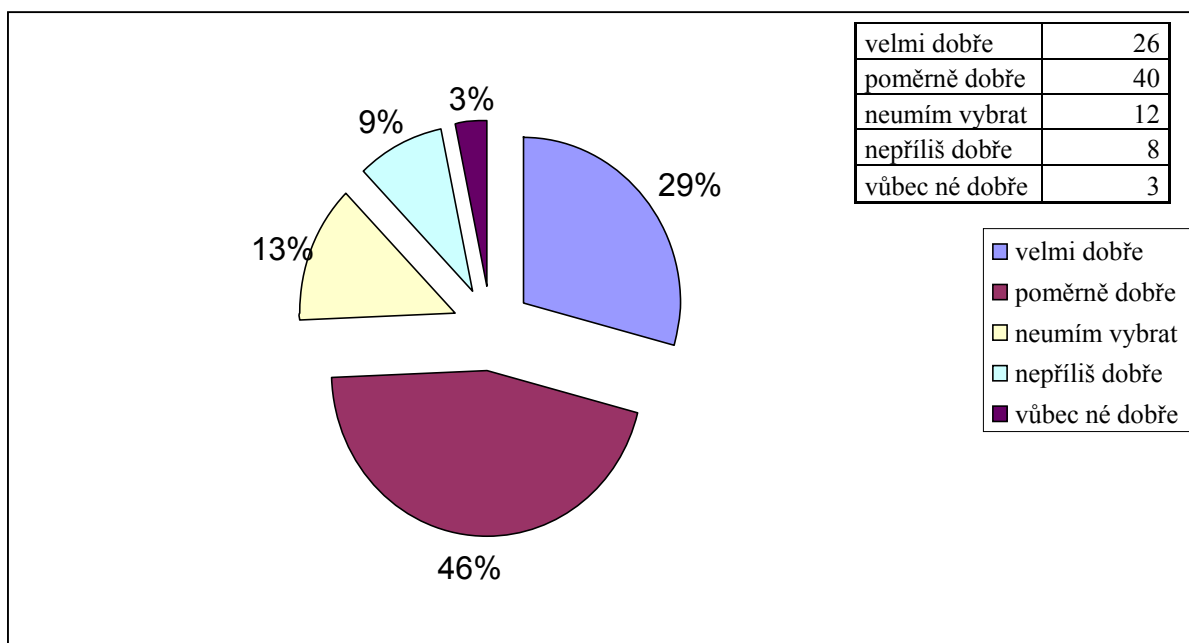

Ot. č. 24 - Menšinově jste volil/a, protože ...

je to zástupce národnostní menšiny	9
jeho práce je přínosná pro menšinu	23
moje rodina volila menšinově	3
mi byl kandidát sympatický	2
mi kandidáta doporučil můj známý	0
jiné ...	4

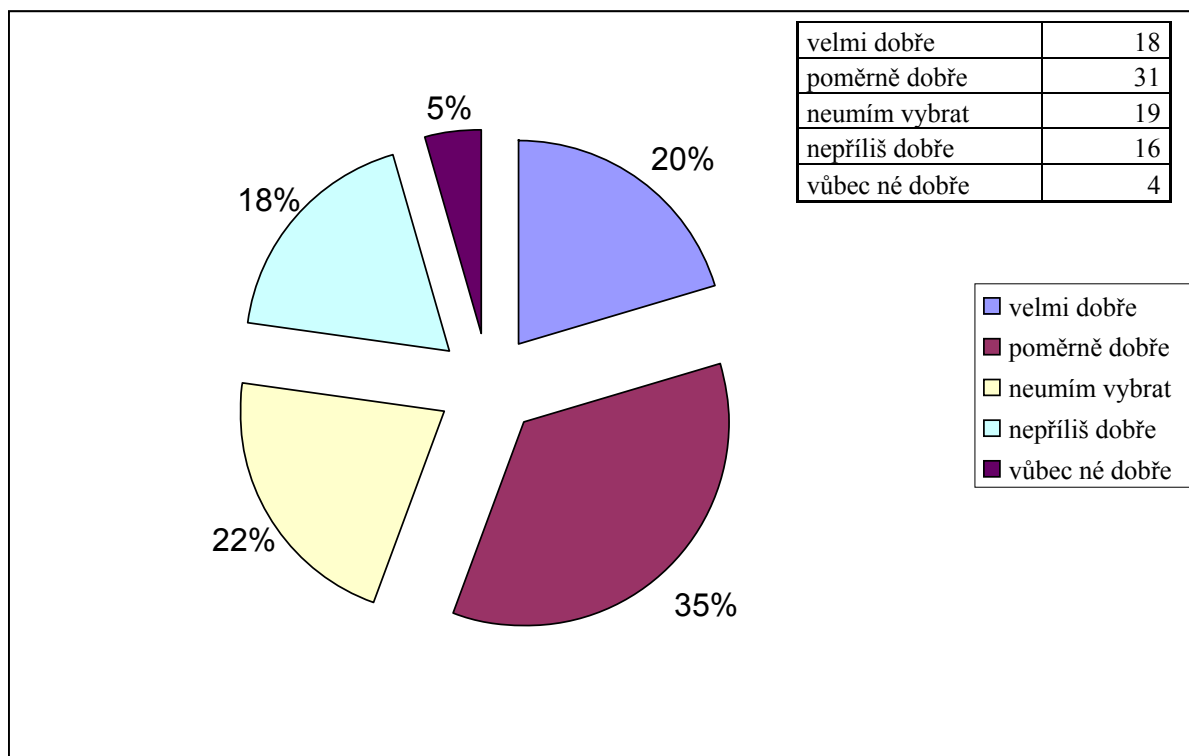
Ot. č. 28 - Myslíte si, že Svaz Čechů v Republice Chorvatsko hájí dobře zájmy české menšiny?

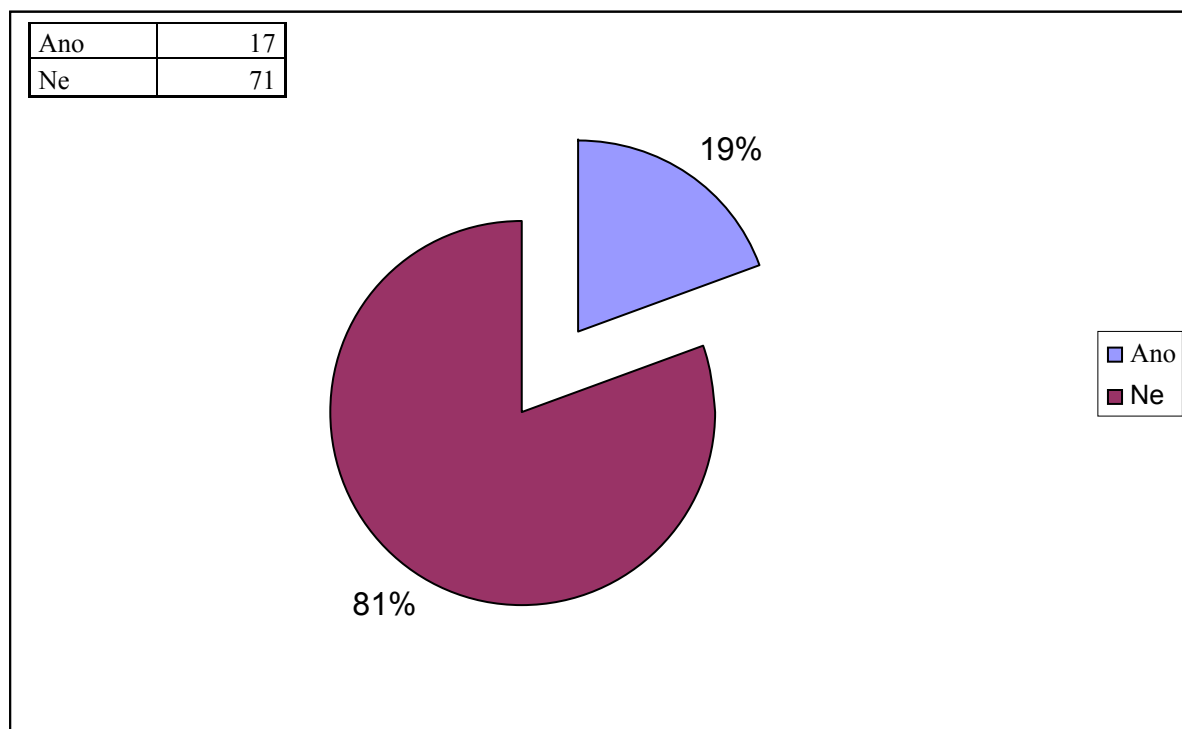
velmi dobře	26
poměrně dobře	40
neumím vybrat	12
nepříliš dobře	8
vůbec ne dobře	3

■ velmi dobře
■ poměrně dobře
■ neumím vybrat
■ nepříliš dobře
■ vůbec ne dobře

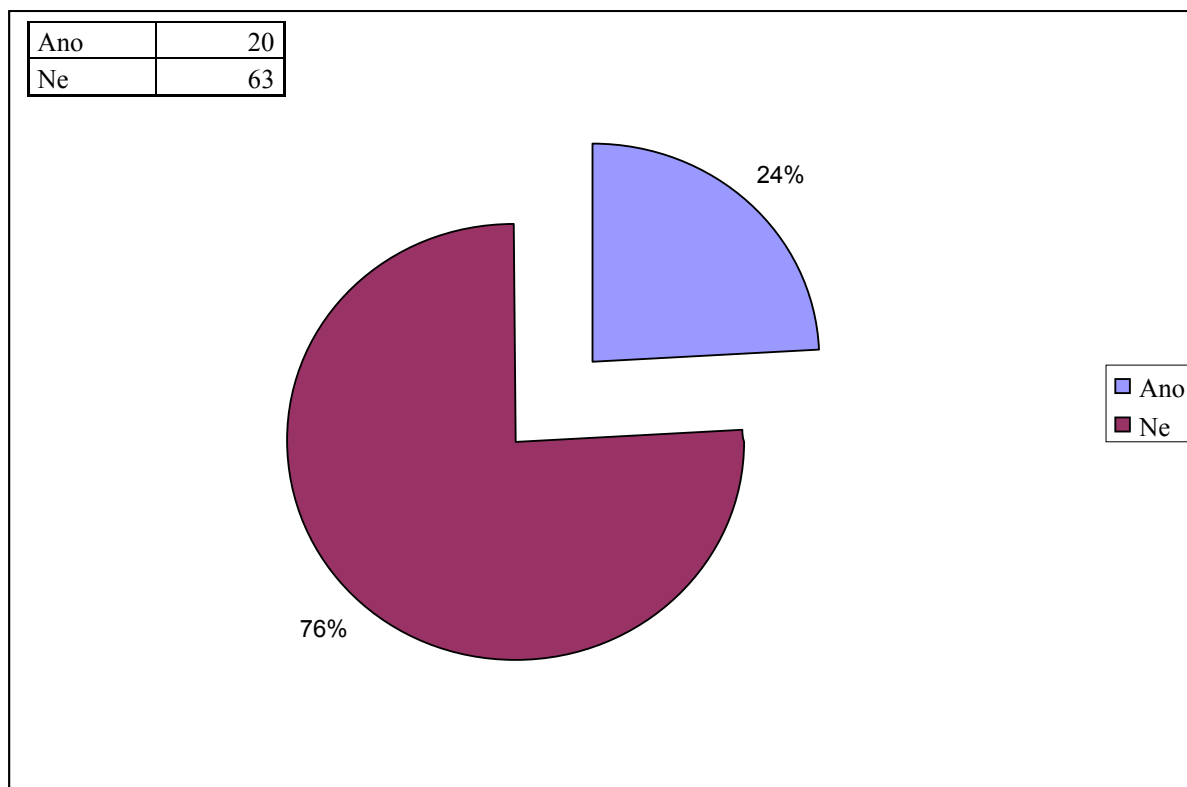
Ot. č. 29 - Myslíte si, že Menšinové rady hájí dobře zájmy české menšiny?

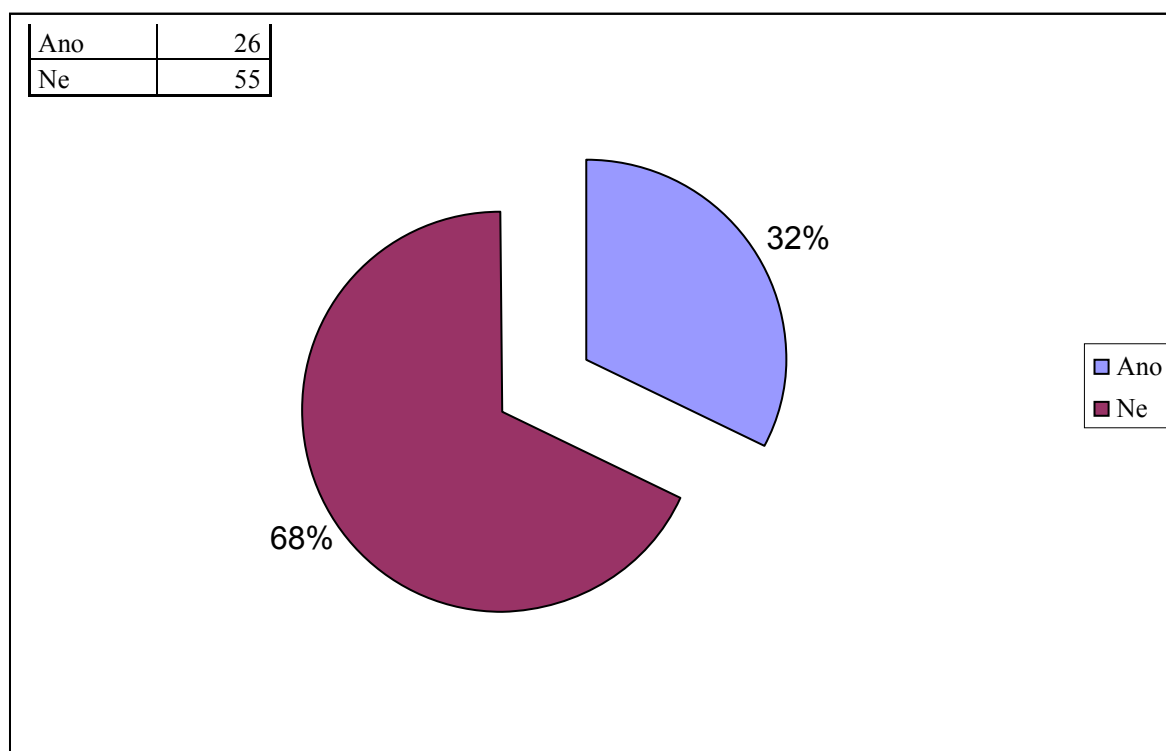
Ot. č. – 34 - Domníváte se, že je česká menšina v Chorvatsku jazykově diskriminována?

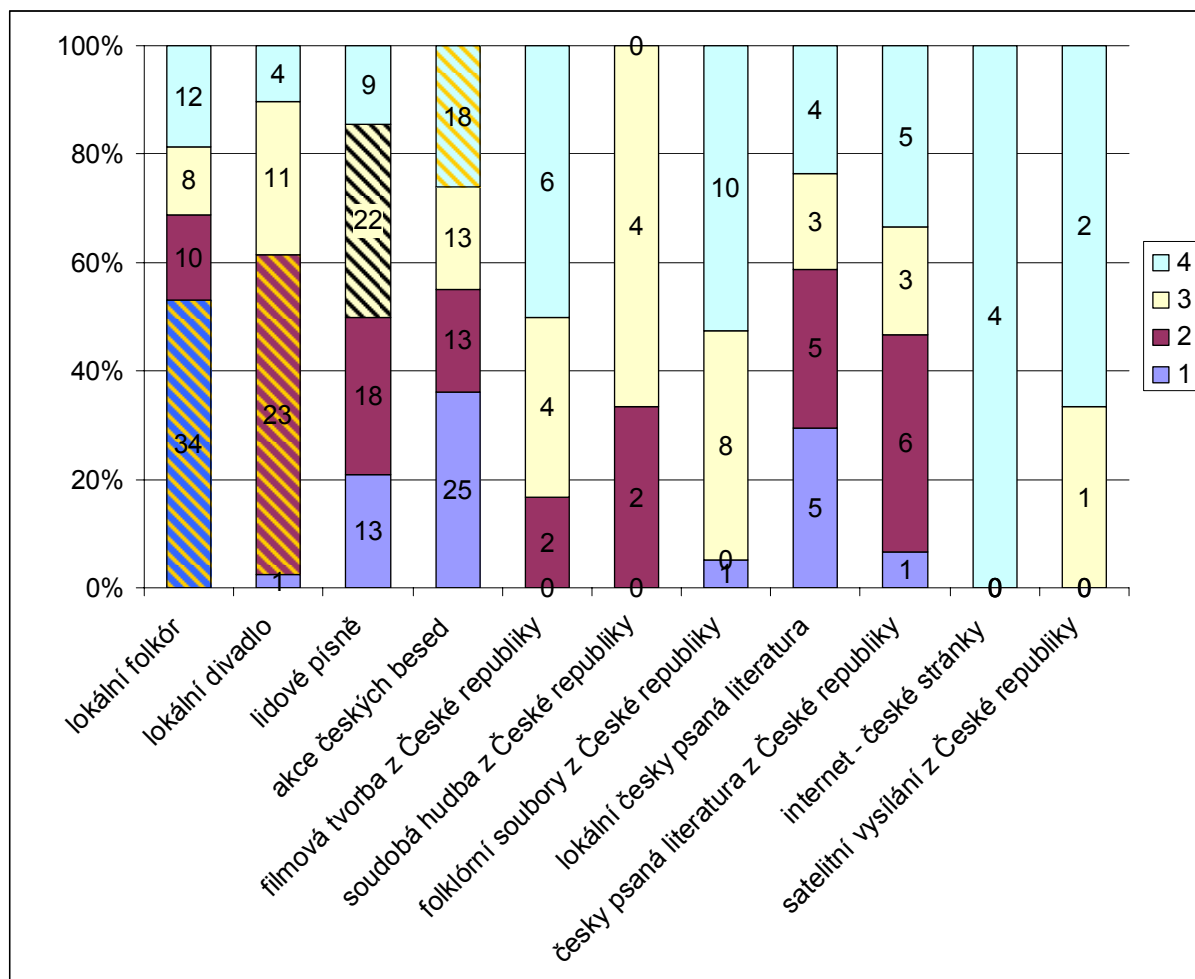
Ot. č. 35 - Domníváte se, že je česká menšina na Daruvarsku jazykově diskriminována?

Ot. č. 36 - Domníváte se, že je česká menšina na Daruvarsku nějak diskriminována?

Ot. č. 38 – Česká kultura pro Vás v prostředí Daruvarska představuje především...?

Příloha č. 14

Seznam politických stran v Chorvatsku

Hrvatska demokratska zajednica - HDZ / Chorvatské demokratické společenství

Hrvatska seljačka stranka - HSS / Chorvatská rolnická stran

Hrvatska socijalno liberalna stranka – HSLS / Chorvatská sociálně liberální strana

Srbska demokratsko socijalna stranka – SDSS / Srbská demokraticko sociální strana

Hrvatska stranka umirovljenika – HSU / Chorvatská strana důchodců

Socialdemokratska partija Hrvatske - SDP / Sociálně demokratická strana Chorvatska

Hrvatska narodna stranka HNS / Chorvatská národní strana

Istarski demokratski sabor - IDS / Istrijský demokratický sněm

Hrvatska stranka prava - HSP / Chorvatská strana práva

Hrvatska demokratska stranka Slavonie a Baranije – HDSSB / Chorvatská demokratická strana Slavonie a Baranie

JANOTOVÁ, Lenka. O situaci se zajímá i instituce ČR a velvyslanectví. *Jednota*. 4.8.2007, č. 31, s. 5.

ČESKÉ ŠKOLCE POVOLENY JESLE

chorvatské školy

Boženka VARGOVÁ, ředitelka české mateřské školy - Doposud jsme vždycky dbali o to, aby se do školky zapsaly děti zaměstnaných rodičů, přednost měly děti, které budou chodit do české školy. Na začátku nového školního roku budeme mít pět skupin, v kterých bude 125 dětí, což znamená zvýšení počtu dětí v každé skupině o 20 procent. Budeme se snažit pracovat tak, aby děti utrpěly co nejmenší škody. Nebudeme brát děti do jednoho roku. V pěti skupinách bude pracovat deset vychovatelek, správce bude částečně pracovat ve skupině; u nás se tak pracuje už šest let, od první racionalizace. Ve školce bude zaměstnáno 16,6 osoby. Ze školky V. Nazor bude u nás částečně pracovat pedagog a vyšší zdravotní sestra.

Mohli jsme mít i šestou skupinu

Česká mateřská škola fungovala se zmenšenými prostředky v šesti skupinách. Kdyby bylo více porozumění, mohli jsem tak pracovat i dále. Jsme šetřící, a dovedli jsme v šesti skupinách pracovat minulý školní rok s 15procentním snížením prostředků. Letos se nám do předškolní skupiny přihlásilo 8 dětí. Jestliže bychom je nevezli, česká škola by ztratila osm žáků. Rozdě-

líme je do skupin, abychom mohli vyhovět požadavkům rodičů i dětí.

Co se týče pracovníků, nedojde k výpovědím; do důchodu půjde uklízečka Marie Tomková. Ostatní práce jsme rozdělili mezi zbývající pracovníky, takže nikdo nezůstává bez práce, jestliže podepíše smlouvu o práci s novými pracovními podmínkami.

Vedení města nejedná správně

Dušan DEVIČ, nezávislý člen městské rady - Souhlasím, že je stranicí disciplína důležitá, ale v některých případech je třeba mít vlastní názor. Nesouhlasím se způsobem jednání. Podle mne jde o násilné vnucování řešení. Školky nejsou továrny na boty, jedná se o děti. Je to zvlášť citlivé, když jde o národnostní menšiny. Naše městské vedení nejedná správně.

Spojovat školky tak, aby zaměstnanci jedné částečně pracovali i v druhé, není podle mne v pořádku. Není v pořádku ani to, že české školce nebyla povolena skupina pro nejmladší děti.

Hlasoval jsem proti návrhu městské správy. I v tomto případě je třeba respektovat zděděná práva, tím spíše, že ve školce už mají zaběhnutý systém práce v rámci přidělených prostředků, včetně šesti skupiny. Všichni ti, kdo provádějí racionalizaci, zapominají, že je česká školka základem české základní školy a ta základem další existence menšiny. Zastupují pozitivní diskriminaci menšin, zvlášť v případě dětí. Je třeba šetřit, ale ne na dětech. Je to možné méně bolestivě, třeba na účet několika čtverečních metrů nového náměstí. Vznikl další problém: narušují se vztahy mezi školkami. Děti se nesmí dělit podle národnosti, v tom případě jde o diskriminaci. Menšinové školky sice existují kvůli zachování jazyka, tradic, kultury, ale mělo by se i jiným dětem umožnit, aby do nich chodily. Je to důležité zvlášť v multinacionálním prostředí Daruvaru.

Lenka JANOTOVÁ, předsedkyně Svazu Čechů a ředitelka české školy - Zamítnutí šesti skupiny české mateřské školy je pokračování v záměru uzavřít českou menšinu do jakéhosi rámce. Neustále se přepočítává kolik nás je a na co máme procentuálně právo. V domovinské válce v r. 1991 se nepočítalo, kolik Čechů by procentuálně mělo bránit Chorvatsko.

O situaci se zajímají i instituce ČR a velvyslanectví

Začalo to se stanovami města. Rovnoprávné používání českého jazyka se do nich nedostalo a otázka počtu dětí ve školce je pokračováním omezování menšinových práv. Na případ se šestou skupinou naší školky se už nedívám jenom jako na hospodárnost, ale, dovoluji si říci, jako na nacionalismus a zasahování do lidských práv. Školka má podmínky pro normální práci v šesti skupinách a nezáhdá na to dodatečné prostředky. Už před demokratickými změnami v RCH se do české mateřské školy zapisovaly děti jiných národností a chorvatského národa, aniž by se jejich počet omezoval. Nikdy se nezdůrazňovalo, že české děti mají jít do české a chorvatské do chorvatské školky. Takovým způsobem se narušuje kontinuita výchovy dětí od jeslí k přípravě do české základní školy. Když se jeden rok děti do školky nezapíší, ztratíme celou generaci českých dětí pro základní školu.

Apelují na příslušníky české menšiny v městské radě a zastupitelstvu, aby se zamysleli, když hlasují pro takovito usnesení, zda je to v souladu s jejich uvědoměním a zdravým rozumem, anebo jde jen o stranickou disciplínu. Prosim je, aby mysleli vlastní hlavou a brali v úvahu to, co je pro českou menšinu dobré. Náš národnostní život záleží na tom, jaké postavení české instituce v tomto prostředí budou mít.

Bolí mne, že se výmluva nachází v nedostatku financí. Ukázalo se, že peníze nejsou největším kamenem úrazu. S trochou dobré vůle by se situace dala vyřešit ke spokojenosti všech a především pro dobro dětí. Politické strany zapominají na volební sliby. Je mi líto, že právě CHSS, kde je tolik Čechů, se tak tvrdě staví k otázce počtu dětí v české školce, zásadní otázce této instituce.

Zdůrazňuji, že se o tuto záležitost zajímá i velvyslanectví České republiky v Záhřebu a instituce z ČR, které vynaložily značné finanční prostředky na úpravu a vybavení pomůckami nejen českých základních a mateřských škol, ale i na zlepšení činnosti chorvatské školky v Daruvaru. Vždyť veškerá pomoc české menšině je vlastně pomocí celému Chorvatsku.

Příloha č. 16 – Stav studentů češtiny na Daruvarsku

Česká menšina v Chorvatsku – Mgr. Helena Kresová

Dostupné na:

http://www.dzs.cz/index.php?a=view-project-folder&project_folder_id=16&view_type_code=document&general_file_id=1063&

Kvantifikovaný přehled dovedností žáků v českém jazyce

1. skupinu žáků tvoří 15 % celkového počtu žáků

Tito žáci

- disponují bohatou slovní zásobou
- správně používají i abstraktní pojmy
- dokážou popsat vlastní pocity, myšlenky, názory a záliby
- umí informovat o všedních životních situacích
- dokážou odpovídat na všeobecné i obecné otázky
- používají české fráze, přísloví i rčení
- rozumí čtenému textu a přečtené umí převyprávět
- mají české rodiče i prarodiče
- češtinu používají doma i ve škole

2. skupinu žáků tvoří 25 % celkového počtu žáků

Tito žáci

- disponují menší slovní zásobou
- dokážou zformulovat krátkou informaci o sobě, rodině a okolí
- podle vzorce dokážou vyprávět o všedních událostech
- čtenému textu rozumí, text dokážou převyprávět jen s pomocí lektora
- mají českou matku a chorvatského otce
- doma hovoří česky jen občas

3. skupinu žáků tvoří 35 % celkového počtu žáků

Tito žáci:

- disponují jen základními českými výrazy
- s pomocí lektora vyprávějí jen o základních potřebách
- dokážou odpovědět jen na jednoduché otázky
- čtenému textu nerozumí
- mívají chorvatskou matku a českého otce

- doma česky nemluví

4. skupinu žáků tvoří 10 % celkového počtu žáků

Tito žáci:

- nedisponují ani základní slovní zásobou
- ze sympatií k Čechům chodí do české MŠ a ZŠ
- nemají české rodiče ano prarodiče
- mají velkou snahu naučit se česky

5. skupinu žáků tvoří 10% celkového počtu žáků

Tito žáci:

- disponují základní slovní zásobou
- mají české rodiče i prarodiče
- nehlásí se k českým kořenům
- doma se česky nemluví

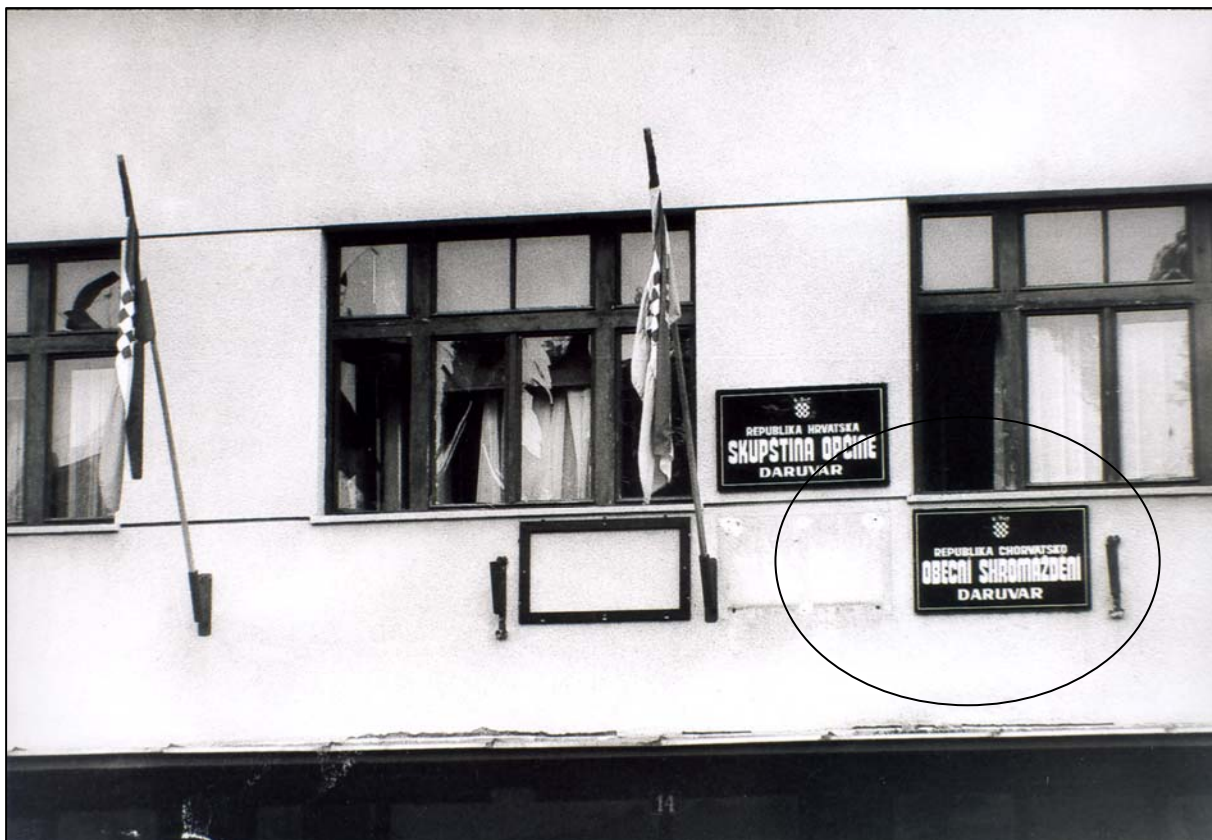
6. skupinu žáků tvoří 5% celkového počtu žáků

Tito žáci:

- neprojevují o výuku češtiny zájem
- raději by se zdokonalovali v angličtině nebo španělštině

Příloha č. 17 - Dokumentace dvojjazyčných nápisů v Daruvaru

Zdroj: respondent Daruvar 2007, foto: Tony Hnojčík – Radnice města Daruvar 1992

Novinový článek o vzniku Besídky venkovského dorostu v Horním Daruvaru, Jugoslávští čechoslováci, výstřižek z novin – Respondent Horní Daruvar 2007

<p>a banka kralja ava br. 19. 0. rezervy 38.000.000.— DARUVAR, A. SID. PADINA. VKLADY VY- OBSTARÁ IN- ROVADI VES- ANSAKCE ních záleži- důvěrou na e je to narozenin, pre- ojila se i v ne- sl, beseda v Ro- místnosti státní zahájil oslavu zdrazil přítom- Osvět. odbory spolků a velmi mny, jehož ucti- proslov provo- rykovi, což vše ásledoval velmi umace, dělit, žák evenka Hrabá- Vavřiková, T. ryvátová. Nás- rně, nacvičeny havě, a s citem náška, delegáta sarykovo pušo- čsl. samostat- e vyslechnutí s no z nejlepší Maika, vlasti, vou, Svobodo- trvajícím po- ly, na téma Z- ásledovala ve- mame doma sledována, ke- mu, záslužným atem velmi do- y dívky, Klim- Svobodová ml, rodní jancečky vyšlo, náladu vy, bylo, tře- ně, již samo- e, i na divadlo. lížejte se na zá- nýbrž se svora- ujte, k, vyčtené oblasti naq oá k, i vesti nás. klubu schrál v veselohří. Po- body, dávanou e. Přes to, že lž od časného et, krajané zů- llo. A nelituj, i poučit, Nejen dnostivých úloh</p>	<p>oni kroužek vedený krajanem Kolym. Hu- dební výkony byly velmi dobré a těšíme se, že v brzké jej zase uslyšíme a zatančí- me si a zazpíváme jako poslední. SÁ.</p> <p>HORNÍ DARUVAR V neděli 24. března, rozhodla se horno- daruvárská mládež založit besídku venk. do- rostu. Jilek a Pelikán měli nedělní odpol- dne plno práce se zvaním. Nedařilo se jim všude stejně. V někde barazili, ha úplně neporozumění. Ale toho se nezalekli. Aš 25 hochů a děvčát, sešlo se u kr. Zí- ty, kde k nim promluvil př. K. Herot z Daruvaru, o „Ukořech venkovské mládeže“. Po přednášce do jednoho se přihlásili za členy besídky a zvolen výbor. Předsedou Jos. Jilek, místopředs. Růža Pelikánová, je- dnátelem Jos. Pelikán, pokladníkem Slávka Dočkalová, členy výboru: Jos. Ilanzl, St. Pelikán, Fr. Částek, Fr. Petráček, Jul. Espa- cherová, B. Richtrová, A. Hašplová a Jos. Četynová.</p> <p>Na schůzi přišli i starší krajané, aby s mladými podebatovali a jim poradili. A ta- ková upřímná spolupráce je správná a všu- de vítána. Horní Daruvar potřebuje mnoho doháněti. Známe kulturní a hospodářský význam práce mladých, známe jejich zápal pro drobnou práci na venkově a proto vě- říme že dorost „Na Podborách“ ze své váry neustoupí — dokud nezvíteží — do- kud širokou veřejnost nepřesvědčí skutky konanými z přesvědčení pro povznesení bla- ha venkova. Těšíme se na vás hoši i děv- čata stejného smýšlení, stejných cílů, těšíme se na dny, přísti naši. Spolupráce s vámi a pro vás. Na čestlu-hodně zdaru.</p> <p>Kaptol. Loutkářský odbor schrál 17. břez- na 2. loutkové hry: „Kaspárek a zloděj“ a „Kaspárek a Honzík našli práci.“</p> <p>Zájezd do Resniku a Gracu. Osvětový odbor z Kaptole vykonal v ne- děl 24. března zájezd s loutkovým diva- dlem do Resniku a Gracu. Odpoledne za- účasti asi 110 osob jsme hráli v Resniku a večer za účasti 150 osob v Gracu. Hra se všude velice líbila. Kaspárek si hned získal srdce všech, očka děti jen zářila a každý litoval, že již je konec.</p>	<p>Jsmé s chutným úctem v tem v Gracu čak na kait- tním českým dětem jsmé ku čtení.</p> <p>S divádkem v Gracu v 9 hodin, ale žádnému s — vždyť gramofon hrál ta- a později, když přibei, harn dila se čilá zábava, jež se lečným zpěvem českých pí- kali až vyjde měsíc, abych stu a když vyšel zase jsmé ně přišel 7 8 9 0 1 Teprve ve tři hodiny, re zpěvu, jsmé vyjeli k domc přijeli celí rozlámaní domů ten náš loutkářský odbor p filmochodem řečeno, jsou žáci kaptolské české školy, jezdí do okolí. A ti naši dočkat až zase pojedeme Grabarije.</p> <p>Při této příležitosti děkují pomohli uskutečnit zájezd Langroví, Sl. Oharkoví a Gracu a Jos. E isovi a E. šniku.</p> <p>Záhřeb, Večirek sdružen Sdružení čs. žen v Záhřeb ně uvedlo tímto svým prvý na na veřejnost. A s krásný žek večírku má sloužit péči škól, zavítávších do Záhřeba Dvorana České Besedy plná, nechyběl ovšem ani Dr. Resl, bez něhož bychor- nik nedovedli opravdu ani scéně střídaly se veselé výst- písně, paní Vrbaničová s m- lem nám recitovala milostn- čcnstvo zpívalo sebou refr- ček a vynutilo si přídavek, la salvy smíchu a veselí. Ja- val Tonda Života z Daruvar pěkná nenucená zábava — i- j, každý jim musel přiznat Důlejte, že jejich úsilí se ský společenský život v Zá- Mnoho zdaru!</p>
<p style="text-align: center;">Zástupce hledá</p> <p style="text-align: center;">Sjednocená pojišťovna akc. spc Vardar, Herceg-Bosna, Triglav Zagreb, Trg kralja Petra 11.</p>		

Příloha č. 20 - Dokumenty vážící se k obraně Daruvaru a „domobraně“ Horního Daruvaru

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
POLICIJSKA STANICA
DARUVAR

Daruvar, 26.08.1991.

OVLATŠTENJE

Daje se ~~ovlaštenje~~ radnicima "MPD" Daruvar i to ~~Jilku Zdenku~~ ^{JILKA ZDENKO} Malek Miroslavu da pogledaju rješenja za proizvodnju oklopnog vozila "Pamac" u Grubišnom Polju, kako bi stečena iskustva mogli upotrijebiti za opremanje tekvog vozila na Gusjeničaru TG-90.

Ovlaštenje izdao: Zapovjednik:
Demir Barberić

Volný překlad:

Republika Chorvatsko
Ministerstvo vnitra
Policejní stanice
Daruvar

Zplnomocnění

Poskytované zplnomocnění pracovníkům "MPD" Daruvar - Zdenku Jilkovi, Miroslavu Málkovi k řešení výroby obrněného vozidla "Pamac" v Grubišném Poli. Získané zkušenosti mohou být využity k budoucímu použití u pásového vozidla TG-90.

Zmocnění vydává velitel:

" MPD "
Tvornica pumpi i armatura
Darugar
Ured direktora

STROGO POVJERLJIVO !

ZAPOVIJED br. 2

Nastavno na zapovijed o neposrednoj ugroženosti imovine i za poslenika poduzeća te o mjerama izravne zaštite ovime

ZAPOVIJEDAM:

1. izradu borbenog oklopnog vozila na gusjeničaru TG-80
2. rok za stavljanje ovog BOV-a u funkciju na 10.09.1991.g.

Ova izrada BOV-a vršit će se u potpunoj tajnosti i pod šifrom " Osloboditelj "

Svi troškovi padaju na teret poduzeća.

Izgradnja će se vršiti izvan kruga poduzeća.

Izgradnju će vršiti provjereni zaposlenici koji će biti upućeni na službeni put.

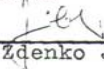
Izradom će neposredno rukovoditi ing. Miroslav Malek a prema usvojenoj skici " Osloboditelja "

Ovom zapovijedi nalogodavac preuzima svu evl odgovornost koja bi iz nje mogla nastati i ujedno ima zadaću propusnice za opremu i materijal na punktovima do mjesta izrade.

U slučaju ukazane potrebe, izdat će se i druge potrebne zapovijedi.

Darugar, 28.08.1991.

Direktor

mr. sci. Zdenko Jilek, dipl. ek.

*Provjera zapovijedi na tel. 331-051
Iskjučivo kroz direktora Jileka
Zapovjednik ing. Malek*

Volný překlad:

Příkaz č. 2

V návaznosti na příkaz o bezprostřední ohrožení majetku i výroby. Jako opatření na ochranu tímto příkazuji:

1. výrobu obrněného bojového pásového vozidla, TG-80
2. lhůty pro výrobu tohoto vozidla stanovuji na 10.09. 1991

Vývoj bojového vozidla proběhne v naprosté tajnosti a pod šifrou "osvoboditel".

Veškeré náklady budou hrazeny na úkor společnosti.

Výstavba bude provedeno mimo prostory společnosti.

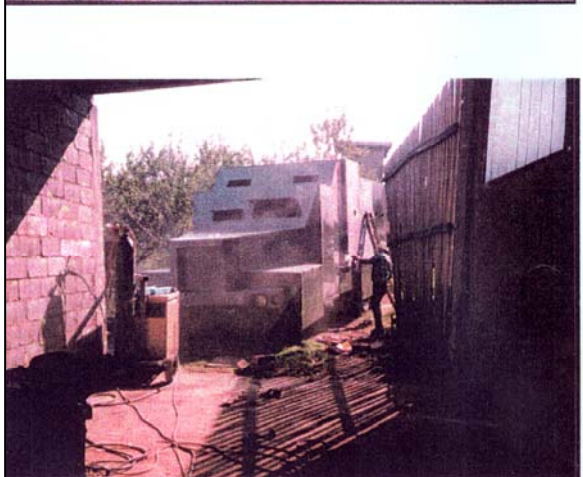
Výstavku budou vykonávat prověřeni zaměstnanci, kteří budou propuštěni na služební cestu.

Výrobu bude přímo řídit ing. Miroslav Malek podle náčrtu "osvoboditele".

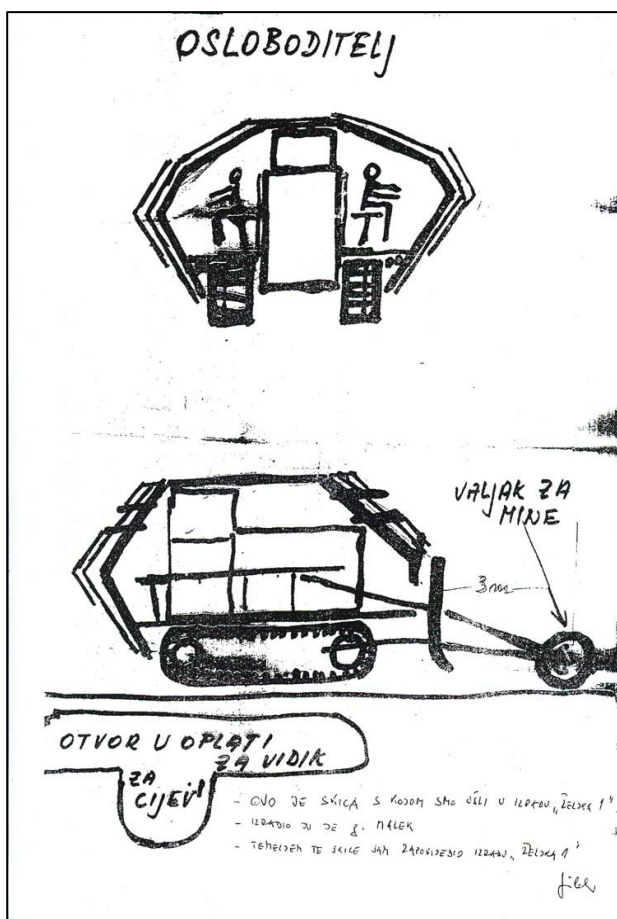
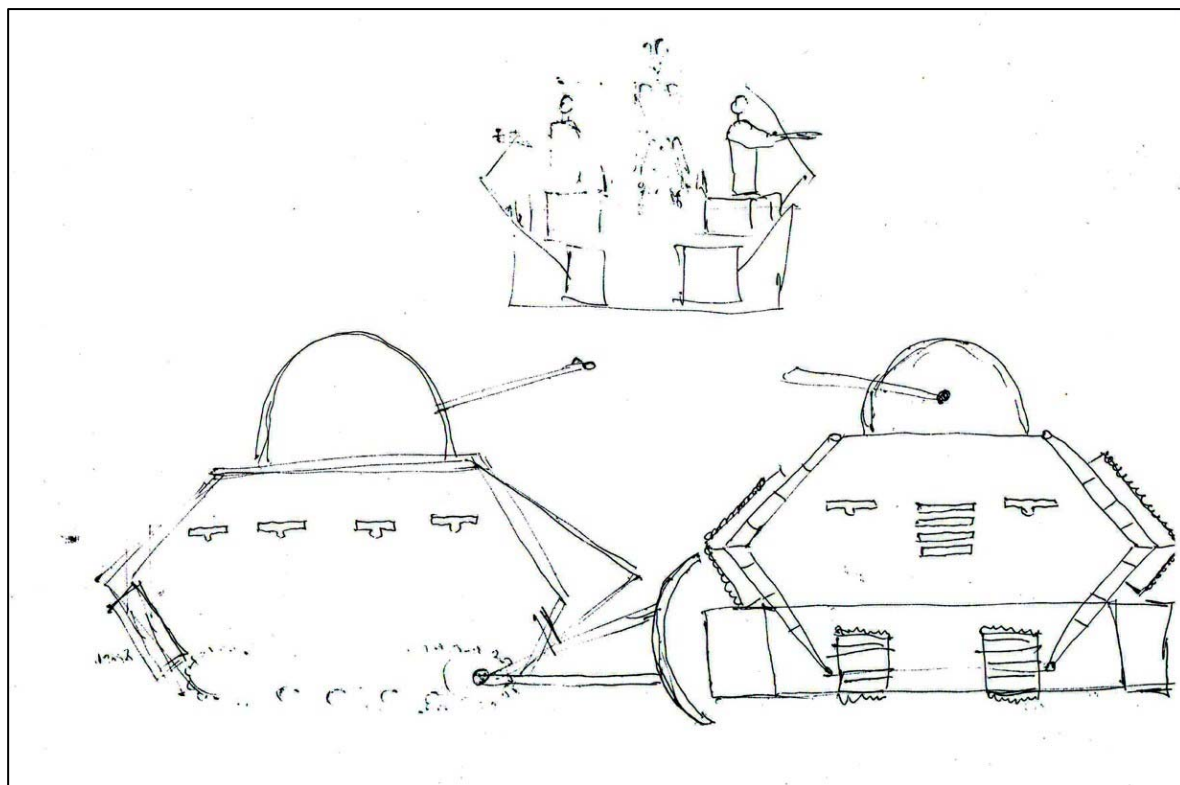
Toto příkaz objednávání přebírá veškerou odpovědnost včetně těch skutečností, které z ní mohou vzniknou, a také má za úkol přepravit zařízení a materiál nutný pro výrobu.

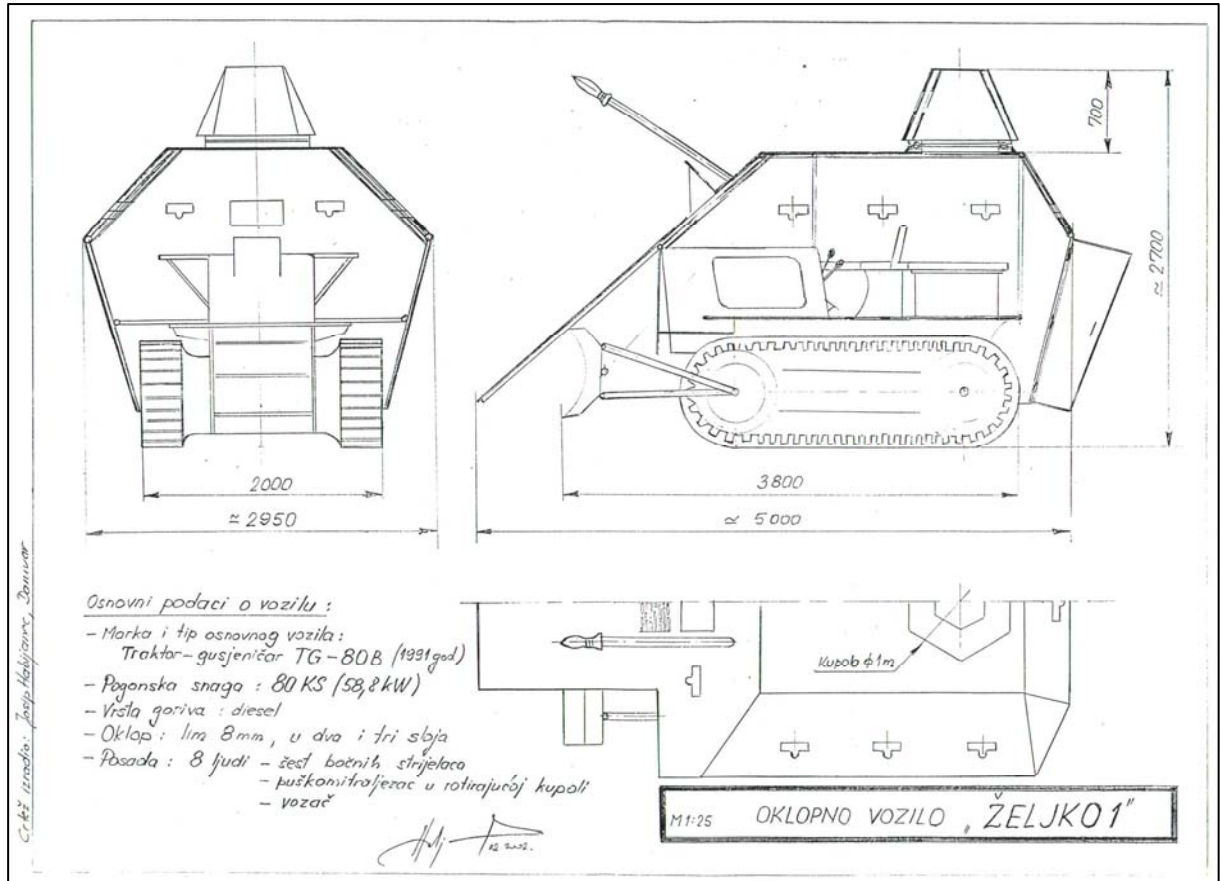
V případě potřeby, budou poskytnuty další potřebné příkazy.

„Pamac“ – výroba – zdroj: Jednota

„Osloboditelj“ – zdroj: Zdenko Jilek, Horní Daruvar 2007

zdroj: foto Toni Hnojcik 1991, Dolany, Daruvar, Jednota

REPUBLIKA HRVATSKA
KRIZNI STAB
MZ Gornji Daruvar

REPUBLIKA HRVATSKA
- KRIZNOM STABU
- POLICIJSKOJ STANICI
OPCINE
D A R U V A R

Predmet: IZVJEŠĆE BR. 1 od 19.XI 1991.

U vezi s primljenim uputama i preuzetim zadacima, čast nam je izvijestiti Vas o slijedećem:

1. Zbor građana je dne 10.XI 1991.g. izabrao KRIZNI STAB u sastavu:

- Zdenko Jilek, mr. sk. - predsjednik
- Franjo Kokot - zapovjednik
- Vjenceslav Richter - tajnik
- Slavan Kalina - član
- Antun Havranek - član

2. Formirana je jedinica narodne zaštite koja broji 85 mještana od kojih su mnogi raspoređeni na dužnosti prema priloženom pregledu.

3. Formirana je stalna jedinica narodne zaštite I. četa, u sastavu:

- 1. Zdenko Jilek - zapovjednik
- 2. Richter Oto
- 3. Bakarić Božo
- 4. Hašpl Stanislav
- 5. Pofek Ivo
- 6. Kral Karel
- 7. Horak Čdravko
- 8. Takač Josip
- 9. Novosad Jaroslav
- 10. Hašpl Oldrich
- 11. Kral Igor
- 12. Vanječek Darko

Služba se vrši po smjenama od 12 sati po 4 člana.

Zadatak ove jedinice je:

- uhodati izvršavanje zadataka dobivenih od PS,
- uhodati u ovoj službi sve ostale obveznike navedene u spisku priloženom,
- po potrebi formirati II. četu itd.
- pratiti sumnjive radnje i izvještavati o istim,

Volný překlad:

Zpráva č. 1 - 19.11. 1991

V souvislosti s obdrženými pokyny a úkoly, máme čest Vám sdělit následující:

1. Zbor občanů dne 10.11. 1991 zvolil Krizový štáb v sestavě:

Z. Jílek – Předseda
Franjo Kokot – velitel
Vjenceslav Richter – tajemník
Slavan Malina – člen
Antun Havranek – člen

2. Formuje se „jednotka vnitrostátní ochrany“, která má 85 místních obyvatel, z nichž mnozí jsou přiřazeni povinně podle přiloženého přehledu.

3. Formuje se trvale „jednotka vnitrostátní ochrany“ – I. posádka v sestavě:

...

Služba se provádí po směnách po 12 hodinách 4 členy.

Úkolem jednotky je:

- organizuje plnění úkolů získaných z policejní stanice
- organizuje ve službách jakékoliv jiné osoby uvedené v přiloženém seznamu
- v případě potřeby formuje druhou četvu
- monitoruje podezřelé aktivity a podává zprávy

Soupis obyvatel podle dotazníku UNPROFOR 1. 11. 1994

РЕПУБЛИКА КРОВАЈСКА
ГРАД ДАРЕВАР
МО ГОРНОЈ ДАРЕВАР

①

СТАНЈЕ
ПРЕМА УПИТИКУ УНПРОФОР-а (1. XI 1994)

1 - БРОЈ СТАНОВНИКА
А - ПЕРЈЕ РАТА 600
Б - ПОСЛУЖЕ РАТА 554
- 46
СМАНДЕНЕ СТАНОВНИКЕ РАНОЈ АЕ НА ДОБРОВУЛНО РАБОТУ СЕБЕ ?

2 - СРБИ 140 (25%)
3 - ХАВРАИ 110 (20%)
4 - ОСТАЛИ 204 (35%)

СРБИ + ОСТАЛИ = СЕИ 284
ПЕРЈЕ + ПОСЛУЖЕ 20

СТРУКТУРА :

УКУПНО	554	(100%)
ХАВРАИ	110	20%
СРБИ	140	25%
СЕИ	284	51%
ПЕРЈЕ + ПОСЛУЖЕ	20	4%

БРОЈ (ХАВРАИ) 20%

СЕИ (СРБИ, ХАВРАИ,
ПОСЛУЖЕ) 80%

Uznání prezidenta republiky za účast během domovinské války

Příloha č. 21

Fotografie členů místní „domobrany“ Horní Daruvar

Příloha č. 22 - „Zprávě o činnosti Besedy u příležitosti oslav 70. výročí působení v Horním Daruvaru ze dne 24.7. 1994. Tato zpráva byla přepsána.

„ZPRÁVA O ČINNOSTI BESEDY U PŘÍLEŽITOSTI OSLAV 70. VÝROČÍ PŮSOBENÍ“, V Horním Daruvaru, 24.července 1994

Před sedmdesáti lety naši předkové zaseli semeno, pečovali o ně, ono sklíčilo a rostlo. A dnes? Dnes jsou žně. Sbíráme sladké plody práce v české besedě.

Připomeňme si: V Horním Daruvaru byl 9. listopadu 1924 založen dramatický kroužek „Havlíček“, který působil jako odbočka daruvarské besedy a původně se měl jmenovat „podhoráci“. Zakladatelem byl Bohumil Nezval.

První výbor tvořili členové: František Hašpl, Bohumil Nezval, Radouš Zita, Karel Podzemský, Josef Karas, Karel Rizner, Fráňa Nesládek, Ivan Částek, Vinko Dočkal, Josef Hodák, Josef Moravec, Karel Částek a František Jílek.

Jak pracoval první výbor, nemáme psaných údajů, ale z vyprávění starších jsme se dozvěděli, že kroužek byl činný a že se náhle zvětšoval počet členů. Všichni cítili, že Havlíčkův kroužek je společnost, kde se bude pracovat na udržování českých zvyků a na pěstování jazyka.

Členové Havlíčkova kroužku pořádali zábavy, večírky, výlety do lesů a nacvičovali divadla. Velkou pomoc v práci jim poskytovala česká beseda z Daruvaru a její členové Burian, Bezdička a Brouček. Do práce se zapojovali i obyvatelé z Lipovce, jako jsou Lojza Janota, František a Vinko Viktorovi a Fanyňka Kalenská.

Pořádání zábav, výletů a nacvičování divadel sblížovalo větší počet lidí. Lidé se scházeli, pobavili, seznámili se a také se něčemu naučili.

Z divadelního kroužku vznikla Československá beseda. Ustavující schůze se konala 25. března 1933. O dva roky později v Horním Daruvaru vznikla Besídka venkovského dorostu, číž předsedou se stal Josef Jílek.

Zvláštní aktivita u mládeže venkova se projevila, když se do práce zapojil správce české hospodářské školy z Daruvaru, učitel Karel Herot.

On organizoval různé činnosti: od kulturního vzdělávání až po zlepšení hospodaření v zemědělství. Učitel Herot znal dobře potřeby vesnice a chuť mladých k práci, proto se snažil to využít a usměrnit mladé lidi na snadnější cestu životem. K tomu účelu se konaly mnohé

přednášky, ale i nacvičování divadel a tanců, se mládež nenápadně učila společenskému chování a vychovávala se.

Česká beseda byla velice aktivní v pořádání různých kulturních akcí až po rok 1941. Po dobu druhé světové války se v osadě nevyvíjela žádná besední činnost. Teprve v říjnu 1944 spolek obnovuje svou činnost. Nacvičují se divadla, nejdříve „Marčín hřích“ a „Tulácké dobrodružství“.

Zájem o divadlo a práci ve spolcích je v poválečných letech značný. Ochotnický kroužek je neaktivnější složkou Besedy. nacvičují se až tři divadla v zimním období. S divadly se konají zájezdy do sousedních vesnic. I do vzdálených osad se jde pěšky. V osadě se pořádají i jiné podniky. Jsou to: zábavy, majálesy, stavění máje, novoroční večírky s programem a výlety. V tu dobu byla Beseda v Horním Daruvaru opravdu aktivní. Aktivita je značnější, když v 1963 roce byla vesnice elektrifikována. Zvláště v činnosti vyniká ochotnický kroužek. Každá sezóna přinášela alespoň jedno celovečerní divadlo. Ne však dlouho. Když pominula doba divadel, nastala doba takzvaných babských bálů. Do programu babských bálů se zapojovaly členky Besedy. S chutí pracovaly a dávaly dohromady program, který se vždy každému líbil. Ještě dnes se v osadě vzpomíná na mnohé veršované žerty, takzvané kuplety, které v různých formách byly předvedeny na jevišti. Jednou to byly zprávy v „Jednotě“, podruhé TV denník, jindy zase draní peří a podobně. Nápady Podhoraček byly vždy originální.

Rozvoj průmyslu v naší zemi působil na mladé lidi. Oni odcházejí do měst, aby v průmyslu a ve školách našli nový život. Spolková činnost povolila. Aby se v Besedě dál pracovalo, členové výboru organizují různé výlety pod heslem: „Poznej svou vlast“. Byly tak organizovány výlety do Opatije, Postrojny, Sisku, na Plitvická jezera, do Jajce, na Bled a Bochiň, do Terstu, k moři, do staré vlasti a jiné. Taková činnost byla v hornodaruvarské besedě oblíbená delší dobu. Výlety se pořádaly hlavně autobusem. I dnes se ještě ve vsi probírají různé zážitky z těchto cest. Cílem výletů nebylo jen poznání nových krajů a seznamování se s kulturněhistorickými památkami, ale také aby se lidé družili a sbližovali.

Pak přišla doba televize a televizních seriálů. Mnozí členové Besedy raději seděli ve svém křesle v teple než aby dřepěli někde v Domě na zkoušce. Ale přece se našlo vždy několik nadšenců, kteří pro práci ve spolku našli volné chvíle. Strávili mnohé večery na zkouškách, často i v chladném sále, ale jaké bylo jejich rozčarování, když se na premiéru dostavil jen malý počet diváků. Poslední celovečerní divadlo sehráli Podhoráci v roce 1986. Bylo to divadlo „Tam na horách“.

Když de Podhoráci nezmohli sami nacvičit divadlo, bez divadelních představení přece nezůstali. Každoročně uvítali ve svém prostředí divadelní skupinu daruvarské České besedy pod vedením paní profesorky Stáňové. Spolupráce s ochotníky z Daruvaru začala v 1982 roce a trvá podnes. V dubnu tohoto roku jsme shlédli jednoaktovku „Blázinec v prvním poschodí“.

V letních měsících podhorští besedáci pořádali majálesy, častokrát obžínkové. V srpnu 1980 roku byly pořádány Okrskové obžínky. V průvodu osadou a v odpoledním kulturně-uměleckém programu se zúčastnilo 120 osob.

V období domovinské války mnozí členové byli zapojeni do obrany. Práce spolku byla přerušena. Nyní je zase cítit větší aktivitu. Jsou pořádány hlavně tradiční zábavy, jako je Mikulášská, Maškarní a podobně. K některým zábavám byli přichystány programy, ve kterých vystupovali žáci a mládež. Cílem výkonného výboru je zapojit do práce co více členů spolku.

Při Besedě od minulého roku pracuje Klub mládeže se svou sportovní a taneční skupinou. Sportovní skupina pěstuje kopanou a pořádá utkání doma a také se zúčastní utkání v sousedních osadách. S taneční skupinou pracovala choreografka Lenka Homolová z Prahy. Podborská taneční skupina se představila publiku na Přehlídce tanců v Daruvaru, na Oslavě výročí v Dežanovci a uvidíme ji také v odpoledním programu. Mládež se též aktivně zapojila do pracovních akcí v osadě, zvláště někteří.

V roce 1993 se začalo s dobrovolnými pracovními akcemi v osadě, v organizaci místní samosprávy. Pracovních akcí se zúčastnila většina členů Besedy. Je vykonáno veliké dílo. Uděláno je spoustu práce na úpravě a přizpůsobení Domu a Školy. Jsme jedinečným příkladem tohoto druhu v širším okolí. Dík patří všem, kteří se zapojovali do dobrovolných pracovních akcí jakýmkoliv způsobem, a tak pomohli k tomu, co bylo navrženo v plánu práce. Během pracovních akcí byla upravena kuchyň, kterou bude vlastnit Česká beseda. Byla upravena i třetí místnost na poschodí. Prvně byla nazvaná místnost české besedy, ale čí – to uvidíme.

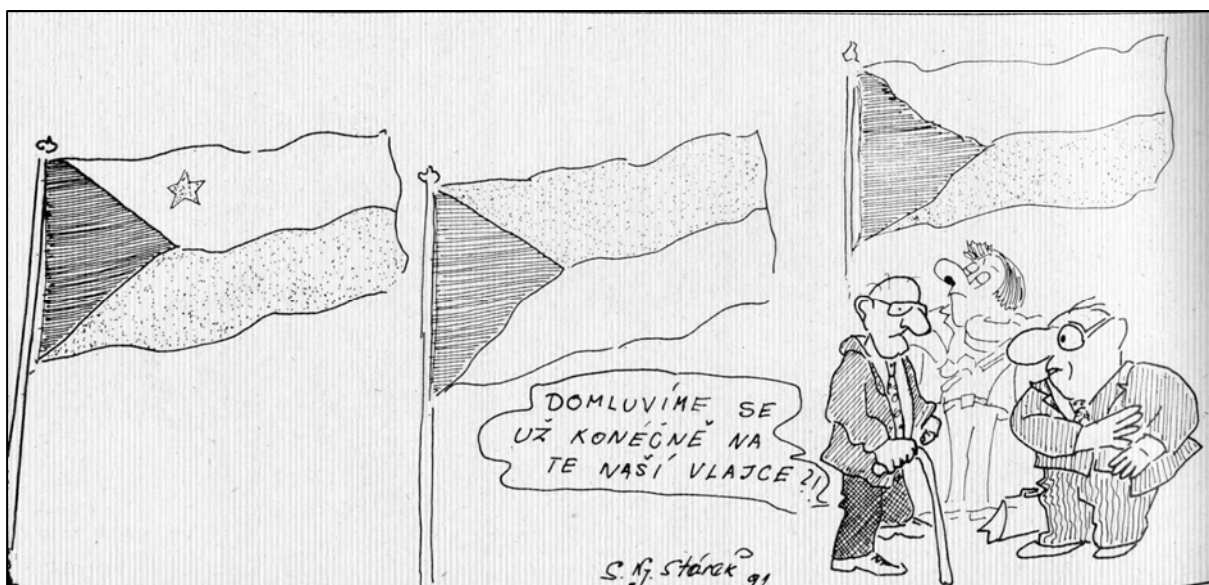
Česká beseda Horní Daruvar po sedmdesátiletí svého působení vykonala velké dílo a splnila své poslání. Věřím také, že stejně tak úspěšně, možná i více, bude pracovat v budoucnu. A k tomu přeji všem členům Besedy hodně úspěchu a zdaru. Větší úspěch se dosáhne, jestli se do práce zapojí co nejvíce členů. Česká beseda má v současnosti 230 členů.

autorka textu: Alena Horáková

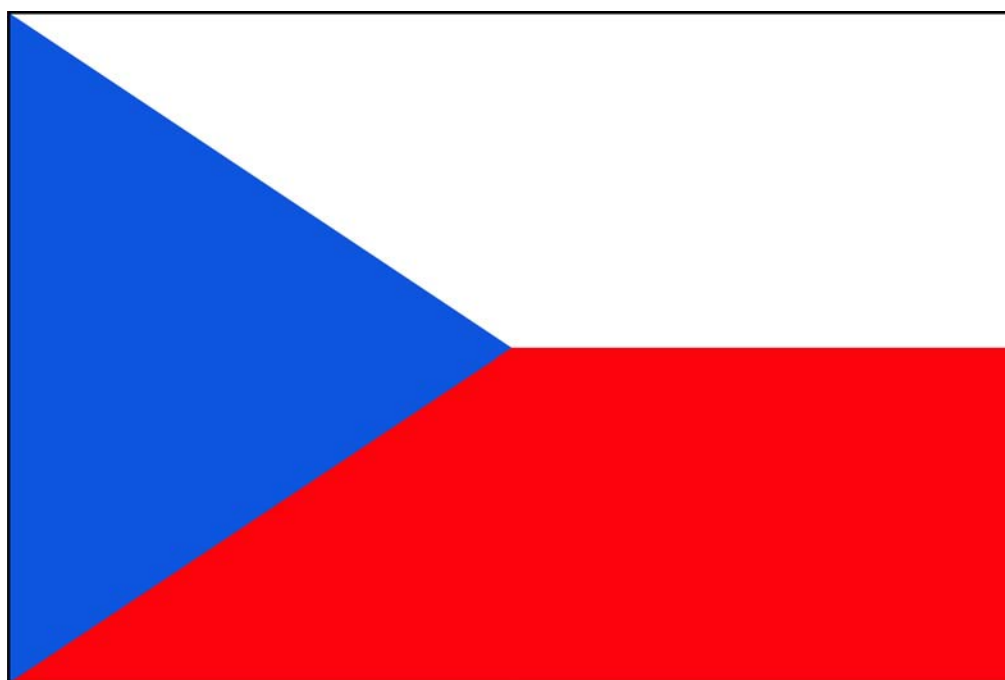
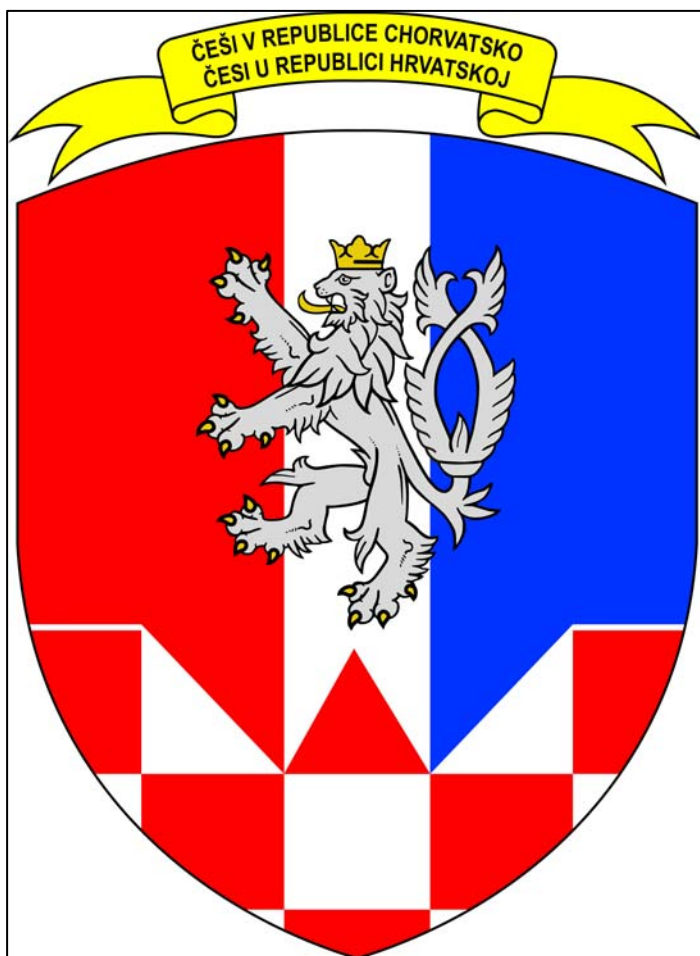
Příloha č. 23 - Vlajka české menšiny do roku 1990 a znak české národnostní menšiny v Republice Chorvatsko

Satirický příspěvek týdeníku Jednota komentující diskusi o podobě praporu české národnostní menšiny v Chorvatsku – zdroj: STAREK, S. Njegovan. *Jednota*. 13.7.1991, roč. 46, č. 28-29, s. 6. - obrázek

Současné symboly české národnostní menšiny v Republice Chorvatsko

Příloha č. 24

Babský bál

SELICHAROVÁ, Marie. Smích je kořením života : Deset let babského bálu. *Jednota*. 22.12.2007, roč. 62, č. 49-50, s. 2.

Hornodaruvarský Dům byl 15. prosince plný diváků, kteří netrpělivě čekali, aby začal program desátého jubilejního babského bálu, jedinečného programu hornodaruvarských žen, členek České besedy. Přišli se na něj podívat také krajané z Dežanovce, Daruvaru, Končenic, Lipovce a odjinud. Někteří nevynechali dosud žádný z babských bálů.

Čtrnáctka žen, podpořená duší babského bálu Aloisii Rychtrovou, se zasloužila o to, že dvouhodinový program uběhl jako tlesknutí. Veselé programy podborských žen začaly v šedesátých letech minulého století. Bylo to povídání o různých veselých příhodách z každodenního vesnického života. Ujalo se a později přerostlo v babský bál, který nemůže zmařit ani sníh, plískanice, mráz - nic. Jubilejní desátý bál po domovinské válce byl průřezem dosavadních.

Ženy přinesly divákům sklenku dobré nálady, zapomnění na životní svízele a předvánoční atmosféru. Program začal znělkou a pokračoval veselými scénkami: jaké to je, když muž přijde domů s veselou náladou, co se může stát, když sekáči sekají brzy ráno za rosy, a život v domově důchodců po hornodaruvarsku. Představily se hornodaruvarské „rapper-

DESET LET BABSKEHO BALU V HORNIM DARUVARU

Smích je kořením života

V PROGRAMU
ÚČINKOVÁLY

Amálka Rychtrová, Maruška Brežnjaková, Alenka Horáková, Boženka Hlušičková, Líduška (Boženka) Takačová, Radojka Kolbabová, Jadranka Dočkalová, Mirjana Macková, Anna Malinová, Anka Malinová, Katica Pinkavová, Marie Horáková, Mariča Horáková a Vlasta Hašplová, pomáhala Vlasta Klířová. Sedm z uvedených žen účinkuje v programu od prvního babského bálu.

ky", viděli jsme příběh u soudu, myslivce a pytláky, sultána a odalisky, jak v H. Daruvaru tahali velikou, převelikou řepu... Největší salvy smíchu vyvolal kankán, a paní Katica jako Marica z Křiževců zaujala sympatickým bosensko-chorvatsko-českým jazykem.

Program končil písněmi, protože čtrnáctka protagonistek jsou nejen herečky, ale i zpěvačky a tanečnice. Zahrály si na dědu Mráze a jako „Mrazice“ prodávaly losy na tombolu. Každý si tak domů odnášel i vánoční dárek. Marie Horáková a Katica Pinkavová dostaly kytice za herečkový výkon, Aloisii Rychtové dárek věnovaly ženy. Alenka Horáková, která provázela programem, pozvala na další babský bál. Pak se tančilo a bavilo při pohoštění a kávě. M. Selicharová/ms

Premiéra, Horní Daruvar (15.12. 2007)

Příloha č. 25

Sbor dobrovolných hasičů v Horním Daruvaru - oslava 80. výročí od založení
Fotografie: zdroj – Česká beseda Horní Daruvar, Horní Daruvar 7.7. 2007

Příloha č. 26 – Svátek sv. Floriana, Daruvar 2008

Zdroj: vlastní foto, Daruvar 5.5. 2008

Příloha č. 27 – Česká beseda Horní Daruvar, Dožínky Daruvar 2008

Zdroj: barevné snímky – autor práce, Daruvar 2008 + černobílé snímky poskytla Eva Zetová, Ivanovo Selo 1987

Pozvánka - pozivnica

SAVEZ ČEHA U REPUBLICI HRVATSKOJ
I ČEŠKA BESEDA DARUVAR
Vás pozivaju na tradicionalnu manifestaciju

Žetvene svečanosti

19. i 20. srpnja 2008. g. u Daruvaru

Pokrovitelj:
Ministarstvo turizma Republike Hrvatske
Supokrovitelji:
Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske
Grad Daruvar
Turistička zajednica Bjelovarsko-bilogorske županije
Radujemo se Vašem dolasku - Pozivnica vrijedi za dvije osobe

PROGRAM

Subota 19. srpnja

17,30 sati - okupljanje sudionika - Savez Čeha, Trg kralja Tomislava 7
18,00 sati - Izložbe
Daruvarske žetvene svečanosti
Likovna izložba
20,30 sati - Folklorni program "Žetva je završena" - stadion Sokol
Narodno veselje

Nedjelja 20. srpnja

9,00 sati - Žetvena povorka
Staročeški sajam
12,00 sati - Ručak - restoran Terasa, Julijev park
15,00 sati - Promenadni koncert - Julijev park
16,00 sati - Folklorni program - Julijev park
18,00 sati - Folklorni program - Trg kralja Tomislava
20,00 sati - Folklorni program - igralište ČOŠ J. A. Komenskog
Narodno veselje

Žetvene svečanosti se održavaju uz financijsku potporu Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske

SVAZ ČECHŮ V REPUBLICE CHORVATSKU
a ČEŠKÁ BESEDA DARUVAR
Vás zvou na tradiční krajské

Dožínky

19. a 20. července 2008 do Daruvaru

Patron:
Ministerstvo turizmu Republike Chorvatska
Spolupatroni:
Rada pro menšiny Republiky Chorvatska
město Daruvar
Turistická pospolitost Bjelovarsko-bilogorského županství
Těšíme se na Vás - Pozvánka platí pro dvě osoby

PROGRAM

Sobota 19. července

17,30 hodin - Vítání hostů - Svaz Čechů, náměstí Krále Tomislava 7
18,00 hodin - Výstavy:
Daruvorské dožínky
Výtvarné práce
20,30 hodin - Obilí jsme vymlátili - folklorní program - stadion Sokol
Lidová veselice

Neděle 20. července

9,00 hodin - Dožínkový průvod
Staročeský jarmark
12,00 hodin - Oběd - restaurace Terasa - Julijův park
15,00 hodin - Promenadní koncert - Julijův park
16,00 hodin - Folklorní program - Julijův park
18,00 hodin - Folklorní program - náměstí Krále Tomislava
20,00 hodin - Folklorní program - hřiště ČZŠ J. A. Komenského
Lidová veselice

Ilustrační foto - Dožínky v roce 1987 – Ivanovo Selo, porovnání

Příloha č. 28 - Výlet České besedy do Českého ráje, 2008

Zdroj: vlastní fotografie

